

№4 (37) желтоқсан/декабрь 2017

КАРЖЫ - ЭКОНОМИКАЛЫК ЖУРНАЛ
ФИНАНСОВО - ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
FINANCIAL - ECONOMIC JOURNAL

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ

МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ



Немір тақырыбы:

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ БЮДЖЕТТІ
ЖОСПАРЛАУДЫҢ ТИІМДІЛІГІНЕ
АУДИТ ЖҮРГІЗУ

Тема номера:

ПРОВЕДЕНИЕ АУДИТА
ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЛАНИРОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКАНСКОГО БЮДЖЕТА

НОВОСТИ

3

ТЕМА НОМЕРА

Проведение аудита эффективности планирования республиканского бюджета
Нугербеков С.Н.

22

СЧЕТНЫЙ КОМИТЕТ

Оценка эффективности инструментов государственной поддержки обрабатывающего сектора экономики, предусмотренных в рамках Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы
Ахметов Р.С.

31

Проблемы и перспективы развития среднего образования в Казахстане
Жакан Т.А.

52

О предварительной оценке проекта республиканского бюджета на 2018-2020 годы
Камбарова Х.М.

Анализ эффективности управления бюджетными средствами, направленными на развитие спорта
Нуржанов Н.А.

74

ПУБЛИКАЦИИ ЗАРУБЕЖНЫХ АВТОРОВ

Государственный аудит и бизнес-анализ
Бариленко В.И.

81

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АУДИТ

Внутренний государственный аудит
Молдашев А.Т.

88

Қазақстан Республикасы Есеп комитетінің, Қытай Халық Республикасы Ұлттық аудит офисінің және Қырғыз Республикасы Есеп палатасының бірлескен отырысы өтті

Астанада Қазақстан Республикасы Есеп комитетінің, Қытай Халық Республикасы Ұлттық аудит офисінің және Қырғыз Республикасы Есеп палатасының бірлескен отырысы өтті, онда аталған Шанхай ынтымақтастық ұйымына (ШЫҰ) мүше мемлекеттердің денсаулық сақтау саласында тиімділікті қатар бақылау (аудит) нәтижелері қаралды.

Аудиторлық іс-шара Қазақстан, Қытай мен Қырғызстанның жоғары аудит органдарының арасындағы қатар бақылау іс-шарасын (аудит) өткізу туралы келісімге сәйкес іске асырылды.

ШЫҰ-ға қатысушы елдер шеңберінде алғаш рет өткізілген үшжақты қатар бақылаудың (аудит) үйлестірушісі мен бастамашысы Қазақстан Республикасының Есеп комитеті болды.

Қатар бақылаудың (аудиттің) мақсаты - денсаулық сақтау саласындағы уәкілетті органдардың және өзге де ұйымдардың мемлекеттік қаражатты пайдалануын тексеру, осы мәселе бойынша мемлекеттік аудит жүргізуде тәжірибе алмасу.

Есеп комитетінің мүшесі Серік Нөгербеков, Пекин муниципалдық аудит офисінің Бас Директорының орынбасары Го Тун және Қырғыз Республикасы Есеп палатасының аудитору Айжан Садырқұлова баяндама жасады.

Есеп комитетінің мүшесі Серік Нөгербеков Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамыуға бөлінген қаражаттың пайдаланылу тиімділігіне мемлекеттік аудит жүргізу барысында тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемінің шеңберінде дәрілік заттарды сатып алуға жұмсалатын шығыстарды жоспарлау жүйесінің жетілдірілмеуі сияқты бірқатар жүйелі кемшіліктер, медициналық техниканы жоспарлау мен сатып алу процесін құқықтық регламент-

теу мәселелеріндегі олқылықтар, сондай-ақ санитариялық авиация қызметінің жұмысында шұғыл медициналық көмек көрсетуге кедергі келтіретін кемшіліктер анықталғанын атап өтті.

Пекин муниципалдық аудит офисі Бас Директорының орынбасары Го Тун Пекин қаласындағы медициналық мекемелерде аудит барысында анықталған медициналық материалдарды сатып алуға жұмсалатын шығыстарды ішкі бақылаудың нашарлығы, дәрілік заттарды негізсіз есепке алу, тауардың (медициналық препараттардың) бір бірлігінің бағаларындағы айтарлықтай алшақтықтардың болуы сияқты мәселелер туралы қатысушыларды хабардар етті.

Бұдан басқа, клиникалық зертханаға арналған реактивтерді сатып алу, түгендеу, олардың қорларын басқару процестерін тиісінше қамтамасыз етпеу анықталған. Аталған мәселелер медициналық реформалау саясатында қолданылатын, соның ішінде қаржылық өтемақыны қамтамасыз ету, медициналық сақтандыру төлемақысы және медициналық қызмет көрсету бағаларын реттеу мәселелерінде аурухананың шығыстары бойынша ақпараттың анықтығына әсер етті.

Қырғыз Республикасы Есеп палатасының аудитору Айжан Садырқұлова Жүрек хирургиясы мен органдарды транспланттау ғылыми-зерттеу институтының (Бішкек қаласы) аудит қорытындысы бойынша кардиохирургия саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру мәселелерінде, соның ішінде қаржыландыру бөлігінде айқын басымдықтардың жоқтығын атап өтті. Айжан Садырқұлованың айтуынша, кардиохирургиялық стационарларды жарақтандырудың бекітілген стандарттары, кардиохирургиялық емдеу бойынша стандарттар мен

клиникалық хаттамалар жоқ, денсаулық сақтау жүйесінің қолданыстағы нормативтері кардиохирургиялық қызмет ерекшелігіне байланыстырылмаған.

Бұдан басқа, жеткіліксіз материалдық-техникалық жарақтандыру фактілері, кардиохирургиялық көмек алуға пациенттердің кеңінен қол жеткізуін қамтамасыз ету мәселелерінде кемшіліктер анықталды.

Жалпы, үш елде жүргізілген қатар бақылаудың (аудиттің) нәтижелері бойынша денсаулық сақтау саласындағы заңнаманың жетілдірілмеуіне, бөлінетін бюджет қаражатының тиімсіз жұмсалыуына және жоспарлануына, дәрілік заттарды сапасыз есепке алуға, сондай-ақ денсаулық сақтау саласында бизнес-процестерді жеткілікті түрде оңтайлы ұйымдастырмауға байланысты бірқатар жалпы проблемалық мәселелер анықталды.

Отырыстың қорытындысы бойынша жүргізілген қатар бақылаудың (аудиттің) нәтижелері бойынша жиынтық талдамалық құжатты кейіннен 2018 жылы Қырғыз Республикасында өтетін ШЫҰ-ға қатысушы мемлекеттердің жоғары қаржылық бақылау органдары басшыларының төртінші кездесуінде ұсыну және жоғары аудит органдарының халықаралық бірлестіктеріне жіберу үшін оны бекіту туралы шешім қабылданды.

**Есеп комитетінің
баспасөз қызметі**



22.12.2017

Состоялось совместное заседание Счетного комитета Республики Казахстан, Офиса национального аудита Китайской Народной Республики и Счетной палаты Кыргызской Республики

В Астане состоялось совместное заседание Счетного комитета Республики Казахстан, Офиса национального аудита Китайской Народной Республики и Счетной палаты Кыргызской Республики, на котором были рассмотрены результаты параллельного контроля (аудита) эффективности в сфере здравоохранения указанных государств - членов Шанхайской организации сотрудничества (ШОС).

Аудиторское мероприятие реализовано в соответствии с Соглашением о проведении параллельного контрольного мероприятия (аудита) между высшими органами аудита Казахстана, Китая и Кыргызстана.

Координатором и инициатором трехстороннего параллельного контроля (аудита), впервые проведенного в рамках стран-участниц ШОС, выступил Счетный комитет Республики Казахстан.

Цель параллельного контроля (аудита) – проверка использования государственных средств уполномоченными органами и иными орга-

низациями в сфере здравоохранения, обмен опытом в проведении государственного аудита по данному вопросу.

С докладами выступили член Счетного комитета Серик Нутербеков, заместитель Генерального Директора Пекинского муниципального офиса аудита Го Тун и Аудитор Счетной палаты Кыргызской Республики Айжан Садыркулова.

Член Счетного комитета Серик Нутербеков отметил, что в ходе государственного аудита эффективности использования средств, выделенных на развитие системы здравоохранения Республики Казахстан, выявлен ряд системных недостатков, таких как несовершенство системы планирования расходов на приобретение лекарственных средств в рамках гарантированного объема бесплатной медицинской помощи, пробелы в вопросах правовой регламентации процесса планирования и закупа медицинской техники, а также недостатки в работе службы санитарной авиации,

препятствующие оперативному оказанию экстренной медицинской помощи.

Заместитель Генерального Директора Пекинского муниципального офиса аудита Го Тун проинформировал участников заседания о проблемах, установленных в ходе аудита в медицинских учреждениях г. Пекина, таких как слабый внутренний контроль расходов на приобретение медицинских материалов, необоснованный учет лекарственных средств, значительные расхождения в ценах на одну единицу товара (медицинских препаратов).

Кроме того, установлено ненадлежащее обеспечение процессов приобретения, инвентаризации реактивов для клинической лаборатории, управления их запасами. Указанные проблемы повлияли на достоверность информации по расходам больницы, применяемой в политике медицинского реформирования, в том числе в вопросах обеспечения финансовой компенсации, оплаты медицинского

страхования и регулирования цен на медицинское обслуживание.

Аудитор Счетной палаты Кыргызской Республики Айжан Садыркулова отметила, что по итогам аудита Научно-исследовательского института хирургии сердца и трансплантации органов (г.Бишкек) отмечены отсутствие четких приоритетов в вопросах реализации государственной политики в области кардиохирургии, в том числе в части финансирования. По словам Айжан Садыркуловой, утвержденные стандарты оснащения кардиохирургических стационаров, стандарты и клинические протоколы по кардиохирургическому лечению

отсутствуют, существующие нормативы системы здравоохранения не привязаны к специфике кардиохирургической деятельности.

Кроме того, выявлены факты недостаточного материально-технического оснащения, недостатки в вопросах обеспечения широкого доступа пациентов к получению кардиохирургической помощи.

В целом, по результатам параллельного контроля (аудита), проведенного в трех странах, выявлен ряд общих проблемных вопросов, связанных с несовершенством законодательства в области здравоохранения, неэффективным расходованием и планированием выделяемых

бюджетных средств, некачественным учетом лекарственных средств, а также недостаточно оптимальной организацией бизнес-процессов в сфере здравоохранения.

По итогам заседания принято решение утвердить сводный аналитический документ по итогам проведенного параллельного контроля (аудита) для последующего его представления на четвертой встрече руководителей высших органов финансового контроля государств-участников ШОС в Кыргызской Республике в 2018 году и направления в международные объединения высших органов аудита.

Пресс-служба
Счетного комитета



15.12.2017

Есеп комитеті ұжымының Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігі күніне арналған салтанатты жиыны өтті

Салтанатты жиында Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмұхамбет Әбдібеков ұжымды Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігі күнімен құттықтады.

Нұрмұхамбет Әбдібековтің айтуынша өткен жылдарда экономикалық, саяси және әлеуметтік салалардағы ауқымды өзгерістердің нәтижесінде Қазақстан Ұлт көшбасшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың басшылығымен экономикасы сер-

пінді дамып жатқан тұрақты мемлекет ретінде қалыптасты.

«Еліміздің экономикалық, саяси және әлеуметтік салаларында түбегейлі өзгерістер орын алды. Тәуелсіздік жылдары біздің еліміз әлемдік аренада да нығая түсті, біз әлемге ашықтығымызбен, кең пейілділігімізбен, бейбітшілік сүйгіштігімізбен, саяси тұрақтылығымызбен танылды», - деп қосты Есеп комитетінің Төрағасы.

Нұрмұхамбет Әбдібеков тәуелсіз Қазақстанның жетістіктерінде Есеп комитеті еңбегінің және қызметкерлерінің үлесі де бар екенін атап өтті.

«Ел тәуелсіздігі кезеңінде Есеп комитеті қалыптасып, бюджет қаражатының пайдаланылу тиімділігін арттыруға және қаржылық тәртіптің нығаюына ықпал ететін жоғары мемлекеттік аудит органы мәртебесін

берік бекемдеді», - деді ол.

Салтанатты іс-шара барысында мемлекеттік және ведомстволық наградалар табысталды.

Мемлекеттік және қоғамдық қызметтегі сіңірген еңбегі, елдің әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуына, халықтар арасындағы достықтың нығаюына қосқан үлесі үшін Есеп комитетінің мемлекеттік аудиторы Шаяхмет Қалдыбаев «Құрмет» орденімен, Есеп комитетінің Әкімшілік бөлімі басшысының орынбасары Болатбек Әлікұлов «Ерен еңбегі үшін» медалімен марапатталды.

Есеп комитетінің, ревизиялық комиссиялардың, сондай-ақ «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМК бірқатар қызметкерлері «Қаржы сақшысы» медаліне, «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау саласының үздігі» және «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау саласының құрметті қызметкері» төсбелгілеріне, сондай-ақ Есеп комитеті Төрағасының құрмет грамоталарына және алғысхаттарына лайық деп табылды.

Іс-шараның соңында Нұрмұхамбет Әбдібеков барлығына денсаулық,

бақыт және жаңа жетістіктер тіледі.

«Киелі Қазақстан жерінде бейбітшілік пен береке салтанат құрып, біздің Отанымыз – тәуелсіз Қазақстан одан әрі гүлдене берсін!», - деп сөзін аяқтады Есеп комитетінің Төрағасы.

**Есеп комитетінің
баспасөз қызметі**



15.12.2017

Состоялось торжественное собрание коллектива Счетного комитета, посвященное Дню Независимости Республики Казахстан

На торжественном собрании Председатель Счетного комитета Нурмұхамбет Абдибеков поздравил коллектив с Днем Независимости Республики Казахстан.

По словам Нурмұхамбета Абдибекова, за прошедшие годы в результате масштабных преобразований в экономической, политической и социальной сферах Казахстан под руководством Лидера нации Нурсултана

Абишевича Назарбаева состоялся как стабильное государство с динамично развивающейся экономикой.

«В стране произошли кардинальные преобразования в экономической, политической и социальной сферах. За годы независимости нашей стране удалось утвердиться и на мировой арене, мы стали известны миру своей открытостью, доброжелательностью, миролюбием, политической стабильностью», – добавил Председатель Счетного комитета.

Нурмұхамбет Абдибеков отметил, что в достижениях независимого Казахстана есть доля труда и работников Счетного комитета.

«За период независимости страны Счетный комитет состоялся и прочно укрепил за собой статус высшего органа государственного аудита, способствующего повышению эффективности использования бюджетных средств и улучшению финансовой дисциплины», – сказал он.

В ходе торжественного меро-

приятия вручены государственные и ведомственные награды.

За заслуги в государственной и общественной деятельности, значительный вклад в социально-экономическое и культурное развитие страны, укрепление дружбы и сотрудничества между народами орденом «Құрмет» награжден государственный аудитор Счетного комитета Шаяхмет Калдыбаев, медалью «Ерен еңбегі үшін» – заместитель руководителя Административного отдела Счет-

ного комитета Болатбек Аликулов.

Ряд работников Счетного комитета, ревизионных комиссий, а также РПП «Центр по исследованию финансовых нарушений» удостоен медалей «Қаржы сақшысы», нагрудными знаками «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау саласының үздігі» и «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау саласының құрметті қызметкері», а также почетных грамот и благодарственных писем Председателя Счетного комитета.

В завершение Нурмухамбет Абдибеков пожелал всем здоровья, счастья, благополучия и новых достижений.

«Пусть торжествует на благоденственной земле Казахстана мир и благополучие. Пусть и дальше процветает наша Родина – свободный Казахстан!», – заключил Председатель Счетного комитета.

Пресс-служба
Счетного комитета

15.12.2017

Есеп комитеті Ғылыми-әдіснамалық кеңесінің кезекті отырысы өтті

Есеп комитеті Ғылыми-әдіснамалық кеңесінің кезекті отырысы өтті

Мемлекеттік аудиторлардың әлеуетін анықтауға, олардың ынталануын арттыруға, аудиторлық іс-шараларды жүргізу сапасын жақсартуға бағытталған «Мемлекеттік аудиторлар қызметінің тиімділігі рейтингісін айқындау өлшем шарттарының» жобасы қаралып, мақұлданды.

Сыртқы мемлекеттік аудит және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандарттарына республикалық және жергілікті бюджеттердің атқарылуын ағымдағы бағалауды, республикалық бюджеттің атқарылуын кейіннен бағалауды жүзеге асыру бойынша, сондай-ақ тексеру комиссияларының

Есеп комитетіне өз жұмыстары туралы ақпарат беруі бойынша өзгерістер енгізу мақұлданды.

Аталған жұмыстардың кейбір заңнамалық актілерге бюджеттік заңнаманы жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуге байланысты жүргізілгені баса айтылды.

Сондай-ақ, Сыртқы мемлекеттік аудит және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандартын қолдану жөніндегі әдіснамалық басшылыққа сыртқы мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының бақылау сапасын жүзеге асыруы бойынша енгізілген өзгерістер мақұлданды.

«Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМК 2018 жылы өткізуді жоспарлаған

зерттеулердің техникалық тапсырмаларының жобалары талқыланып, мақұлданды.

Зерттеулер республикалық бюджеттің шоғырландырылған қаржылық есептілік аудитін, квазимемлекеттік сектор субъектілері қызметінің тиімділігі аудитін, Ұлттық банк активтерінің пайдаланылу аудитін жүргізу және пилоттық жобалардың негізінде тестіленген әдіснамалық басшылықтарды әзірлеу арқылы алаяқтықты анықтау әдістерін зерделеу мәселелеріне арналған.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі

15.12.2017

Состоялось очередное заседание Научно-методологического совета Счетного комитета

Рассмотрен и одобрен проект «Критерии определения рейтинга эффективности деятельности государственных аудиторов», направленный на выявление потенциала государственных аудиторов, повышение их мотивации, улучшение качества проведения аудиторских мероприятий.

Одобрено внесение изменений в процедурные стандарты внешнего государственного аудита и финансового контроля по осуществлению текущей оценки исполнения республиканского и местных бюджетов, последующей оценки исполнения республиканского бюджета, а также по представлению ревизионными комиссиями Счетному ко-

митету информации о своей работе.

Подчеркнуто, что работа проведена в связи с внесением изменений и дополнений в некоторые законодательные акты по вопросам совершенствования бюджетного законодательства.

Также были одобрены изменения, внесенные в Методологическое руководство по применению Процедурного стандарта внешнего государственного аудита и финансового контроля по осуществлению контроля качества органами внешнего государственного аудита и финансового контроля.

Обсуждены и одобрены проекты технических заданий исследований, проведение которых запланировано

РПП «Центр по исследованию финансовых нарушений» в 2018 году.

Исследования посвящены вопросам проведения аудита консолидированной финансовой отчетности республиканского бюджета, аудита эффективности деятельности субъектов квазигосударственного сектора, аудита использования активов Национального банка и изучения методов обнаружения мошенничества с разработкой методологических руководств, протестированных на основе пилотных проектов.

Пресс-служба
Счетного комитета

14.12.2017

Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмұхамбет Әбдібеков Әзербайжан Республикасының Қазақстан Республикасындағы Төтенше және Өкілетті елшісі Рашад Маммадовпен кездесті

Кездесу ағымдағы жылғы қыркүйекте Баку қаласында өткен ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің жоғары қаржылық бақылау органдары басшылары кеңесінің XVII сессиясы кезінде Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмұхамбет Әбдібеков пен Әзербайжан Республикасы Есеп палатасының Төрағасы Вюгаром Гюльмамедов арасындағы қол жеткізілген өзара іс-қимылды кеңейту туралы уағдаластық шеңберінде өтті.

Нұрмұхамбет Әбдібеков кездесуге қатысушыларды Қазақстанның мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау жүйесін реформалау туралы, мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының негізгі міндеттер мен функциялар туралы хабардар етті.

Мемлекеттік аудитке көшу шеңберінде Есеп комитеті қызметіндегі негізгі басымдықтар

бұзушылықтарды анықтаудан олардың пайда болуын зерттеу мен болашақта олардың алдын алу үшін сындарлы ұсыныстар әзірлеуге ығыстырылғаны атап өтілді.

Өз кезегінде Рашад Маммадов Әзербайжан Республикасы мен Қазақстан Республикасының арасында бұрыннан келе жатқан дәстүрлі достық пен өзара құрметке негізделген жемісті сенімді қарым-қатынас қалыптасқанын баса айтты.

Ол Әзербайжан Республикасы Есеп палатасының қызметінің белгілі бір бағыттары, соның ішінде квазимемлекеттік сектор субъектілерінің бюджет қаражатын пайдалануы мәселелері бойынша Есеп комитетінің тәжірибесін зерделеуге қызығушылық танытатынын хабарлады.

Өз тарапынан Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмұхамбет Әбдібеков

Әзербайжан Республикасының Есеп палатасына көрсетілген мәселелер бойынша жан-жақты қолдау көрсетуге дайын екенін және ведомстволардың өзара іс-қимылын нығайту өзара тиімді мемлекетаралық қарым-қатынастардың дамуына да ықпал ететінін атап өтті.

Кездесудің соңында екі жақ Қазақстан мен Әзербайжан Республикасының жоғары мемлекеттік аудит органдарының арасында екіжақты ынтымақтастықтың одан әрі нығаюына үміттенетінін білдірді.

Есеп комитетінің баспасөз қызметі



14.12.2017

Председатель Счетного комитета Нурмухамбет Абдибеков встретился с Чрезвычайным и Полномочным Послом Азербайджанской Республики в Республике Казахстан Рашадом Маммадовым

Встреча состоялась в рамках договорённостей о расширении взаимодействия, достигнутых между Председателем Счетного комитета Нурмухамбетом Абдибековым и

Председателем Счётной палаты Азербайджанской Республики Вюгаром Гюльмамедовым во время XVII сессии Совета руководителей высших органов финансового кон-

троля государств-участников СНГ, прошедшей в сентябре текущего года в г. Баку.

Нурмухамбет Абдибеков проинформировал участников встречи

о реформировании системы государственного аудита и финансового контроля Казахстана, об основных задачах и функциях органов государственного аудита и финансового контроля.

Отмечено, что в рамках перехода на государственный аудит акценты в деятельности Счетного комитета смещены от выявления нарушений к изучению причин их возникновения и выработке конструктивных предложений для их предупреждения в будущем.

В свою очередь Рашад Маммадов подчеркнул, что между Азербайджанской Республикой и Республикой Казахстан сложились плодотворные доверительные отно-

шения, основывающиеся на давних традициях дружбы и взаимного уважения.

Он сообщил о заинтересованности Счетной палаты Азербайджанской Республики в изучении опыта Счетного комитета по определенным направлениям деятельности, в том числе по вопросам использования бюджетных средств субъектами квазигосударственного сектора.

Со своей стороны Председатель Счетного комитета Нурмухамбет Абдибеков подтвердил готовность к оказанию Счетной палате Азербайджанской Республики всесторонней поддержки в ука-

занных вопросах, отметив, что укрепление взаимодействия ведомств будет в том числе способствовать развитию взаимовыгодных межгосударственных отношений.

По завершении встречи стороны выразили надежду на дальнейшее укрепление двустороннего сотрудничества между высшими органами государственного аудита Казахстана и Азербайджанской Республики.

Пресс-служба
Счетного комитета

14.12.2017

Мемлекеттік аудитор біліктілігін беруге үміткер адамдарды сертификаттау жөніндегі ұлттық комиссияның отырысы өтті

Есеп комитетінде Нұрмухамбет Әбдібековтің төрағалығымен Мемлекеттік аудитор біліктілігін беруге үміткер адамдарды сертификаттау жөніндегі ұлттық комиссияның ағымдағы жылы бірінші отырысы өтті.

Ұлттық комиссияның мүшелері үміткерлердің кәсіби, іскерлік қасиеттері мен әлеуетті мүмкіндіктеріне баға берді.

Ақтөбе, Алматы, Батыс Қазақстан, Маңғыстау, Солтүстік Қазақстан облыстары, Алматы қаласы тек-

серу комиссияларының, 20 қызметкерімен әңгімелесу өткізді.

Отырыстың қорытындысы бойынша мемлекеттік аудитор біліктілігі 18 үміткерге беріліп, 2 үміткерге беруден бас тартылды.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі

14.12.2017

Состоялось заседание Национальной комиссии по сертификации лиц, претендующих на присвоение квалификации государственного аудитора

В Счетном комитете под председательством Нурмухамбета Абдибекова состоялась заседание Национальной комиссии по сертификации лиц, претендующих на присвоение квалификации государственного аудитора.

Членами Национальной комиссии дана оценка профессиональ-

ных, деловых качеств и потенциальных возможностей кандидатов.

Собеседования проведены с 20 работниками ревизионных комиссий по Актюбинской, Западно-Казахстанской, Мангистауской, Северо-Казахстанской областям и городу Алматы.

По итогам заседания квалификация государственного аудитора присвоена 18 кандидатам, отказано – 2.

Пресс-служба
Счетного комитета

06.12.2017

Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттердің жоғары қаржылық бақылау органдарының бірлескен отырысы өтті

Бейнеконференция форматында өткен отырысқа Қазақстан Республикасы Есеп комитетінің, Ресей Федерациясы Есеп палатасының, Беларусь Республикасы Мемлекеттік бақылау комитетінің, Армения Республикасы Бақылау палатасының және Қырғыз Республикасы Есеп палатасының өкілдері қатысты.

2016 жылы бес мемлекеттің уәкілетті органдарының Кедендік әкелу баждарының (өзге де баждар, балама қолданылатын салықтар мен алымдар) сомаларын есепке алу және бөлу, оларды Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттер бюджеттерінің

кірісіне аудару тәртібі туралы хаттаманы (Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартқа № 5 қосымша) сақтауына жүргізілген бірлескен тексерудің қорытындылары шығарылды.

Күн тәртібіндегі мәселе бойынша бес елдің жоғары мемлекеттік аудит (бақылау) органдарының басшылары баяндама жасады.

Қазақстан Республикасы Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмухамбет Әбдібеков ЕАЭО-ға мүше елдердің жоғары мемлекеттік аудит (бақылау) органдарының өзара іс-қимылының тиімділігін атап өтті.

«Біздің ынтымақтастығымыз Еуразиялық экономикалық кеңіс-

тіктегі интеграциялық процестердің маңызды элементтерінің бірі деп ойлаймын. Алты жыл ішінде ЕАЭО-ға мүше мемлекеттердің одан әрі дамуына ғана емес, сонымен бірге біздің елдеріміздің қаржылық құрылымдарының нығаюына ықпал ететін бірлескен тексерулер жүргізуден баға жетпес тәжірибе жинақтадық,» - деді Нұрмухамбет Әбдібеков.

2016 жылы ЕАЭО-ға мүше мемлекеттердің уәкілетті органдары бес мемлекеттің бюджеттері арасында кедендік әкелу баждарын бөлу тәртібінің сақталуын қамтамасыз еткендері атап өтілді.

2016 жылы ЕАЭО-ға мүше бес

елдің бюджеттеріне түскен кедендік әкелу баждарының жалпы сомасы 9,8 млрд. АҚШ долларын құрады.

Кедендік әкелу баждарының сомасы Қазақстан Республикасында - 190,2 млрд. теңгені, Армения Республикасында - 33,5 млрд. драмды, Беларусь Республикасында - 974,5 млн. бел. рублін, Қырғыз Республикасында - 12,1 млрд. сомды, Ресей Федерациясында - 570 млрд. ресей рублін құрады.

Бұдан басқа, алдыңғы тек-

серулердің қорытындылары бойынша анықталған проблемалардың әлі де сақталып отырғаны, соның ішінде кеден саласында ЕАЭО-ның ортақ процестерін ақпараттық-техникалық қамтамасыз ету бөлігінде сақталып отырғаны атап өтілді.

Бірлескен отырыстың қорытындысы бойынша Хаттама міндеттемелерінің толық және уақтылы орындалуын қамтамасыз етуге бағытталған бірқатар

ұсынымдарды қамтитын бірлескен тексеру туралы есепті бекіту және оны Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттердің үкіметтеріне, сондай-ақ Еуразиялық экономикалық комиссияға жіберу туралы шешім қабылданды.

**Есеп комитетінің
баспасөз қызметі**



06.12.2017

Состоялось совместное заседание высших органов финансового контроля (аудита) государств-участников Евразийского экономического союза

В заседании, проведенном в формате видеоконференции, приняли участие руководители и представители Счетного комитета Республики Казахстан, Счетной палаты Российской Федерации, Комитета государственного контроля Республики Беларусь, Контрольной палаты Республики Армения и Счетной палаты Кыргызской Республики.

Подведены итоги совместной проверки соблюдения в 2016 году полномоченными органами пяти государств Протокола о порядке зачисления и распределения сумм ввозных таможенных пошлин (иных пошлин, налогов и сборов, имеющих эквивалентное действие), их

перечисления в доход бюджетов государств-членов Евразийского экономического союза (приложение № 5 к Договору о Евразийском экономическом союзе).

С докладами по повестке дня выступили руководители высших органов государственного аудита (контроля) пяти стран.

Председатель Счетного комитета Казахстана Нурмухамбет Абдибеков отметил эффективность взаимодействия высших органов государственного аудита (контроля) стран-участниц ЕАЭС.

«Считаю, что наше сотрудничество является одним из важных элементов интеграционных процессов евразийского экономиче-

ского пространства. За шесть лет накоплен бесценный опыт проведения совместных проверок, способствующих не только дальнейшему развитию государств-членов ЕАЭС, но и укреплению финансовых структур наших стран», – сказал Нурмухамбет Абдибеков.

Отмечено, что в 2016 году полномоченными органами государств – членов ЕАЭС в целом обеспечено соблюдение порядка распределения ввозных таможенных пошлин между бюджетами пяти государств.

Общая сумма ввозных таможенных пошлин, поступивших в бюджеты пяти государств-членов ЕАЭС за 2016 год составила 9,8 млрд. долларов США.

Сумма ввозных таможенных пошлин в Республике Казахстан составила 190,2 млрд тенге, в Республике Армения – 33,5 млрд драм, в Республике Беларусь – 974,5 млн бел. руб., в Кыргызской Республике – 12,1 млрд сомов, в Российской Федерации – 570 млрд руб.

Кроме того, отмечено сохранение ряда проблем, выявленных по итогам предыдущих проверок, в том числе в части информационно-технического обеспечения общих процессов ЕАЭС в таможенной сфере.

По итогам совместного заседания принято решение утвердить Отчет об итогах совместной проверки,

содержащий ряд рекомендаций, направленных на обеспечение полного и своевременного исполнения обязательств Протокола, и направить его в правительства государств-членов Евразийского экономического союза, а также в Евразийскую экономическую комиссию.

Пресс-служба
Счетного комитета

30.11.2017

Есеп комитетінде Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күніне арналған салтанатты жиын өтті

Салтанатты жиында Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмұхамбет Әбдібеков ұжымды келе жатқан Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күнімен құттықтады.

Нұрмұхамбет Әбдібеков 1991 жылы 1 желтоқсанда республика Президентінің бірінші бүкілхалықтық сайлауы өтіп, оның барысында Нұрсұлтан Назарбаев өз сайлаушыларының абсолютті қолдауына ие болғанын атап өтті.

«Осы тарихи күн бүгінде Тұңғыш Президент күні ретінде тойланады. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев үшін өз дауыс берген қазақстандықтар алдағы

жылдардағы бейбітшілік пен тұрақтылық, ұлтаралық және конфессияаралық үйлесім, табысты әлеуметтік-экономикалық даму үшін таңдау жасады», – деді Есеп комитетінің Төрағасы.

Қазақстанның жоғары мемлекеттік аудит органы басшысының айтуынша, республиканың өткен жылдардағы жетістіктері елдің басты идеологы және елді жаңғырту бойынша түбегейлі реформалардың авторы болып табылатын оның тұңғыш Президентінің атымен тығыз байланысты.

«Тарихи өлшемдер бойынша осындай қысқа уақытта Қазақстан Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың

басшылығымен шынайы өңірлік көшбасшы және әлемдік қоғамдастықтың толыққанды мүшесі бола отырып, орасан табыстарға қол жеткізді», – деп баса айтты Нұрмұхамбет Әбдібеков.

Жиын соңында Есеп комитетінің Төрағасы барлығына зор денсаулық, амандық пен тұрақтылық тіледі.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі



30.11.2017

Состоялось торжественное собрание Счетного комитета, посвященное Дню Первого Президента Республики Казахстан

На торжественном собрании Председатель Счетного комитета Нурмухамбет Абдибеков поздравил коллектив с наступающим Днем Первого Президента Республики Казахстан.

Нурмухамбет Абдибеков отметил, что 1 декабря 1991 года состоялись первые всенародные выборы Президента республики, в ходе которых Нурсултан Назарбаев получил абсолютную поддержку своих избирателей.

«Этот исторический день сегодня отмечается как День Первого Президента. Отдав свои голоса

за Нурсултана Абишевича Назарбаева, казахстанцы сделали выбор в пользу мира и стабильности, межнационального и межконфессионального согласия, успешного социально-экономического развития на долгие годы вперед», – сказал Председатель Счетного комитета.

По словам руководителя высшего органа государственного аудита Казахстана, достижения республики за прошедшие годы неразрывно связаны с именем ее первого Президента, являющегося главным идеологом и автором кардинальных реформ по модернизации страны.

«За столь короткий по историческим меркам путь Казахстан под руководством Нурсултана Абишевича Назарбаева добился грандиозных успехов, став реальным региональным лидером и полноправным членом мирового сообщества», – подчеркнул Нурмухамбет Абдибеков.

В завершение Председатель Счетного комитета пожелал всем крепкого здоровья, благополучия и стабильности.

**Пресс-служба
Счетного комитета**

30.11.2017

Эстония жоғары мемлекеттік аудит органының делегациясы 28-30 қараша аралығында Есеп комитетіне жұмыс сапарымен келді

Эстония мемлекеттік аудит офисінің өкілдері Астанаға 2018 жылға жоспарланған Есеп комитетінің қызметін тексеру (дәрежесі бойынша тең тексеру) шеңберінде келді.

Есеп комитеті бастамашылық жасаған тексеру Қазақстанның жоғары мемлекеттік аудит органдары қызметінің ұлттық заңнама мен халықаралық стандарттардың талаптарына сәйкестігін қамтамасыз етуге жәрдемдесу мақсатында жүргізілетін болады.

Тексерудің қорытындылары бойынша Эстония мемлекеттік аудит офисінің сарапшылары үздік әлемдік практикаға сәйкес Есеп комитетінің қызметін жетілдіру бойынша бірқатар ұсыныстар әзірлейді.

Сапардың шеңберінде эстониялық әріптестер Төраға Нұрмухамбет Әбдібековпен, сондай-ақ Есеп комитетінің мүшелерімен және құрылымдық бөлімшелерінің басшыларымен кездесті.

Кездесудің негізгі тақырыбы

Қазақстанның жоғары мемлекеттік аудит органының функцияларын, сондай-ақ мемлекеттік аудит және қаржылық бақылаудың отандық жүйесін реформалау бойынша Есеп комитеті қабылдайтын шараларды талқылау болды.

**Есеп комитетінің
баспасөз қызметі**



Счетный комитет с 28 по 30 ноября текущего года посетила с рабочим визитом делегация высшего органа государственного аудита Эстонии

Представители Офиса государственного аудита Эстонии прибыли в Астану в рамках предстоящей проверки деятельности Счетного комитета (проверка равными по положению), запланированной на 2018 год.

Проверка, инициированная Счетным комитетом, будет проведена в целях содействия в обеспечении соответствия деятельности высшего органа государственного аудита Казахстана требованиям национального законодательства и международных стандартов.

По итогам проверки экспертами Офиса государственного аудита Эстонии будет разработан ряд рекомендаций по совершенствованию деятельности Счетного комитета в соответствии с лучшей мировой практикой.

В рамках визита эстонские коллеги встретились с Председателем Нурмухамбетом Абдибековым, а также с членами и руководителями структурных подразделений Счетного комитета.

Основной темой встреч ста-

ло обсуждение функций высшего органа государственного аудита Казахстана, а также мер, принимаемых Счетным комитетом, по реформированию отечественной системы государственного аудита и финансового контроля.

Пресс-служба
Счетного комитета



25.11.2017

Есеп комитеті ТМД-ға қатысушы елдердің ЖҚБО үшін мемлекеттік қаржылық бақылау (аудит) стандарттарын әзірлеу жөніндегі жұмыс тобының XI отырысын ұйымдастырды

Есеп комитетінің мүшесі Константин Плотниковтің төрағалығымен, видеоконференция режимінде өткен отырысқа Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан, Ресей және Тәжікстан елдерінің жоғары қаржы бақылау органдарының өкілдері қатысты.

Отырыс барысында бірлескен және қатар бақылау, сараптамалық-талдамалық іс-шараларға (аудит) сапа бақылауын жүргізу бойынша әдістемелік ұсынымдар жобаларын әзірлеу мерзімдері талқыланды.

Есеп комитеті «ТМД-ға қатысушы елдердің ЖҚБО-ның ақпараттық өзара іс-қимылы» стандартының жобасын таныстырды.

ТМД-ға қатысушы елдердің ЖҚБО үшін мемлекеттік қаржылық бақылау стандарттарын әзірлеу жөніндегі жұмыс тобының 2018-2019 жылдарға арналған жұмыс жоспары қарастырылды және бекітілді.

Отырыс қорытындысы бойынша аудиторлық іс-шараларға сапа бақылауын жүргізу жөніндегі әдіснамалық құжаттарды өзара

алмасу, содай-ақ таныстырылған стандарт жобасына ұсыныстар мен ескертулер беру туралы шешім қабылданды.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі

25.11.2017

Счетным комитетом организовано XI заседание Рабочей группы по разработке стандартов государственного финансового контроля (аудита) ВОФК государств-участников СНГ

В заседании под председательством члена Счетного комитета Константина Плотникова, прошедшем в режиме видеоконференции, приняли участие представители высших органов финансового контроля (аудита) Беларуси, Казахстана, Кыргызстана, России и Таджикистана.

В ходе заседания обсуждены сроки разработки проектов методических рекомендаций по

проведению контроля качества совместных и параллельных контрольных и экспертно-аналитических мероприятий (аудита).

Счетным комитетом презентован проект стандарта «Информационное взаимодействие ВОФК государств – участников СНГ».

Рассмотрен и утвержден план работы Рабочей группы по разработке стандартов государственного финансового кон-

троля для ВОФК государств-участников СНГ на 2018-2019 годы.

По итогам заседания принято решение о взаимном обмене методическими документами по проведению контроля качества аудиторских мероприятий, а также представлении предложений и замечаний к проекту презентованного стандарта.

**Пресс-служба
Счетного комитета**

21.11.2017

Есеп комитеті Ғылыми-әдіснамалық кеңесінің кезекті отырысы өтті

Нұрмұхамбет Әбдібековтің төрағалығымен Есеп комитеті Ғылыми-әдіснамалық кеңесінің кезекті отырысы өтті.

«Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Заңды іске асыру үшін ISSAI 5110 халықаралық стандартын ескере отырып, қоршаған ортаны қорғау саласында тиімділік аудитін жүргізу жөніндегі әдіснамалық басшылық жобасы қаралды және мақұлданды.

«Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Заңын іске асыру үшін Заңға тәуелді актілерді әзірлеу мен бекіту жөніндегі кестеге өзгерістер мен толықтырулар енгізу мәселелері талқыланды.

2018-2021 жылдары 31 нормативті құқықтық актіні, соның ішінде ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің жоғары мемлекеттік аудит (бақылау) органдарының ақпараттық өзара іс-қимылы мәселелерін реттейтін

стандарт жобасын әзірлеу жоспарланып отырғаны атап өтілді.

Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау жүйесін дамыту және жетілдіру мәселелері бойынша зерттеулер тақырыптарының 2018-2020 жылдарға арналған өзектілендірілген тізбесі қаралды және бекітілді.

Есеп комитеті қызметкерлерінің біліктілігін арттыру, соның ішінде ақпараттық қауіпсіздік, қаржылық талдау, қаржы менеджменті мәселелері бойынша біліктілігін арттыру курстарының (семинарларының) 2018 жылға арналған тақырыптарының тізбесі келісілді.

Есеп комитеті мен «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМК бірлесіп әзірлеген, мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау мамандарына арналған «Мемлекеттік аудит теориясы» оқу құралы бекітілді.

«Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМК 2017 жылы өткізген зерттеулер тақырыптары бойынша түпкілікті есептер талқыланып, мақұлданды. Зерттеулер бюджеттік жүйе қағидағтарына сәйкес республикалық бюджеттің жоспарлануына тиімділік аудитін, салықтық және кедендік әкімшілендіруге тиімділік аудитін, Ұлттық қор қаражатының қалыптастырылуы мен пайдалануына сәйкестік аудитін, бюджеттік инвестицияларға тиімділік аудитін жүргізу мәселелеріне арналған. Әрбір зерттеудің қорытындысы бойынша Есеп комитетінің жұмысында пайдалануға арналған тиісті әдіснамалық басшылық әзірленетіні баса айтылды.

**Есеп комитетінің
баспасөз қызметі**

21.11.2017

Состоялось очередное заседание Научно-методологического совета Счетного комитета

Под председательством Нурмұхамбета Абдибекова состоялось очередное заседание Научно-методологического совета Счетного комитета.

Рассмотрен и одобрен проект Методологического руководства по проведению аудита эффективности в сфере охраны окружающей среды, разработанного с учетом международного стандарта ISSAI 5110 в реализацию Закона «О государственном аудите и финансовом контроле».

Обсуждены вопросы внесения изменений и дополнений в График по разработке и утверждению

подзаконных актов в реализацию Закона РК «О государственном аудите и финансовом контроле».

Отмечено, что за 2018-2021 годы планируется разработать 31 нормативный правовой акт, в том числе проект Стандарта, регулирующего вопросы информационного взаимодействия высших органов государственного аудита (контроля) государств-участников СНГ.

Рассмотрен и утвержден актуализированный перечень тем исследований на 2018-2020 годы по вопросам развития и совершенствования системы государственного аудита и финансового контроля.

Согласован перечень тем курсов (семинаров) повышения квалификации сотрудников Счетного комитета на 2018 год, в том числе по вопросам информационной безопасности, финансовому анализу, финансовому менеджменту.

Утверждена разработанная Счетным комитетом совместно с РПП «Центр по исследованию финансовых нарушений» учебное пособие «Теория государственного аудита», предназначенная для специалистов органов государственного аудита и финансового контроля.

Обсуждены и одобрены окончательные отчеты по темам исследо-

ваний, проводимым РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» в 2017 году. Исследования посвящены вопросам проведения аудита эффективности планирования республиканского бюджета в соответствии с принципами бюджетной

системы, аудита эффективности налогового и таможенного администрирования, аудита соответствия формирования и использования средств Национального фонда, аудита бюджетных инвестиций. Подчеркнуто, что по итогам каждого

исследования будут разработаны соответствующие методологические руководства для использования в работе Счетного комитета.

Пресс-служба
Счетного комитета

20.11.2017

Есеп комитетінің қызметкерлері EUROSAI-дың Бірлескен аудит жөніндегі 3-нысаналы тобының (біліммен алмасу) жұмыс отырысына қатысты, Прага қаласы (Чех Республикасы)

Отырысқа сондай-ақ Албания, Германия, Нидерланды, Польша, Словакия, Украина, Чехия және басқа елдердің жоғары мемлекеттік аудит (бақылау) органдарының өкілдері қатысты.

Жұмыс отырысы барысында бірлескен аудиттің негізгі үш: дайындық, іске асыру және қорытынды кезеңі қарастырылды. Жоғары мемлекеттік аудит органдарының әлеуетін дамытудың қолдаушы тетігі ретінде бірлескен аудит жүргізу саласында пікірлермен және тәжірибемен сындарлы алмасу жүргізілді.

Жұмыс отырысы шеңберінде EUROSAI-дың Стратегиялық жоспарына және 3-нысаналы топтың

іс-шаралар жоспарына сәйкес ұйымдастырылған семинар өтті.

Семинар барысында бірлескен аудит жүргізудің деректермен алмасу және талдау сияқты негізгі мәселелері және жаңа әдістері талқыланды.

Жүргізілген бірлескен аудиттің нәтижелерін іс жүзінде пайдалану, сондай-ақ осындай аудиторлық іс-шараларды салық саласында басқа жоғары мемлекеттік аудит органдарымен жүргізу тәжірибесі көрсетілді.

Қазақстанның Есеп комитетінің қызметкерлері Еуразиялық Эко-номикалық Одақ (ЕАЭО) мемлекеттерінде бірлескен аудит жүргізудің атап айтқанда, ЕАЭО

елдерінің уәкілетті мемлекеттік органдарының Кедендік әкелу баждарының (баламалы қолданылатын өзге де баждардың, салықтар мен алымдардың) сомаларын есепке жатқызу мен бөлудің, оларды ЕАЭО-ға мүше мемлекеттер бюджеттерінің кірісіне аудару тәртібі туралы хаттаманы сақтауы, сондай-ақ ЕАЭО органдарының бюджет қаражатын қалыптастыруы, басқаруы және иелік етуінің тиімділігі мәселесі бойынша практикалық аспектілерді ұсынды.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі

20.11.2017

Работники Счетного комитета приняли участие в Рабочем заседании Целевой группы 3 (обмен знаниями) EUROSAI по совместному аудиту, г.Прага (Чешская Республика)

В заседании также приняли участие представители высших органов государственного аудита (контроля) Албании, Германии, Нидерландов, Польши, Словакии, Украины, Чехии и других стран.

В ходе рабочего заседания рассмотрены три основных этапа совместного аудита – подготовительный, этап реализации и заключительный. Состоялся конструктивный обмен мнениями и опытом в сфере проведения совместного аудита как поддерживающего механизма развития потенциала высших органов государственного аудита.

В рамках Рабочего заседания состоялся семинар, организован-

ный в соответствии со Стратегическим планом EUROSAI и Планом мероприятий Целевой группы 3.

В ходе семинара обсуждены основные проблемы и новые методы проведения совместного аудита, такие как обмен данными и анализ.

Продемонстрировано практическое использование результатов проведенного совместного аудита, а также опыта проведения таких аудиторских мероприятий в сфере налогов с другими высшими органами государственного аудита.

Работниками Счетного комитета Казахстана представлены практические аспекты проведения совместного аудита в государствах Евразийско-

го Экономического Союза (ЕАЭС). В частности, по вопросам соблюдения уполномоченными государственными органами стран ЕАЭС Протокола о порядке зачисления и распределения сумм ввозных таможенных пошлин (иных пошлин, налогов и сборов, имеющих эквивалентное действие), их перечисления в доход бюджетов государств-членов ЕАЭС, а также по вопросам эффективности формирования, управления и распоряжения средствами бюджета органами ЕАЭС.

Пресс-служба
Счетного комитета

16.11.2017

Төраға Нұрмұхамбет Әбдібеков басқарған Есеп комитетінің делегациясы сауда және даму жөніндегі БҰҰ-ның 11-конференциясына (UNCTAD) қатысты, Женева қаласы (Швейцария)

Конференцияға әлемнің 100-ден астам мемлекеттік органдарының, сондай-ақ халықаралық және үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері қатысты.

Әлемдік экономиканың жаһандануы және әлемде сақталып отырған тұрақсыздық жағдайларында мемлекеттік бо-

рышты басқару стратегиясын іске асыру мәселелері бойынша сындарды пікір және тәжірибе алмасу болды.

Конференцияға қатысушылар шамадан тыс мемлекеттік қарыз арудың жүйелі тәуекелдерін, мемлекеттік борышты басқару тиімділігін мониторингілеу

және бағалау жүйесін жетілдіру тәсілдерін қарауға ерекше назар аударды.

Бұдан басқа халықаралық және өңірлік ұйымдар қабылдайтын, елдер үкіметтерінің мемлекеттік борышты есепке алу және операциялық тәуекелдерді басқару процестерін жақсарту бойын-

ша күш-жігерлеріне қолдау көрсету жөніндегі нақты шаралар талқыланды.

Халықаралық Валюта Қорының және Дүниежүзілік банктің өкілдері конференцияға қатысушыларды қарыз алудың жаңа құралдары, соның ішінде ЖІӨ-ге байланыстырылған облигациялық қарыздардың тетігі туралы хабардар етті.

Конференция шеңберінде Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмұхамбет Әбдібеков UNCTAD өкілдерімен кездесті. Кездесу барысында әлемнің көптеген елдерінде қолданылатын «DMFAS» борышты талдау

және есепке алу бағдарламалық жүйесі таныстырылды. Қазақстан Республикасында осы жүйені қолдану мүмкіндіктері талқыланды.

Бұдан басқа Нұрмұхамбет Әбдібеков Ресей Есеп палатасының өкілдерімен кездесті. Тараптар мемлекеттік және сыртқы борышты басқару жүйесіндегі проблемалық аспектілерді анықтау мақсатында мемлекеттік аудитті жүргізудің маңыздылығын баса айтып, конференцияның негізгі тақырыбы бойынша пікір алмасты.

Нұрмұхамбет Әбдібеков мемлекеттік аудитке көшпуге байланысты Есеп комитетінің алдына

бюджеттік ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз ету бойынша нақты шараларды әзірлей отырып, елдегі экономикалық процестерге мемлекеттік қарыз алудың әсерін жүйелі зерделеу міндеті қойылғанын атап өтті.

**Есеп комитетінің
баспасөз қызметі**



16.11.2017

Делегация Счетного комитета во главе с Председателем Нурмухамбетом Абдибековым приняла участие в 11 конференции ООН по торговле и развитию (UNCTAD), г.Женева (Швейцария)

В конференции приняли участие представители государственных органов из более чем 100 стран мира, а также международных и неправительственных организаций.

Состоялся конструктивный обмен мнениями и опытом по вопросам реализации стратегии управления государственным долгом в условиях глобализации мировой экономики и сохраняющейся нестабильности в мире.

Особое внимание участников конференции уделено рассмотрению системных рисков чрезмерного государственного заимствования, подходов по совер-

шенствованию системы мониторинга и оценки эффективности управления государственным долгом.

Кроме того, обсуждались конкретные меры, принимаемые международными и региональными организациями, по оказанию поддержки правительствам стран в их усилиях по улучшению процессов учета государственного долга и управления операционными рисками.

Представители Международного Валютного Фонда и Всемирного банка проинформировали участников конференции о новых инструментах заимствования, в том числе о механизме облигацион-

ных займов, привязанных к ВВП.

В рамках конференции Председатель Счетного комитета Нурмухамбет Абдибеков встретился с представителями UNCTAD. В ходе встречи была продемонстрирована программная система анализа и учета долга «DMFAS», применяемая во многих странах мира. Обсуждены возможности использования данной системы в Республике Казахстан.

Кроме того, состоялась встреча Нурмухамбета Абдибекова с представителями Счетной палаты России. Стороны обменялись мнениями по основной теме конференции, подчеркнув важность проведе-

ния государственного аудита в целях выявления проблемных аспектов в системе управления государственным и внешним долгом.

Нурмухамбет Абдибеков отметил, что в связи с переходом

на государственный аудит перед Счетным комитетом поставлена задача системного изучения влияния государственного заимствования на экономические процессы в стране с выработкой конкретных мер

по обеспечению эффективного использования бюджетных ресурсов.

Пресс-служба
Счетного комитета

17.11.2017

Есеп комитетінде Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдары үйлестіру кеңесінің отырысы өтті

Нурмухамбет Абдибековтің төрағалық етуімен өткен Үйлестіру кеңесінің жұмысына Қаржы министрлігі Ішкі мемлекеттік аудит комитетінің төрағасы Әниятолла Сәрсенов, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің және Атырау облысы әкімі аппаратының ішкі аудит қызметтерінің өкілдері, облыстардың, Астана және Алматы қалаларының тексеру комиссияларының төрағалары қатысты.

Отырыс барысында мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының өзара іс-қимылы мәселелері қаралды.

2015 жылы регламенттелген тиісті жылға арналған мемлекеттік аудит объектілерінің тізбелерін келісу және олармен алмасу тетігі бірдей

бағыттар бойынша жоспарланған аудиторлық іс-шаралардың қайталануын едәуір төмендеті отырып, өзінің тиімділігін көрсеткені атап өтілді.

Сонымен қатар Қаржы министрлігінің ішкі мемлекеттік аудит жөніндегі уәкілетті органының бұрын жоспарланған іс-шараларды орындамау, сондай-ақ жоспардан тыс аудит жүргізу туралы Есеп комитеті мен тексеру комиссияларын хабардар ету тәртібін бұзу фактілері орын алған.

Орталық мемлекеттік органдар мен жергілікті атқарушы органдардың ішкі аудит қызметтері (ІАҚ) жұмысының мәселелері талқыланды. Қабылданған шараларға қарамастан, ІАҚ жұмысында әдіснамалық және кадрлық сипаттағы бірқатар проблемалардың шешілмей

отырғаны, соның ішінде ІАҚ жұмысының тиімділігін бағалау әдістемесінің болмауы атап өтілді.

Бұдан басқа отырысқа қатысушылар 2017 жылы Үйлестіру кеңесі шешімдерінің орындалуы мәселелерін, сондай-ақ 2018 жылға арналған жұмыс жоспарын талқылап, оны бекіту жөнінде шешім қабылдады.

Отырыстың қорытындысы бойынша мемлекеттік аудиторлардың біліктілігін арттыруға, мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының сындарлы өзара іс-қимылын ұйымдастыруға, сондай-ақ ішкі аудит қызметтерінің жұмысын одан әрі жетілдіруге бағытталған нақты шешімдер қабылданды.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі



17.11.2017

В Счетном комитете состоялось заседание Координационного совета органов государственного финансового контроля

В работе Координационного совета под председательством Нурмухамбета Абдибекова приняли участие председатель Комитета внутреннего государственного аудита Министерства финансов Аниятулла Сарсенов, представители служб внутреннего аудита Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы и противодействию коррупции и аппарата акима Атырауской области, председатели ревизионных комиссий областей, городов Астаны и Алматы.

В ходе заседания рассмотрены вопросы взаимодействия органов государственного аудита и финансового контроля.

Отмечено, что регламентированный в 2015 году механизм согласования и обмена перечнями объектов государственного аудита на соответствующий год показал свою эффективность, значительно снизив дублирование плановых аудиторских

мероприятий по одним и тем же направлениям.

Вместе с тем, имеют место факты неисполнения ранее запланированных мероприятий уполномоченным органом по внутреннему государственному аудиту Министерства финансов, а также нарушения порядка уведомления Счетного комитета и ревизионных комиссий о проведении внепланового аудита.

Обсуждены вопросы деятельности служб внутреннего аудита (СВА) центральных государственных органов и местных исполнительных органов. Отмечено, что в работе СВА, несмотря на принимаемые меры, остается нерешенным ряд проблем методологического и кадрового характера, в том числе отсутствие Методики оценки эффективности деятельности СВА, разработанной в соответствии с требованиями международных стандартов внутреннего аудита.

Рассмотрены основные нарушения, выявляемые Счетным комитетом в ходе контроля соблюдения ревизионными комиссиями стандартов государственного аудита и финансового контроля. Отмечены отдельные недостатки в части проведения аудита, оформления документов по его итогам.

Кроме того, участники заседания обсудили План работы Координационного совета на 2018 год и приняли решение об его утверждении.

По итогам заседания принят ряд конкретных решений, направленных на повышение квалификации государственных аудиторов, организацию конструктивного взаимодействия органов государственного аудита и финансового контроля, а также дальнейшее совершенствование деятельности ревизионных комиссий.

**Пресс-служба
Счетного комитета**

17.11.2017

Есеп комитетінің қызметкерлері «Тәуекелге негізделген қаржылық аудит/аудит» тақырыбындағы семинарға қатысты, Анталия қ. (Түркия Республикасы)

Түркия Есеп соты мен Түркия ынтымақтастық және үйлестіру агенттігінің (ТИКА) қолдауымен ұйымдастырылған семинарға сонымен қатар Әзербайжан, Ауғанстан, Иран, Қырғызстан, Пәкістан, Палестина, Солтүстік Кипр, Түркия жоғары мемлекеттік аудит (бақылау) органдарының өкілдері қатысты.

Іс-шараны 2016 жылы Анкара қаласында Экономикалық ынтымақтастық елдерінің жоғары қаржы бақылау органдары ұйымының

(ЭКОСАИ) Басқарма кеңесінің отырысында қабылданған шешімге сәйкес Пәкістан Бас аудиторы Офісінің тренерлері өткізді.

Семинар барысында аудиттің бүкіл кезеңдерінде тәуекелдерді түрлері бойынша тиісінше шектеу мәніне тәуекелдерді айқындау және талдау рәсімдері қаралды.

Семинардың қатысушыларына тиімділік аудитін, қаржылық есептілікті және сәйкестікке аудит жүргізу кезінде түйінді жоспарлы параметрлерді есептеу

үшін тәуекелдерді басқаруға талап етілетін тәсілдер түсіндірілді.

Бұдан басқа, халықаралық стандарттарға сәйкес аудиторлық нәтижелер мен аудиторлық есептерді ұсыну әдістемесі талқыланды.

Семинар аяқталған соң қатысушыларға сертификаттар берілді.

**Есеп комитетінің
баспасөз қызметі**

17.11.2017

Работники Счетного комитета приняли участие в семинаре «Финансовый Аудит/Аудит, основанный на риске», г. Анталия (Республика Турция)

В семинаре, организованном при поддержке Суда счетов Турции и Турецкого агентства по сотрудничеству и координации (ТИКА), также приняли участие представители высших органов государственного аудита (контроля) Азербайджана, Афганистана, Ирана, Кыргызстана, Пакистана, Палестины, Северного Кипра, Турции.

Мероприятие проведено тренерами Офиса Генерального аудитора

Пакистана в соответствии с решением, принятым на заседании Совета правления Организации высших органов финансового контроля стран экономического сотрудничества (ЭКОСАИ) в городе Анкаре в 2016 году.

В ходе семинара рассмотрены процедуры определения, оценки и анализа рисков на всех этапах аудита.

Участникам семинара разъяснены подходы к управлению рисками для расчета ключевых плано-

вых параметров при проведении аудита эффективности, финансовой отчетности и на соответствие.

Кроме того, обсуждены аудиторские результаты и методика представления аудиторских отчетов в соответствии с международными стандартами.

По завершении семинара участники получили сертификаты.

**Пресс-служба
Счетного комитета**

Есеп комитетінің, бірқатар облыстардың тексеру комиссияларының, Ұлттық экономика және Қаржы министрліктерінің қызметкерлері «Халықаралық аудиторлық компанияның моделі негізінде қаржылық есептілік аудитін жүргізу» тақырыбындағы үш күндік семинарға қатысты

Семинарды Есеп комитеті Ұлт жоспарының мемлекеттік аудит жүйесін енгізуге бағытталған 93-қадамын орындау бойынша, соның ішінде халықаралық талаптарға сәйкес мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдары қызметкерлерінің біліктілігін арттыру мақсатында ұйымдастырды.

Семинар Азия Даму Банкінің қолдауымен өткізілді. Лекторлар ретінде әлемдегі жетекші аудиторлық компаниялардың бірі «Ernst & Young» практикадан өтуші аудиторлары сөз сөйледі.

Семинар барысында «Ernst & Young» компаниясының қызметінде қолданылатын модель бойынша әдіснама және қаржылық есептілік аудитін жүргізу ерекшеліктері қаралды. Аудиторлық іс-шараны жүргізу барысында талдауды жүзеге асырудың және жаңа технологияларды қолданудың негізгі әдістері талқыланды.

Практикалық құрамдас бөлікке, соның ішінде «Ernst & Young» компаниясының тәжірибесі негізінде қаржылық есептілік аудитінің нәтижесі бойынша қорытынды дайындау мен

ұсынымдар әзірлеуге ерекше назар аударылды.

Семинардың қорытындысы бойынша Есеп комитетінің, бірқатар облыстардың тексеру комиссияларының, Ұлттық экономика және Қаржы министрліктерінің 30 қызметкеріне тестілеуден табысты өткеннен кейін тиісті сертификаттар табыс етілді.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі

07.11.2017

Работники Счетного комитета, ревизионных комиссий ряда областей, министерств национальной экономики и финансов приняли участие в трех дневном семинаре на тему «Проведение аудита финансовой отчетности на основе модели международной аудиторской компании»

Семинар организован Счетным комитетом в целях реализации мер по исполнению 93 шага Плана нации, направленного на внедрение системы государственного аудита, в том числе по повышению квалификации работников органов государственного аудита и финансового контроля в соответствии с международными требованиями.

Семинар проведен при поддержке Азиатского Банка Развития. В качестве лекторов выступили практикующие аудиторы одной из ведущих в мире аудитор-

ской компании «Ernst & Young».

В ходе семинара рассмотрены методология и особенности проведения аудита финансовой отчетности по модели, применяемой в деятельности компании «Ernst & Young». Обсуждены основные методы осуществления анализа и применения новых технологий в ходе проведения аудиторского мероприятия.

Особое внимание уделено практической составляющей, в том числе подготовке заключения и разработке рекомендаций по итогам аудита финансовой отчетности на примере

опыта компании «Ernst & Young».

По завершении семинара 30 работникам Счетного комитета, ревизионных комиссий ряда областей, министерств национальной экономики и финансов после успешного прохождения тестирования вручены соответствующие сертификаты.

Пресс-служба
Счетного комитета

31.10.2017

Мемлекеттік аудитор біліктілігін беруге үміткер адамдарды сертификаттау жөніндегі ұлттық комиссияның отырысы өтті

Есеп комитетінде Нұрмұхамбет Әбдібековтің төрағалығымен Мемлекеттік аудитор біліктілігін беруге үміткер адамдарды сертификаттау жөніндегі ұлттық комиссияның ағымдағы жылғы бірінші отырысы өтті.

Ұлттық комиссияның мүшелері үміткерлердің кәсіби, іскерлік қасиеттері мен әлеуетті мүмкіндіктеріне баға берді.

Ақтөбе, Алматы, Шығыс Қазақстан, Жамбыл, Қарағанды, Қостанай облыстары, Астана мен Алматы қалалары тексеру комиссияларының, Қаржы министрлігі Ішкі мемлекеттік аудит комитетінің және Ішкі істер, Қорғаныс, Ауыл шаруашылығы министрліктері ішкі аудит қызметтерінің 49 қызметкерімен әңгімелесу өткізілді.

Отырыстың қорытындысы бойынша мемлекеттік аудитор біліктілігі 39 үміткерге беріліп, 10 үміткерге беруден бас тартылды.

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі

31.10.2017

Состоялось заседание Национальной комиссии по сертификации лиц, претендующих на присвоение квалификации государственного аудитора

В Счетном комитете под председательством Нурмухамбета Абдибекова состоялась первое в текущем году заседание Национальной комиссии по сертификации лиц, претендующих на присвоение квалификации государственного аудитора.

Членами Национальной комиссии дана оценка профессиональ-

ных, деловых качеств и потенциальных возможностей кандидатов.

Собеседования проведены с 49 работниками ревизионных комиссий по Актюбинской, Алматинской, Восточно-Казахстанской, Жамбылской, Карагандинской, Костанайской областям, городам Астане и Алматы, Комитета внутреннего государственного ауди-

та Министерства финансов и служб внутреннего аудита министерств внутренних дел, обороны, сельского хозяйства.

По итогам заседания квалификация государственного аудитора присвоена 39 кандидатам, отказано – 10.

Пресс-служба
Счетного комитета

26.10.2017

Беларусь Қазақстан	Республикасы Республикасының	Мемлекеттік Есеп	бақылау комитетіне	комитетінің жұмыс	делегациясы сапарымен келді
<p>2017 жылғы 24 – 26 қазан аралығында Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетіне Беларусь Республикасы Мемлекеттік бақылау комитетінің делегациясы келді.</p> <p>Бұл сапардың мақсаты – ағымдағы жылғы қыркүйекте Баку қаласында өткен ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің жоғары қаржылық бақылау органдарының басшылары кеңесінің XVII сессиясы кезінде Есеп комитетінің Төрағасы Нұрмухамбет Әбдібеков пен Беларусь Республикасы Мемлекеттік бақылау комитетінің Төрағасы Леонид Анфимов арасында қол жеткізілген өзара іс-қимылды күшейту туралы уағдаластықтарды іске асыру.</p> <p>Беларусь Республикасы Мемлекеттік бақылау комитетінің өкілдерімен Есеп комитетінің мүшесі Рашид Ахметов және құрылымдық бөлімшелердің басшылары кездесті.</p> <p>Беларустық әріптестер Қазақстанның жоғары мемлекеттік аудит органы қызметінің негізгі бағыттары бойынша тәжірибесін зерделеуге мүмкіндік бергені үшін Есеп комитетіне алғыс білдірді.</p>	<p>Атап айтқанда, сапар шеңберінде мемлекеттік аудитке көшпете байланысты Есеп комитетінің қызметін әдіснамалық қамтамасыз ету, халықаралық стандарттарға сәйкес, соның ішінде тәуекелдерді басқару жүйесін пайдалануды ескере отырып, мемлекеттік аудитті жоспарлау және жүзеге асыру мәселелері талқыланды.</p> <p>Есеп комитетінің аудиторлық қызметті ұйымдастыру, соның ішінде аудит объектілерін жоспарлау, бағалау, мемлекеттік аудит және сапа бақылауы нәтижелеріне талдау жүргізу үшін ақпараттық жүйелерді пайдалану практикасы қаралды.</p> <p>Беларусь Республикасы жоғары қаржылық бақылау органының өкілдері ішкі мемлекеттік аудит жөніндегі уәкілетті орган мен тексеру комиссиялары қызметінің бағыттарына және бағалау өлшемшарттарына сәйкес олардың қызметіне бағалау жүргізу ерекшеліктерімен танысты.</p> <p>Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдары қызметкерлерінің біліктілігін арттыру, соның ішінде халықаралық</p>	<p>бағдарламалар бойынша арттыру, сондай-ақ мемлекеттік аудиторларды сертификаттау мәселелері тәжірибе алмасудың жеке тақырыбы болды.</p> <p>Бұдан басқа Есеп комитеті сапар шеңберінде Беларусияның Мемлекеттік бақылау комитеті делегациясының Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы, Қаржы министрлігінің Ішкі мемлекеттік аудит комитеті, Денсаулық сақтау, Ұлттық экономика министрліктерінің ішкі аудит қызметтері өкілдерімен кездесуін ұйымдастырды.</p> <p>Тараптар сапардың қорытындысы бойынша одан кейінгі бірлескен жұмысты, соның ішінде пайдалы тәжірибелермен алмасу бойынша жұмыстарды жандандыру, сондай-ақ ортақ қызығушылықты туғызатын мәселелер бойынша бірлескен, қатар бақылау және сараптамалық талдамалық іс-шаралар өткізу жөнінде уағдаластықтарға қол жеткізді.</p>			

Есеп комитетінің
баспасөз қызметі

26.10.2017

Счетный комитет Республики Казахстан посетила с рабочим визитом делегация Комитета государственного контроля Республики Беларусь

В период с 24 по 26 октября 2017 года Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета посетила делегация Комитета государственного контроля Республики Беларусь.

Визит состоялся в реализацию договоренностей об усилении вза-

имодействия, достигнутых между Председателем Счетного комитета Нурмухамбетом Абдибековым и Председателем Комитета государственного контроля Республики Беларусь Леонидом Анфимовым во время XVII сессии Совета руководителей высших органов

финансового контроля государственных участников СНГ, прошедшей в сентябре текущего года в г. Баку.

С представителями Комитета государственного контроля Республики Беларусь встретились член Счетного комитета Рашид Ахметов и руководители структурных подразделений.

Белорусские коллеги поблагодарили Счетный комитет за предоставленную возможность изучения опыта высшего органа государственного аудита Казахстана по основным направлениям деятельности.

В частности, в рамках визита обсуждены вопросы методологического обеспечения деятельности Счетного комитета в связи с переходом на государственный аудит, планирования и осуществления государственного аудита в соответствии с международными стандартами, в том числе с учетом использования системы управления рисками.

Рассмотрена практика использования Счетным комитетом информационных систем для организации аудиторской деятельности, в том числе для планирования, оценки объектов аудита, проведения

анализа результатов государственного аудита и контроля качества.

Представители высшего органа финансового контроля Республики Беларусь ознакомились с особенностями проведения оценки деятельности уполномоченного органа по внутреннему государственному аудиту и ревизионных комиссий в соответствии с направлениями и критериями оценки их деятельности.

Отдельной темой обмена опытом стали вопросы повышения квалификации работников органов государственного аудита и финансового контроля, в том числе по международным программам, а также сертификации государственных аудиторов.

Кроме того, в рамках визита Счетным комитетом организована встреча делегации Комитета государственного контроля

Беларуси с представителями Генеральной прокуратуры, Комитета внутреннего государственного аудита Министерства финансов, а также служб внутреннего аудита министерств здравоохранения и национальной экономики Республики Казахстан.

По итогам визита сторонами достигнуты договоренности по активизации дальнейшей совместной работы, в том числе по обмену полезным опытом, а также проведению совместных, параллельных контрольных и экспертно-аналитических мероприятий по вопросам, представляющим обоюдный интерес.

**Пресс-служба
Счетного комитета**





Нургербеков С.Н.

Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета, д.э.н., Астана, Казахстан.

Проведение аудита эффективности планирования республиканского бюджета

Аннотация: Данная статья раскрывает понятие аудита эффективности планирования республиканского бюджета. Данное направление аудита является новым для Казахстана, соответственно его внедрение имеет определенные особенности, в сравнении с международным опытом.

Автором на основе анализа передового международного опыта даны рекомендации внедрения аудита эффективности планирования республиканского бюджета в Казахстане.

Ключевые слова: аудит эффективности планирования республиканского бюджета, планирование, ориентированное на результат, прямой и конечный результаты.

Аңдатпа: Бұл мақала республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу ұғымын ашып көрсетеді. Бұл аудит бағыты Қазақстан үшін жаңа бағыт болғандықтан, сәйкесінше оны енгізу халықаралық тәжірибеден ерекшеленеді.

Автор озық халықаралық тәжірибені талдай отырып, Қазақстанда республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізуді енгізу бойынша ұсыныстар берген.

Түйінді сөздер: республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу, нәтижеге бағдарланған жоспарлау, тікелей және түпкілікті нәтижелер.

Annotation: This article discloses the concept of the performance audit of the republican budget planning. This audit direction is the new for Kazakhstan, correspondingly, its implementation has some peculiarities in comparison with the international practice.

The author referring to the analysis of the international best practices gives the recommendations for the introduction of the performance audit of the republican budget planning in Kazakhstan.

Key words: performance audit of the republican budget planning, planning oriented at the result, direct and end results.

Главой государства в Послании народу Казахстана от 14 декабря 2012 года «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства»[1] перед органами государственного финансового контроля поставлена задача по созданию комплексной системы государственного аудита на основе самого передового мирового опыта.

Для решения этой задачи принят Закон РК «О государственном аудите и финансовом контроле», [2] где одним из основных направлений аудита эффективности указан аудит эффективности планирования республиканского бюджета.

В мировой практике аудит эффективности планирования бюджета осуществляется в различных формах, одной из которых является предварительный аудит, специфика которого носит предупреждающий

характер с целью определения обоснованности, целесообразности и достоверности планируемых показателей и снижения риска возникновения возможных финансовых нарушений в будущем.

В Республике Казахстан аудит эффективности планирования республиканского бюджета не проводился.

В связи с этим, изучение опыта зарубежных стран играет важное стратегическое значение, так как от качества проводимых аудиторских мероприятий по планированию бюджета зависит эффективность использования бюджетных средств и активов. Следовательно, необходим системный анализ зарубежной практики проведения аудита эффективности планирования бюджета, с выработкой рекомендаций и подготовкой методической базы по проведению подобной работы

в Республике Казахстан.

В 2017 году РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета было проведено аналитическое исследование на тему: «Исследование проведения аудита эффективности планирования республиканского бюджета в соответствии с принципами бюджетной системы Республики Казахстан с разработкой методологического руководства, протестированного на основе пилотного проекта».[3] В рамках данного исследования был изучен зарубежный опыт, разработаны подходы и алгоритм проведения аудита эффективности планирования республиканского бюджета, сформированы предложения и рекомендации по процедурам проведения аудита эффективности планирования республиканского бюджета, а также разработан проект методологического

руководства по проведению аудита эффективности планирования республиканского бюджета.

В данной статье мы представим основные итоги проведенного исследования и обозначим основные предложения и рекомендации, которые мы сформировали в рамках данного исследования.

Рассматривая опыт зарубежных стран, следует отметить, что в том или ином государстве, органы ВОФК проводят аудиторские мероприятия в различных масштабах. Поэтому изучение механизма и процедуры их проведения позволяет обосновывать отдельные выводы и предложения: в зависимости от функции и задач, поставленных перед ВОФК.

В Бельгии и России аудит эффективности планирования бюджета осуществляется на всех этапах составления бюджета: начиная от изучения макроэкономических показателей и влияния параметров доходов и расходов бюджета, заканчивая оценкой доходной базы и расходов бюджета, а также дефицита и источников его финансирования.

Например, Суд Счетов Королевства Бельгии передает в законодательные собрания свои комментарии ко всем проектам бюджетов, представленным им на рассмотрение, предварительно поставив их на голосование. Законодательно определено, что Суд Счетов исследует не только внедрение бюджета, но также и бюджетный проект.

Главная задача Суда Счетов по отношению к бюджетному проекту состоит в проверке его действительности, которая заключается в следующем:

- 1) полон ли бюджетный проект;
- 2) включены ли (соблюдены ли) все принципы;
- 3) дает оценку примечаниям;
- 4) реалистичны (практичны) ли используемые параметры макроэкономики (сравнивая их с прогнозами различных Советов упомянутых выше);
- 5) практичны ли доходы и расходы (недооценка против переоценки).

В связи с этим, на наш взгляд, опыт Бельгии можно использовать при разработке методологического обеспечения аудита эффективности по планированию бюджета в Республике.

В России разработан и утвержден стандарт государственного аудита СГА 201 «Предварительный аудит

формирования федерального бюджета». [4] Процесс начинается в мае с анализа ежегодного послания Президента РФ и заканчивается в ноябре участием представителей Счетной палаты при рассмотрении проекта бюджета в Думе и в Федеральном собрании.

При этом осуществляется оценка:

- эффективности проекта федерального бюджета на очередной финансовый год и на плановый период как инструмента социально-экономической политики государства, его соответствия положениям ежегодного и Бюджетного посланий Президента Российской Федерации и иным программным документам, соответствия условиям среднесрочного планирования, ориентированного на конечный результат;

- качества прогнозирования доходов федерального бюджета, расходов бюджетных средств, инвестиционной и долговой политики, а также эффективности межбюджетных отношений.

Кроме того, в отдельных государствах ВОФК принимает участие в процессе планирования бюджета в форме консультации по результатам аудиторских мероприятий.

Например, в Германии в процесс планирования бюджета происходит в два этапа:

1. Каждое министерство направляет в Федеральную Счетную палату (Далее – ФСП) свой проект бюджета сразу после составления (у ФСП есть возможность рассмотреть и дать свои замечания отдельно каждому министерству до составления проекта федерального бюджета).

2. ФСП также участвует в обсуждении проекта бюджета в Парламенте. ФСП представляет Парламенту устные и письменные отчеты как о результатах предварительных бесед с разработчиками из Бюджетного комитета, так и о результатах последующих совещаний по бюджету. При этом ФСП основывается на своем ревизионном опыте.

Здесь, как и при контроле исполнения бюджета, на первый план выступает контроль над соблюдением норм бюджетного законодательства и эффективностью управления. Выводы, сделанные в ходе контроля, могут приводить к внесению поправок в государственный бюджет уже в текущем бюджетном году. При этом запланированные, но неэффективные расходы могут зачастую замораживаться.

В таких странах как Нидерланды, Великобритания особое внимание уделяется качеству прогнозирования бюджета, вопросам внесения изменений и дополнений в налоговое законодательство и их влияние на формирование доходной части бюджета. При рассмотрении проекта бюджета одновременно изучается качество прогнозирования доходов бюджета, влияние налоговых льгот, преференции на доходную базу бюджета.

Нидерланды проводят аудит реализации политики Правительства и его влияние на развитие экономики. При этом ВОФК уделяет внимание вопросам эффективности налоговой и бюджетной политики. Суд счетов также проверяет, функционирует ли центральное Правительство должным образом. Другими словами, оценивает, использует ли Правительство налоговые поступления, полученные от граждан и предприятий, законным способом. С переходом на бюджетирование по результатам информации о достижении целей проводимой политики получают раз в год во время проведения проверки правильности ведения учета. Финансовая информация все больше приводится в соответствие с информацией о результатах реализации политики и сметными значениями, возрастает внимание к целям проводимой государством политики в процессе выделения бюджетных средств, укрепляя тем самым традиционную обязанность Суда Счетов по проверке финансовой отчетности.

В США Офис ВОФК подготавливает долгосрочные федеральные бюджетные стимуляторы с различными вариантами финансово-политических решений, то есть Офис рассчитывает, как различные финансово-политические решения отразятся на долгосрочной перспективе на экономике США. Опыт США интересен тем, что в данной стране ВОФК проводит предварительную оценку не всех проектов, а лишь тех, которые относятся к категории «важных», которые четко определены в Законе США «О предварительном рассмотрении Конгрессом». Принимая во внимание сжатые сроки и ограниченность человеческих ресурсов, опыт США будет полезен для применения в Казахстане, в особенности механизм дифференцированного подхода к оценке проекта бюджета.

При этом, следует отметить, что

международные стандарты по проведению непосредственно аудита эффективности планирования проекта бюджета ИНТОСАИ не разработаны. Однако ИНТОСАИ предусматриваются основные принципы аудита в государственном секторе, которые могут быть использованы на постоянной основе при проведении аудита, а также в качестве стандартов аудита, если не были разработаны национальные стандарты аудита.

В Республике Казахстан процесс планирования республиканского бюджета состоит из следующих этапов:

- разработка проекта ПСЭР и его одобрение Правительством Республики Казахстан;
- определение лимитов расходов администраторов республиканских бюджетных программ (далее – АРБП), лимитов на новые инициативы;
- разработка проектов стратегических планов, бюджетных программ центральных государственных органов и АРБП, не разрабатывающих стратегические планы, бюджетных заявок АРБП и их рассмотрение Республиканской бюджетной комиссией (далее – РБК);
- разработка проекта закона о РБ;
- внесение проекта закона о РБ в Правительство Республики Казахстан и Счетный комитет;
- представление проекта закона о РБ в Парламент Республики Казахстан;
- рассмотрение проекта закона о РБ в Парламенте Республики Казахстан и его утверждение;
- разработка постановления Правительства Республики Казахстан о реализации закона о РБ.

Анализ процесса планирования республиканского бюджета в Республике Казахстан показывает, что в процессе планирования бюджета выявляется недостаточно комплексная взаимосвязка денежно-кредитной и налогово-бюджетной политик. В результате происходит некорреспондированность решений Правительства при формировании бюджета с показателями ключевых программных документов. Начиная с 2013 года, в статистических документах предусмотрено снижение дефицита бюджета. Однако на 2017 год дефицит республиканского бюджета запланирован в размере 3,1%, а ВВП по сравнению с 2013 годом увеличился в 1,5 раза. Аналогичная картина наблюдалась в 2014 и в 2015 годах. В

таких условиях Правительство РК значительные средства занимают на внутреннем и на внешнем рынках путем выпуска государственных ценных бумаг. Это не развивает фондовый и кредитный рынок в республике, а также увеличиваются расходы на обслуживание и погашение Правительственного долга в условиях не стабильности валютного рынка в республике.

Также, хотелось бы отметить, что стратегические планы государственных органов слабо ориентированы на решение задач, поставленных в государственных и правительственных программах. В республике наблюдается несогласованность сроков рассмотрения проектов стратегических планов государственных органов и бюджетных программ с результатом оценки деятельности государственных органов, а также по управлению бюджетными средствами, что приводит к нарушению принципа преемственности и обоснованности бюджетной системы.

В настоящее время в целях повышения эффективности бюджетных расходов и ответственности администраторов бюджетных программ внесены изменения и дополнения в Бюджетный Кодекс РК. Например, процедуры укрупнения бюджетных программ с выделением нескольких подпрограмм по одной программе. Администраторы имеют право перераспределять средства между подпрограммами без изменения утвержденной суммы по программе. Это требует разработки определенных критериев для включения подпрограмм в программу, так как прямые и конечные результаты подпрограмм могут быть разные. В связи с этим целесообразно доработать НПА, в частности Приказ Министра национальной экономики «Об утверждении Правил разработки и утверждения (переутверждения) бюджетных программ (подпрограмм) и требований к их содержанию» № 195 от 30 декабря 2014 года. [5]

Одной из ключевых проблем планирования РБ является отсутствие системного подхода в установлении лимитов бюджетных расходов и новых инициатив. В результате не осуществляется комплексная увязка стратегического плана с бюджетной программой и бюджетной заявкой по ним. Это приводит к отсутствию четкой взаимосвязи между бюджетными ресурсами, мероприятиями, прямыми и конечными результатами. Поэтому целесообразно проанализировать механизмы со-

ставления стратегического плана, бюджетных программ и бюджетных заявок. На основе этого разработать автоматизированную систему проверки их увязки, принятие бюджетных заявок к формированию проекта республиканского бюджета.

В настоящее время стратегические планы государственных органов, которые являются основным инструментом БОР, содержат подраздел «Управление рисками», однако информация, содержащая в них, не дает представления, как деятельность госорганов по управлению рисками, способствует достижению стратегических целей.

Поэтому, рекомендуется проведение комплексной оценки бюджетных рисков и публикации данных результатов, а также рекомендуется включить эту информацию в бюджетную документацию, представляемую в законодательный орган, с целью повышения прозрачности в налогово-бюджетной сфере.

В настоящее время законодательно не закреплено включение информации о налоговых расходах (потерь бюджета от предоставления налоговых льгот и преференций) в бюджетную документацию. Информация об уменьшении доходов бюджета в результате применения налоговых льгот не раскрывается. Поэтому рекомендуется обеспечить формирование отчетности о налоговых расходах, которая будет включать оценку возможных потерь доходов бюджета в результате действия отдельных положений Налогового кодекса РК. Обеспечить включение данного отчета в состав бюджетной документации, и предоставление его в Парламент РК в составе бюджетной документации к проекту республиканского бюджета и к отчету о его исполнении.

Таким образом, необходимо отметить, что вышеуказанные выводы и рекомендации внесут определенный вклад в формирование методологической базы государственного аудита эффективности и определение критериев эффективности в области планирования республиканского бюджета, соответствующих стандартам ИНТОСАИ с учетом бюджетного законодательства.

Список использованных источников:

1. Послание народу Казахстана от 14 декабря 2012 года «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства».
2. Закон Республики Казахстан

«О государственном аудите и финансовом контроле».

3. «Исследование проведения аудита эффективности планирования республиканского бюджета в соответствии с принципами бюджетной системы Республики Казахстан с разработкой методологического руководства, протестированного на

основе пилотного проекта», РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета, 2017г.

4. СГА 201 «Предварительный аудит формирования федерального бюджета», Российская федерация.

5. Приказ Министра националь-

ной экономики от 30 декабря 2014 года № 195 «Об утверждении Правил разработки и утверждения (перутверждения) бюджетных программ (подпрограмм) и требований к их содержанию».

Мақаланың қазақ тіліндегі нұсқасы

Республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу

Мемлекет басшысы «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты 2012 жылғы 14 желтоқсандағы Қазақстан халқына Жолдауында [1] мемлекеттік қаржылық бақылау органдары алдына мемлекеттік аудиттің ең озық әлемдік тәжірибесі негізінде кешенді жүйе құру бойынша міндет қойды.

Осы міндетті шешу үшін «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» ҚР Заңы қабылданды, [2] мұнда тиімділік аудитінің негізгі бағыттарының біріретінде республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу көрсетілген.

Әлемдік тәжірибеде бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу түрлі нысандарда жүзеге асырылады, олардың бірі алдын ала аудит жүргізу болып табылады. Ол жоспарлы көрсеткіштердің негізділігін, мақсаттылығы мен анықтығын айқындау және болашақта ықтимал қаржылық бұзушылықтардың туындау тәуекелін азайту мақсатында алдын ала ескерту сипатында көрініс табады.

Қазақстан Республикасында республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізілмеген.

Осыған орай, шет елдердің тәжірибесін зерделеудің стратегиялық маңызы зор, себебі бюджет қаражатының және активтердің пайдаланылу тиімділігі бюджетті жоспарлау бойынша жүргізілетін аудиторлық іс-шаралардың сапасына байланысты. Сәйкесінше, бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізудің шетелдік тәжірибесіне жүйелі талдау

жүргізіп, мұндай жұмысты Қазақстан Республикасында жүзеге асыру бойынша ұсыныстар әзірлеу және әдістемелік база дайындау керек.

2017ж. Есеп комитетінің «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМК келесі тақырып бойынша талдамалы зерттеу жүргізді: «Пилоттық жоба негізінде тестіленген әдіснамалық басшылық әзірлей отырып, Қазақстан Республикасы бюджет жүйесінің қағидаттарына сәйкес республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділік аудитін зерттеу».[3] Аталмыш зерттеу шеңберінде шетелдік тәжірибе зерделенді, республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу тәсілдері мен алгоритмі әзірленді, республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу рәсімдері бойынша ұсынымдар мен ұсыныстар жасалды, сондай-ақ республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізу жөніндегі әдіснамалық басшылық жобасы әзірленді.

Осы мақалада біз жүргізілген зерттеудің негізгі қорытындыларын ұсынып, осы зерттеу шеңберінде жасалған негізгі ұсынымдар мен ұсыныстарды атап көрсетеміз.

Шет елдердің тәжірибесін қарай отырып, қандай да бір мемлекетте ЖҚБО түрлі ауқымдағы аудиторлық іс-шараларды өткізетінін атап өту керек. Сондықтан оларды өткізу тетігі мен рәсімдерін зерделеу жекелеген тұжырымдар мен ұсынымдарды негіздеуге мүмкіндік береді: ЖҚБО алдына қойылған функциялар мен міндеттерге байланысты.

Бельгия мен Ресейде бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне ау-

дит жүргізу бюджетті жасаудың барлық кезеңдерінде жүзеге асырылады: макроэкономикалық көрсеткіштерді және бюджет кірістері мен шығыстары параметрлерінің ықпалын зерделеуден бастап кіріс базасын және бюджет шығыстарын, сондай-ақ тапшылықты және оны қаржыландыру көздерін бағалауға дейін.

Мысалы, Бельгия Корольдігінің Есеп соты өздері қарауға ұсынған барлық бюджет жобаларын алдын ала дауысқа салып, заң шығарушы органдарға өз пікірлерін ұсынады. Заңнамалық деңгейде айқындалғандай, Есеп соты бюджетті енгізумен қатар, бюджет жобасын зерттейді.

Есеп сотының бюджет жобасына қатысты басты міндеті оның жарамдылығын тексеру болып табылады, ол:

- 1) бюджет жобасының толықтығын;
- 2) барлық қағидаттардың қамтылуын (сақталуын);
- 3) ескертпелерге баға беруді;
- 4) пайдаланылатын макроэкономика параметрлерінің шынайылығын (қолайлығын) (оларды жоғарыда аталған түрлі Кеңестердің болжамдарымен салыстыру);
- 5) кірістер мен шығыстардың қолайлығын (қайта бағалауға қарсы толық бағаламау) тексеруді қамтиды.

Осыған орай, біздің ойымызша, Бельгияның тәжірибесін республикада бюджетті жоспарлаудың тиімділігіне аудит жүргізудің әдіснамалық қамтамасыздандырылуын әзірлеу кезінде пайдалануға болады.

201 «Федералдық бюджеттің қалыптасуына алдын ала аудит жүргізу» МАС мемлекеттік аудит стандарты әзірленді және бекітілді.

[4] Аталмыш процесс мамырда РФ Президентінің жыл сайынғы жолдауын талдаудан басталады және қарашада Дума мен Федералдық жиналыста бюджет жобасын қараған кезде Есеп палатасы өкілдерінің қатысуымен аяқталады.

Бұл ретте:

- мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатының құралы ретінде кезекті қаржы жылына және жоспарлы кезеңге арналған федералдық бюджет жобасының тиімділігіне, оның Ресей Федерациясы Президентінің жыл сайынғы және Бюджеттік жолдауларының ережелеріне және өзге бағдарламалық құжаттарға сәйкестігіне, түпкілікті нәтижеге бағдарланған орта мерзімді жоспарлау жағдайларына сәйкестігіне;

- федералдық бюджет кірістерін болжау, бюджет қаражатын жұмсау, инвестициялық және борышқорлық саясат сапасына, сондай-ақ бюджетаралық қатынастардың тиімділігіне бағалау жүргізіледі.

Бұдан басқа, жекелеген елдерде ЖҚБО аудиторлық іс-шаралардың нәтижесі бойынша консультациялар нысанында бюджетті жоспарлау процесіне қатысады.

Мысалы, Германияда бюджетті жоспарлау процесі екі кезеңде жүзеге асырылады:

1. Әр министрлік өзінің бюджет жобасын жасағаннан кейін оны бірден Федералдық Есеп палатасына (бұдан әрі – ФЕП) жібереді (ФЕП федералдық бюджет жобасы жасалғанға дейін әр министрліктің бюджет жобасын қарап, ол бойынша әр министрлікке жекелеп ескертулер бере алады).

2. Сонымен бірге ФЕП бюджет жобасын Парламентте талқылауға қатысады. ФЕП Парламентке Бюджет комитетінің әзірлеушілерімен алдын ала әңгімелесу нәтижелері, сондай-ақ бюджет жөніндегі кейінгі кеңестердің нәтижелері туралы ауызша және жазбаша есеп береді. Бұл ретте ФЕП өзінің тексеру тәжірибесін негізге алады.

Мұнда, бюджеттің атқарылуын бақылау сияқты бюджет заңнамасы нормаларының сақталуын және басқару тиімділігін бақылау басты рөл ойнайды. Бақылау кезінде жасалған тұжырымдар ағымдағы бюджет жылында мемлекеттік

бюджетке түзетулер енгізуге әкелуі мүмкін. Бұл ретте жоспарланған, бірақ тиімсіз шығыстарға көп жағдайда тыйым салынуы мүмкін.

Нидерланды, Ұлыбритания сияқты елдерде бюджетті жобалау сапасына, салық заңнамасына өзгерістер мен толықтырулар енгізу және олардың кірісті бюджет бөлігіне ықпалы мәселелеріне баса назар аударылады. Бюджет жобасын қараған кезде бір уақытта бюджет кірістерін болжау сапасы, салық жеңілдіктерінің ықпалы, бюджеттің кірісті базасына преференциялар зерделенеді.

Нидерланды Үкімет саясатының іске асырылуына және оның экономиканың дамуына типізетін ықпалына аудит жүргізеді. Бұл ретте ЖҚБО салық және бюджет саясатының тиімділігі мәселелеріне назар аударады. Сондай-ақ Есеп соты Үкіметтің тиісінше жұмыс істеуін тексереді. Басқаша айтқанда, Үкіметтің азаматтар мен кәсіпорындардан алынған салықтық түсімдерді заңды әдіспен пайдалануын бағалайды. Нәтижелер бойынша бюджеттеуге көшкеннен бері жүргізілетін саясаттың мақсаттарына қол жеткізу туралы ақпарат жылына бір рет есепке алудың дұрыстығына тексеру жүргізу барысында алынады. Қаржылық ақпарат саясатты іске асыру нәтижелері туралы ақпаратқа және сметалық мәндерге сәйкес келтіріледі, бюджет қаражатын бөлу барысында мемлекет жүргізетін саясаттың мақсаттарына назар арта түседі, бұл Есеп сотының қаржылық есептілікті тексеру бойынша дәстүрлі міндетін күшейтеді.

АҚШ-та ЖҚБО кеңесі қаржы-саяси шешімдердің түрлі нұсқалары бар ұзақ мерзімді федералдық бюджеттік ынталандырмалар дайындайды, яғни Кеңсе түрлі қаржы-саяси шешімдердің ұзақ мерзімді келешекте АҚШ экономикасына ықпалын есептейді. АҚШ ЖҚБО-ның барлық жобаларға емес, ал тек «маңыздылар» санатына жататын, «Конгрестің алдын ала қарауы туралы» АҚШ Заңында анық белгіленген жобаларға алдын ала бағалау жүргізу тәжірибесі қызығушылық тудырады. Қысқа мерзімді және адам ресурстарының шектеулігін назарға ала отырып, Қазақстанда АҚШ тәжірибесін, әсіресе бюджет

жобасын бағалаудың сараланған тәсілдеме тетігін қолданудың пайдасы зор.

Бұл ретте ИНТОСАИ бюджет жобасын жоспарлаудың тиімділігіне тікелей аудит жүргізу жөніндегі халықаралық стандарттар әзірлегенін айта кеткен жөн. Бірақ ИНТОСАИ мемлекеттік сектордағы аудиттің негізгі қағидаттарын қарастырады, олар аудит жүргізу кезінде тұрақты негізде, сондай-ақ, егер ұлттық аудит стандарттары әзірленбесе, аудит стандарттары ретінде пайдаланылуы мүмкін.

Қазақстан Республикасында республикалық бюджетті жоспарлау процесі келесі кезеңдерден тұрады:

- ӨӘДБ жобасын әзірлеу және оны Қазақстан Республикасы Үкіметінің мақұлдауы;

- республикалық бюджеттік бағдарламалар әкімшілері (бұдан әрі - РББӨ) шығыстарының лимитін, жаңа бастамалардың лимитін белгілеу;

- стратегиялық жоспарлар әзірлемейтін орталық мемлекеттік органдардың және РББӨ-нің стратегиялық жоспарларының, бюджеттік бағдарламаларының жобаларын, РББӨ-нің бюджеттік өтінімдерін әзірлеу және оларды Республикалық бюджет комиссиясының қарауы (бұдан әрі – РБК);

- РБ туралы заң жобасын әзірлеу;

- РБ туралы заң жобасын Қазақстан Республикасының Үкіметіне және Есеп комитетіне енгізу;

- РБ туралы заң жобасын Қазақстан Республикасының Парламентіне ұсыну;

- РБ туралы заң жобасын Қазақстан Республикасының Парламентінде қарау және оны бекіту;

- РБ туралы заңды іске асыру туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысын әзірлеу.

Қазақстан Республикасында республикалық бюджетті жоспарлау процесін талдау нәтижесі көрсеткендей, бюджетті жоспарлау барысында ақша-кредит және салық-бюджет саясатының өзара қиыспауы анықталады. Нәтижесінде бюджетті қалыптастырған кезде Үкіметтің шешімдері негізгі бағдарламалық

құжаттардың көрсеткіштерімен сәйкеспейді. 2013ж. бастап статистикалық құжаттарда бюджет тапшылығына зият көзделген. Бірақ 2017 жылға республикалық бюджет тапшылығы 3,1% мөлшерінде жоспарланған, ал ЖІӨ 2013 ж. салыстырғанда 1,5 есе ұлғайды. Ұқсас жағдай 2014 және 2015 жылдарда байқалды. Мұндай жағдайларда ҚР Үкіметі мемлекеттік бағалы қағаздар шығару жолымен елеулі қаражатты ішкі және сыртқы нарықтардан қарызға алады. Бұл республикадағы қор және кредит нарығын дамытпайды, сонымен бірге елдегі валюта нарығының тұрақсыздығы жағдайында Үкімет борышына қызмет көрсету мен өтеу бойынша шығыстар ұлғаяды.

Сондай-ақ, айта кететін жайт, мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарлары мемлекеттік және үкіметтік бағдарламаларда қойылған міндеттерді шешуге әлсіз бағдарланған. Республикада мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарларының және бюджеттік бағдарламалардың жобаларын қарау мерзімдерінің мемлекеттік органдардың қызметін, сондай-ақ, бюджет қаражатын басқару бойынша қызметті бағалау нәтижелерімен келісімдеуі байқалады, бұл бюджет жүйесінің мирасқорлық және негізділік қағидатының бұзушылығына әкеледі.

Қазіргі уақытта бюджет шығыстарының тиімділігін және бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің жауапкершілігін арттыру мақсатында ҚР Бюджет Кодексіне өзгерістер мен толықтырулар енгізілген. Мысалы, бір бағдарлама бойынша бірнеше кіші бағдарламаларды бөле отырып, бюджеттік бағдарламаларды ірілендіру рәсімдері. Әкімшілер бағдарлама бойынша бекітілген соманы өзгертпей, қаражатты кіші бағдарламалар арасында қайта бөлуге құқылы. Бұл кіші бағдарламаларды бағдарламаға енгізу үшін белгілі бір критерийлер әзірлеуді талап етеді, себебі кіші бағдарламалардың тікелей және түпкілікті нәтижелері әртүрлі болуы мүмкін. Осыған орай, НҚА, әсіресе «Бюджеттік бағдарламаларды (кіші

бағдарламаларды) әзірлеу және бекіту (қайта бекіту) қағидаларын және олардың мазмұнына қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 30 желтоқсандағы № 195 бұйрығын пысықтау қажет. [5]

РБ жоспарлаудың негізгі проблемаларының бірі бюджет шығыстары мен жаңа бастамалардың лимитін белгілеуде жүйелі тәсілдеменің жоқтығы болып табылады. Нәтижесінде стратегиялық жоспарды бюджеттік бағдарламамен және ол бойынша бюджеттік өтініммен кешенді қиыспауы орын алады. Бұл бюджеттік ресурстар, іс-шаралар, тікелей және түпкілікті нәтижелер арасында өзара байланыстың болмауына әкеледі. Сондықтан стратегиялық жоспарды, бюджеттік бағдарламаларды және бюджеттік өтінімдерді жасау тетіктеріне талдау жүргізген жөн. Оның негізінде олардың қиысуын тексерудің автоматтандырылған жүйесін әзірлеу, республикалық бюджет жобасын қалыптастыруға бюджеттік өтінімдер қабылдау қажет.

Қазіргі уақытта НББ-нің негізгі құралы болып табылатын мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарлары «Тәуекелдерді басқару» кіші бөлімін қамтиды, бірақ мұндағы ақпарат мемлекеттік органдардың тәуекелдерді басқару қызметінің стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуге ықпалы туралы түсінік бермейді.

Сондықтан бюджеттік тәуекелдерге кешенді бағалау жүргізу және осы нәтижелерді жариялау, сондай-ақ салық-бюджет саласындағы ашықтықты арттыру мақсатында осы ақпаратты заң шығарушы органға ұсынылатын бюджет құжаттамасына енгізу ұсынылады.

Қазіргі уақытта салық шығыстары (салық жеңілдіктері мен преференцияларды ұсынудан болатын бюджет шығындары) туралы ақпаратты бюджет құжаттамасына енгізу заңнамалық бекітілмеген. Салық жеңілдіктерін қолдану нәтижесінде бюджет кірістерінің азаюы туралы ақпарат ашып көрсетілмейді. Сондықтан салық шығыстары туралы есептіліктің жа-

салуын қамтамасыз ету ұсынылады, бұл ҚР Салық кодексінің жеке-леген ережелерінің қолданылуы нәтижесінде бюджет кірістерінің ықтимал залалдарын бағалауды қамтиды. Осы есепті бюджет құжаттамасының құрамына енгізуді және оны республикалық бюджет жобасына және оның атқарылуы туралы есепке бюджет құжаттамасының құрамында ҚР Парламентіне ұсынуды қамтамасыз ету қажет.

Осылайша, жоғарыда көрсетілген тұжырымдар мен ұсыныстар мемлекеттік тиімділік аудитінің әдіснамалық базасын қалыптастыруға және бюджет заңнамасын есепке ала отырып, ИНТОСАИ стандарттарына сәйкесетін республикалық бюджетті жоспарлау саласындағы тиімділік критерийлерін айқындауға белгілі бір үлес қосады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты 2012 жылғы 14 желтоқсандағы Қазақстан халқына Жолдауы.
2. «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.
3. «Пилоттық жоба негізінде тестіленген әдіснамалық басшылық әзірлей отырып, Қазақстан Республикасы бюджет жүйесінің қағидағтарына сәйкес республикалық бюджетті жоспарлаудың тиімділік аудитін зерттеу», Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМК, 2017ж.
4. 201 «Федералдық бюджеттің қалыптасуына алдынала аудит жүргізу» МАС, Ресей Федерациясы.
5. «Бюджеттік бағдарламаларды (кіші бағдарламаларды) әзірлеу және бекіту (қайта бекіту) қағидаларын және олардың мазмұнына қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 30 желтоқсандағы №195 бұйрығы.

Conduct of performance audit of the republican budget planning

The Head of the State in his Address to the nation of Kazakhstan, dated December 14, 2012, "Kazakhstan-2050" Strategy": new political course of the established state" [1] put the task before state financial control bodies to create a complex system of the state audit based on the international best practices.

In the furtherance of this goal, the Law of the Republic of Kazakhstan "On the state audit and financial control" [2], where performance audit of the republican budget execution was indicated as one of the main directions of the performance audit, was accepted.

In the world practice, the performance audit of the budget planning exists in different forms. One of them is preliminary audit, the specifics of which has a preventing character aimed at determining the justification, practicability and reliability of the planned indicators and decreasing the risk of possible financial violation in future.

The performance audit of the republican budget planning was not conducted in the Republic of Kazakhstan.

In this connection, the study of experience of foreign countries plays an important strategic significance as the efficiency of the budgetary funds and assets depends on the quality of the conducted audit activities on budget planning. Consequently, a system analysis of foreign practice of conduct of the performance audit of the budget planning, with elaboration of the recommendations and preparation of the methodological base on conduction of such work in the Republic of Kazakhstan, is needed.

In 2017, RSE "Center for financial violations research" of the Accounts committee conducted the analytical research on the topic: "Research of the conduct of a performance audit of the republican budget planning in accordance with the principles of the budget system in the Republic of Kazakhstan with elaboration of methodological guidelines tested on the bases of the pilot project".[3]

In the framework of this research, the foreign experience was studied, the approaches and algorithm for conduct of the performance audit of the republican budget planning were elaborated, the proposals and recommendations on the procedures of conduct of the performance audit of the republican budget planning were formed, as well as the project on methodological guideline on conduct of the performance audit of the republican budget planning was elaborated.

In this article we present the main results of the conducted research and define the main proposals and recommendations we has formed in the framework of this research.

Considering the experience of the foreign countries, it should be noted, that in this or that state, the SAIbodies conduct the audit activities in different scales. Therefore, the study of the mechanisms and procedures of their conduct allows to justify certain findings and proposals: depending on the function and tasks put to the SAI.

In Belgium and Russia, the performance audit of the budget planning is performed at all stages of the budget process: ranging from studying the macroeconomic indicators and impact of income and expense budget parameters to the assessment of the income base and budget expenses, as well as the assessment of the deficit and sources of its financing.

For example, the Accounts Court of the Kingdom of Belgium gives to the legislative meetings own comments concerning all budget projects, presented for consideration to them, previously putting them to the vote. It is legally defined that the Accounts Court investigates both budget implementation and budget project.

The main task of the Accounts Court in relation to the budget project is to check its validity, which is as follows:

- 1) if the budget project is full;
- 2) if all principles are included (observed);
- 3) give an estimation to the notes
- 4) if the used parameters of the

macroeconomics are feasible (useful) (comparing them with the forecasts of different above-mentioned Advices);

5) if the incomes and expenses are feasible (underestimation vs. overestimation).

In this connection, to our opinion, the experience of Belgium can be used in elaboration of the methodological provision of the performance audit of the budget planning in the Republic of Kazakhstan.

In Russia the state audit standard SAS 201 "Preliminary audit of federal budget forming" is elaborated and approved. [4] The process starts in May from the analysis of the annual address of the President of the RF and ends up in November with the participation of the representatives of the Auditing Chamber in consideration of the budget project in Duma and at the Federal meeting.

Meanwhile, it is performed the assessment of:

- the efficiency of the federal budget project for another financial year and for the planning period as the tool of social-economic policy of the state, its correspondence to the provisions of the annual and Budget addresses of the President of the Russian Federation and other program documents, conformity with the conditions of the medium-term planning oriented at the end result;

- the quality of forecasting of the federal budget incomes, budgetaryfunds expense, investment and debt policy as well as the efficiency of the inter-budget relations.

Besides, in some countries the SAI takes part in the process of budget planning in the form of consultations by the results of the audit activities.

For example, in Germany the process of budget planning consists of two stages:

1. Each ministry directs to the Federal Audit Chamber (hereinafter as - FAC) its budget project straight after the preparation (the FAC has a possibility to consider and give its comments to each ministry before federal budget project preparation).

2. The FAC also takes part in

discussion of the budget project in the Parliament. The FAC presents to the Parliament oral and written reports about the results of preliminary talks with the elaborators from the Budget committee as well as the results of follow-up meetings on the budget. However, the FAC relies on own audit experience.

Here, like in the control over the budget execution, the control over the observation of the budget legislation and management efficacy norms comes into the picture. The conclusions, made in the course of a control, can lead to the introduction of amendments to the republican budget in the current budget year. However, the planned, but inefficient expenditures can be possibly frozen.

In such countries as the Netherlands, the Great Britain, a peculiar attention is paid to the quality of budget forecasting, the issues of making the amendments and additions to tax legislation and their impact on forming of the revenue. When considering the budget project, the quality of budget income forecasting, impact of tax reliefs, preferences on budget income bases are studied at the same time.

The Netherlands conduct the audit of realization of the policy of the Government and its impact on the development of economy. However, the SAI pays attention to the issues of the efficiency of tax and budget policy. The Accounts court also checks, if the central Government functions in a proper way. In other words, it assesses if the Government legally uses the tax returns received from citizens and enterprises. With transition to the budgeting by results the information about the achievement of the aims of the conducted policy is received once a year during the checking correctness of the accounting. The financial information is all the more brought into line with the information about the results of policy realization and budgeted values, the attention to the aims of the policy conducted by the state during the process of budgetary funds allocation increases, strengthening by this a traditional responsibility of the Accounts Court in the audit of financial statements.

The US Office of the SAI prepares long-term federal budget stimulations with variations of financial and political

decisions, that is, the Office estimates the long-term effect of various political and financial decisions on the economy of the USA. The experience of the US is particularly interesting due to the fact that the SAI of this country perform the preliminary assessment of only those projects that fall into the category of significant ones clearly specified in the US Congressional Review Act. With regard to the tight schedule and the limited human resources the US experience and particularly the mechanism of differential approach to draft budget assessment will be practically useful for Kazakhstan.

At the same time, one should note that international standards for draft budget planning performance auditing have not been developed by INTOSAI. However, INTOSAI provide for the basic principles of an audit in the public sector which may be used on a regular basis for auditing and as auditing standards if no national auditing standards have been developed.

In the Republic of Kazakhstan the republican planning process consists of the following steps:

- SEDP project development and approval by the Government of the Republic of Kazakhstan;
- determination of the limits for expenses of the republican budget program administrators (hereinafter – RBPA), limits for new initiatives;
- development of the draft strategic plans, budget programs of the central state bodies and RBPA that do not develop strategic plans, budget requests from RBPA, and review of the projects by the Republican Budget Commission (hereinafter – RBC);
- development of the RB draft law;
- introduction of the RB draft law to the Government of the Republic of Kazakhstan and the Accounts Committee;
- presentation of the RB draft law in the Parliament of the Republic of Kazakhstan;
- review of the RB draft law by the Parliament of the Republic of Kazakhstan and its approval;
- development of the resolution by the Government of the Republic of Kazakhstan to implement the RB law.

The analysis of the republican budget planning process in the Republic of Kazakhstan shows

that the agreement between the monetary policy and the fiscal policy revealed during the budget planning is insufficiently comprehensive. This results in the non-correspondence of the decisions made by the Government during the budget formation with the indicators of the key program documents. Since 2013 the statistical documents have provided for the reduction of the budget deficit. However the republican budget deficit planned for 2017 is 3.1% while the GDP has increased 1.5 times compared to 2013. A similar situation was in 2014 and 2015. Under such conditions the Government of the RK borrows considerable means on the domestic market and on the foreign market by issuing the government securities. This does not develop the share market and the credit market in the republic; besides, the expenditures for the government debt servicing and repayment increase with the currency market being unstable in the republic.

It should also be mentioned that the strategic plans of the state bodies are poorly oriented at solving the problems posed in the state and government programs. The time provided for the review of the draft strategic plans of the state bodies and the budget programs with the state bodies performance evaluation result and budgetary funds management programs is not agreed in the republic, which results in the contravention of the principle of continuity and soundness of the budget system.

Presently, amendments and additions have been introduced to the RK Budget Code in order to enhance the efficiency of the budgetary expenditures and the responsibility of the budget program administrators. For instance, the procedures for consolidating budget programs with several sub-programs from one program. The administrators have the right to redistribute the funds among the sub-programs without changing the approved amount for the program. This requires the development of certain criteria for the inclusion of sub-programs into the program, since the direct and the final results of the sub-programs can vary. Thus, it is would make sense to finalize the laws and regulations, and particularly the Order of the Minister of National Economy

"On approval of the Rules for budget program (sub-program) development and approval (re-approval), and the requirements for their content" No. 195 dated December 30, 2014. [5]

One of the key problems of RB planning is the lack of a systematic approach to establishing limits for budget spending and new initiatives. As a result, the strategic plan is not comprehensively agreed with the budget program and the corresponding budget request. This leads to a lack of a clear relationship among the budget resources, activities, direct and final results. Therefore, it is advisable to analyze the mechanisms for drawing up a strategic plan, budget programs and budget requests, and based upon this, develop an automated system of verification of their agreement, acceptance of budgetary requests related to drafting the republican budget.

Currently, the strategic plans of the state bodies being the main PBB tool contain a subsection "Risk Management", but the information contained therein does not give an idea of how the activities of the risk management state bodies contribute to the achievement of strategic goals.

Therefore, an integrated assessment of budget risks and publication of the results are recommended; and this

information is also recommended for inclusion in the budget documentation submitted to the legislative body in order to improve fiscal transparency.

Presently, the inclusion of the information on tax expenditures (budget losses due to provision of tax exemptions and preferences) in the budget documentation is not legislated. The information on the reduction of budget revenues resulting from tax exemptions is not disclosed. Therefore, it is recommended to provide reporting on tax expenditures, including the assessment of possible losses of budget revenues as a result of certain provisions of the Tax Code of the RK. One should ensure that this report is included in the budget documentation and submitted to the Parliament of the RK as part of the budget documentation for the draft national budget and for the report on its implementation.

Thus, it should be noted that the above conclusions and recommendations will make a certain contribution to the creation of the methodological base of the state performance audit and the determination of the criteria of effectiveness in the field of republican budget planning, complying with the INTOSAI standards with due regard to the budget legislation.

The list of used literature:

1. The Address to the Nation of Kazakhstan "Kazakhstan-2050" Strategy: new political course of the established state" dated December 14, 2012.
2. The Law of the Republic of Kazakhstan "On the state audit and financial control".
3. "Research of the conduct of a performance audit of the republican budget planning in accordance with the principles of the budget system in the Republic of Kazakhstan with elaboration of methodological guidelines tested on the bases of the pilot project", RSE "Center for financial violations research" of the Accounts committee on control over republican budget execution, 2017.
4. SAS 201 "Preliminary audit of federal budget forming" is elaborated and approved, the Russian Federation.
5. Order of the Minister of National Economy "On approval of the Rules for budget program (sub-program) development and approval (re-approval), and the requirements for their content" No. 195 dated December 30, 2014.



ЕСЕП КОМИТЕТІ

СЧЕТНЫЙ КОМИТЕТ



Ахметов Р.С.

Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета, Астана, Казахстан.

Оценка эффективности инструментов государственной поддержки обрабатывающего сектора экономики, предусмотренных в рамках Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы

Аннотация: В данной статье представлены результаты проделанной работы по оценке эффективности инструментов государственной поддержки обрабатывающего сектора экономики, предусмотренных в рамках Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы. На основании сделанных выводов даны соответствующие практические рекомендации по совершенствованию процессов реализации мероприятий названной программы.

Ключевые слова: государственная поддержка, обрабатывающая промышленность, индекс промышленного производства, объем экспорта, машиностроение, техническая модернизация.

Аңдатпа: Бұл мақалада Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде көзделген экономиканың өңдеуші секторын мемлекеттік қолдау құралдарының тиімділігін бағалау бойынша атқарылған жұмыс нәтижелері ұсынылған. Жасалған тұжырымдар негізінде аталмыш бағдарламаның іс-шараларын іске асыру процестерін жетілдіру бойынша тиісті практикалық ұсыныстар берілген.

Түйінді сөздер: мемлекеттік қолдау, өңдеуші өнеркәсіп, өнеркәсіп өндірісінің индексі, экспорт көлемі, машина жасау, техникалық жаңғырту.

Annotation: This article presents the results of performed work on the assessment of effectiveness of the tools of state support of the processing sector of the economy provided in the framework of the State program of the industrial-innovative development of the Republic of Kazakhstan for 2015-2019. On the ground of the made conclusions the corresponding practical recommendation on improvement of realization of the activities of the named program are given.

Key words: state support, processing industry, industrial production index, export volume, mechanic engineering, technical modernization.

Указом Президента Республики Казахстан от 1 августа 2014 года № 874 была утверждена Государственная программа индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы. [1] (далее – Программа)

Цель Программы это – акцентированное стимулирование конкурентоспособности обрабатывающей промышленности, направленное на повышение производительности труда и увеличение объемов экспорта обработанных товаров.

В соответствии с Указами Президента Республики «О Системе государственного планиро-

вания в Республике Казахстан» [2] и «О некоторых вопросах дальнейшего функционирования Системы государственного планирования в Республике Казахстан» [3] Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета (далее – Счетный комитет) осуществляет оценку реализации государственных программ в рамках проведения государственного аудита эффективности и экспертно-аналитических мероприятий в части исполнения республиканского бюджета и использования активов государства, а по поручениям Президента Республики Казахстан также по иным направлениям.

Одним из важнейших направлений Программы является государственная поддержка обрабатывающего сектора экономики республики.

Прогнозная потребность в финансировании на весь период реализации Программы определена в объеме 878,3 млрд. тенге за счёт средств государственного бюджета. [1]

В 2015 году из республиканского бюджета предусмотрено 135 млрд. тенге, освоено 127 млрд. тенге. В 2016 году из республиканского бюджета предусмотрено 183,2 млрд. тенге, освоено 182,4 млрд. тенге.

Справочно:

В Программе и на законодательном уровне не предусмотрено раскрытие понятия «конкурентоспособность». В этой связи, при оценке Программы конкурентоспособность рассмотрена через призму увеличения спроса на продукцию, как на внутреннем, так и на внешних рынках. При этом главенствующая роль отдана увеличению объемов производства в натуральном выражении.

Целевые индикаторы	Значение
1. Рост стоимостного объёма экспорта продукции обрабатывающей промышленности	на 19% к уровню 2015 года
2. Рост производительности труда в обрабатывающей промышленности	на 22% в реальном выражении к уровню 2015 года
3. Объем инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности	4,5 трлн. тенге
4. Снижение энергоёмкости в обрабатывающей промышленности	не менее чем на 7% к уровню 2014 года

Необходимо отметить, что измерение индикатора по увеличению объёмов экспорта в Программе заложено через его рост в стоимостном выражении (доллары США), который в значительной степени зависит от влияния ценовых факторов, то есть от изменения цены на продукцию и курса тенге.

По оценкам Счётного комитета, измерение рассматриваемого индикатора должно осуществляться в натуральном выражении (в тоннах), что объективно отражает степень конкурентоспособности отрасли на внутреннем рынке.

Наряду с закреплёнными целевыми индикаторами Программой определены 4 задачи с соответствующими показателями результатов и мероприятиями:

- 1) завершение создания эффективной базовой индустрии за счёт модернизации предприятий в традиционных секторах;
- 2) создание новых точек индустриального роста через реализацию крупных отраслеобразующих проектов;
- 3) обеспечение условий для появления высокоэффективного индустриального предпринимательства, ориентированного на экспорт и (или) постоянное повышение производительности своего труда;
- 4) создание предпосылок для появления критической массы инновационно-активного бизнеса.

Наблюдение:

Не прослеживается последовательность и единая логика в выборе целевых индикаторов. Из представленных целевых индикаторов только увеличение объёмов экспорта в полной мере характеризует конкурентоспособность продукции обрабатывающей промышленности. Остальные индикаторы представляют собой факторы, влияющие на конкурентоспособность, но не характеризующие динамику её изменения.

Нивелировано логическое построение системы целевых индикаторов, задач и мероприятий Программы. Не отражена зависимость целевых индикаторов от успешности достижения поставленных задач, при реализации предусмотренных в Программе мероприятия.

Наблюдение:

Измерение объёма экспорта в стоимостном выражении в условиях ослабления курса тенге к доллару США искажает реальную картину объёмов экспортируемых товаров.

инвестиций, экспорта предусмотрено в Государственной программе развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан на 2017-2021 годы.[4]

В связи с чем, оценить фактическое влияние за счёт каких мер государственной поддержки достигнута положительная динамика, не представляется возможным.

Требуется комплексная ревизия всех мер государственной поддержки на предмет исключения их дублирования и взаимного противоречия, не позволяющего повысить эффективность мероприятий, направленных на сбалансированный экономический рост страны, а также определить степень воздействия каждого программного документа на целевые установки в той или иной сфере.

роприятий должен быть завершён к концу 2017 года.¹

В Программу 6 сентября 2016 года внесены изменения, направленные на уменьшение количества целевых индикаторов и пересмотр значений по ним. Изменению подверглись значения по целевым индикаторам роста несырьевого экспорта, производительности труда, энергоёмкости.

Наблюдение:

Отмечены параллелизм и дублирование мер государственной поддержки обрабатывающей отрасли в рамках других программных документов.

Так, показатели и задачи Программы в отдельных случаях пересекаются с другими программными документами (к примеру, повышение конкурентоспособности агропромышленного комплекса, в том числе производства продуктов питания, объёмов

Постановлением Правительства утверждён План мероприятий по реализации Программы, состоящий из 87 мероприятий, 36 из которых требуют выделения финансирования.[5] Срок реализации 26 ме-

¹С начала реализации Программы



Таблица 1. Изменение значений целевых индикаторов Программы в период ее реализации

Целевой индикатор	Первоначальная редакция (на момент утверждения Программы)		Скорректированная редакция (изменения от 6.09.2016г.)				Отклонения планируемых к достижению показателей при базовом периоде 2015 года к их значению при базовом периоде 2012 года *	
	Значения показателя к базовому периоду 2012 года		Значения показателя к базовому периоду 2015 года					
	в %	в абсолют. выражении	в %	с переводом к уровню 2012 года	в абсолют. выражении	с переводом к уровню 2012 года	в %	в абсолют. выражении
Увеличение производительности труда в обрабатывающей промышленности	+37%	8 663,5 тыс. тенге на 1 занятого	+22%	+25,8%	9 275,4 тыс. тенге на 1 занятого	7 955,5 тыс. тенге на 1 работника	↓ 11,2%	↓708 тыс. тенге на 1 работника
Увеличение стоимостного объёма несырьевого экспорта	+9,2%	21 350,1 млн. долл. США	+19%		16 720,9 млн. долл. США			

* Приведение значения целевого индикатора после его корректировки к уровню 2012 года позволяет сравнить динамику изменения запланированного показателя посредством соотношения фактических значений целевого индикатора в 2015 году относительно 2012 года.

Корректировка значения целевого индикатора «Увеличение производительности труда в обрабатывающей промышленности» демонстрирует его **снижение** относительно ранее **запланированного** роста при одновременном **увеличении объёмов финансирования** мероприятий Программы из республиканского бюджета на 36,4% с 643,9 млрд. тенге до 878,3 млрд. тенге, преимущественно направленных на достижение рассматриваемого индикатора. Соответствующее **снижение** достигнуто за счёт:

Наблюдение:

Корректировка Программы наряду с увеличением объёмов финансирования направлена на прикрытие ранее некачественно спрогнозированного показателя, неучтённости внешних и внутренних рисков, недостаточную эффективность реализуемых инструментов господдержки за счёт фактического **снижения значения ожидаемого результата** и изменения базового периода от характеризующегося ростом производительности труда к регрессивному периоду ее активности.

- 1) изменения базового периода сравнения с 2012 года на 2015 год, по итогам которого наметился тренд значительного спада производительности труда относительно положительной динамики 2012 года;
- 2) фактического снижения значения показателя с 37% до 22%.

Промежуточные итоги оценки эффективности реализации Программы подведены посредством анализа текущей ситуации через сравнение сложившейся ситуации в отрасли с запланированными целевыми индикаторами.

Анализ текущей ситуации в обрабатывающей промышленности

В соответствии со Статистическим бюллетенем «Показатели Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы»[6] достижение запланированных значений целевых индикаторов сложилось следующим образом:

Целевой индикатор	2014г.	2015г.	2016г.	за 9 мес. 2017г.
Рост стоимостного объёма экспорта продукции обрабатывающей промышленности к уровню 2015 года, %		100	91,7	123,1
Реальный рост производительности труда в обрабатывающей промышленности к уровню 2015 года, %		100	99	113,3
Объём инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности, млрд. тенге		825,0	878,0	483,0
Энергоёмкость в обрабатывающей промышленности к уровню 2014 года, в %	100	96,4	93,5	

За период с 2010 по 2016 годы ВВП увеличился с 21 815,5 млрд. тенге до 46 971,1 млрд. тенге, в реальном выражении рост составил 28,8%. При этом темпы роста ВВП снизились с 7,2% в 2010 году до 1,1% в 2016 году (наибольший рост в 2011 году 8,9%). ВВП в обрабатывающей про-

мышленности за период с 2010 по 2016 годы увеличился с 2 469,8 млрд. тенге до 5 321,9 млрд. тенге, объем производства продукции в обра-

За период с 2010 по 2016 годы наметилась отрицательная тенденция в динамике изменения ИПП (индекс промышленного производства) обрабатывающей промышленности со снижением с 13,9% в 2010 году до 0,6% в 2016 году.

Наибольший прирост выпуска за период с 2010 по 2016 годы в натуральном выражении наблюдается в производстве прочей не металлической минеральной продукции (56,3%), резиновых и пластмассовых изделий (40,4%), продуктов химической промышленности (40,2%). Из видов деятельности, которые занимают наибольшее значение удельного веса в выпуске в обрабатывающей промышленности, наибольший прирост наблюдается в металлургической промышленности (24,7%) и в производстве продуктов питания (18,8%).

Как и прежде наибольший выпуск приходится, в первую очередь, на металлургическую промышленность, машиностроение, производство продуктов питания, производство кокса и продуктов нефтепереработки.

Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

С 2010 по 2014 годы наблюдаются опережающие темпы роста производства кокса и продуктов нефтепереработки, продукции машиностроения.

Так, за период с 2010 по 2013 год доля производства кокса и продуктов нефтепереработки в общем объеме выпуска в обрабатывающей промышленности увеличилась с 9% до 14%, в тенговом выражении увеличение составило 465,7 млрд. тенге или 140,2% от уровня 2010 года. Рост объемов производства продукции отмечен на 5,2%, цены предприятий-производителей кокса и продуктов нефтепереработки на их продукцию сложились с ростом на 33,3%.

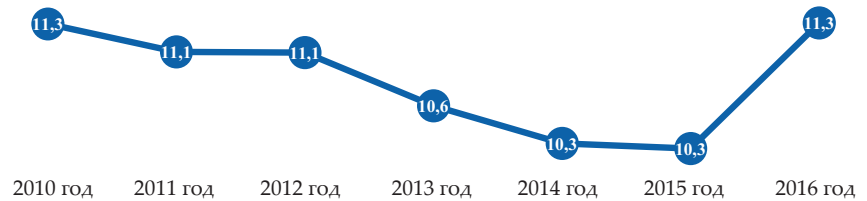
Указанное свидетельствует, что рост выпуска производства кокса и продуктов нефтепереработки связан с ростом цен на их продукции.

Доля производства продукции машиностроения в общем объеме выпуска в обрабатывающей промышленности увеличилась в 2013-

батывающей промышленности за вышеуказанный период отмечен на уровне роста на 13,2%. Доля обрабатывающей промышленности за пе-

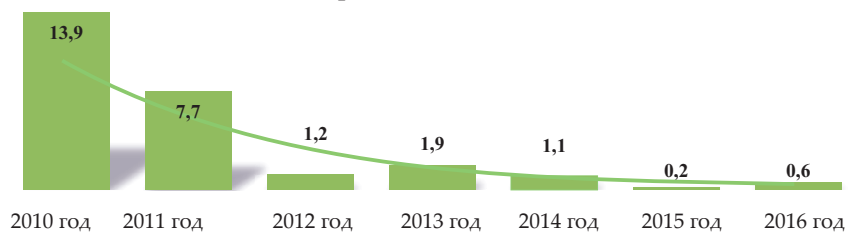
риод с 2010 по 2016 годы в структуре ВВП не изменилась, и по итогам 2016 года сложилась на уровне 2010 года в 11,3%.

Диаграмма 1. Доля обрабатывающей промышленности в ВВП, %



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Диаграмма 2. Динамика изменения ИПП обрабатывающей промышленности, %

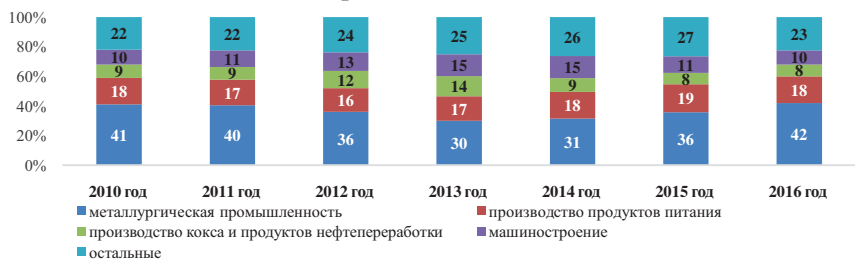


Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Наблюдение:

При высоких темпах роста производства не металлургической минеральной продукции, резиновых и пластмассовых изделий, продуктов химической промышленности, структура выпуска в обрабатывающей промышленности за период с 2010 по 2016 годы не изменилась.

Диаграмма 3. Структура выпуска в обрабатывающей промышленности

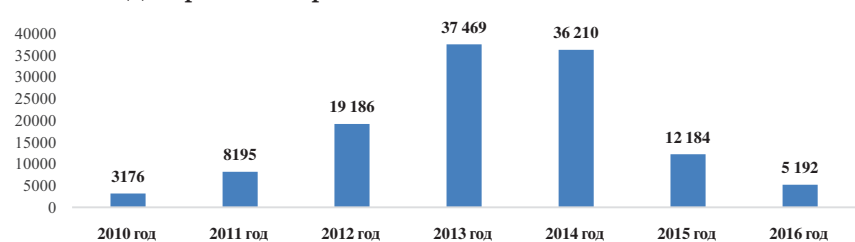


Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

2014 гг. по сравнению с 2010 годом в 1,5 раза. В тенговом выражении рост составил 528,9 млрд. тенге или 140,6% от уровня 2010 года, объемы производства продукции за период

с 2010 по 2014 годы увеличились на 61,3%, что в основном достигнуто за счет увеличения объемов производства легковых автомобилей более чем в 10 раз от уровня 2010 года.

Диаграмма 4. Производство легковых автомобилей



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Достигнутые успехи в производстве продукции машиностроения были нивелированы ослаблением курса тенге, что, в свою очередь, повлияло на стоимость импортируемого сырья, используемого для производства продукции машиностроения.

По целевому индикатору «Рост стоимостного объема экспорта продукции обрабатывающей промышленности к уровню 2015 года».

По итогам 2016 года стоимостной объем экспорта продукции обрабатывающей промышленности относительно уровня 2015 года уменьшился на 8,3 п.п. (при плане снижения на 14 п.п.).

Стоимостной объем несырьевого экспорта за период с 2010 по 2016 годы уменьшился с 16 810,4 млн. долларов США до 12 891,0 млн. долларов США или на 23,3%. Динамика снижения объемов несырьевого экспорта отмечена с 2013 года с резким спадом по итогам 2015 года, вызванным изменением курса тенге.

В соответствии с Программой определены следующие 8 секторов, имеющих максимальный потенциал выхода на экспортные рынки, для которых применяются дополнительные меры государственной поддержки:

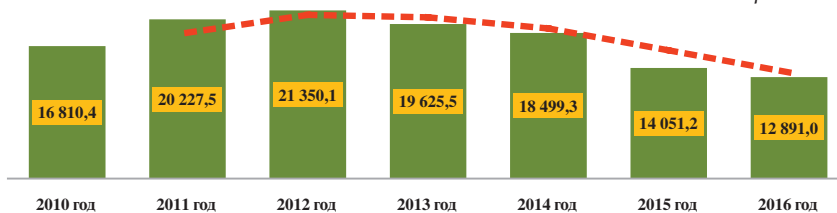
- черная металлургия;
- цветная металлургия;
- агрохимия;
- нефтепереработка;
- нефтегазохимия;
- производство автомобилей;
- производство продуктов питания;
- производство электрического оборудования.

Несмотря на то, что для указанных секторов реализуется расширенный объем государственной поддержки, экспорт продукции этих секторов в млн. долларах США снижается. Так, если за период с 2011 по 2016 год объемы экспорта продукции обрабатывающей промышленности снизились на 7 336,5 млн. долларов США, то из них 6 722,1 млн. долларов США приходится на продукцию приоритетных секторов.

За 2015 и 2016 годы объемы экспорта продукции обрабатывающей промышленности снизились на 5 608,3 млн. долларов США, из них 3 981,5 млн. долларов США приходится на продукцию приоритетных секторов.

Диаграмма 5. Тренд изменения несырьевого экспорта за период 2010 – 2016 годы

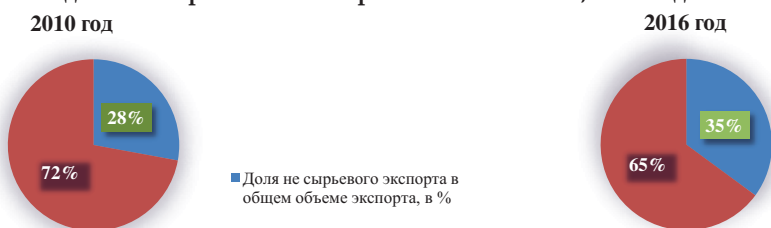
млн. долларов США



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

В структуре общего объема экспорта доля несырьевого экспорта за период с 2010 по 2016 годы увеличилась с 27,9% до 35,1%. Причиной тому способствовало падение цен на группы товаров сырьевого экспорта.

Диаграмма 6. Сравнительный анализ данных по динамике изменения доли несырьевого экспорта по итогам 2010, 2016 годов



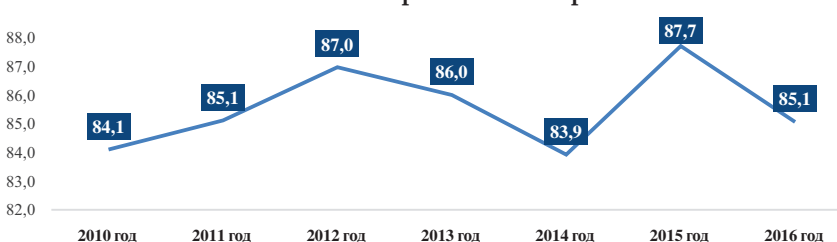
Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Наблюдение:

Темпы снижения объемов экспорта приоритетных товаров опережают темпы снижения объемов несырьевого экспорта, что свидетельствует о снижении конкурентоспособности продукции приоритетных секторов обрабатывающей промышленности.

Аналогичная тенденция прослеживается при рассмотрении объемов экспорта в натуральном выражении² (в целях исключения ценового фактора). Объем несырьевого экспорта за период с 2010 по 2016 годы колебался в пределах одного коридора с небольшим отклонением - порядка 18 млрд. тонн. Структура несырьевого экспорта в натуральном выражении также не претерпела существенных изменений, как и прежде, основная часть приходится на черную металлургию, нефтепереработку и машиностроение.

Диаграмма 7. Доля продукции приоритетных секторов в общем объеме несырьевого экспорта



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Таким образом, за 2015 - 2016 годы доля продукции приоритетных секторов в объеме несырьевого экспорта значительно не изменилась.

Наблюдение:

При получении наибольшего объема государственной поддержки предприятиями приоритетных секторов их позиция в общем экспорте не изменилась относительно предприятий, не приоритетных для экспорта секторов.

По оценкам Счётного комитета, причинами сложившейся ситуации является недостаточная проработанность концепции к определению секторов, имеющих максимальный потенциал выхода на экспортные рынки.

При этом применяемые инструменты стимулирования экспорта в условиях возникших внешних рисков и связанных с ними конъюнктурными изменениями оказались недостаточно гибкими, и, как следствие, неспособными оказать существенного воздействия на динамику экспорта несырьевых товаров.

Для нивелирования указанных рисков на предстоящий период реализации Программы требуется провести комплексную инвентаризацию применяемых мер государственной поддержки на предмет достижимости индикаторов с целью определения влияния каждой меры господдержки на запланированное значение целевого индикатора.

В соответствии с данными Министерства по инвестициям и развитию (далее – МИР) для достижения запланированных показателей по рассматриваемому целевому индикатору предусмотрено 7 мероприятий (из них 5 мероприятий в 2015 году, 7 мероприятий в 2016 году), финансируемых за счет средств республиканского бюджета (ответственный - МИР).

Общий объем финансирования, направленный на рост стоимостного объема экспорта продукции обрабатывающей промышленности в 2015 году составил 119 957 млн. тенге (почти 94,5 % от всего объема средств республиканского бюджета, выделенных на достижение целевых индикаторов Программы в 2015 году), в 2016 году – 65 486 млн. тенге (35,9% от всего объема средств республиканского бюджета, выделенных на достижение целевых индикаторов Программы в 2016 году).

Согласно данным МИР объем финансирования в 2015 году связан с осуществлением расходов:

1) на строительство инфраструктуры СЭЗ «Национальный индустриальный нефтехимический технопарк», СЭЗ «Астана-новый город» (89 702 млн. тенге).

По итогам исполнения республиканского бюджета за 2015 год имелись остатки средств на КСН на конец года в сумме 20 987,6 млн. тенге по проекту «Строительство объектов инфраструктуры на территории СЭЗ «Национальный индустриальный нефтехимический технопарк». Указанный остаток также числится по итогам 2016 года.

² За исключением производства электрического оборудования

Наблюдение:

Строительство инфраструктуры СЭЗ преследует своей целью привлечение инвестиций для развития новых взаимосвязанных, высокоэффективных и инновационных производств.

Введение в эксплуатацию возведённой инфраструктуры, привлечение инвестиций и завершение строительства новых производств к концу реализации Программы – к 2019 году не будет обеспечено, а значит, **не повлияет на рост стоимостного объёма экспорта продукции обрабатывающей промышленности к 2019 году** в заявленных Правительством объёмах.

2) на субсидирование процентных ставок и выдачу гарантий по кредитам БВУ через АО «ФРП «Даму» (28 944,9 млн. тенге).

Мероприятия реализуются в рамках Единой программы поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020» (далее – ДКБ-2020), одним из целевых индикаторов которой является увеличение общего объёма производства продукции.

граждения по кредитам и гарантирование кредитов не предусматривает обязательств заёмщиков по достижению определённых объёмов экспорта продукции за счёт полученных кредитов.

Таким образом, показатели результатов бюджетных программ по указанным мероприятиям, не предусматривающие объёмы экспорта продукции обрабатывающей промышленности, не только

Наблюдение:

В недостаточной степени проработана адресность мер государственной поддержки. В качестве получателей субсидий допускаются вновь образованные предприятия, не ориентированные на увеличение объёмов экспорта.

Так в целях обеспечения выхода на экспорт в рамках мероприятий, направленных на реализацию целевого индикатора «Рост стоимостного объёма экспорта продукции обрабатывающей промышленности к уровню 2015 года» финансирование выделялось как для модернизации и развития действующих производств, так и на создание

не позволяют оценить степень их влияния на целевой индикатор, но и ставят под сомнение обоснованность их включения в Программу;

3) на сервисную поддержку экспорта и возмещение затрат субъектов индустриально-инновационной деятельности по продвижению отечественных обработанных товаров (1 310,4 млн. тенге).

Наблюдение:

В условиях высокого содержания импорта несырьевой продукции на отечественном рынке, увеличение объёмов производства предприятий, в первую очередь, направлено на удовлетворение потребности на внутреннем рынке, то есть на импортозамещение.

При выделении субсидий **не предусмотрено требование к заёмщикам по выходу выпускаемой им продукции на экспорт.**

Таким образом, производство заёмщиком экспортируемой продукции в рамках рассматриваемой меры государственной поддержки не гарантировано.

новых. Вновь созданные не могут повлиять на достижение целевых индикаторов в виде увеличения объёмов экспорта, поскольку требуется время для занятия своей ниши, в первую очередь, на внутреннем рынке Казахстана, обеспечив выход на полную промышленную мощность с выпуском конкурентоспособного товара внутри страны.

При этом, согласно ДКБ-2020 субсидирование ставки возна-

В рамках указанных мер поддержки предусмотрен показатель конечного результата «Сумма экспортных контрактов, заключённых при оказании мер государственной поддержки», результат которого по итогам 2015 года составил 171 млн. долл. США (1,2% от всего объёма несырьевого экспорта), по итогам 2016 года – 192,2 млн. долл. США (1,5% от всего объёма несырьевого экспорта).

По целевому индикатору «Реальный рост производительности труда в обрабатывающей промышленности к уровню 2015 года»

В соответствии с данными МИР для достижения запланированных показателей по целевому индикатору предусмотрены 24 мероприятия, финансируемые за счет средств республиканского бюджета и реализуемые 4 государственными органами (в 2015 году - 12 мероприятий 2-мя госорганами, в 2016 году – 22 мероприятия 4-мя госорганами).

Общий объем финансирования мероприятий, направленных на рост производительности труда в обрабатывающей промышленности в 2015 году составил 3 978,2 млн. тенге (3% от всего объема средств республиканского бюджета, выделенных на достижение целевых индикаторов Программы в 2015 году), в 2016 году – 25 315,8 млн. тенге (13,9% от всего объема средств республиканского бюджета, выделенных на достижение целевых индикаторов Программы в 2016 году).

По итогам 2016 года индекс производительности труда в обрабатывающей промышленности относительно уровня 2015 года снизился на 1 п.п. при запланированном росте на 1,3 п.п.

Производительность труда за период с 2010 по 2016 годы увеличилась с 4 367,0 тыс. тенге до 9 366,4 тыс. тенге, реальный рост составил 17,6%. При этом, начиная с 2015 года, реальная производительность труда в обрабатывающей промышленности характеризуется падением.

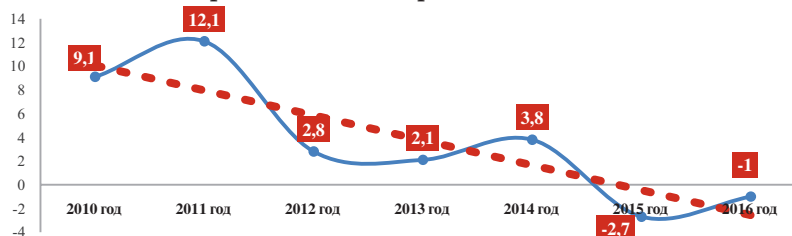
Начиная с 2015 года, темпы роста количества занятых в обрабатывающей промышленности превышают темпы роста индекса физического объема валовой добавленной стоимости в обрабатывающей промышленности.

За 2015-2016 годы количество занятых в обрабатывающей промышленности увеличилось на 31 902 человека или почти на 6%.

Наблюдение:

Влияние оказанных мер государственной поддержки представляется возможным оценить только через инструменты сервисной поддержки экспорта, доля финансирования которых в общем объеме средств, выделенных на целевой индикатор, в 2015 году составляет 1,1%.

Диаграмма 8. Реальный рост производительности труда в обрабатывающей промышленности, в %



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Невыполнение запланированных на 2015 и 2016 годы значений по повышению производительности труда, создаёт реальные риски не достижения целевого индикатора по итогам реализации всей Программы.

Наблюдение:

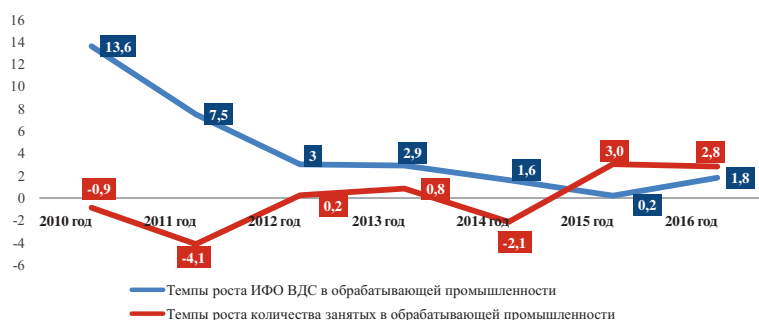
Недостаточность средств для возобновления спроса на научно-технические факторы роста производительности труда, может привести к принятию предприятиями обрабатывающей промышленности решений по изысканию средств для модернизации оборудования за счет снижения расходов на выплату заработной платы, повышение квалификации сотрудников, что негативно отразится на социально-экономической ситуации в стране.

Необходимо дополнительно проработать вопросы повышения доступности продукции промышленно-технического назначения, пересмотрев объемы и направления финансирования мероприятий по повышению производительности труда.

Наблюдение:

В период роста расходов предприятий обрабатывающей промышленности, связанных с обслуживанием обязательств в иностранной валюте, на финансирование мероприятий, направленных на повышение производительности труда, затрачено 3% от всего объема средств республиканского бюджета, предусмотренных на достижение целевых индикаторов Программы в 2015 году.

Диаграмма 9. Динамика показателей, непосредственно влияющих на производительность труда



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Замедление темпов роста индекса физического объема валовой добавленной стоимости в обрабатывающей промышленности преимущественно связано с ростом расходов по обслуживанию кредитов (ослабление в 2015 году курса тенге сказалось негативно на обслуживании займов в иностранной валюте). По итогам 2015 года рентабельность предприятий обрабатывающей промышленности снизилась до - 6,2%, убыток до налогообложения составил 451 028 млн. тенге.

Основными факторами, влияющими на производительность труда, являются:

- научно-технические (внедрение новой техники и технологий, механизация и автоматизация производства, модернизация оборудования, изменение конструкции изделий, качества сырья, применение новых видов материалов и т.д.);

- организационные (увеличение норм и зон обслуживания, специализация производства и расширение объема поставок, изменение реального фонда рабочего времени, сокращение потерь от брака продукции и т.д.);

- структурные (изменение объемов производства, изменение удельного веса отдельных видов продукции и отдельных производств в общем объеме и т.д.);

- социальные (изменение качественного уровня персонала, изменение условий труда и т.д.).

Из 24 мероприятий, направленных на повышение производительности труда в обрабатывающей промышленности, к научно-техническим факторам относятся:

- «Дальнейшая поддержка субъектов предпринимательства в обрабатывающей промышленности путём финансирования модернизации и обновления оборудования в рамках ДКБ – 2020;

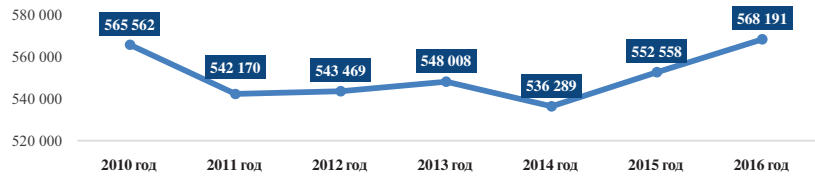
- «Разработка и внедрение инновационных технологий для развития горно-металлургической отрасли»;

- «Предоставление инновационных грантов».

21 мероприятие относится к организационным, структурным и социальным.

Причём, в 2015 году из мероприятий, относящихся к научно-техническим факторам роста производительности труда, реализовывалось только 1 - по предоставлению инновационных грантов, объем финансирования по которым составил 676,6 млн. тенге или 0,5% от всего объема средств, выделенных в 2015 году из республиканского бюджета

Диаграмма 10. Количество занятых в обрабатывающей промышленности, ед.



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Справочно:

Согласно данным Национального банка по состоянию на 1 января 2017 года кредиты в промышленности составляют 1 811 601 млн. тенге, из них 642 666 млн. тенге - в иностранной валюте.

на реализацию мероприятий Программы.

В 2016 году были профинансированы все 3 мероприятия, относящиеся к научно-техническим факторам роста производительности труда, на сумму 10 398,5 млн. тенге или 5,7% от всего объема средств, выделенных в 2016 году из республиканского бюджета на реализацию мероприятий Программы.

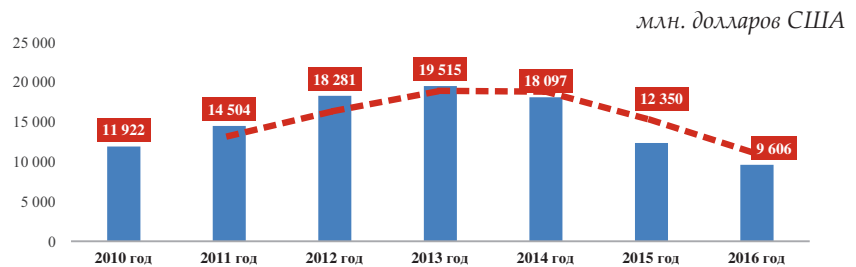
При этом именно научно-технические факторы наиболее подвержены воздействию в ситуации изменения курса тенге.

Так, по итогам 2016 года цены на

продукцию промышленно-технического назначения, импортируемую из стран вне СНГ выросли на 54,4%, что отрицательно отразилось на спросе на новую технику и технологии, модернизацию оборудования, механизацию и автоматизацию производства.

Импорт по группе товаров «Машины, оборудование, транспортные средства, приборы и аппараты», начиная с 2015 года, начинает резкое снижение с 18 097 млн. долларов США в 2014 году до 9 606 млн. долларов США в 2016 году или почти на 47%.

Диаграмма 11. Импорт группы товаров «Машины, оборудование, транспортные средства, приборы и аппарата»



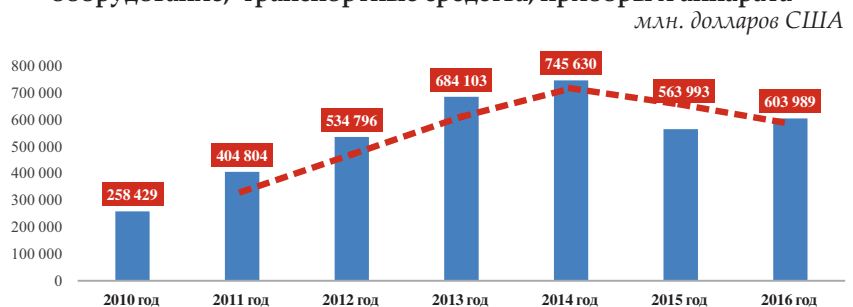
Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

Наблюдение:

Усматривается риск замедления темпов обновления основных средств (машин и оборудования) предприятий обрабатывающей промышленности, за счёт удорожания импорта и неразвитости альтернативного отечественного рынка.

В период спада импорта машин, оборудования, транспортных средств, приборов и аппаратов не прослеживается их замещение отечественным производством, объёмы которого также снижаются.

Диаграмма 12. Производство группы товаров «Машины, оборудование, транспортные средства, приборы и аппарата»



Источник: Комитет по статистике Министерства национальной экономики

По оценкам Счётного комитета, ухудшение конкурентно способности предприятий Казахстана - производителей группы товаров «Машины, оборудование, транспортные средства, приборы и аппараты» опосредовано их неспособностью занять высвободившиеся ниши на отечественном рынке, что связано с обременённостью обязательствами в иностранной валюте, а также использованием в производстве продукции экспортируемого сырья, составляющего значительную часть промежуточного потребления.

Наблюдение:

Фрагментарно предпринимаемые меры по техническому обновлению производств в рамках Программы не взаимоувязаны с поддержкой действующих отечественных предпринимателей, выпускающих соответствующие технику, оборудование, машины и др.

Получившие поддержку предприятия при наличии соответствующих аналогов казахстанского производства преимущественно ориентированы на покупку иностранной техники известных брендов, затраты на логистику, обслуживание и содержание которых значительно превышает ее фактическую стоимость.

Отмечается, что оказываемые меры государственной поддержки должны носить системный характер и быть направлены на поддержку, в том числе товаропроизводителей, консолидирующих свои усилия для разработки и выпуск новых технологий, необходимых для развития и модернизации приоритетных производств.

Обозначенная задача может быть достигнута через регламентацию обязательств, просубсидированных в рамках Программы предприятий, приобретать в приоритетном порядке отечественные технологии, оборудование, машины (в полном объёме или в определённой доле к общему парку обновления в зависимости от развитости и проектной мощности отечественного рынка).

По целевому индикатору «Объём инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности»

По итогам 2015 года объём инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности составил 825,3 млрд. тенге с перевыполнением на 6,6 % (при плане 774 млрд. тенге), по итогам 2016 года – 877,9 млрд. тенге с перевыполнением на 17,7% (при плане – 750 млрд. тенге).

ИФО инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности за 2015 год сложилось на уровне 110,2%, за 2016 год – 101,8%.

При рассмотрении общих тенденций в динамике инвестиций в основной капитал в экономике и показателей, оказывающих влияние на инвестиции, можно отметить, что наблюдается:

- рост инвестиционной привлекательности обрабатывающей промышленности относительно других секторов экономики. (Так, за период с 2010 по 2016 годы доля инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности увеличилась с 8,9% до 11,3%);
- тенденция снижения доли (в стоимостном выражении) приобретения машин, оборудования, транспортных средств и т.д. в общем объёме инвестиций с 35,8% в 2012 году до 26,8% в 2016 году.

В соответствии с данными МИР для достижения запланированных показателей по целевому индикатору предусмотрено 6 мероприятий, финансируемых за счет средств республиканского бюджета и реализуемых МИР.

В 2015 году реализовывалось только 1 мероприятие, в 2016 году – 4 мероприятия.

Объём средств, выделенных из республиканского бюджета на достижение целевого индикатора в 2015 году составил 3 018,4 млн. тенге (2,4% от всего объёма средств республиканского бюджета, выделенных на достижение целевых индикаторов Программы в 2015 году), в 2016 году – 90 468,9 млн. тенге (49,6% от всего объёма средств республиканского бюджета, выделенных на достижение целевых индикаторов Программы в 2016 году).

ализованы 4 мероприятия, в том числе 2 мероприятия, непосредственно влияющие на достижение целевого индикатора:

- финансирование инвестиционных проектов в рамках реализации Программы путем кредитования АО «Банка Развития Казахстана»;
- долгосрочное лизинговое финансирование АО «Банк Развития Казахстана».

В условиях снижения спроса на инвестиционные товары (группа

Наблюдение:

На фоне ранее отмеченного роста цен на группу товаров «Машины, оборудование, транспортные средства, приборы и аппараты» снижение доли инвестиций свидетельствует о **резком замедлении темпов технической модернизации**, без государственной поддержки которой в краткосрочной перспективе усматриваются риски ещё большего снижения спроса на инвестиционные товары, что негативно отразится на общих объёмах инвестиций в основной капитал в обрабатывающей промышленности.

В 2015 году государственная поддержка преимущественно была направлена на повышение инвестиционного имиджа Республики Казахстан. Среди показателей результатов бюджетной программы, в рамках которой предусмотрено мероприятие «Активизация привлечения прямых иностранных инвестиций, в том числе по усилению работы по формированию и продвижению инвестиционного имиджа Республики Казахстан за рубежом с использованием инструментов продвижения», отсутствуют показатели, позволяющие оценить степень их влияния на достижение целевого индикатора.

В 2016 году для достижения целевого индикатора были ре-

товаров «Машины, оборудование, транспортные средства, приборы и аппараты»), реализация мероприятий в определённой степени должна быть направлена на активизацию указанного спроса через стимулирование технической модернизации.

Между тем, начиная с 2018 года, предполагается уменьшение, как количества мероприятий, направленных на техническую модернизацию, так и объёмов их финансирования.

Если в 2017 году на данные цели предусмотрено 4 мероприятия с общим объёмом финансирования 128,6 млрд. тенге, то на 2018 и 2019 годы количество мероприятий сокращено до 2х, объём финансирования составит 42 млрд. тенге и 81,8 млрд. тенге соответственно.

По целевому индикатору «Энергоемкость в обрабатывающей промышленности к уровню 2014 года»

В соответствии с данными МИР для достижения запланированных показателей по целевому индикатору предусмотрены 2 мероприятия, финансируемых за счет средств республиканского бюджета и реализуемых МИР. В 2015 году мероприятия не

Стимулирование технической модернизации предлагается, в том числе осуществлять за счёт компенсации затрат на обучение работников действующих предприятий новым технологиям. Такое обучение должно быть адресным, ориентированным на потребность конкретного предприятия обрабатывающего сектора, и реализовываться через соответствующую программу.

Обучение должно носить краткосрочный характер, в целях исключения невостребованности полученных знаний в условиях динамичного обновления технологий в отдельных секторах экономики.

реализовывались, в 2016 году исполнялись все 2 мероприятия.

По итогам 2016 года энергоемкость в обрабатывающей промышленности относительно уровня 2014 года уменьшилась на 6,5 п.п. (при плане снижения на 3 п.п.), по итогам 2015 года уменьшение составило 3 п.п. (при плане снижения на 1 п.п.).

Общие выводы

1. **Отсутствие** прямой ориентированности 75% целевых индикаторов и 94,9% мероприятий Программы на стимулирование конкурентоспособности обрабатывающей промышленности, направленное на повышение производительности труда и увеличение объёмов экспорта обработанных товаров.

Финансирование мероприятий, непосредственно влияющих на достижение цели Программы, составляет 1% (или 3 млрд. тенге) от общего объёма затраченных средств на реализацию Программы за 2015 – 2016 годы.

При этом, на оставшийся период 2018 – 2019 годы предусмотрено дальнейшее сокращение количества таких мероприятий и объёмов их финансирования.

2. Присутствует параллелизм и дублирование мер государственной поддержки обрабатывающей отрасли в рамках других программных документов, что препятствует оценке реального вклада затраченных для реализации Программы средств на достижение обозначенных целей.

3. Некачественное определение приоритетных секторов обрабатывающей промышленности при получении наибольшего объёма государственной поддержки привело

Наблюдение:

Отсутствует общее комплексное видение по развитию обрабатывающей промышленности с учётом наступивших внутренних и внешних рисков. Ориентированность мероприятий Программы на вторичные факторы не позволяет прогнозировать достаточный экономический эффект от реализуемых мер государственной поддержки по итогам реализации программного документа. Активизированный внешними рисками механизм «замирания» технической модернизации действующих производств отодвигает достижение желаемой конкурентоспособности и выхода на экспорт отечественной продукции на неопределённый срок.

Наблюдение:

Несмотря на отсутствие в 2015 году мероприятий и финансирования, направленных на достижение целевого индикатора, по итогам года произошло снижение энергоемкости в обрабатывающей промышленности относительно уровня 2014 года, что свидетельствует о **положительных тенденциях** в рассматриваемом направлении за счёт саморегуляции рынка и без значительного влияния заложенных в Программе мер государственной поддержки.

к снижению объёмов их экспорта со значительным опережением темпов снижения объёмов экспорта, не приоритетных секторов.

4. **Прослеживается** изначальное достижение результатов по двум (объём инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности, снижение энергоемкости в обрабатывающей промышленности) из четырех целевых индикаторов по причине устоявшегося до начала реализации Программы положительного тренда в их динамике за счёт саморегуляции рынка и без существенного влияния заложенных мер государственной поддержки.

5. Отсутствует общее комплексное видение по развитию обрабатывающей промышленности с учётом наступивших внутренних и внешних рисков. Ориентированность мероприятий Программы на вторичные факторы не позволяет прогнозировать достаточный экономический эффект от реализуемых мер государственной поддержки по итогам реализации программного документа.

6. Проведённая в 2016 году корректировка целевых индикаторов и их значений в сторону снижения при одновременном увеличении объёмов финансирования на промежуточном этапе оценки Программы свидетельствует о рисках

не только о недостижении запланированного роста производительности труда обрабатывающей промышленности, но и об отсутствии адекватных инструментов для сдерживания прогнозируемого Счётным комитетом регресса.

7. При оказании мер государственной поддержки акцент смещён на субсидирование всех предприятий обрабатывающей промышленности приоритетных секторов, в том числе вновь создаваемых, без учёта их изначальной неконкурентоспособности в краткосрочном периоде даже на внутреннем рынке Казахстана.

8. Установлена недостаточность средств и мер государственной поддержки для развития и модернизации производств обрабатывающей промышленности, что в ближайшей перспективе ещё в большей степени отдалит выход их продукции на внешние рынки.

9. Фрагментарно принимаемые меры по техническому обновлению производств в рамках Программы не взаимосвязаны с поддержкой действующих отечественных предпринимателей, выпускающих соответствующие технику, оборудование, машины, востребованные предприятиями приоритетных секторов обрабатывающей промышленности для модернизации своих технологий.

Рекомендации:

1. Провести комплексную ревизию всех мер государственной поддержки на предмет исключения их дублирования и взаимного противоречия, не позволяющих повысить эффективность мероприятий, направленных на сбалансированный экономический рост страны, а также определить степень воздействия каждого программного документа на целевые установки в той или иной сфере.

2. Необходимо дополнительно проработать вопросы повышения доступности продукции промышленно-технического назначения, пересмотреть объёмы и направления финансирования мероприятий по повышению производительности труда.

3. Требуется исключить практику субсидирования в рамках Программы вновь создаваемых предприятий обрабатывающей промышленности, по причине минимальных прогнозов в возможности выхода их продукции на экспорт к концу реализации Программы при их неконкурентоспособности на внутреннем рынке Казахстана.

4. Переориентировать цель и меры государственной поддержки обрабатывающей промышленности, на увеличение объёмов продукции, конкурентоспособной на внутренних (импортозамещение) и внешних (экспорт) рынках.

5. Оказываемые меры государственной поддержки необходимо ориентировать на отечественный рынок производства тех-

нологий (машин, оборудования), необходимых для развития и модернизации приоритетных производств.

Достижение задачи возможно через регламентацию обязательств, просубсидированных в рамках Программы предприятий, приобретать за счёт полученного финансирования отечественные технологии в приоритетном порядке.

6. Расширить меры стимулирования технической модернизации, в том числе за счёт компенсации затрат на обучение сотрудников действующих предприятий работе с новыми технологиями.

Такое обучение должно оказываться адресно с ориентацией на потребность конкретного предприятия обрабатывающего сектора.

7. Должна быть обеспечена взаимная ответственность бизнеса за использование полученных средств и выход предприятия на экспорт, в том числе посредством ужесточения требований к получателям субсидий по опыту работы в соответствующей сфере, наличию предполагаемых рынков сбыта.

8. Предусмотреть дополнительные инструменты удешевления затрат на развитие производств за счёт обновления технологий посредством разрешения закупок бывшего в использовании высокотехнологичного оборудования, модернизированного и сохранившего запас ресурсной выработки.

Список использованных источников:

1. Указ Президента Республики Казахстан от 1 августа 2014 года № 874 «Об утверждении Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы»

2. Указ Президента Республики Казахстан от 18 июня 2009 года № 827 «О Системе государственного планирования в Республике Казахстан».

3. Указ Президента Республики Казахстан от 04 марта 2010г. № 931 «О некоторых вопросах дальнейшего функционирования Системы государственного планирования в Республике Казахстан».

4. Указ Президента Республики Казахстан от 14 февраля 2017 года № 420 «Об утверждении Государственной программы развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан на 2017-2021 годы».

5. Постановление Правительства от 30 октября 2014 года № 1159 "Об утверждении Плана мероприятий по реализации Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан».

6. Статистический бюллетень «Показатели Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы» Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан.

Мақаланың қазақ тіліндегі нұсқасы

Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде экономиканың өңдеуші секторын мемлекеттік қолдау құралдарының тиімділігін бағалау

Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 1 тамыздағы № 874 Жарлығымен Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [1] (бұдан әрі – Бағдарлама) бекітілді.

Бағдарламаның мақсаты – еңбек өнімділігін арттыруға және өңделген тауарлар экспортының көлемін ұлғайтуға бағытталған өңдеуші өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттілігін екінің екіне арттыру.

«Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жоспарлау жүйесі туралы» [2] и «Қазақстан

Республикасындағы мемлекеттік жоспарлау жүйесінің одан әрі жұмыс істеуінің кейбір мәселелері туралы» [3] Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлықтарына сәйкес, Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есепкомитеті (бұдан әрі – Есепкомитеті) мемлекеттік бағдарламалардың іске асырылуын бағалауды республикалық бюджетті атқару және мемлекет активтерін пайдалану бөлігінде, ал Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмалары бойынша өзгеде бағыттар бойынша тиімділікке мемлекеттік аудит және

сараптамалық-талдау іс-шараларын жүргізу шеңберінде жүзеге асырады.

Бағдарламаның маңызды бағыттарының бірі – республика экономикасының өңдеуші секторын мемлекеттік қолдау.

Бағдарламаны іске асырудың барлық кезеңіне арналған қаржыландырудың болжамды қажеттілігі мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен 878,3 млрд. теңге мөлшерінде белгіленді.[1]

2015 ж. республикалық бюджеттен 135 млрд.теңге қарастырылды, 127 млрд. теңге игерілді. 2016 ж.республикалық бюджеттен 183,2 млрд. теңге қарастырылды, 182,4 млрд. теңге игерілді.

Анықтамалық:

Бағдарламада заңнамалық деңгейде «бәсекеге қабілеттілік» ұғымын ашып көрсету көзделмеген. Осыған орай, Бағдарламаны бағалау кезінде бәсекеге қабілеттілік ішкі және сыртқы нарықтарда өнімге деген сұраныстың ұлғаюы тұрғысынан қаралған. Бұл ретте заттай шамадағы өндіріс көлемінің ұлғаюына баса назар аударылған.

Нысаналы индикаторлар	Мәні
1. Өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының құндық көлемінің өсуі	2015 жылғы деңгейге қарағанда 19%-ға
2. Өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің өсуі	2015 жылғы деңгейге қарағанда нақты мәнде 22%-ға
3. Өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестициялар көлемі	4,5 трлн. теңге сомасында
4. Өңдеуші өнеркәсіптегі энергия сыйымдылығының төмендеуі	2014 жылғы деңгейге қарағанда кемінде 7%-ға

Айта кететін жайт, Бағдарламада экспорт көлемінің өсуі бойынша индикатордың өлшемі оның құндық шамадағы (АҚШ доллары) өсуі арқылы енгізілген, ол көбінесе баға факторларының ықпалына, яғни өнім бағасының және теңге бағамының өзгеруіне байланысты.

Есеп комитетінің бағалауы бойынша, қаралып отырған индикаторды өлшеу нақты шамада (тоннамен) жүзеге асырылуы керек, бұл ішкі нарықтағы саланың бәсекеге қабілеттілік дәрежесін объективті түрде көрсетеді.

Бекітілген нысаналы индикаторлармен қатар Бағдарламада тиісті нәтиже көрсеткіштері және іс-шаралары бар 4 міндет айқындалған:

1) дәстүрлі секторлардағы кәсіпорындарды жаңғырту есебінен тиімді базалық индустрияны құруды аяқтау;

2) сала түзуші ірі жобаларды іске асыру арқылы индустриялық өсудің жаңа нүктелерін қалыптастыру;

3) экспортқа және (немесе) өз еңбегінің өнімділігін үнемі арттыруға бағдарланған тиімділігі жоғары индустриялық кәсіпкерліктің пайда болуы үшін жағдайларды қамтамасыз ету;

4) инновациялық белсенді бизнестің сындарлы мөлшерінің пайда болуы үшін алғышарттар жасау.

Сөйтіп, жекелеген жағдайларда Бағдарламаның көрсеткіштері мен міндеттері басқа да бағдарламалық құжаттармен қиылысады (мысалы, Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған

Бақылау:

Нысаналы индикаторларды таңдауда жүйелілік пен бірыңғай қисын байқалмайды. Ұсынылған нысаналы индикаторлардың ішінде тек экспорт көлемінің өсуі ғана өңдеуші өнеркәсіп өнімінің бәсекеге қабілеттілігін толық сипаттайды. Қалған индикаторлар бәсекеге қабілеттілікке әсер ететін, бірақ оның өзгеру серпінін сипаттамайтын факторлар болып табылады.

Нысаналы индикаторлар, Бағдарламаның міндеттері мен іс-шаралары логикалық құрылмаған. Бағдарламада көзделген іс-шараларды іске асырған кезде нысаналы индикаторлардың қойылған міндеттерге қол жеткізудің табыстылығына тәуелділігі көрсетілмеген.

Бақылау:

Теңге бағамының АҚШ долларына қатысты әлсіреуі жағдайында экспорт көлемін құндық шамада өлшеу экспортталатын тауар көлемінің нақты бейнесін бұрмалайды.

мемлекеттік бағдарламасында агроөнеркәсіптік кешеннің бәсекеге қабілеттілігін, соның ішінде азық-түлік өнімдерінің өндірісін, инвестициялар, экспорт көлемін арттыру қарастырылған).[4]

Осыған байланысты, оң серпінге қол жеткізген мемлекеттік қолдау шараларының нақты ықпалын бағалау мүмкін болмай отыр.

Елдің теңдестірілген экономикалық өсуге бағытталған іс-шаралардың тиімділігін арттыруға, сондай-ақ әрбір бағдарламалық құжаттың қандай да бір саладағы нысаналы нұсқамаларға ықпал ету дәрежесін айқындауға мүмкіндік бермейтін мемлекеттік қолдау шараларының қайталану және өзара қайшылықты мәніне кешенді тексеру жүргізу қажет.

Бақылау:

Басқа да бағдарламалық құжаттар шеңберінде өңдеуші саланы мемлекеттік қолдау шараларының жарыспалығы мен қосарланушылығы атап көрсетілген.

Үкімет қаулысымен Бағдарламаны іске асыру жөніндегі Іс-шаралар жоспары бекітілді, бұл 87 іс-шарадан тұрады, соның ішінде 36 – қаржыландыру бөледі талап етеді. [5]

26 іс-шараны іске асыру мерзімі 2017 жылдың соңына қарай аяқталуға тиіс.

2016 жылғы 6 қыркүйекте Бағдарламаға нысаналы индикаторлардың санын азайтуға және олар бойынша мәндерді қайта қарауға бағытталған өзгерістер енгізілді. Шикізатты емес экспорт көлемінің өсуі, еңбек өнімділігі, энергия сыйымдылығы сияқты нысаналы индикаторлар бойынша мәндер өзгеріске ұшырады.

1-кесте. Бағдарламаны іске асыру кезеңінде оның нысаналы индикаторлары мәндерінің өзгеруі

Нысаналы индикатор	Бастапқы редакция (Бағдарлама бекітілген кезде)		Түзетілген редакция (6.09.2016 ж. өзгерістер)				2015 жылғы базалық кезеңде қол жеткізуге жоспарланатын көрсеткіштердің 2012 жылғы базалық кезеңдегі олардың мәндеріне ауытқуы *	
	2012 жылғы базалық кезеңдегі көрсеткіштің мәні		2015 жылғы базалық кезеңдегі көрсеткіштің мәні					
	%-бен	абсолют. шамада	%-бен	2012 жылғы деңгейге ауысумен	абсолют. шамада	2012 жылғы деңгейге ауысумен	%-бен	абсолют. шамада
Өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің өсуі	+37%	1 қызметкерге 8 663,5 мың теңге	+22%	+25,8%	1 қызметкерге 9 275,4 мың теңге	1 қызметкерге 7 955,5 мың теңге	↓ 11,2%	↓ 1 қызметкерге 708 мың теңге
Шикізат емес экспортының құндық көлемінің өсуі	+9,2%	21 350,1 млн. АҚШ долл.	+19%		16 720,9 млн. АҚШ долл.			

* Нысаналы индикатордың мәнін түзеткеннен кейін оны 2012 жылғы деңгейге келтіру 2015 жылғы нысаналы индикатордың нақты мәндерін салыстыру арқылы жоспарланған көрсеткіштің 2012 жылға қатысты өзгеру серпінін салыстыруға мүмкіндік береді.

«Өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің өсуі» нысаналы индикаторы мәнінің түзетілімі қаралып отырған индикаторға қол жеткізуге бағытталған Бағдарламаның іс-

Өңдеуші өнеркәсіптегі

ағымдағы жағдайды талдау

«Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының көрсеткіштері»[6] Статистикалық бюллетеньге сәйкес, нысаналы индикаторлардың жоспарланған мәндеріне қол жеткізу төмендегідей қалыптасты:

шараларын республикалық бюджеттен қаржыландыру көлемін бір уақытта 643,9 млрд. теңгеден 878,3 млрд. теңгеге дейін 36,4%-ға ұлғайту кезінде бұрын жоспарланған өсімге қатысты оның төмендеуін көрсетеді. Тісінше төмендеу:

1) базалық салыстыру кезеңінің 2012 жылдан 2015 жылға өзгеруі, оның қорытындысы бойынша 2012 жылғы оң серпінге қатысты еңбек өнімділігінің елеулі құлдырауы байқалды;

2) көрсеткіш мәнінің 37%-дан 22%-ға дейін нақты құлдырауы есебінен орын алды.

Бағдарламаның іске асырылу тиімділігін бағалаудың аралық қорытындылары салада қалыптасқан жағдайды жоспарланған нысаналы индикаторлармен салыстыру арқылы ағымдағы жағдайды талдау жолымен жасалған.

Бақылау:

Қаржыландыру көлемін ұлғайтумен қатар Бағдарламаны түзету бұрын сапалы болжанбаған көрсеткішті, сыртқы және ішкі тәуекелдердің ескерілмеуін, күтілетін нәтиже мәнінің нақты төмендеуі және еңбек өнімділігінің өсуін сипаттайтын базалық кезеңнен оның белсенділігінің регрессиялық кезеңіне қарай өзгеруі есебінен мемлекеттік қолдаудың іске асырылатын құралдарының аса тиімсіздігін көлегеуге бағытталған.

Нысаналы индикатор	2014ж.	2015ж.	2016ж.	2017ж. 9 айда
Өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының құндық көлемінің 2015 жылғы деңгейге қарағанда өсуі, %-бен		100	91,7	123,1
Өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің 2015 жылғы деңгейге қарағанда нақты мәнде өсуі, %-бен		100	99	113,3
Өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестициялар көлемі, млрд. теңге		825,0	878,0	483,0
Өңдеуші өнеркәсіптегі 2014 жылғы деңгейге қарағанда энергия сыйымдылығы, %-бен	100	96,4	93,5	

2010-2016 жылдарда ЖІӨ 21 815,5 млрд. теңгеден 46 971,1 млрд. теңгеге дейін өсті, оның нақты мәнде өсуі 28,8% құрады.

Бұл ретте ЖІӨ өсу қарқыны 2010 ж. 7,2%-дан 2016 ж. 1,1%-ға дейін төмендеді (ең жоғары өсуі 2011 ж. 8,9%).

2010-2016 жж. өңдеуші өнеркәсіптегі ЖІӨ 2 469,8 млрд. теңгеден 5 321,9 млрд. теңгеге дейін ұлғайды, жоғарыда көрсетілген кезең бойынша өңдеуші өнеркәсіптегі өнім өндірісінің көлемі 13,2%-ға өсті. 2010-2016 жж. ЖІӨ құрылымындағы өңдеуші өнеркәсіптің үлесі өзгерген жоқ, 2016 ж. қорытындысы бойынша 2010 жылғы 11,3% деңгейінде қалыптасты.

2010-2016 жж. өңдеуші өнеркәсіптегі ӨӨИ-дің (өнеркәсіптік өндіріс индексі) өзгеру серпінінде теріс тенденция байқалды: 2010 ж. 13,9%-дан 2016 ж. 0,6%-ға дейін төмендеді.

2010-2016 жж. нақты мәнінде шығарылымның ең жоғары өсімі өзге бейметалл минералды өнімдер (56,3%), резеңке және пластмасса бұйымдары (40,4%), химия өнеркәсібі өнімдерінің өндірісінде (40,2%) байқалады. Өңдеуші өнеркәсіптегі шығарылымда салыстырмалы салмақтың ең жоғары мәнін құрайтын қызмет түрлерінен ең жоғары өсім металлургия өнеркәсібінде (24,7%) және азық-түлік өнімдерінің өндірісінде (18,8%) байқалады.

Бұрынғысынша, ең жоғары шығарылым, бірінші кезекте, металлургия өнеркәсібіне, машина жасауға, азық-түлік өнімдерінің өндірісіне, кокс және мұнай өңдеу өнімдерінің өндірісіне келеді.

2010-2014 жж. кокс және мұнай өңдеу өнімдері, машина жасау өнімдері өндірісінің озық қарқынмен өсуі байқалады.

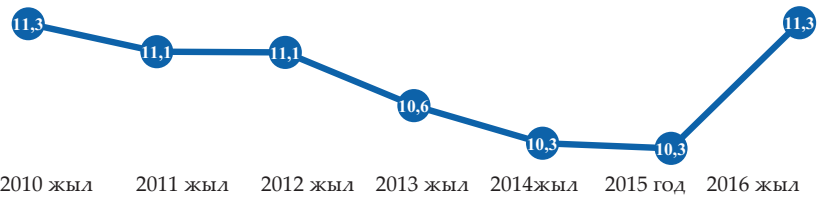
Сөйтіп, 2010-2013 жж. өңдеуші өнеркәсіптегі шығарылымның жалпы көлемінде кокс және мұнай өңдеу өнімдері өндірісінің үлесі 9%-дан 14%-ға дейін ұлғайды, теңге мәнімен ұлғаю 465,7 млрд. теңгені немесе 2010 ж. деңгейден 140,2% құрады. Өнімдер өндірісі көлемінің өсуі 5,2%-ға белгіленді, кокс және мұнай өңдеу өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың өз өнімдерінің бағасы 33,3%-ға өсті.

Бұл кокс және мұнай өңдеу өнімдері өндірісі шығарылымының өсуі олардың өнімдері бағасының өсуіне байланысты екенін көрсетеді.

2013-2014 жж. өңдеуші өнеркәсіптегі шығарылымның жалпы көлеміндегі машина жасау өнімдері өндірісінің үлесі 2010 жылмен салыстырғанда 1,5 есе ұлғайды. Теңге мәнімен ұлғаю 528,9 млрд. теңгені немесе 2010 ж. деңгейден 140,6% құрады, 2010-2014 жж. өнімдер өндірісінің көлемі 61,3%-ға өсті, бұл негізінде жеңіл автокөлік өндірісі көлемінің 2010 ж. деңгейден 10 еседен артық ұлғаю есебінен қол жеткізілді.

Машина жасау өнімдерінің өндірісінде қол жеткізілген

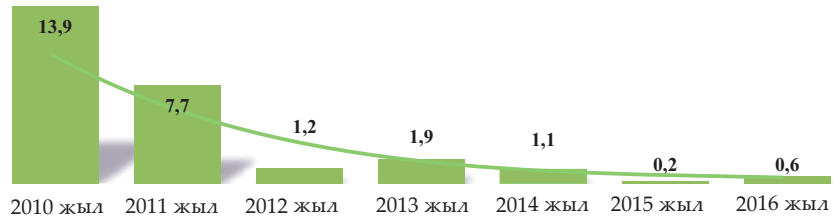
1-диаграмма. ЖІӨ-гі өңдеуші өнеркәсіптің үлесі, %-бен



2010 жыл 2011 жыл 2012 жыл 2013 жыл 2014 жыл 2015 год 2016 жыл

Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

2-диаграмма. Өңдеуші өнеркәсіптегі ӨӨИ-дің өзгеру серпіні, %-бен



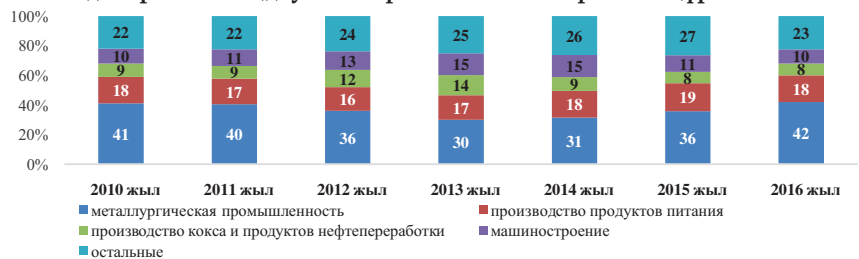
2010 жыл 2011 жыл 2012 жыл 2013 жыл 2014 жыл 2015 жыл 2016 жыл

Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

Наблюдение:

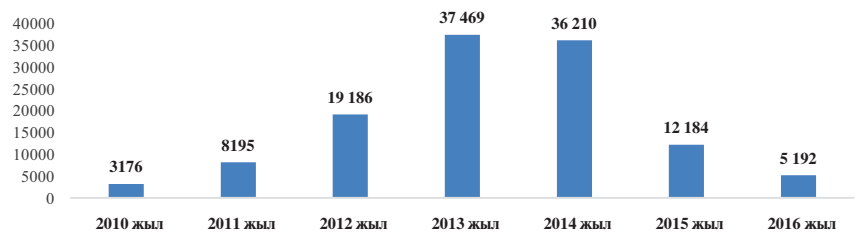
Бейметалл минералды өнімдер, резеңке және пластмасса бұйымдары, химия өнеркәсібі өнімдері өндірісінің жоғары өсу қарқыны кезінде **2010-2016 жж. өңдеуші өнеркәсіптегі шығарылым құрылымы өзгермеген.**

3-диаграмма. Өңдеуші өнеркәсіптегі шығарылым құрылымы



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

4-диаграмма. Жеңіл автокөліктер өндірісі



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

жетістіктер теңге бағамының п.п. төмендеу жоспары кезінде әлісіреуімен жойылды, бұл, өз кезегінде, машина жасау өнімдерінің өндірісі үшін пайдаланылатын импорт шикізатының құнына әсер етті.

«Өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының құндық көлемінің 2015 жылғы деңгейге қарағанда өсуі» нысаналы индикатор бойынша

2016 ж. қорытындысы бойынша өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының құндық көлемі 2015 ж. деңгейге қатысты 8,3 п.п. (14

жоспары кезінде) азайды. 2010-2016 жж. шикізат емес экспортының құндық көлемі 16 810,4 млн. АҚШ долларынан 12 891,0 млн. АҚШ долларына дейін немесе 23,3%-ға азайды. Шикізат емес экспорты көлемінің төмендеу серпіні 2015 ж. қорытындысы бойынша теңге бағамының өзгеруінтен уындаған күрт құлдыраумен 2013 ж. бастап байқалады.

2010-2016 жж. жалпы экспорт көлеміндегі шикізат емес экспортының үлесі 27,9%-дан 35,1%-ға дейін ұлғайды. Бұған шикізат экспортының тауарлар тобына бағаның құлдырауы ықпал етті.

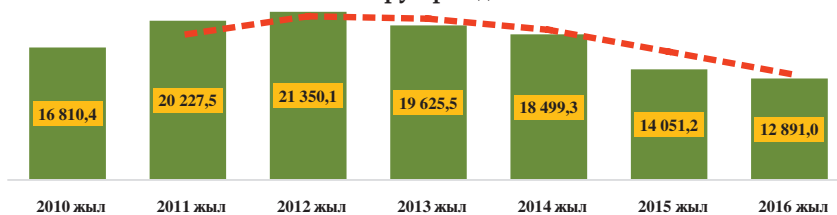
Бағдарламаға сәйкес, экспорт нарықтарына шығуға жоғары әлеуеті бар, сондай-ақ олар үшін қосымша мемлекеттік қолдау шаралары қолданылатын мынадай 8 сектор айқындалды:

- қара металлургия;
- түрлі-түсті металлургия;
- агрохимия;
- мұнай өңдеу;
- мұнай-газ-химия;
- автомобиль өндірісі;
- азық-түлік өнімдерінің өндірісі;
- электр жабдығы өндірісі.

Көрсетілген секторлар үшін мемлекеттік қолдаудың кеңейтілген көлемі іске асырылатындығына қарамастан, осы секторлар өнімдерінің экспорты млн. АҚШ доллары шамасында төмендеді. Сөйтіп, егер 2011-2016 жж. өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының көлемі 7 336,5 млн. АҚШ долларына төмендесе, ондаоның 6 722,1 млн. АҚШ доллары басым секторлардың өніміне келеді.

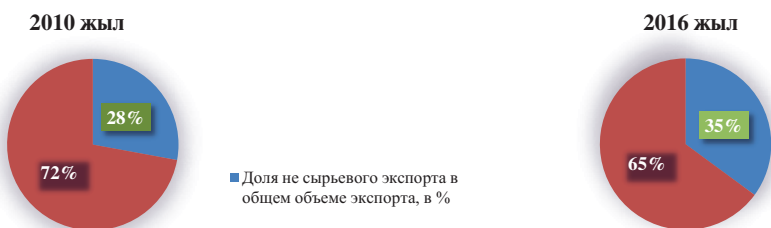
2015-2016 жж. өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының көлемі 5 608,3 млн. АҚШ долларына төмендеді, соның ішінде 3 981,5 млн. АҚШ доллары басым секторлардың өніміне келеді.

5-диаграмма. 2010 – 2016 жж. шикізат емес экспортының өзгеру тренді



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

6-диаграмма. 2010, 2016 жылдардың қорытындысы бойынша шикізат емес экспорты үлесінің өзгеру серпіні бойынша деректердің салыстырмалы талдауы



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

Бақылау:

Басым тауарлардың экспорт көлемінің төмендеу қарқыны шикізат емес экспорт көлемінің төмендеу қарқынынан асып түседі, бұл өңдеуші өнеркәсіптегі басым сектор өнімдерінің бәсекеге қабілеттілік деңгейінің төмендеуін көрсетеді.

7-диаграмма. Шикізат емес экспортының жалпы көлеміндегі басым сектор өнімдерінің үлесі



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

«Ұқсас тенденция экспорт көлемін нақты мәнде қарау кезінде байқалады (баға факторын жоққа шығару мақсатында). 2010-2016 жж. шикізат емес экспортының көлемі шамалы ауытқумен бір кіреберіс шегінде өзгерді - 18 млрд. тоннаға жуық. Нақты мәніндегі шикізат емес экспортының құрылымы да елеулі өзгерістерге ұшыраған жоқ, бұрынғысына, негізгі бөлігі қара металлургияға, мұнай өңдеуге және машина жасауға келеді.»

Осылайша, 2015 - 2016 жж. үлесі аса өзгерген жоқ.

Бұл реттетуындаған сыртқы тәуекелдер және оларға байланысты конъюнктуралық өзгерістер жағдайында экспортқа ынталандыру бойынша қолданылатын құралдар аса икемді болмады, оның салдарынан шикізат емес тауарлар экспортының серпініне елеулі ықпал ете алмады.

шикізат емес экспортының көлеміндегі басым сектор өнімдерінің

Бақылау:

Басым сектор кәсіпорындары мемлекеттік қолдаудың ірі көлеміне қол жеткізген кезде олардың жалпы экспорттағы позициясы экспорт үшін басым болып табылмайтын сектор кәсіпорындарына қатысты өзгерген жоқ.

Есеп комитетінің бағалауы бойынша, экспорттық нарықтарға шығуға жоғары әлеуеті бар секторларды айқындау тұжырымдамасының жеткілікті дәрежеде пысықталмауы қалыптасқан жағдайға түрткі болады.

Бағдарламаны іске асырудың алдағы кезеңіне көрсетілген тәуекелдерді жою үшін әрбір мемлекеттік қолдау шарасының нысаналы индикатордың жоспарланған мәніне ықпалын айқындау мақсатында индикаторларға қол жеткізу мәніне қолданылатын мемлекеттік қолдау шараларына кешенді түтеңдеу жүргізу қажет.

Инвестициялар және даму министрлігінің (бұдан әрі-ИДМ) деректеріне сәйкес, қаралып отырған нысаналы индикатор бойынша жоспарланған көрсеткіштерге қол жеткізу үшін республикалық бюджет қаражаты есебінен қаржыландырылатын 7 іс-шара (жауапты - ИДМ) көзделген (соның ішінде 2015 ж. 5 іс-шара, 2016 ж. 7 іс-шара).

Өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының құндық көлемін өсіруге бағытталған қаржыландырудың жалпы көлемі 2015 ж. 119 957 млн. теңгені құрады (2015 ж.

Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізуге бөлінген республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемінен шамамен 94,5 %), 2016 ж. – 65 486 млн. теңге (2016 ж. Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізуге бөлінген республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемінен шамамен 35,9%).

ИДМ деректеріне сәйкес, 2015 ж. қаржыландыру көлемі мына шығындарды жүзеге асыруға байланысты

1) «Ұлттық индустриялық мұнай-химия технопаркі»

АЭА, «Астана-жаңа қала» АЭА инфрақұрылымын салу (89 702 млн. теңге).

2015 жылғы республикалық бюджеттің атқарылу қорытындысы бойынша жыл соңына «Ұлттық индустриялық мұнай-химия технопаркі» АЭА аумағында инфрақұрылым объектілерін салу» жобасы бойынша ҚБШ-да 20 987,6 млн. теңге сомасында қаражат қалдығы болған. Сонымен бірге көрсетілген қалдық 2016 жылдың қорытындысы бойынша есепте тұр.

2) «Даму» ҚДҚ» АҚ арқылы ЕДБ кредиттері бойынша пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялауға және кепілдіктер беруге (28 944,9 млн. теңге).

Бұл іс-шара «Бизнестің жол картасы 2020» бизнесті қолдау мен дамытудың бірыңғай бағдарламасы (бұдан әрі – БЖК -2020) аясында іске асырылады, оның нысаналы индикаторларының бірі өнім өндірісінің жалпы көлемін ұлғайту болып табылады.

Сөйтіп, «Өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының құндық көлемінің 2015 жылғы деңгейге қарағанда өсуі» нысаналы индикаторын іске асыруға бағытталған іс-шаралар аясында экспортқа шығуды қамтамасыз ету мақсатында қаржыландыру қолданыстағы өндірістерді жаңғырту мен дамытуға, сондай-ақ жаңа өндірістер құруға бөлінді. Жаңадан құрылған өндірістер экспорт көлемін ұлғайту түрінде нысаналы индикаторларға қол жеткізуге ықпал ете алмайды, себебі ел ішінде бәсекеге қабілетті тауар шығарумен толық өнеркәсіптік

Бақылау:

АЭА инфрақұрылымын салудың мақсаты өзара байланысты, аса тиімді және инновациялық жаңа өндірістерді дамыту үшін инвестициялар тарту болып табылады.

Бағдарламаны іске асыру кезеңінің соңы – 2019 ж. қарай салынған инфрақұрылымды пайдалануға беру, инвестициялар тарту және жаңа өндірістердің құрылысын аяқтау қамтамасыз етілмейді, демек, бұл 2019 ж. қарай Үкімет мәлімдеген көлемдерде өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының құндық көлемінің өсуіне әсер етпейді.

Бақылау:

Мемлекеттік қолдау шараларының атаулы сипаты жеткілікті дәрежеде пысықталмаған. Субсидия алушылар ретінде экспорт көлемін ұлғайтуға бағдарланбаған, жаңадан құрылған кәсіпорындар жіберіледі.

қуатқа шығуды қамтамасыз ете отырып, Қазақстанның ішкі нарығында өз орнын табу үшін уақыт қажет.

Бұл ретте БЖК-2020 сәйкес, кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесін субсидиялау және кредиттерге кепілдік беру қарыз алушылардың алынған кредиттер есебінен өнім экспортының белгілі бір көлеміне қол жеткізу бойынша міндеттемелерін көздемейді.



Осылайша, жоғарыда аталған өңдеуші өнеркәсіп өнімі экспортының көлемін көздемейтін іс-шаралар бойынша бюджеттік бағдарлама нәтижелерінің көрсеткіштері олардың нысаналы индикаторға ықпал ету дәрежесін бағалауға мүмкіндік бермейді, сондай-ақ олардың Бағдарламаға енгізудің негізділігіне күмән туғызады;

3) **экспортты сервистік қолдауға және индустриялық-инновациялық қызмет субъектілерінің отандық өңделген тауарларды ілгерілету бойынша шығындарын өтеуге** (1 310,4 млн. теңге).

Көрсетілген қолдау шаралары аясында «Мемлекеттік қолдау шара-

«Өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің 2015 жылғы деңгейге қарағанда нақты мәнде өсуі» нысаналы индикатор бойынша

ИДМ деректеріне сәйкес, нысаналы индикатор бойынша жоспарланған көрсеткіштерге қол жеткізу үшін республикалық өнімділігініңөсуіне бағытталған іс-шараларды қаржыландырудың жалпы көлемі 2015 ж. 3 978,2 млн. теңгені құрады (2015 ж. Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізуге бөлінген республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемінен шамамен 3%), 2016 ж. – 25 315,8 млн. теңге (2016 ж. Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізуге бөлінген республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемінен шамамен 13,9%).

2016 жылдың қорытындысы бойынша, өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің 2015 жылғы деңгейге қарағанда индексжоспарланған 1,3 п.п өсу кезінде 1 п.п. төмендеді.

2010-2016 жж. еңбек өнімділігі 4 367,0 мың теңгеден 9 366,4 мың теңгеге дейін өсті, нақты өсім 17,6% құрады. Бұл ретте 2015 ж. бастап өңдеуші өнеркәсіптегі нақты еңбек өнімділігіқұлдыраумен сипатталады.

2015 және 2016 жылдарға жоспарланған еңбек өнімділігін арттыру мәндерінің орындалмауы Бағдарламаны іске асыру қорытындысы бойынша нысаналы индикаторға қол жеткізбеудің нақты тәуекелдерін туындатады.

Бақылау:

Отандық нарықта шикізат емес өнім импортының жоғары қамтуы жағдайында кәсіпорындардың өндіріс көлемін ұлғайту, ең алдымен, ішкі нарықтағы қажеттіліктерді қанағаттандыруға, яғни импортты алмастыруға бағытталған.

Субсидиялар бөлу кезінде қарыз алушылардың шығаратын өнімдерін экспортқа шығару бойынша талап көзделмеген.

Осылайша, қаралып отырған мемлекеттік қолдау шарасы аясында қарыз алушының экспортталатын өнім өндіруіне кепілдік берілмеген.

ларын көрсету кезінде жасалған экспорт келісім-шарттарының сомасы» түпкілікті нәтиженің көрсеткіші қарастырылған, оның нәтижесі 2015 жылдың қорытындысы бойынша 171 млн. АҚШ долл. құрады (шикізат емес экспортының жал-

пы көлемінен 1,2%), 2016 жылдың қорытындысы бойынша – 192,2 млн. АҚШ долл. (шикізат емес экспортының жалпы көлемінен 1,5%).

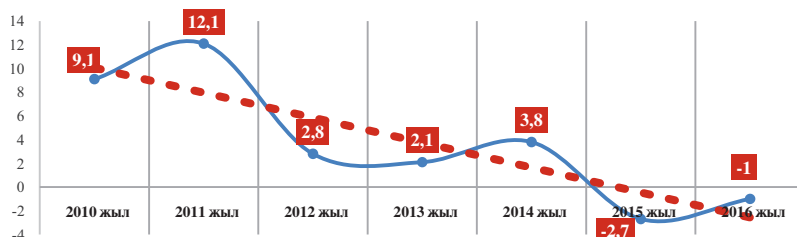
Бақылау:

Көрсетілген мемлекеттік қолдау шараларының ықпалын тек экспортты сервистік қолдау құралдары арқылы бағалауға болады, оларды қаржыландыру көлемі 2015 ж. нысаналы индикаторға бөлінген қаражаттың жалпы көлемінен 1,1% құрады.

Бақылау:

Өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындарының шетел валютасындағы міндеттемелерге қызмет көрсетуге байланысты шығындарының өсуі кезеңіндееңбек өнімділігін арттыруға бағытталған іс-шараларды қаржыландыруға 2015ж. Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізуге қарастырылған республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемінен 3% жұмсалды.

8-диаграмма. Өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің нақты өсуі, %-бен



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

Бақылау:

Еңбек өнімділігінің өсуіне әсер ететін ғылыми-техникалық факторларға сұранысты жаңғыртуға арналған қаражаттың жетіспеушілігі өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындарының еңбекақы төлеуге, қызметкерлердің біліктілігін арттыруға арналған шығыстарды азайту есебінен жабдықтарды жаңғыртуға қаражат іздестіру бойынша шешімдер қабылдауына әкелуі мүмкін, бұл елдегі әлеуметтік-экономикалық ахуалға теріс әсер етеді.

Еңбек өнімділігін арттыру бойынша іс-шараларды қаржыландыру көлемі мен бағыттарын қайта қарап, өнеркәсіптік-техникалық мақсаттағы өнімдердің қолжетімділігін арттыру мәселелерін қосымша пысықтау қажет.

2015 ж. бастап өңдеуші өнеркәсіптегі жұмысшылар санының өсу қарқыны өңдеуші өнеркәсіптегі жалпы қосылған құнның нақты көлемі индексінің өсу қарқынынан асып түседі.

2015 - 2016 жж. өңдеуші өнеркәсіптегі жұмысшылардың саны 31 902 адамға немесе шамамен 6%-ға ұлғайды.

Өңдеуші өнеркәсіптегі жалпы қосылған құнның нақты көлемі индексінің өсу қарқынының баяулауы кредиттерге қызмет көрсету бойынша шығыстардың өсуіне байланысты (2015 ж. теңге бағамының әлсіреуіштел валютасындағы қарыздарға қызмет көрсетуге теріс әсерін тигізді). 2015 жылдың қорытындысы бойынша өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындарының табыстылығы 6,2%-ға дейін төмендеді, салық салуға дейінгі залал 451 028 млн. теңгені құрады.

Анықтамалық:

Ұлттық Банк деректеріне сәйкес, 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша өнеркәсіптегі кредиттер 1 811 601 млн. теңгені құрайды, соның ішінде 642 666 млн. теңге – шетел валютасында.

Еңбек өнімділігіне әсер ететін негізгі факторлар мыналар болып табылады:

- ғылыми-техникалық (жаңа техника мен технологияларды енгізу, өндірісті механикаландыру және автоматтандыру, жабдықтарды жаңғырту, бұйым конструкцияларының, шикізат сапасының өзгеруі, материалдардың жаңа түрлерін қолдану және т.б.);

- ұйымдастырушылық (қызмет көрсету нормалары мен аймақтарын көбейту, өндірісті мамандандыру және жеткізу көлемін кеңейту, нақты жұмыс уақыты қорын өзгерту, өнім ақаулығынан болатын шығындарды қысқарту және т.б.);

- құрылымдық (өндіріс көлемінің өзгеруі, жалпы көлемде жекелеген өнім түрлерінің және жекелеген өндірістердің салыстырмалы салмағының өзгеруі және т.б.);

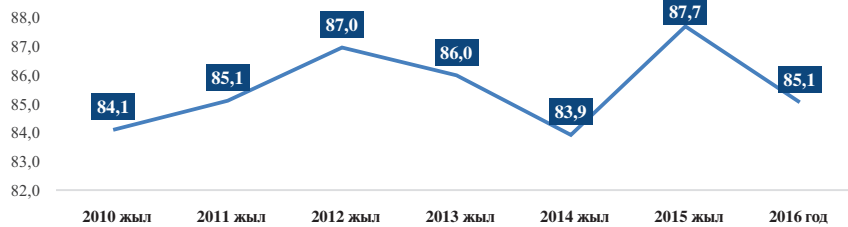
- әлеуметтік (қызметкерлердің сапалы деңгейінің өзгеруі, еңбек жағдайының өзгерістері және т.б.).

Өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігін арттыруға бағытталған 24 іс-шараның ішінде ғылыми-техникалық факторларға мыналар жатады:



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

10-диаграмма. Өңдеуші өнеркәсіптегі жұмысшылардың саны, бірл.



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

- «БЖК-2020 аясында жабдықтарды жаңғырту мен жаңартуды қаржыландыру жолымен өңдеуші өнеркәсіптегі кәсіпкерлік субъектілерін одан әрі қолдау;

- «Тау-кен металлургия саласын дамыту үшін инновациялық технологияларды әзірлеу мен енгізу»;

- «Инновациялық гранттар ұсыну».

21 іс-шара ұйымдастырушылық, құрылымдық және әлеуметтік факторларға жатады.

Айта кететін жайт, 2015 ж. еңбек өнімділігінің өсуіне әсер ететін ғылыми-техникалық факторларға жататын іс-шаралардың ішінде тек инновациялық гранттар ұсыну бойынша 1 іс-шара жүзеге асырылды, ол бойынша қаржыландыру көлемі 676,6 млн. теңгені немесе 2015 ж. Бағдарламаның іс-шараларын іске асыруға республикалық бюджеттен бөлінген қаражаттың жалпы көлемінен 0,5% құрады.

2016 ж. еңбек өнімділігінің өсуіне әсер ететін ғылыми-техникалық

факторларға жататын барлық 3 іс-шара 10 398,5 млн. теңге сомасына немесе 2016 ж. Бағдарламаның іс-шараларын іске асыруға республикалық бюджеттен бөлінген қаражаттың жалпы көлемінен 5,7%-ға қаржыландырылды.

Бұл ретте ғылыми-техникалық факторлартеңге бағамының өзгеру ықпалына жиі ұшырайды.

Сөйтіп, 2016 жылдың қорытындысы бойынша ТМД-дан тыс елдерден импортталатын өнеркәсіптік-техникалық мақсаттағы өнімдердің бағасы 54,4%-ға өсті, бұл жаңа техника мен технология сұранысына, жабдықты жаңғыртуға, өндірісті механикаландыру мен автоматтандыруға теріс әсерін тигізді.

«Машиналар, жабдық, көлік құралдары, аспаптар мен аппараттар» тауар тобының импорты 2015 ж. бастап күрт төмендеді: 2014 ж. 18 097 млн. АҚШ долларынан 2016 ж. 9 606 млн. АҚШ долларына дейін немесе шамамен 47%-ға.

Машиналар, жабдықтар, көлік құралдары, аспаптар мен аппараттар импортының құлдырауы кезеңінде оларды отандық өндіріспен алмастыру байқалмайды, олардың да көлемі төмендеп жатыр.

Есеп комитетінің бағалауы бойынша, Қазақстан кәсіпорындары «Машиналар, жабдықтар, көлік құралдары, аспаптар мен аппараттар» тауар тобын өндірушілердің бәсекеге қабілеттілігінің нашарлауы олардың отандық нарықта босатылған орынға ие бола алмауымен түсіндіріледі, бұл шетел валютасындағы міндеттемелердің жүктелуіне, сондай-ақ өндірісте аралық тұтынудың елеулі бөлігін құрайтын экспорт шикізаты өнімдерін пайдалануға байланысты.

Қолдауға ие болған кәсіпорындардың басым көпшілігі тиісті қазақстандық өндіріс аналогтары болса да, танымал шетелдік бренд техникасын сатып алуға бағдарланған, олар бойынша логистика, қызмет көрсету және ұстау шығындарының нақты құнынан едәуір асып түседі.

Мемлекеттік қолдау бойынша көрсетілетін қызметтер жүйелі сипатқа ие болып, басым өндірістерді жаңғыртуға қажетті жаңа технологияларды әзірлеу мен шығаруға күш салатын тауар өндірушілерді қолдауға бағытталуы керек.

Белгіленген міндетке Бағдарлама шеңберінде субсидияланған кәсіпорындардың отандық технологияларды, жабдықтарды, машиналарды басым тәртіпмен сатып алу міндеттемелерін регламенттеу арқылы қол жеткізілуі мүмкін (отандық нарықтың дамуына және жобалық қуатына қарай жалпы жаңарту паркіне қатысты толық көлемде немесе белгілі бір үлесте).

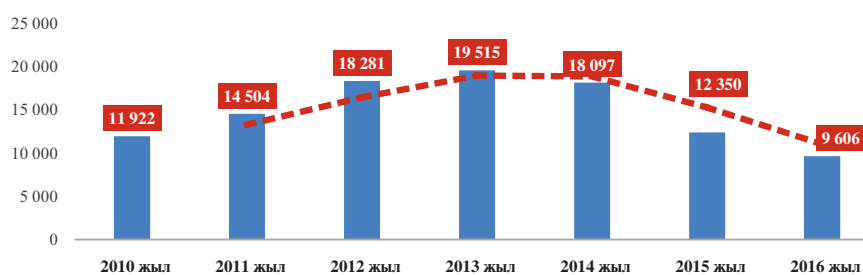
«Өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестициялар көлемі» нысанлы индикаторы бойынша

2015 жылдың қорытындысы бойынша өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестициялар көлемі 6,6 %-ға (жоспар кезінде - 774 млрд. теңге) асырып орындалумен 825,3 млрд. теңгені құрады, 2016 жылдың қорытындысы бойынша - 17,7%-ға (жоспар кезінде - 750 млрд. теңге) асырып орындалумен 877,9 млрд. теңгені құрады.

2015ж. өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестиция-

11-диаграмма. «Машиналар, жабдық, көлік құралдары, аспаптар мен аппараттар» тауар тобының импорты

млн. АҚШ доллары



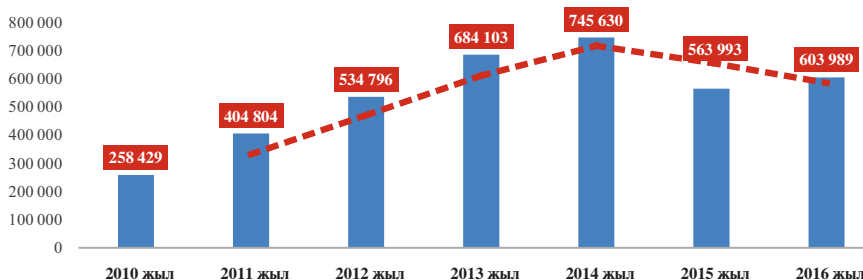
Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

Бақылау:

Импорттың қымбаттауынан және баламалы отандық нарықтың дамуынан өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындарының негізгі құралдарын (машиналар мен жабдықтар) жаңарту қарқынының баяулау тәуекелі байқалады.

12-диаграмма. «Машиналар, жабдықтар, көлік құралдары, аспаптар мен аппараттар» тауар тобының өндірісі

млн. АҚШ доллары



Дереккөз: Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

Бақылау:

Бағдарлама шеңберінде өндірістерді техникалық жаңарту бойынша фрагменттік түрде қабылданатын шаралар тиісті техниканы, жабдықты, машинаны және т.б. шығаратын қазіргі отандық кәсіпкерлерді қолдаумен қиыспайды.

лардың НКИ 110,2% деңгейінде қалыптасты, 2016 ж. – 101,8%.

Экономикада негізгі капиталға инвестициялар серпініндегі жалпы тенденцияларды және инвестицияларға әсер ететін көрсеткіштерді қараған кезде мыналар байқалады:

- экономиканың басқа да секторларына қатысты өңдеуші өнеркәсіптің инвестициялық

тартымдылығының өсуі. (Сөйтіп, 2010-2016 жж. өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестициялар үлесі 8,9%-дан 11,3%-ға дейін ұлғайды); - жалпы инвестициялар көлеміндегі машиналар, жабдықтар, көлік құралдарын және т.б. сатып алу үлесінің 2012 ж.35,8%-дан 2016 ж.26,8%-ға дейін төмендеу тенденциясы (құндық шамада).

Бақылау:

«Машиналар, жабдықтар, көлік құралдары, аспаптар мен аппараттар» тауар тобына белгіленген бағаның өсуі тұрғысынан инвестициялар үлесінің төмендеуі техникалық жаңғырту қарқынының күрт баяулауын көрсетеді, мемлекеттік қолдаусыз қысқа мерзімді келешекте инвестициялық тауарларға сұраныстың одан әрі төмендеу тәуекелі байқалады, бұл өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестициялардың жалпы көлеміне теріс әсер етеді.

ИДМ деректеріне сәйкес, нысаналы индикатор бойынша жоспарланған көрсеткіштерге қол жеткізу үшін республикалық бюджет қаражаты есебінен қаржыландырылатын және ИДМ іске асыратын 6 іс-шара қарастырылған.

2015 ж. тек 1 іс-шара іске асырылды, 2016 ж. – 4 іс-шара.

Нысаналы индикаторға қол жеткізуге республикалық бюджеттен бөлінген қаражат көлемі 2015 ж. 3 018,4 млн. теңгені (2015 ж. Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізуге бөлінген республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемінен 2,4%) құрады, 2016 ж. – 90 468,9 млн. теңге (2016 ж. Бағдарламаның нысаналы индикаторларына қол жеткізуге бөлінген республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемінен 49,6%).

2015 ж. мемлекеттік қолдаудың басым көпшілігі Қазақстан Республикасының инвестициялық беделін көтеруге бағытталды. Оның аясында «Ілгерілету құралдарын пайдалана отырып, шетелде Қазақстан Республикасының беделін қалыптастыру және ілгерілету жұмысын күшейту бойынша тікелей шетелдік инвестицияларды тартуды жандандыру» іс-шарасы қарастырылған бюджеттік бағдарлама нәтижелерінің көрсеткіштері ішінде олардың нысаналы индикаторға қол жеткізуге ықпал ету дәрежесін бағалауға мүмкіндік беретін көрсеткіштер жоқ.

2016 ж. нысаналы индикаторға қол жеткізу үшін 4 іс-шара іске асырылды, соның ішінде нысаналы индикаторға қол жеткізуге тікелей әсер ететін мынадай 2 іс-шара:

- «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ кредиттеу жолымен Бағдарламаны іске асыру шеңберінде инвестициялық жобаларды қаржыландыру;

- «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ ұзақ мерзімді лизингтік қаржыландыруы.

Инвестициялық тауарларға («Машиналар, жабдықтар, көлік құралдары, аспаптар мен аппараттар» тауар тобы) сұраныстың төмендеуі жағдайында іс-шараларды іске асыру белгілі дәрежеде техникалық жаңғыртуға ынталандыру арқылы көрсетілген

Бақылау:

Басталған ішкі және сыртқы тәуекелдерді есепке ала отырып, өңдеуші өнеркәсіптің дамуы бойынша жалпы кешенді пайым жоқ. Бағдарлама іс-шараларының қайталама факторларға бағдарлануы бағдарламалық құжатты іске асыру қорытындысы бойынша іске асырылатын мемлекеттік қолдау шараларының жеткілікті экономикалық әсерін болжауға мүмкіндік бермейді.

Сыртқы тәуекелдермен жандандырылған қолданыстағы өндірістерді техникалық жаңғыртудың «тыну» тетігі отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігіне қол жеткізуді және экспортқа шығуын белгісіз мерзімге ығыстырады.

сұранысты жандандыруға бағытталуы керек.

Мұнымен қоса, 2018 ж. бастап техникалық жаңғыртуға бағытталған іс-шаралар санын, сондай-ақ оларды қаржыландыру көлемін азайту көзделеді.

Егер 2017 ж. осы мақсаттарға

жалпы қаржыландыру көлемі 128,6 млрд. теңгені құрайтын 4 іс-шара көзделсе, онда 2018 және 2019 жылдарға іс-шаралар саны 2-ге дейін қысқарып, қаржыландыру көлемі 42 млрд. теңгені және сәйкесінше 81,8 млрд. теңгені құрайды.

Өрекет ететін кәсіпорындардың қызметкерлерін жаңа технологиялармен жұмыс істеу бойынша оқыту шығындарының орнын толтыру арқылы техникалық жаңғыртуға ынталандыру ұсынылады. Мұндай оқыту өңдеуші сектордың нақты кәсіпорын қажеттілігіне бағдарланған атаулы сипатта болып, тиісті бағдарлама арқылы іске асырылуы керек. Оқыту экономиканың жекелеген секторларында технологиялардың серпінді жаңаруы жағдайында меңгерілген білімнің талап етілмеуіне жол бермеу мақсатында қысқа мерзімді сипатқа ие болуы керек.

«2014 жылғы деңгейге қарағанда өңдеуші өнеркәсіптегі энергия сыйымдылығы» нысаналы индикаторы бойынша

ИДМ деректеріне сәйкес, нысаналы индикатор бойынша жоспарланған көрсеткіштерге қол жеткізу үшін республикалық бюджет қаражаты есебінен қаржыландырылатын және ИДМ іске асыратын 2 іс-шара қарастырылған.

2015 ж. іс-шаралар іске асы-

рылмады, 2016 ж. барлық 2 іс-шара орындалды.

2016 жылдың қорытындысы бойынша 2014 жылғы деңгейге қарағанда өңдеуші өнеркәсіптегі энергия сыйымдылығы 6,5 п.п. (3 п.п. төмендеу жоспары кезінде) төмендеді, 2015 жылдың қорытындысы бойынша төмендеу 3 п.п. (1 п.п. төмендеу жоспары кезінде) құрады.

Бақылау:

2015 ж. іс-шаралардың және нысаналы индикаторға қол жеткізуге бағытталған қаржыландырудың болмауына қарамастан, жыл қорытындысы бойынша өңдеуші өнеркәсіптегі энергия сыйымдылығының 2014 жылғы деңгейге қарағанда төмендеуі орын алды, бұл **нарықтың өзін-өзі реттеуі** есебінен және **Бағдарламада қамтылған мемлекеттік қолдау шараларының елеуді ықпалынсыз** қаралып отырған бағыттағы **оң тенденцияларды** көрсетеді.

Жалпы тұжырымдар

1. 75% нысаналы индикаторлардың және 94,9% Бағдарлама іс-шараларының еңбек өнімділігін арттыруға және өңделген тауарлардың экспорт көлемін ұлғайтуға бағытталған өңдеуші өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттілігін ынталандыруға тікелей бағдарланбауы.

Бағдарламаның мақсаттарына қол жеткізуге тікелей әсер ететін іс-шараларды қаржыландыру 2015-

2016 жылдары Бағдарламаны іске асыруға жұмсалған қаражаттың жалпы көлемінен 1% (немесе 3 млрд. теңгені) құрайды.

Бұл ретте 2018 – 2019 жж. қалған кезеңте осындай іс-шаралардың санын және оларды қаржыландыру көлемін одан әрі қысқарту қарастырылған.

2. Басқа да бағдарламалық құжаттар шеңберінде өңдеуші саланы мемлекеттік қолдау шараларының жарыспалығы мен

қосарланушылығын алған, бұл Бағдарламаны іске асыруға жұмсалған қаражаттың белгіленген мақсаттарға қол жеткізуге қосқан үлесін бағалауға кедергі келтіреді.

3. Мемлекеттік қолдаудың елеулі көлемін алу кезінде өңдеуші өнеркәсіптің басым секторларын сапалы айқындамау басым емес секторлардың экспорт көлемінің төмендеуіне қарқыннан едәуір асып түсе отырып, олардың экспорт көлемінің төмендеуіне әкелді.

4. Нарықтың өзін-өзі реттеуі есебінен және мемлекеттік қолдау шараларының елеулі ықпалынсыз Бағдарламаны іске асыруды бастағанға дейін олардың серпінінде қалыптасқан оң трендтің себебінен төрт нысаналы индикатордың екеуі (өңдеуші өнеркәсіптің негізгі капиталына инвестициялар көлемі, өңдеуші өнеркәсіптегі энергия сыйымдылығының төмендеуі) бойынша нәтижелерге бастапқы қол жеткізу байқалады.

5. Басталған ішкі және сыртқы тәуекелдерді есепке ала отырып, өңдеуші өнеркәсіптің дамуы бойынша жалпы кешенді пайым жоқ. Бағдарлама іс-шараларының қайталама факторларға бағдарлануы бағдарламалық құжатты іске асыру қорытындысы бойынша іске асырылатын мемлекеттік қолдау шараларының жеткілікті экономикалық әсерін болжауға мүмкіндік бермейді.

6. 2016 ж. Бағдарламаны бағалаудың аралық кезеңінде бір уақытта қаржыландыру көлемін ұлғайту кезінде нысаналы индикаторларды және олардың мәндерін төмендеу жағына қарай түзету төңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігінің жоспарланған өсуіне қол жеткізбеуін емес, ал Есеп комитеті болжаған регресті тежеу үшін барабар құралдардың жоқтығын көрсетеді.

7. Мемлекеттік қолдау шараларын көрсету кезінде өңдеуші өнеркәсіптегі басым секторлардың барлық, соның ішінде жаңадан құрылған кәсіпорындарын субсидиялауға назар аударылған, бұл ретте олардың тіпті Қазақстанның ішкі нарығында да қысқа мерзімді кезеңде бәсекеге қабілетсіздігі есепке алынбаған.

8. Өңдеуші өнеркәсіп өндірістерін дамыту мен жаңғырту үшін мемлекеттік қолдау құралдары мен шараларының жеткіліксіздігі анықталды, бұл таяу келешекте олардың өнімдерінің сыртқы нарықтарға шығуын одан әрі алшақтатады.

9. Бағдарлама шеңберінде өндірістерді техникалық жаңарту бойынша фрагменттік түрде қабылданатын шаралар өз технологияларын жаңғырту үшін

өңдеуші өнеркәсіптің басым сектор кәсіпорындары талап еткен тиісті техниканы, жабдықты, машинаны және т.б. шығаратын қазіргі отандық кәсіпкерлерді қолдаумен қиыспайды.

Ұсыныстар:

1. Елдің теңдестірілген экономикалық өсуге бағытталған іс-шаралардың тиімділігін арттыруға, сондай-ақ әрбір бағдарламалық құжаттың қандай да бір саладағы нысаналы нұсқамаларға ықпал ету дәрежесін айқындауға мүмкіндік бермейтін мемлекеттік қолдау шараларының қайталану және өзара қайшылықты мәніне кешенді тексеру жүргізу қажет.

2. Еңбек өнімділігін арттыру бойынша іс-шараларды қаржыландыру көлемі мен бағыттарын қайта қарап, өнеркәсіптік-техникалық мақсаттағы өнімдердің қолжетімділігін арттыру мәселелерін қосымша пысықтау қажет.

3. Бағдарламаны іске асырудың соңына қарай өңдеуші өнеркәсіптің жаңадан құрылатын кәсіпорындары Қазақстанның ішкі нарығында бәсекеге қабілетсіз болуы кезінде олардың өнімдерінің экспортқа шығу мүмкіндігіне барынша аз болжам жасалуына байланысты, оларды Бағдарлама шеңберінде субсидиялау тәжірибесін жою қажет.

4. Өңдеуші өнеркәсіпті мемлекеттік қолдаудың мақсаты мен шараларын ішкі (импортты алмастыру) және сыртқы (экспорт) нарықтарда бәсекеге қабілетті өнім көлемін ұлғайтуға қайта бағдарлау қажет.

5. Көрсетілген мемлекеттік қолдау шараларын басым өндірістерді дамыту мен жаңғыртуға қажетті технологиялар (машиналар, жабдықтар) өндірісінің отандық нарығына бағдарлау қажет.

Белгіленген міндетке Бағдарлама шеңберінде субсидияланған кәсіпорындардың отандық технологияларды басым тәртіппен сатып алу міндеттемелерін регламенттеу арқылы қол жеткізілуі мүмкін.

6. Өрекет ететін кәсіпорындардың қызметкерлерін жаңа технологиялармен жұмыс істеу бойынша оқыту шығындарының орнын толтыру арқылы техникалық жаңғыртуға ынталандыру шараларын кеңейту қажет.

Мұндай оқыту өңдеуші сектордың нақты кәсіпорын қажеттілігіне бағдарлана отырып, атаулы сипатта көрсетілуі керек.

7. Тиісті саладағы жұмыс тәжірибесі, болжамды өткізу нарықтарының болуы бойынша субсидия алушыларға қойылатын талаптарды күшейту арқылы алынған қаражатты пайдаланғаны және кәсіпорынның экспортқа

шыққаны үшін бизнестің өзара жауапкершілігі қамтамасыз етілуі тиіс.

8. Бұрын қолданылған, жаңғырылған және ресурс қорын сақтаған жоғары технологиялық жабдықты сатып алуға рұқсат беру жолымен технологияларды жаңарту есебінен өндірісті дамытуға арналған шығындарды арзандатудың қосымша құралдарын қарастыру қажет.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 1 тамыздағы № 874 Жарлығы

2. «Қазақстан Республикасын мемлекеттік жоспарлау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 18 маусымдағы № 827 Жарлығы.

3. «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жоспарлау жүйесінің одан әрі жұмыс істеуінің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 4 наурыздағы № 931 Жарлығы.

«Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 - 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2017 жылғы 14 ақпандағы № 420 Жарлығы.

4. «Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 30 қазандағы № 1159 қаулысы.

5. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің «Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының көрсеткіштері» статистикалық бюллетені.



Жакан Т.А.

Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета, Астана, Казахстан.

Проблемы и перспективы развития среднего образования в Казахстане

Аннотация: Большая часть населения, даже профессиональные круги, связанные с образованием, зачастую остаются в неведении о целостном состоянии и перспективах развития отечественной системы образования, так как чрезвычайно редко публикуются данные сравнительных исследований, аналитические обзоры.

Вхождение Казахстана в мировое образовательное пространство также требует сравнительных данных о параметрах развития системы в контексте отечественного и международного образования. Поэтому данная статья, представляет собой некий информационно-аналитический документ, отражающий проблемы и перспективы развития среднего образования в стране.

Ключевые слова: качественное образование, малокомплектные школы, образовательные услуги, педагогический потенциал.

Аңдатпа: Халықтың көпшілік бөлігі, тіпті білім беруге байланысты кәсіптік топтар отандық білім беру жүйесінің жалпы жағдайынан және даму перспективаларынан хабарсыз болады, себебі салыстырмалы зерттеу деректері, аналитикалық шолулар өте сирек жарияланады.

Қазақстанның әлемдік білім беру кеңістігіне кіруі отандық және халықаралық білім тұрғысынан жүйенің даму параметрлері туралы салыстырмалы деректерді талап етеді. Сондықтан бұл мақала елдегі орта білім беру проблемаларын және даму перспективаларын көрсететін ақпараттық-аналитикалық құжатты білдіреді.

Түйінді сөздер: сапалы білім, шағын жинақты мектептер, білім беру қызметтері, педагогикалық әлеует.

Annotation: The most part of population, even the professional circles connected with education, are often kept in the dark about the intact state and perspectives of development of domestic education system, since the data of the comparative researches, analytical reviews are exceedingly rare published.

Kazakhstan entering the world educational area also demands comparative data about the parameters of system development in the context of domestic and international education. Therefore, this article is represented as a certain information-analytical document reflecting the problems and perspectives of development of the secondary-level education in the country.

Key words: sound academic background, ungraded schools, educational services, pedagogical potential.

Указом Президента РК утверждена «Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы» [1], основная цель которой - повышение конкурентоспособности образования, развитие человеческого капитала путем обеспечения доступности качественного образования для устойчивого роста экономики.

Основными задачами, решение которых требуется для достижения конкурентоспособного качественного образования являются:

► эффективное распределение и освоение средств;

► совершенствование качества и повышение результатов образования;

► усиление педагогического потенциала образовательной системы;

► равенство и доступность качественного образования.

Согласно Закону РК «Об образовании», государственные расходы на образование складываются из расходов республиканского и местного бюджетов, а также других источников финансирования. [3]

Основная задача данной статьи - отражение информации степени достижения критериев эффективности использования средств,

сведения об укреплении кадрового потенциала для эффективного управления и контроля за использованием ресурсов на всех уровнях, необходимых улучшений в инфраструктуре школ, а также внедрение формулы финансирования школ, ориентированной на обеспечение равного доступа к образовательным услугам.

Среднее образование является наиболее емким по финансированию уровнем системы образования в Казахстане. Данный уровень характеризуется длительным сроком обучения, широкой сетью, наибольшим контингентом как обучающихся, так и педагогов (табл.1).

Таблица 1. Основные показатели по уровням образования, 2016г.

	Дошкольное	Общее среднее	Техническое и профессиональное	Высшее и послевузовское
Контингент обучающихся, тысяч человек	807,1	2 930, 6	489, 2	477,1
Педагоги, тысяч человек	84,8	304,1	41, 1	38,2
Сеть, единиц	9 410	7 450	817	125

Источник: МОН РК

В целом, в 2016 году на среднее образование выделено 808,7 млрд. тенге, что составило 2,1% от ВВП. Это сопоставимо с затратами стран ОЭСР (2,2%). За 10 лет расходы на одного ученика выросли в 5,3 раза (2005 - 49,6 тыс.тенге, 2016 - 265 тыс.тенге). Разница этого показателя в регионах страны значительна (до 2х раз). От 411,1 тыс. тенге в год в Акмолинской области до 185,2 тыс. тенге в г. Алматы.

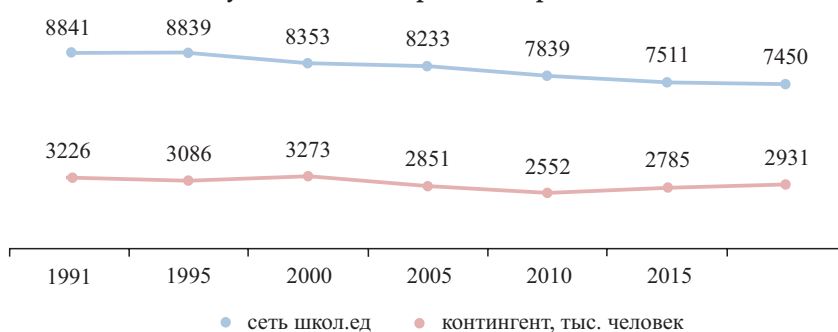
При этом, Казахстан тратит на одного школьника в 16 раз меньше, чем США, в 12 раз - стран ОЭСР (\$0,803) и вдвое - чем Россия. В среднем по странам ОЭСР ежегодные расходы государства на обучение одного школьника составляют \$9,811 тыс.

С целью выравнивания затрат государства на одного ученика, независимо от места его проживания, с 2013 года начата апробация по внедрению подушевого финансирования на базе 63 пилотных школ в Актюбинской, Алматинской, Южно-Казахстанской, Восточно-Казахстанской и Акмолинской областях. С 1 января 2015 года Правительством РК принято решение о продолжении апробации только в 10-11 классах действующих пилотных школ. С января 2017 года в апробацию дополнительно включены 10 пилотных школ г. Астана и Алматы. Апробация проводится во всех классах.[7] За 25 лет независимости казахстанская школа претерпела значительные изменения в части сокращения сети. Это обусловлено демографическом спадом в начале 90-х годов, внешней и внутренней миграцией. При этом в 2016 году в сравнении с 2012 годом контингент школьников вырос на 379 тыс. человек (рис.1).

В 2009 году в международном рейтинге Индекс развития образования Казахстан занял 1 место среди 129 стран и экономик мира. Этому способствовали, в том числе высокие показатели чистого охвата детей начальным образованием, доли школьников, доучившихся до 5 класса.

В текущем году в Глобальном индексе конкурентоспособности (ГИК) показатели образования внесли весомый вклад в общую позицию страны. Так, показатели охвата средним и начальным образованием входят в ТОП-20 рейтинга. Охват средним образованием в настоящее время занимает 18 место (в 2016 г. - 21), охват начальным - 4 место (в 2016 г. - 118) (рис. 2). [5]

Рисунок 1. Общее среднее образование



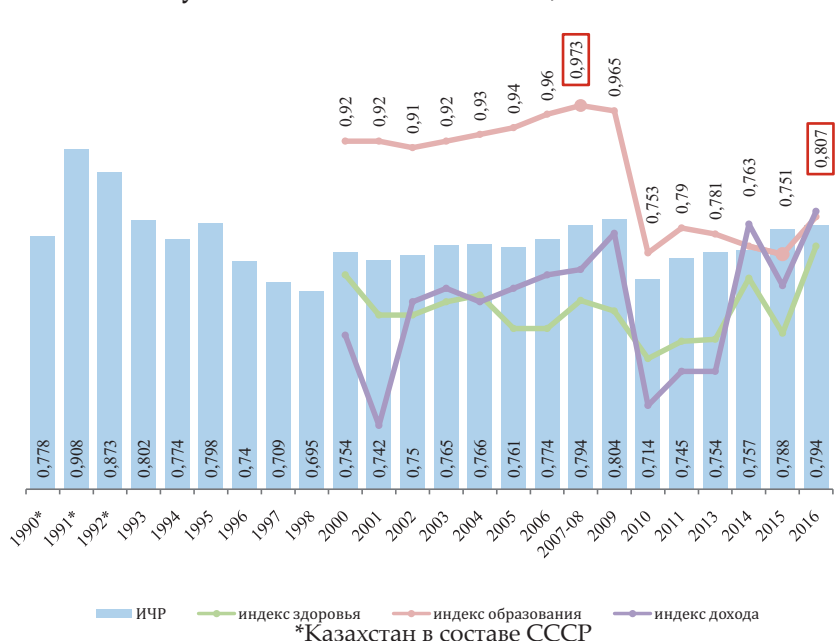
Источник: МОН РК

Рисунок 2. Позиции Казахстана в рейтинге ГИК



Источник: The Global Competitiveness Report, 2006-2017

Рисунок 3. ИЧР и его компоненты, Казахстан



Источник: Human Development Report (<http://hdr.un.org>) 1990- 2016

Эксперты ОЭСР дали следующую оценку политике среднего образования: «Казахстан инвестирует значительные усилия в укрепление потенциала и условий обучения в начальных и средних школах, и в некоторых отношениях система образования в Республике Казахстан является более доступной, чем в среднем среди стран ОЭСР». [6] Следует также отметить, что систе-

ма образования всегда была главным фактором стабилизации и роста Индекса человеческого развития (ИЧР) Казахстана. За последние пять лет Казахстан увеличил ИЧР на 0,08 и занимает 56 место среди 188 стран мира (2016 - 0,794). Значение индекса по компоненту «Образование» составило в 2016 году 0,807 (рис. 3).

Рисунок 4. Количество учащихся на 1 компьютер, человек

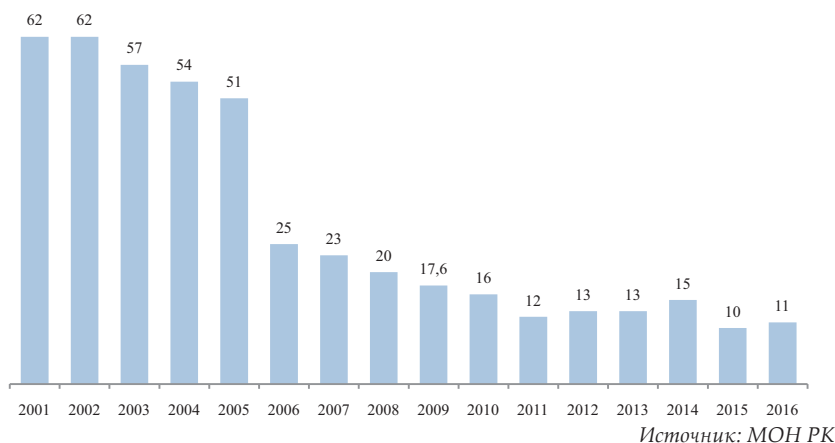


Рисунок 5. Доступ к широкополосной сети Интернет



Рисунок 6. Доля типовых и приспособленных зданий дневных государственных общеобразовательных школ, в % к их общему числу

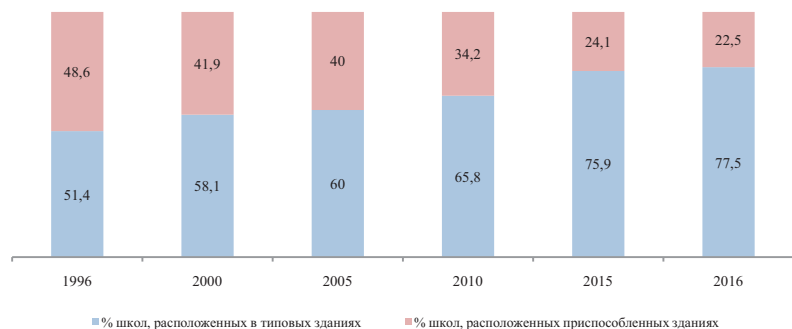
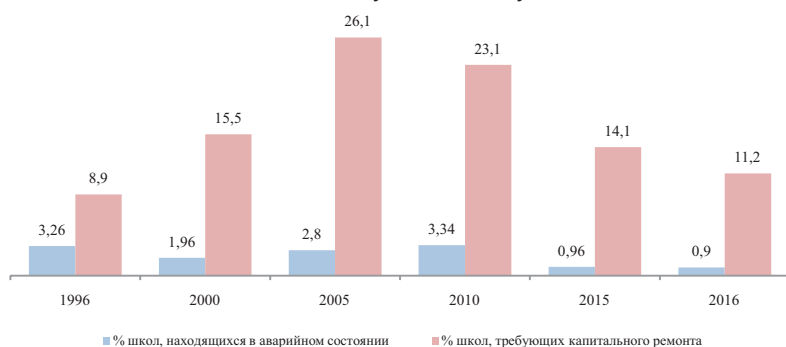


Рисунок 7. Техническое состояние зданий дневных государственных общеобразовательных школ в % к их общему количеству



Стартом внедрения инфокоммуникационных технологий в стране стало принятие Государственной программы информатизации системы среднего образования на 1997-2002 годы. [2]

В 2016 году показатель «количество учащихся на один компьютер» в среднем по стране составил 11:1 (рис. 4).

По данным МОН РК, доступ к сети Интернет имеют 98% школ страны, в том числе 97% сельских. Доля школ, имеющих доступ к сети Интернет со скоростью выше 512 кбит/с, выросла с 31% в 2008 году до 81,6% в 2016. Имеют доступ к широкополосной сети Интернет со скоростью 4 Мбит/с и выше 33,9% школ (рис. 5).

На 1279 единиц увеличилось количество школ, находящихся в типовых зданиях, с 4 238 (51,4%) в 1996 году до 5 517 (77,5%) в 2016 году (рис.6).

Наблюдается тенденция снижения количества аварийных школ (1996г. - 269 ед. (3,26%), 2016г. – 64 ед. (0,9%)). Количество школ, требующих капитального ремонта, снижается с 2005 года с 2 060 (26,1%) до 793 (11,2%) в 2016 году. (рис.7)

Таким образом, значительная доля финансовых средств государственного бюджета расходуется на строительство и содержание школьной инфраструктуры.

43% всех школ Казахстана являются малокомплектными (МКШ). В них обучаются 7% школьников и работают 16,9% педагогов (это каждый 14-й ученик и каждый пятый учитель). По мнению экспертов ОЭСР, обширная сеть МКШ - не самый экономически эффективный вариант предоставления услуг образования в сельской и удаленной местности. Их наличие вызывает специфические проблемы (дорогое содержание, слабая материально-техническая база, невысокое качество образования). Столь ассиметричное распределение бюджета связано с необходимостью сохранения школ в отдаленных населенных пунктах, где школа является двигателем социальных изменений в селе.

Вместе с тем, для поддержки МКШ используются следующие направления работы:

- Расширение доступа (открытие ресурсных центров, строительство пришкольных интернатов в регионах, где есть потребность, организация подвоза детей в селах, где отсутствуют школы, к школе и обратно);

- Подготовка педагогов в вузах по смежным дисциплинам («Химия-Биология», «Математика-Физика», «Математика-Информатика», «Физика-Информатика», «География-История», «История-Религиоведение»);

- Использование электронного контента.

Международные исследования показывают, что для эффективного преподавания в разновозрастных классах нужны способные учителя с конкретной подготовкой для преподавания в этой среде и дополнительные ресурсы, например, разные виды учебных материалов (Мариано и Кирби, 2009; Винман, 1995; Бернс и Мейсон, 2002).

По итогам государственного аудита эффективности использования средств республиканского бюджета, выделенных МОН РК по отдельным бюджетным программам Счетным комитетом установлены отдельные недостатки, связанные с отсутствием: эффективного межведомственного взаимодействия со стороны МОН РК и местных исполнительных органов и соответствующей инфраструктуры среднего образования для обеспечения равного доступа граждан.

К примеру, на оснащение МКШ предусмотрены средства из местного бюджета, а МОН РК в 2016 году данные расходы произведены за счет республиканских средств в общей сумме 1 428,5 млн. тенге.

Установлено, что в сфере среднего образования (84,6%), остались следующие проблемы: не снижается количество трехсменных школ (1993 - 84 (1%), 2016 - 127 (1,8%).

В школах, ведущих занятия в три смены, обучаются 18,6 тыс. учащихся (0,65% контингента школ). При этом их количество в сравнении с 2015 годом увеличилось на 40 единиц, контингент - на 7,1 тыс. человек.

Наибольшее количество трехсменных школ в Алматинской 53 (22%) и Южно-Казахстанской 23 (9%) областях.

В капитальном ремонте нуждались 793 школы (2015г. - 1012) из которых 521 (66%) в сельской местности. Наибольшее количество школ, требующих капитального ремонта, в Алматинской (165), Жамбылской (90) и Карагандинской (77) областях.

Сохраняется количество школ с дефицитом учебных мест.

В 2016 году их было 113 (2015г. - 171). Дефицит учебных мест в них составлял 105 401, что на 978 мест ниже показателя 2015 года. Внешняя и внутренняя миграция обусловили перегруженность школ Южно-Казахстанской области (33 208), г. Алматы (14 969) и Астана (7 421).

В Государственной программе развития образования на 2005-2010 годы было обозначено, что «каждая третья школа страны не имеет предметных кабинетов: химии, физики, биологии, математики и др., специализированных лабораторий и спортивных залов». При этом большинство действующих предметных

кабинетов не были оснащены современным оборудованием и требовали обновления.

Низкий процент оснащенности отмечается в Акмолинской (58,2%) и Павлодарской (60,7%) областях.

Обеспеченность государственных общеобразовательных школ учебниками составила в 2016 году 94,9%. При этом, показатель 2016 года оказался ниже 2014 и 2015 годов.

К примеру, в Актюбинской 15,6% учеников школ не обеспечены учебниками, Южно-Казахстанской области - 9,5% и Восточно-Казахстанской - 7,5%. Вместе с тем, МОН РК не предоставлена бюджетная заявка на 2016 год по изданию и транспортировке учебников и учебно-методических комплексов для казахской диаспоры за рубежом на общую сумму 206,1 млн. тенге.

В 2016 году МОН РК не достигнуты показатели прямого результата по отдельным бюджетным программам (не разработаны и не апробированы 7 единиц учебников и учебно-методических пособий для школьников с особыми образовательными потребностями, не обеспечены 32 школы широкополосным доступом к интернету со скоростью не менее 4 Мбит/сек. из запланированных 1433 школ, не введены в эксплуатацию 4 школы из запланированных 8 школ, не оснащены мультимедийным оборудованием 169 школ из запланированных 1 440 школ, не прошли курсы повышения квалификации и переподготовки кадров организаций среднего образования 226 человек из запланированных - 52 428).

МОН РК в 2011 - 2015 годы реализована система электронного обучения «e-learning» в 1159 организациях образования, в том числе: 1075 школах и 84 колледжах, из них 635 - городских, 524 - сельских на общую сумму 35 279,8 млн. тенге, которая по состоянию на 1 августа 2017 года не функционировала в связи с прекращением финансирования на сопровождение (сервисное обслуживание) и на подключение к широкополосному интернету (на момент аудита не проведена аттестация и не введена в промышленную эксплуатацию информационная система «e-learning»).

Несмотря на то, что МОН РК на бесплатной основе размещена 14551 единица цифровых образовательных ресурсов, разработанных в рамках проекта «e-learning» на платформе «Bilimland.kz», только 4490 единиц (30,8%) доступны на бесплатной основе.

В организациях среднего образования функционирует информационная система «Кунделик», однако МОН РК не представлены экспертные и отраслевые заключения на его концепцию.

Для системы образования ста-

бильное государственное финансирование напрямую определяет уровень качества предоставляемых образовательных услуг населению и принимаемые меры по созданию условий для обеспечения высокой доступности и качества образования, расширения сети организаций образования и улучшения их ресурсной базы осуществляет эффективную политику, требуют ежегодного увеличения финансирования системы образования.

Экспертами ОЭСР с использованием результатов аудиторских мероприятий Счетного комитета сформулированы следующие рекомендации:

- Требуется усовершенствовать механизм финансирования, с учетом всех потребностей учащихся, вида школы и т.п. и укрепить кадровый потенциал для эффективного управления и контроля за использованием ресурсов на всех уровнях.

- Необходимы более последовательные усилия по обеспечению полного финансирования для улучшений инфраструктуры и содержания школьных объектов и оборудования. Меры по обеспечению наличия у соответствующих органов средств для содержания новых школ и закупленного оборудования, а также для поддержания физического состояния старых школ, должны стать неотъемлемой частью годового процесса бюджетирования.

- Обеспечить меры по ликвидации числа школ, работающих в три смены и рассмотреть способы минимизации воздействия школ, работающих в две смены, на младших учащихся. В школах, работающих в несколько смен, все начальные классы должны заниматься в первую смену.

Список использованных источников:

1. Указ Президента Республики Казахстан «Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы».

2. Распоряжение Президента РК № 3645 «О Государственной программе информатизации системы среднего образования РК» от 22.09.1997г.

3. Закон Республики Казахстан «Об образовании».

4. Обзор национальной образовательной политики: Среднее образование в Казахстане, 2014г.

- 5 . The Global Competitiveness Report, 2006-2017

6. Human Development Report (<http://hdr.un.org>) 1990- 2016

7. Данные Министерства образования и науки Республики Казахстан.

Қазақстанның орта білім беру проблемалары және даму перспективалары

ҚР Президентінің Жарлығымен «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» [1] бекітілді, оның негізгі мақсаты – білім берудің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, экономиканың тұрақты дамуы үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету жолымен адам капиталын дамыту.

Сапалы білім берудің бәсекеге қабілеттілігіне қол жеткізу үшін мыналар негізгі міндеттер болып табылады:

- ▶ қаражатты тиімді бөлу және игеру;
- ▶ білім беру сапасын жетілдіру және оның нәтижелерін арттыру;

▶ білім беру жүйесінің педагогикалық әлеуетін күшейту;

▶ сапалы білімнің теңдігі мен қолжетімділігі.

«Білім туралы» ҚР Заңына сәйкес, білім беруге арналған мемлекеттік шығыстар республикалық және жергілікті бюджеттердің шығыстарынан, сондай-ақ басқа да қаржыландыру көздерінен қалыптасады. [3]

Осы мақаланың негізгі мақсаты – қаражаттың пайдаланылу тиімділігінің критерийлеріне қол жеткізу дәрежесі туралы ақпаратты, барлық деңгейдегі ресурстардың пайдаланылуын тиімді басқару мен бақылау үшін кадр әлеуетін нығайту, мектеп

инфрақұрылымындағы қажетті жақсартулар туралы мәліметтерді көрсету, сондай-ақ білім беру қызметтеріне тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағдарланған мектептерді қаржыландыру формуласын енгізу.

Орта білім беру Қазақстанның білім беру жүйесінің қаржыландыру бойынша аса сыйымды деңгейі болып табылады. Бұл деңгей ұзақ мерзімді оқыту мерзімімен, кең таралған желімен, білім алушылар мен оқытушылардың басым контингентімен сипатталады (1-кесте).

1-кесте. Білім беру деңгейлері бойынша негізгі көрсеткіштер, 2016 ж.

	Мектепке дейінгі білім	Жалпы орта білім	Техникалық және кәсіптік білім	Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім
Білім алушылар контингенті, мың адам	807,1	2 930, 6	489, 2	477,1
Оқытушылар, мың адам	84,8	304,1	41, 1	38,2
Желі, бірлік	9 410	7 450	817	125

Дереккөз: ҚР БҒМ

Жалпы, 2016 ж. орта білім беруге 808,7 млрд. теңге бөлінген, бұл ЖІӨ-нің 2,1% құрады. Мұны ЭБДҰ елдерінің шығындарымен салыстыруға болады (2,2%). 10 жыл ішінде бір оқушыға арналған шығыстар 5,3 есе (2005ж. - 49,6 мың теңге, 2016ж. – 265 мың теңге) өсті. Ел өңірлеріндегі осы көрсеткіштің айырмашылығы едәуір (2 есеге дейін). Ақмола облысында жылына 411,1 мың теңгеден Алматы қ. 185,2 мың теңгеге дейін.

Бұл ретте Қазақстан АҚШ-қа қарағанда бір оқушыға 16 есе аз жұмсайды, ЭБДҰ елдерінен - 12 есе (\$0,803) және Ресейден – екі есе. ЭБДҰ елдері бойынша орташа есеппен бір оқушыны оқытуға арналған жыл сайынғы шығыстар 9,811 мың АҚШ долларын құрайды.

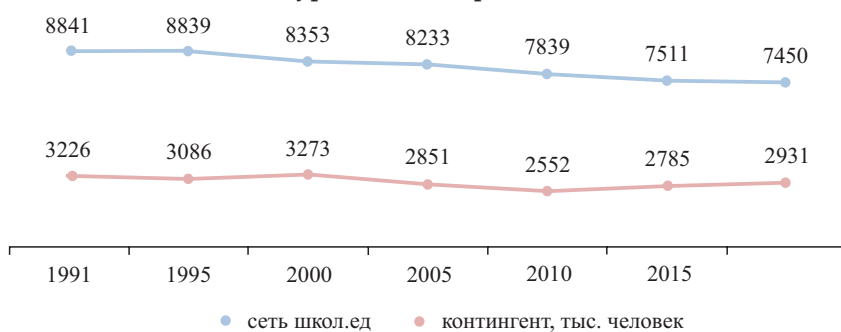
Бір оқушыға арналған мемлекет шығындарын оның тұрған жеріне қарамастан теңдестіру мақсатында

2013 ж. бастап Ақтөбе, Алматы, Оңтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан және Ақмола облыстарында 63 пилоттық мектептер базасында жан басына қаржыландыруды енгізу бойынша апробация басталды. 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап ҚР Үкіметі қолданыстағы пилоттық мектептердің тек 10-11 сыныптарында апробацияны жалғастыру туралы шешім қабылдады. 2017 жылғы қаңтардан бастап апробацияға Астана және Алматы ққ. 10 пилоттық мектептері қосымша енгізілді. Апробация барлық сыныптарда жүргізіледі.[7]

« Тәуелсіздіктің 25 жылдығы ішінде қазақстандық мектеп желінің қысқаруы бөлігінде елеулі өзгерістерге ұшырады. Бұл 90 жылдардың басында демографиялық

құлдыраумен, сыртқы және ішкі миграциямен түсіндіріледі. Бұл ретте 2012 жылмен салыстырғанда 2016 жылы оқушылар контингенті 379 мың адамға өсті (1-сур.). »

1-сурет. Жалпы орта білім



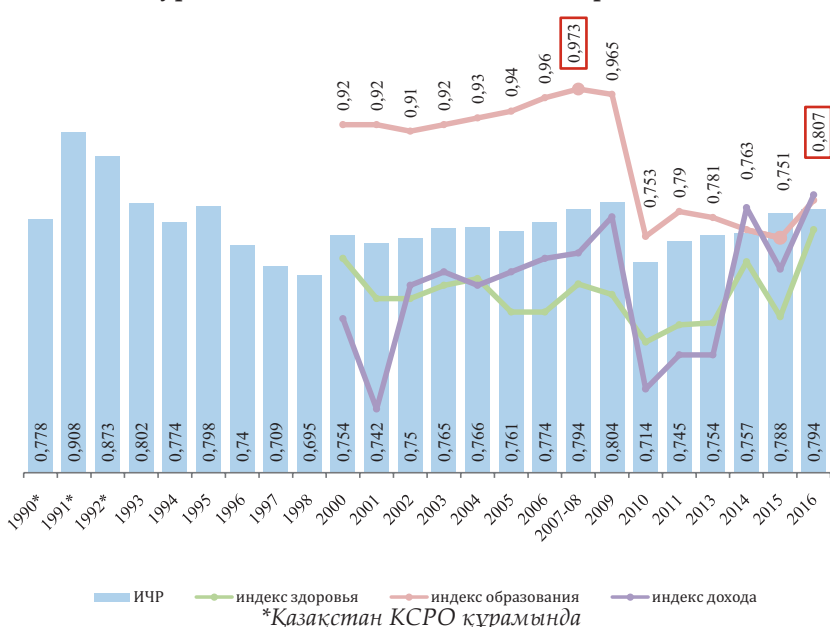
Дереккөз: ҚР БҒМ

2-сурет. Қазақстанның ЖБҚИ рейтингіндегі позициясы



Дереккөз: The Global Competitiveness Report, 2006-2017

3-сурет. АДИ және оның компоненттері, Қазақстан



*Қазақстан КСРО құрамында

Дереккөз: Human Development Report (<http://hdr.un.org>) 1990-2016

«Орта білім беру жүйесін ақпараттандырудың 1997-2002 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын қабылдау мемлекетте инфокоммуникациялық технологияларды енгізудің бастамасы болды. [2]»

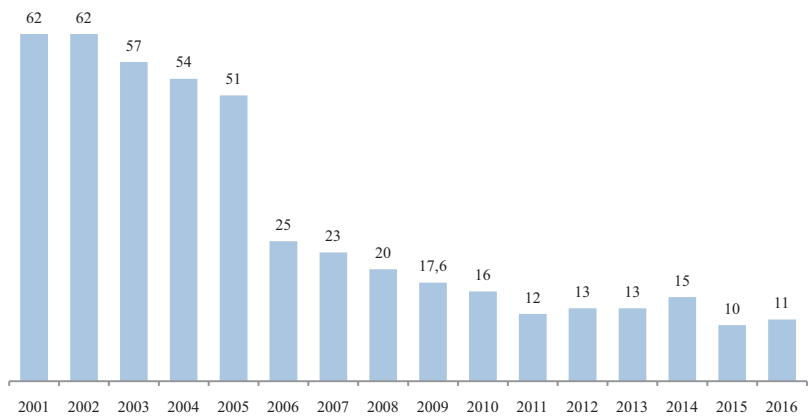
2009 ж. Білім берудің даму индексі халықаралық рейтингінде Қазақстан әлемнің 129 елдері мен экономикалары ішінде 1-ші орын алды. Бұған балаларды бастауыш біліммен таза қамтудың жоғары көрсеткіштері, 5-сыныпқа дейін оқыған оқушылардың үлесі ықпал етті.

Ү.ж. Жаһандық бәсекеге қабілеттілік индексі (ЖБҚИ) білім беру көрсеткіштері елдің жалпы позициясына елеулі үлес қосты. Сөйтіп, орта және бастауыш біліммен қамтылу көрсеткіштері рейтингтің 20 топтамасына кіреді. Қазіргі уақытта орта біліммен қамтылу 18-ші орын алады (2016 ж. - 21), бастауыш біліммен қамтылу – 4-ші орын (2016 ж. - 118) (2-сур.). [5]

ЭБДҰ сарапшылары орта білім беру саясатына мынадай баға берді: «Қазақстан бастауыш және орта мектептерде оқыту әлеуеті мен шарттарын нығайтуға едәуір күш салуда, кейбір жағдайда Қазақстан Республикасында білім беру жүйесі ЭБДҰ елдеріне қарағанда орташа есеппен аса қолжетімді болып табылады». [6] Сондай-ақ білім беру жүйесі үнемі Қазақстанның Адамзат даму индексі (АДИ) тұрақтандыру мен өсірудің негізгі факторы болғанын айта кеткен жөн. Соңғы бес жыл ішінде Қазақстан АДИ 0,08-ге ұлғайтып, әлемнің 188 елдерінің ішінде 56-шы орын алады (2016 - 0,794). «Білім» компоненті бойынша индекстің мәні 2016 ж. 0,807 құрады (3-сур.).

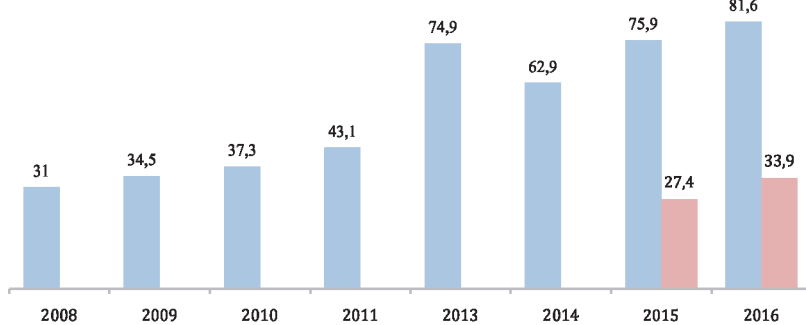


4-сурет. 1 компьютерге шаққанда оқушылар саны, адам



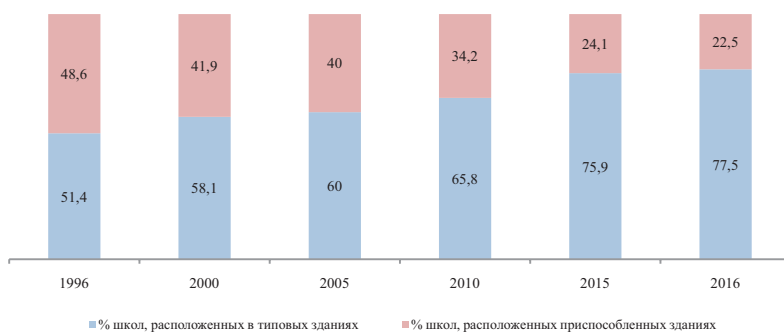
Дереккөз: ҚР БҒМ

5-сурет. Кең жолақты Интернет желісіне кіру мүмкіндігі



Дереккөз: ҚР БҒМ

6-сурет. Күндізгі мемлекеттік білім беретін мектептердің үлгілік және бейімделген ғимараттарының үлесі, олардың жалпы санына қатысты %-бен



Дереккөз: ҚР БҒМ

7-сурет. Күндізгі мемлекеттік жалпы білім беретін мектеп ғимараттарының техникалық жай-күйі, олардың жалпы санына қатысты %-бен



Дереккөз: ҚР БҒМ

2016 ж. «бір компьютерге шаққанда оқушылар саны» көрсеткіші мемлекет бойынша орташа есеппен 11:1 құрады (4-сур.).

ҚР БҒМ деректері бойынша, еліміздегі мектептердің 98%-ы Интернет желісіне кіру мүмкіндігіне ие болған, соның ішінде 97%-ы – ауылдық мектептер. 512 кбит/с жоғары жылдамдықпен Интернет желісіне кіру мүмкіндігіне ие болған мектептердің үлесі 2008 ж. 31%-дан 2016 ж. 81,6%-ға дейін өсті. 4 Мбит/с және одан жоғары жылдамдықпен Интернет желісіне кіру мүмкіндігіне 33,9% мектеп ие болған (5-сур.).

Үлгілік ғимараттарда орналасқан мектептер саны 1279 бірлікке ұлғайды: 1996 ж. 4 238-ден (51,4%) 2016 ж. 5 517-ге дейін (77,5%) (6-сур.).

Апатты мектептер санының төмендеу тенденциясы байқалады (1996ж. - 269 бірл. (3,26%), 2016ж. – 64 бірл. (0,9%)). Күрделі жөндеуді талап ететін мектептер саны 2005 ж. бастап 2 060-тан (26,1%) 2016 ж. 793-ке дейін (11,2%) азайып жатыр. (7-сур.)

Осылайша, мемлекеттік бюджет қаражатының елеулі үлесі мектеп инфрақұрылымын салу мен ұстауға жұмсалады.

Қазақстанның барлық мектептерінің 43%-ы шағын жинақты мектептер (ШЖМ) болып табылады. Онда оқушылардың 7%-ы білім алады және оқытушылардың 16,9%-ы (бұл әрбір 14-ші оқушы және әрбір 5-ші мұғалім) жұмыс істейді. ЭЫДҰ сарапшыларының пікірі бойынша, ШЖМ-нің кең таралған желісі – ауылдық және шалғайдағы жерлерде білім беру қызметтерін көрсетудің экономикалық тұрғыдан аса тиімді емес нұсқасы. Олардың болуы айрықша мәселелерді туындатады (ұстау қымбаттығы, әлсіз материалдық-техникалық база, білім беру сапасының жоғары болмауы). Бюджеттің осыншама ассиметриялы бөлінуі жеке-кеден елді мекендерде мектептерді сақтау қажеттілігіне байланысты, мұнда мектеп ауылдағы әлеуметтік өзгерістердің қозғаушысы болып табылады.

Мұнымен қоса, ШЖМ қолдау үшін мынадай жұмыс бағыттары пайдаланылады:

- Қолжетімділікті кеңейту (ресурстық орталықтарды ашу, мектеп жоқ ауылдарда балаларды мектепке апарып-әкелуді ұйымдастыру қажеттілігі бар өңірлерде мектеп жанынан интернаттар салу);

- ЖОО-да педагогтарды аралас пәндер бойынша даярлау («Химия-Биология», «Математика-Физика», «Математика-Информатика», «Физика-Информатика», «География-Тарих», «Тарих-Дінтану»);

▪ Электрондық контент пайдалану.

Халықаралық зерттеулер көрсеткендей, әртүрлі жастағы сыныптарда тиімді оқыту үшін осы салада білім беруге нақты даярлығы бар қабілетті мұғалімдер және қосымша ресурстар қажет, мысалы, түрлі оқу материалдары (Мариано және Кирби, 2009; Винман, 1995; Бернс және Мейсон, 2002).

Есеп комитетінің ҚР БҒМ-ге жекелеген бюджеттік бағдарламалар бойынша бөлінген республикалық бюджет қаражатының пайдаланылу тиімділігіне жүргізген мемлекеттік аудит қорытындысы бойынша ҚР БҒМ және жергілікті атқарушы органдар тарапынан тиімді ведомстволық өзара іс-қимылдың және азаматтардың тең қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін тиісті орта білім инфрақұрылымының болмауына байланысты жекелеген кемшіліктер анықталды.

Мысалы, ШЖМ жарақтандыруға жергілікті бюджеттен қаражат қарастырылды, 2016 ж. ҚР БҒМ осы шығыстарды жалпы сомасы 1 428,5 млн. теңгеге республикалық қаражат есебінен жүргізген.

Жалпы орта білім саласында (84,6%) мынадай проблемалардың қалғаны анықталды: үш ауысымды мектептердің саны төмендемей отыр (1993 - 84 (1%), 2016 - 127 (1,8%).

Үш ауысымды мектептерде 18,6 мың оқушы (мектеп контингентінің 0,65%-ы) білім алады. Бұл ретте олардың саны 2015 ж. салыстырғанда 40 бірлікке ұлғайды, контингент - 7,1 мың адамға.

Үш ауысымды мектептердің басым көпшілігі Алматы 53 (22%) және Оңтүстік Қазақстан 23 (9%) облыстарында орналасқан.

793 (2015ж. - 1012) мектеп күрделі жөндеуді қажет еткен, олардың 521-і (66%) ауылдық жерде орналасқан. Күрделі жөндеуді талап ететін мектептердің басым көпшілігі Алматы (165), Жамбыл (90) және Қарағанды (77) облыстарында шоғырланған.

Оқушыларға орын жетіспейтін мектептер саны сақталуда.

2016 ж. олардың саны 113 (2015ж. - 171) болды. Оқушылар орнының жетіспеушілігі 105 401 құрады, бұл 2015 ж. көрсеткіштен 978 орынға төмен. Сыртқы және ішкі көпші-қон Оңтүстік Қазақстан облысының (33 208) және Алматы (14 969) мен Астана қ. (7 421) мектептеріндегі артық оқушы санына екедді.

Білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында былай деп атап көрсетілген «республиканың әрбір үшінші мектебінде пән кабинеттері: химия, физика, биология, математика және т.б., мамандандырылған зертханалар мен спорт залдары жоқ». Бұл ретте қолданыстағы пән кабинеттерінің көпшілігі заманауи жабдықпен жарақталмаған және

жаңартуды талап еткен.

Төмен жабдықталу пайызы Ақмола (58,2%) және Павлодар (60,7%) облыстарында байқалады.

Мемлекеттік жалпы білім беретін мектептердің оқулықтармен қамтамасыз етілуі 2016 ж. 94,9% құрады. Мұндайда 2016 жылғы көрсеткіш 2014 және 2015 жылдардағы көрсеткіштерден төмен болды.

Мысалы, Ақтөбе облысы мектептеріндегі оқушылардың 15,6%-ы оқулықтармен қамтамасыз етілмеген, Оңтүстік Қазақстан облысында - 9,5% және Шығыс Қазақстан облысында - 7,5%. Мұнымен қоса, ҚР БҒМ шетелдегі қазақ диаспорасы үшін жалпы сомасы 206,1 млн. теңгеге оқулықтар шығару мен тасымалдау бойынша 2016 жылға арналған бюджеттік өтінім ұсынбаған.

2016 ж. ҚР БҒМ жекелеген бюджеттік бағдарламалар бойынша тікелей нәтиженің көрсеткіштеріне қол жеткізбеген (ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға арналған оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардың 7 бірлігі әзірленбеген және мақұлданбаған, жоспарланған 1433 мектептің 32-і 4 Мбит/сек. кем емес жылдамдықпен Интернетке кең жолақты кіру мүмкіндігіне ие болмаған, жоспарланған 8 мектептің 4-і пайдалануға берілмеген, жоспарланған 1 440 мектептің 169-ы мультимедиялық жабдықпен жарақталмаған, жоспарланған 52 428 адамның 226-ы орта білім беретін ұйымдар кадрларының біліктілігін арттыру және оларды қайта даярлау ұрстарынан өтпеген).

2011 - 2015 жылдары ҚР БҒМ 1159 білім беру ұйымдарында жалпы сомасы 35 279,8 млн. теңгеге «e-learning» электрондық оқыту жүйесін жүзеге асырды, соның ішінде: 1075 мектепте және 84 колледжде, олардың 635 - қалалық, 524 - ауылдық, бұл 2017 жылғы 1 тамыздағы жағдай бойынша сүйемелдеуге (сервистік қызмет көрсетуге) және кең жолақты Интернетке қосылуға арналған қаржыландырудың тоқтатылуына байланысты жұмыс істемеген (аудит кезінде аттестаттау жүргізілмеді және «e-learning» ақпараттық жүйесі өнеркәсіптік пайдалануға берілмеді).

ҚР БҒМ «e-learning» жобасы аясында әзірленген сандық білім беру ресурстарының 14551 бірлігі «Bilimland.kz» тұғырнамасында тегін орналастырғанына қарамастан, тек 4490 бірлік (30,8%) тегін негізде қолжетімді болып табылады.

Орта білім беретін ұйымдарда «Күнделік» ақпараттық жүйесі жұмыс істейді, бірақ ҚР БҒМ оның тұжырымдамасына сарапшылық және салалық қорытындылар ұсынбаған.

Білім жүйесі үшін тұрақты мемлекеттік қаржыландыру

халыққа көрсетілетін білім беру қызметтерінің сапасын және жоғары қолжетімділік пен білім сапасын қамтамасыз етуге, білім беру ұйымдарының желісін кеңейтуге және олардың ресурстық базасын жақсартуға жағдай жасау бойынша қабылданатын шараларды тікелей айқындайды, тиімді саясатты жүзеге асырады, білім беру жүйесін қаржыландыруды жыл сайынғы ұлғайтуды талап етеді.

ӘБДҰ сарапшылары Есеп комитетінің аудиторлық іс-шараларының нәтижелерін пайдалана отырып, мынадай ұсыныстар жасаған:

▪ білім алушылардың барлық қажеттіліктерін, мектеп түрлерін және т.б. есепке ала отырып, қаржыландыру тетігін жетілдіру және барлық деңгейде ресурстардың пайдаланылуын тиімді басқару мен бақылау үшін кадр әлеуетін нығайту қажет;

▪ инфрақұрылымды жақсарту және мектеп объектілері мен жабдықтарды ұстау үшін толық қаржыландыруды қамтамасыз ету бойынша аса жүйелі күш салу қажет. Тиісті органдарда жаңа мектептерді және сатып алынған жабдықтарды ұстау, сондай-ақ ескі мектептердің нақты жай-күйін қолдау үшін қаражаттың болуын қамтамасыз ету бойынша шаралар жылдық бюджеттеу процесінің ажырамас бөлігіне айналуы керек;

▪ үш ауысымда жұмыс істейтін мектептер санын жою бойынша шараларды қамтамасыз ету және екі ауысымда жұмыс істейтін мектептердің кіші оқушыларға әсерін барынша азайту әдістерін қарау қажет. Бірнеше ауысымда жұмыс істейтін мектептерде барлық бастауыш сыныптар бірінші ауысымда оқуы керек.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы.

2. «ҚР орта білім беру жүйесін ақпараттандыру жөніндегі мемлекеттік бағдарлама туралы» ҚР Президентінің 22.09.1997ж. № 3645 өкімі

3. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

4. Ұлттық білім беру саясатына шолу: Қазақстандағы орта білім, 2014ж.

5. The Global Competitiveness Report, 2006-2017

6. Human Development Report (<http://hdr.un.org>) 1990- 2016

7. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің деректері.

Камбарова Х.М.

Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета, Астана, Казахстан.



О предварительной оценке проекта республиканского бюджета на 2018-2020 годы

Аннотация: В соответствии с Законом Республики Казахстан "О государственном аудите и финансовом контроле" Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета (далее - Счетный комитет) осуществляет предварительную оценку проекта республиканского бюджета по основным направлениям его расходов в порядке, определяемом Президентом Республики Казахстан. [3] Данные полномочия являются новыми для Счетного комитета.

Ниже представленная работа является своего рода дебютом Счетного комитета в этом направлении деятельности.

Ключевые слова: проект республиканского бюджета, прогноз социально-экономического развития, параметры бюджета, бюджетный процесс, субсидирование агропромышленного комплекса, государственная поддержка жилищного строительства, гарантированный объем бесплатной медицинской помощи, предварительная оценка проекта республиканского бюджета.

Аңдатпа: «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес, Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитеті (бұдан әрі - Есеп комитеті) Қазақстан Республикасының Президенті айқындаған тәртіппен республикалық бюджет жобасына оның шығыстарының негізгі бағыттары бойынша алдын ала бағалау жүргізеді. [3] Бұл өкілеттіктер Есеп комитеті үшін жаңа болып табылады.

Төменде ұсынылған жұмыс Есеп комитетінің осы қызмет бағытындағы дебюті болып табылады.

Түйінді сөздер: республикалық бюджет жобасы, әлеуметтік-экономикалық даму болжамы, бюджет параметрлері, бюджет процесі, агроөнеркәсіптік кешенді субсидиялау, тұрғын үй құрылысын мемлекеттік қолдау, тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемі, республикалық бюджет жобасын алдын ала бағалау.

Annotation: In accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan "On state audit and financial control" the Accounts committee on control over execution of the republican budget (hereinafter as – Accounts committee) performs the preliminary assessment of the republican budget project in the main directions of its expenses in the order defined by the President of the Republic of Kazakhstan. [3] These presidential powers are new for the Accounts committee.

The work provided below is a kind of debut of the Accounts committee in this activity direction.

Key words: republican budget project, social-economic development forecast, budget parameters, budget process, agro-industrial complex subsidy, state support of house construction, guaranteed volume of free medical care, preliminary assessment of the republican budget project.

I. Основные проблемы и недостатки процесса формирования проекта республиканского бюджета на 2018-2020 годы.

1.1. По прогнозу социально-экономического развития на 2018-2022 годы

Оценка прогноза социально-экономического развития на 2018-2020 годы (далее – ПСЭР) показала, что существуют определенные проблемы в методологии формирования прогнозных показателей развития экономики и параметров бюджета.

Макроэкономические показатели и бюджетные параметры в ПСЭР разработаны лишь на базовом сценарии развития экономики.

Тем самым, не просчитаны риски бюджетных параметров и государственных финансов в случае пессимистического сценария развития экономики и наступления благоприятного «климата» для бюджета в случае оптимистичного сценария.

Разработка параметров бюджета

при всех сценариях развития позволит определить направления, по которым могут быть сокращены расходы, либо обозначить более приоритетные – с возможностью вливания дополнительных государственных финансов.

Кроме того, базовый сценарий основан только на двух основных факторах – это мировая цена на нефть и курс тенге к доллару США.

Методология расчета ПСЭР требует совершенствования в силу того, что не в достаточной степени учитываются влияние на экономику Казахстана налоговые санкции против Российской Федерации, развитие стран-основных торговых

партнеров (Китай, ЕС, США и др.), а также «поведение» тенге к валютам этих стран.

Отсутствует в стране документ по оценке долгосрочной устойчивости государственных финансов, разрабатываемый в странах ОЭСР. Наличие данного документа позволит определить перспективу определения бюджетной политики, обеспечить сбалансированность доходов и расходов, выработать систему управления госфинансами и выявления рисков ее развития. При этом потребуются разработка дополнительных индикаторов развития, так как необходимо рассматривать не только государственный бюджет, но и активы государства.

В мировой практике для оценки долгосрочной устойчивости госфинансов используются такие показатели как минимальные расходы бюджета, собственные доходы бюджета, бюджетная задолженность, на основе которых рассчитывается устойчивость бюджета (абсолютная устойчивость, нормальное состояние устойчивости, неустойчивое состояние, абсолютно неустойчивое состояние).

Документ по оценке долгосрочной устойчивости госфинансов необходимо рассматривать как важное дополнение к стратегическому планированию по обеспечению достижения поставленных целей и задач.

Оценка прогнозируемого роста экономики на 2018-2020 годы показала несоответствие параметров отраслевой структуры формирования ВВП, обозначенным приоритетным направлениям развития экономики.

Значительное повышение вклада инвестиций в динамику внутреннего спроса планируется за счет вложения финансовых средств в крупные индустриальные и инфраструктурные проекты.

Прогнозируемый меньший вклад в экономическое развитие страны отраслей промышленности, строительного сектора и сельского хозяйства по сравнению со сферой услуг свидетельствует о незначительном эффекте от планируемых вложений в эти сектора.

При этом, имеется риск необеспечения долгосрочного фондирования (отсутствие «длинных» денег), вследствие тенденции снижения активов БВУ к ВВП с 54,5% в 2015 г. до 55,2% в 2016 г. и превалирование срочных вкладов и до востребования.

В ПСЭР повышение бюджетных расходов на социальные сектора экономики должно положительно отразиться на потребительской активности домашних хозяйств. Однако, доля социальных трансфертов в структуре доходов домашних хозяйств составляет одну пятую часть и не может оказать столь существенного влияния на рост потребительского спроса с учетом того, что индекс реальной заработной платы падает (99% в 2017 и 2018 годах).

В ПСЭР не конкретизированы проекты в сфере образования, здравоохранения, культуры и их влияние на ВВП, объемы частных инвестиций, как в сферу услуг, так и в другие сектора экономики, что препятствует полноценной и объек-

тивной оценке траектории предполагаемого роста ВВП.

1.2. По параметрам и структуре проекта РБ на 2018-2020 годы.

В проекте РБ на 2018-2020 годы наблюдается тенденция роста номинального значения поступлений, но сокращение доли поступлений к ВВП с 15,3% в 2018 году до 14,6% в 2020 году. Сокращается доля дефицита бюджета с (-)1,1% до (-)1% к ВВП и нефтяного дефицита к ВВП с (-)5,8% до (-)4,1%.

Однако, как показывает практика плановые параметры бюджета из-за некачественного прогнозирования и планирования корректируются при исполнении бюджета в сторону увеличения объемов дефицита и его доли к ВВП, привлечением трансфертов из Национального фонда. Поэтому наблюдаются риски неисполнения плановых параметров проекта РБ на 2018-2020 годы большей зависимости экономики от нефтяных поступлений и возможного негативного влияния на объемы Национального фонда.

В полной мере не учтен налоговый потенциал поступлений в доход бюджета, а также не в должной мере рассматриваются вопросы по расширению налогооблагаемой базы. Так, за последние годы наблюдается увеличение доли поступлений в общем объеме доходов в основном от крупных предприятий (с 43,1% в 2014 г. до 55% в 2016 г.).

К примеру, в странах ЕС большая часть поступлений (60%-80%) осуществляется малым и средним бизнесом.

Тем самым, вложенные средства республиканского бюджета через реализацию в регионах правительственных и государственных программ не в полной мере отражаются на развитии малых и средних предприятий. Кроме того, недостаточно развита реализация проектов ГЧП в сфере услуг (здравоохранение, образование и др.).

В проекте РБ расходы бюджета имеют тенденцию к росту в номинальном выражении с 9217,9 млрд. тенге в 2018 г. до 10219,7 млрд. тенге в 2020 г., а по отношению к ВВП снижаются с 16,5% до 15,6% соответственно.

Снижение расходов предусматривается компенсировать внебюджетными источниками в рамках:

- 1) реализации механизмов ГЧП (сервисная модель);
- 2) передачи отдельных функций в конкурентную среду;
- 3) снижения расходов на содержание за счёт передачи отдельных

объектов республиканской собственности в конкурентную среду.

Как ранее упоминалось, реализация механизмов ГЧП осуществляется слабо. В проекте РБ перспективы по расширению ГЧП проектов не подтверждаются конкретными проектами, направлениями и регионами, где они будут реализовываться.

Также передача госфункций в конкурентную среду в должной мере не осуществляется.

За период с 2013 по 2016 годы наблюдается увеличение количества функций, реализация которых закреплена за государственными органами (с 647 до 709 функций на 62 ед. или на 9,6%) и заказа юридическим лицам на оказание отдельных государственных услуг через механизм государственного задания (с 49 до 131 на 82 ед. и в тенговом выражении с 69,8 млрд. тенге до 347,2 млрд. тенге или на 277,4 млрд. тенге).

Отрицательная динамика прослеживается по итогам прошедшей административной реформы по передаче отдельных функций в конкурентную среду.

В проекте РБ расходы бюджета по сравнению с 2017 годом сокращены практически по всем функциональным группам, за исключением обороны, образования, здравоохранения, социальной помощи и социального обеспечения, а также обслуживания долга.

Оценка расходной части бюджета показала несоответствие отдельных планируемых расходов функциональных групп целям и задачам, реализация которых предусмотрена в государственных программах.

В проекте республиканского бюджета по функциональной группе «Жилищно-коммунальное хозяйство» на 2018 год предусмотрено 203,6 млрд. тенге с дальнейшим значительным сокращением до 74,5 млрд. тенге и 34,2 млрд. тенге в 2019 - 2020 годах соответственно. Тогда как в ПСЭР на 2018 - 2022 годы реализация вышеуказанных программных документов рассматривается одним из ключевых инструментов политики развития региональных драйверов и улучшения условий жизни населения посредством модернизации инфраструктуры жилищно-коммунального хозяйства, развития жилищного строительства, стимулирования индустриального развития АПК на принципах результативности, транспарентности и эффективного корпоративного управления.

Прогноз расходов на погашение займов в нарушение статьи 13

Бюджетного кодекса в проекте бюджета не раскрыт (раздел «Финансирование дефицита бюджета» не раскрыт по составляющим: поступление займов, погашение займов, используемые остатки бюджетных средств).

Тенденции по увеличению доли внешнего долга в структуре правительственного долга, создаёт риски недостижения обозначенных задач.

Существенной проблемой в политике финансирования дефицита является излишнее заимствование средств на внешних рынках. Тогда как, за период с 2012 по 2016 годы ежегодно наблюдалась практика образования неиспользованных остатков бюджетных средств на конец отчетного периода.

По итогам 2016 года в результате образования остатков бюджетных средств в сумме 158,4 млрд. тенге, не исполнен план по размещению государственных долгосрочных сберегательных казначейских обязательств (при плане 250,4 млрд. тенге фактически размещено 180 млрд. тенге).

Функциональная группа «Прочие» требует детальной проработки и систематизации отнесения отдельных расходов к этой группе.

На сегодня в составе функциональной группы «Прочие» имеют место расходы, которым характерны признаки определённой функциональной группы. Практика показывает, что в нее включаются расходы для реализации ГПИИР, в частности, развитие отраслей промышленности, в том числе обрабатывающей.

Необходимо пересмотреть подходы по отнесению расходов к функциональной группе «Прочие» посредством чёткого разграничения признаков расходов каждой функциональной группы, что позволит повысить прозрачность бюджетной отчётности

Средства из резерва Правительства выделяются на финансирование мероприятий, не носящих непредвиденный характер и не относящихся к неотложным затратам.

В ходе оценки расходов в сфере здравоохранения установлено несоответствие данных Минздрава по числу заболеваемости с данными местных исполнительных органов, на основе которых осуществляется расчет бюджетной обеспеченности. Кроме того, в целях определения объемов финансирования в рамках ГОБМП взяты за основу данные по

заболеваемости, по которым в динамике показан рост. В то время как в отчетных данных ведомства наблюдается снижение по ним. В связи с чем, план по бюджету в рамках ГОБМП подвергается сомнению.

Определение объемов бюджетных расходов в системе здравоохранения должно быть основано на конкретных расчётах с учётом прогнозов естественного прироста численности населения и реализации политики по снижению уровня заболеваемости населения.

В рамках Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016 - 2019 годы [1] предусмотрена стратегическая цель по обеспечению 100% охватом дошкольным воспитанием и обучением по обновлённому содержанию детей от 3 до 6 лет.

Наравне с нехваткой мест в дошкольных организациях имеет место диспропорция охвата детей дошкольным воспитанием и обучением в разрезе регионов, что должно быть принято во внимание при планировании бюджета на предстоящий период.

Более того, согласно динамике демографических показателей, наблюдается устойчивый рост количества детей от 1 до 4 лет (на начало года) на 152 795 за период с 2012 по 2016 годы.

Наложение демографических процессов на институциональные проблемы в сфере образования по иным направлениям также создаёт риски недостаточности финансового обеспечения соответствующей сферы в долгосрочном периоде. Для инвестиционной поддержки образования необходимо изыскание внебюджетных источников финансирования, в том числе в рамках социальной ответственности бизнеса и проектов ГЧП.

Снижение объёма расходов на пополнение уставного капитала субъектов квазигосударственного сектора обусловлено изменением механизма их финансирования на бюджетное кредитование.

Продолжается практика одобрения дополнительных средств субъектам квазигосударственного сектора при наличии значительного остатка по принятым обязательствам прошлых лет.

Счётный комитет в своём заключении к Отчёту Правительства об исполнении республиканского бюджета за 2016 год отмечал, что из выделенных в 2016 году бюджетных кредитов АО «НУХ «Байтерек»

не использованы 100,3 млрд. тенге, из них на счёте холдинга числится остаток в размере 99,4 млрд. тенге.

1.3. По нормативной регламентации и эффективной организации процесса РБ

В материалах РБК по лимитам бюджетных расходов и лимитам на новые инициативы не содержится достаточной информации для проведения полноценного анализа предметности, обоснованности и приоритетности расходов.

Не предусмотрено участие администраторов бюджетных программ (далее-АБП) в процессе определения объемов расходов на соответствующий плановый период, предельные размеры которых определяются уполномоченным органом по бюджетному планированию самостоятельно в соответствии с установленными параметрами.

В соответствии с Бюджетным кодексом АБП являются ответственными за планирование, исполнение и достижение результатов, однако им не предоставлена возможность проведения собственного обзора эффективности или полезности продолжающихся программ, выявленных в ходе исполнения бюджета, возможных источников неэффективных или менее приоритетных мероприятий со значительными объёмами средств. В результате ежегодно бюджетные заявки АБП представляются с превышением доведённого им лимита.

Отсутствует системный подход в установлении лимитов бюджетных расходов и новых инициатив в соответствии с объёмами расходов, определённых в ПСЭР.

Отсутствуют чёткие подходы к отнесению расходов к группе менее приоритетных и подлежащих оптимизации исходя из итогов исполнения бюджета, отчётов о реализации документов системы государственного планирования. Не применяются инструменты программно-целевого планирования.

По итогам проведённого анализа следует, что при определении лимитов на новые инициативы базовые расходы утверждённого бюджета на 2017 год (продолжающиеся проекты) за счёт целевого трансферта из Национального фонда в рамках Государственной программы инфраструктурного развития «Нурлы Жол» [2] и антикризисных мер Правительства отнесены к новым инициативам. При этом не пред-

ставляется информация о принимаемых обязательствах бюджета по новым инициативам в разрезе государственных и правительственных программ.

Действующим порядком не регламентирована разработка руководства по определению лимитов бюджетных расходов для отраслевых министерств с учётом приоритетов бюджетной политики, на чем должен быть сделан акцент государственными органами при распределении объёмов средств по приоритетам своей деятельности.

Согласно подходам стран ОЭСР к обеспечению прозрачности государственного бюджета, бюджет и все дополнительные материалы к нему должны включать подробный комментарий к каждой программе финансовых поступлений и расходов.

При формировании бюджета на 2018-2020 годы выявлено несоблюдение АБП сроков внесения бюджетных заявок уполномоченному органу по бюджетному планированию.

Так, несвоевременно внесены бюджетные заявки Аппаратом Высшего Судебного Совета, министерствами сельского хозяйства, образования и науки, оборонной и аэрокосмической промышленности.

Отдельные заключения уполномоченного органа по бюджетному планированию по проектам бюджетных программ с учётом заключений уполномоченного органа по государственному планированию по проектам бюджетных программ и стратегических планов, как регламентировано статьёй 68 Бюджетного кодекса, не формировались.

Сохранена практика перераспределения и одобрения заявленных средств без подтверждения соответствующими расчётами и обоснованиями.

В целях сохранения объёмов доведённых лимитов в отдельных случаях расчёты потребности бюджетных ассигнований необоснованно завышаются, в последствие соответствующие суммы перераспределяются на другие мероприятия.

Следует отметить, что стратегические планы, бюджетные программы и бюджетные заявки разрабатываются и вносятся администраторами республиканских бюджетных программ одновременно в один и тот же срок (до 15 мая текущего финансового года), что создаёт риск некачественной отработки бюджетных заявок на предмет соответствия заявленных бюджетных средств целям

их стратегических планов и показателям бюджетных программ.

Наблюдается несогласованность сроков рассмотрения бюджетных заявок, проектов стратегических планов государственных органов и бюджетных программ с результатами ежегодной оценки эффективности, что приводит к нарушению принципа преемственности

Согласно Правилам рассмотрения и отбора целевых трансфертов на развитие [5] (далее - Правила) за счёт целевых трансфертов на развитие из республиканского бюджета реализуются местные бюджетные инвестиции (далее - МБИ), ориентированные на документы системы государственного планирования.

Однако по итогам аудита органов внешнего государственного аудита и финансового контроля выявляются многочисленные факты несоответствия реализуемых инвестиционных проектов в регионах программным документам, отставания результатов или недостижения результатов по ним.

К примеру, в Программе развития регионов до 2020 года приводятся ссылки об уточнении основных её индикаторов и показателей, а также объёмов средств по мере утверждения и уточнения республиканского и местных бюджетов на соответствующие финансовые годы согласно законодательству Республики Казахстан.

При таком подходе государственные и правительственные программы не могут рассматриваться как полноценный и действенный инструмент планирования и исполнения бюджетов.

Формирование и изменение программных документов, исходя из объёмов выделяемых бюджетных средств не соответствует задаче по переходу на программный принцип планирования и исполнения бюджета с ориентацией на результат

Прослеживается значительная зависимость реализации проектов от расходных возможностей бюджета, исходя из полученных расчётов эффектов выпуска. Указанное свидетельствует, что при обсуждении программ не соблюдается приоритетность достижения параметров регионов в стратегическом документе.

Создаётся атмосфера бюджетного иждивенчества, что не согласуется с поручениями Главы государства по развитию внебюджетных источников посредством реализации го-

сударственно-частного партнёрства (далее - ГЧП), сервисной модели финансирования проектов.

Бюджетным кодексом регламентировано внесение изменений и дополнений в стратегические планы государственных органов при изменении параметров республиканского бюджета, влияющих на достижение целевых индикаторов, что корреспондируется с принципом приоритетности стратегического планирования и выделения средств под конкретные показатели результатов.

На практике первоочередной целью является обеспечение финансирования с последующим приведением стратегических целей в соответствие с фактическим объёмом выделенных средств.

АБП на республиканском уровне совместно с МИО не могут своевременно определить приоритетность инвестиционных проектов исходя из документов системы государственного планирования.

Так, согласно заключениям рабочего органа РБК, бюджетные заявки МИР, МНЭ на предстоящий период по причине отсутствия готовых проектов с соответствующей документацией отложены на повторное рассмотрение.

Впоследствии ежегодно при разработке проекта республиканского бюджета возрождается проблема «нераспределённых пулов» или проектов с отлагательными условиями по причине неготовности соответствующей документации и несогласованности действий центральных и местных органов.



2. По оценке основных направлений расходов проекта РБ

2.1. Субсидирование агропромышленного комплекса

1) БП 250 «Повышение доступности финансовых услуг» подпрограмма 102 «Целевые текущие трансферты областным бюджетам, бюджетам городов Астаны и Алматы на возмещение части расходов, понесённых субъектом агропромышленного комплекса, при инвестиционных вложениях»

Имеются системные недостатки, связанные с самим механизмом субсидирования.

В Правилах инвестиционного субсидирования не предусмотрены критерии, влияющие на распределение средств по регионам с учётом реальной потребности в них.

При распределении субсидий по регионам не учитывается их сельскохозяйственный потенциал.

Более того, текущее распределение субсидий предполагает разные объёмы субсидий на 1 голову КРС в разрезе регионов. Так, на 1 голову КРС в Западно-Казахстанской обла-

сти субсидий приходится в 12,7 раза больше чем в Южно-Казахстанской области.

Отсутствие унифицированного подхода с учётом специфик регионального развития не позволяет эффективно осуществлять субсидирование со снижением финансовой нагрузки на бюджет с одновременным экономическим ростом.

В Правилах инвестиционного субсидирования не регламентированы предельные объёмы финансирования по приоритетным направлениям, что создаёт риски отсутствия средств для финансирования на-

правлений, находящихся в нижних рядах приоритетности.

В Правилах инвестиционного субсидирования не учитываются критерии в зависимости от потенциала развития регионов.

Кроме того, не регламентированы предельные объёмы финансирования направлений, тем самым возникают риски отсутствия средств для направлений, находящихся в нижних рядах приоритетности.

2) 250 «Повышение доступности финансовых услуг» подпрограмма 105 «Целевые текущие трансферты областным бюджетам, бюджетам городов Астаны и Алматы на субсидирование процентной ставки по кредитным и лизинговым обязательствам в рамках направления по финансовому оздоровлению субъектов агропромышленного комплекса»

Программа финансового оздоровления не оказала существенного влияния на снижение количества сомнительных и безнадежных кредитов в сельском хозяйстве, как и прежде, остаются системные проблемы при кредитовании сельского хозяйства.

Согласно данным Национального Банка по состоянию на 1 января 2017 года кредиты в сельском хозяйстве составляют почти 713 млрд. тенге, из них 348,7 млрд. тенге (48,9%) относятся к сомнительным и безнадежным.

Имеются системные проблемы при реализации механизма субсидирования, при отборе не в полной мере учитывается финансовое состояние заёмщика, то есть под процеду-

ру финансового оздоровления попадают все желающие, в том числе и заёмщики, чьи кредиты не относятся к сомнительным и безнадежным.

Механизм субсидирования позволяет осуществить финансовое оздоровление по займам, направленным на рефинансирование задолженности перед материнскими компаниями, то есть стимулирует крупные субъекты АПК к искусственному накоплению средствами дочерних организаций в целях удешевления для них кредитных средств, при этом получая по выданным займам рыночное вознаграждение.

Процедуры финансового оздоровления осуществляются преимущественно по схеме с участи-

ем финансового агента АО «НУХ «КазАгро» через фондирование, которое осуществляется так же в иностранной валюте. Вследствие изменения курса тенге к доллару США в 2015 году, процедура финансового оздоровления не решила проблему по снижению кредитной нагрузки субъектов АПК, более того, увеличились размеры выплат по основному долгу и вознаграждению по нему.

Тем самым, присутствует несогласованность политики, проводимой в области АПК, с бюджетной и денежно-кредитной политиками, не учитываются экономические риски, в частности, связанные с курсом тенге.

3) 250 «Повышение доступности финансовых услуг» подпрограмма 103 «Целевые текущие трансферты областным бюджетам, бюджетам городов Астаны и Алматы на субсидирование в рамках гарантирования и страхования займов субъектов агропромышленного комплекса»

Невостребованность в регионах данной формы господдержки приводила к многочисленным перераспределениям бюджетных ассигнований при уточнениях и (или) корректировках республиканского бюджета

В 2016 году Управлением сельского хозяйства Северо-Казахстанской области одобрено 5 заявок субъектов АПК, из которых 2 субъекта не получили субсидии в связи с отказом в предоставлении кредита финансовыми институтами, что негативно повлияло на достижение конечного результата, сумма предоставленных кредитов при плане 1,8 млрд.

тенге составила 1,1 млрд. тенге.

За период реализации господдержки получателями субсидий были субъекты АПК только трех областей (Акмолинской, Костанайской и Северо-Казахстанской). При этом в указанных областях положительная динамика краткосрочного кредитования не прослеживается.

Так, за период с 2012 по 2016 годы объем выданных кредитов по Северо-Казахстанской области не увеличился и в среднем составил 3,9 млрд. тенге. Аналогичная динамика сложилась в Акмолинской (10,4 млрд. тенге) и Костанайской (8,5 млрд. тенге) областях.

МИО не формируется потребность в займах субъектов АПК по 14 приоритетным направлениям АПК, определенным в Правилах гарантирования страхования займов.

Господдержка направлялась на другие виды сельскохозяйственной деятельности, по которым критерии отбора не определены.

4) 250 «Повышение доступности финансовых услуг» подпрограмма 106 «Целевые текущие трансферты областным бюджетам, бюджетам городов Астаны и Алматы на субсидирование ставок вознаграждения при кредитовании, а также лизинге на приобретение сельскохозяйственных животных, техники и технологического оборудования»

С 2017 года госпрограммой АПК планируется переход от субсидирования ставок вознаграждения по кредитам и лизингу к субсидированию инвестиционных затрат субъектов АПК с сохранением субсидирования ставки вознаграждения по кредитам на пополнение оборотных средств.

В нарушение Правил субсидирования ставок вознаграждения по кредитам (лизингу) субъектов АПК и протокола РБК от 27 августа 2013 года № 21 в Стратегическом плане МСХ на 2014 - 2018 годы показатель прямого результата бюджетной программы не содержит условия о направлении 50% выделенных сумм на субсидирование ставок вознаграждения по кредитам перерабатывающих предприятий

2.2 Программа жилищного строительства «Нұрлы жер».

Государственная поддержка жилищного строительства в 2017 – 2021 годах будет осуществляться в рамках Программы жилищного строительства «Нұрлы жер»[4] (далее – Программа), целью которой является повышение доступности жилья для населения.

По итогам оценки проекта РБ на 2018-2020 годы и результатам аудиторских мероприятий установлено, что имеются отдельные недоработки при реализации Программы.

Субъектами квазигосударственного сектора начато освоение выделенных в 2016 году средств в сумме 277 млрд. тенге для строительства арендного, кредитного и коммерческого жилья (находящихся на различных стадиях реализации). При этом возникают вопросы по поводу срока возврата вложенных средств в строительство в условиях изменённых подходов в механизме выкупа облигаций, а, следовательно, и возможности их использования для выкупа облигаций МИО в 2018 году.

В рамках Программы предполагается реализация новых инструментов стимулирования роста платёжеспособности населения.

С 2017 года предусмотрено субсидирование части ставки вознаграждения по ипотечным жилищным займам, выданным населению за счёт средств республиканского бюджета.

Заявка на 2018 - 2020 годы в рамках субсидирования части ставки вознаграждения по кредитам за-

По данным МСХ в 2016 году доля договоров займа заёмщиков, занимающихся деятельностью по переработке сельскохозяйственной продукции в соответствии с приоритетами АПК, от общего объёма выделенных средств из республиканского бюджета, составила 186,8 млн. тенге, или 3%, что свидетельствует о несоблюдении вышеуказанных условий

По статистическим данным коэффициент обновления техники в 2011-2015 годах снизился с 10,8 до 9,3%. Степень износа сельскохозяйственной техники имеет динамику роста с 40,4% до 44,8% соответственно.

При этом наблюдается увеличение коэффициента обновления основных средств (машины и обо-

рудования) с 8,9% до 9,3% в 2014-2015 годах, как раз в период увеличения финансирования по программе и начала выделения инвестиционных субсидий.

При этом не регламентируется дальнейший порядок использования, полученных фин. агентом за счёт бюджетных средств вознаграждений.

Анализ показал, что в системе субсидирования АПК имеются пересекающиеся мероприятия. Так, субсидирование части расходов, понесённых субъектом АПК, при инвестиционных вложениях так же направлено на техническое оснащение предприятий АПК.

строителем сформирована без учёта:

- риска неисполнения запланированного показателя по привлечённому объёму кредитов в 2017 году, что потребует продления периода субсидирования до 2020 года и уменьшения потребности на 2018 год;

- погашение основного долга в каждом году.

Реализация мер в рамках субсидирования части ставки вознаграждения по ипотечным жилищным займам, выданным населению началась в 2017 году.

В соответствии с Программой субсидирование осуществляется только по кредитам, выданным БВУ по ставке вознаграждения, не превышающей уровень базовой ставки Национального Банка более чем на 5%, действующей на момент принятия решения о субсидировании. Норматив субсидирования составляет 7%.

Схема рассмотрения заявлений заёмщиков на участие в Программе усложнена дублированием функций по определению рисков со стороны БВУ (на этапе рассмотрения заявлений потенциальных заёмщиков) и фин. агента (после предоставления ходатайства БВУ о предоставлении заёмщику субсидий).

Порядок перечисления субсидий предусматривает возможность получения фин. агентом вознаграждения за счёт размещения средств, предназначенных для субсидирования на счетах БВУ.

При этом не регламентируется дальнейший порядок использования, полученных фин. агентом за счёт бюджетных средств вознаграждений.

Правилами предусмотрена возможность использования неиспользованного в текущем финансовом году остатка средств в следующем финансовом году по принятым заявлениям заёмщиков за отчётный финансовый год, что создаёт предпосылки к ухудшению финансовой дисциплины и неэффективному использованию бюджетных средств.

Бюджетная программа «Целевые трансферты на развитие областным бюджетам, бюджетам городов Астаны и Алматы на проектирование и (или) строительство, реконструкцию жилья коммунального жилищного фонда» направлена на реализацию мероприятий программы жилищного строительства «Нұрлы жер».

С 2017 года Программа направлена на проектирование и (или) строительство, реконструкцию МИО арендного жилья без права выкупа для социально-уязвимых слоёв населения из числа очередников, состоящих на учёте в МИО.

В проекте республиканского бюджета на 2018 - 2020 годы на доведенный объем лимитов расходов регионами не обеспечена готовность проектов с соответствующей документацией.

2.3. По лекарственному обеспечению на амбулаторном уровне в рамках ГОБМП

Перечень лекарственных средств, закупаемых в рамках ГОБМП, и заболеваний, для лечения которых они применяются, утверждены приказом и.о. Министра здравоохранения от 4 ноября 2011 года № 786.[6]

Прогноз Министерства здравоохранения в части увеличения количества больных в 2018 году до 20 132 человек не согласуется с указанной динамикой и не подкреплён данными официальной статистики.

Потребность в бюджетной заявке

3. Выводы и рекомендации

1. Процесс формирования республиканского бюджета не направлен на реализацию долгосрочных программных документов и не обеспечивает принципы бюджетного программирования, ориентированного на результат.

Несогласованность сроков рассмотрения бюджетных заявок, проектов стратегических планов государственных органов и бюджетных программ с результатами ежегодной оценки эффективности, не корреспондируется с принципом преемственности.

Недостаточная проработка факторов экономического роста, отсутствие комплексной оценки уязвимости бюджета в зависимости от сценариев развития создают риски недостижения макроэкономических параметров и неэффективного исполнения бюджета в планируемом периоде.

Для нивелирования указанных недостатков необходимо внедрение управления бюджетными рисками и оценки долгосрочной устойчивости государственных финансов, направленных на повышение эффективности и результативности принимаемых бюджетных решений.

2. Транспарентность при формировании прогноза социально-экономического развития, а также экономических и налогово-бюджетных целей органов государственного управления, закладываемых в проекте соответствующего бюджета, не обеспечена.

Население не информировано о намерениях исполнительной власти по реализации социально-значимых проектов, что исключает возможность сформировать гражданское мнение по их приоритетности для региона с дальнейшим проведением общественного мониторинга их реализации.

В целях создания транспарант-

Министерства здравоохранения на 2018 - 2020 годы сформирована на основании предложений МИО из расчёта количества больных, препаратов и необходимой суммы финансирования.

Наряду с этим, в Министерстве здравоохранения функционируют информационные системы «Лекарственное обеспечение», «Система управления лекарственного обеспечения» (далее - ИСЛО), где осуществляется формирование отчётов по

движению лекарственных средств на основании введённых в ИСЛО данных.

ного и подотчётного государства необходимо внедрить эффективные и прозрачные механизмы своевременного получения консолидированной информации и консультаций на каждом этапе планирования, обеспечив обратную связь для вовлечения граждан и экспертов в процесс формирования республиканского бюджета.

3. Отсутствует системный подход в установлении лимитов бюджетных расходов и новых инициатив, учитывающий специфику поставленных задач перед администратором в краткосрочном периоде.

Подобные недочёты предопределяют несоблюдение доведённых лимитов при формировании бюджетных заявок и, как следствие, влекут значительные корректировки принятых на первом этапе решений РБК и нарушение сроков определения проекта республиканского бюджета.

Усматривается направленность АБП в сохранении доведённого объёма лимитов на трёхлетний период в ущерб объективного формирования потребностей в финансировании, влекущая необоснованность расходов и снижение их социально-экономического эффекта.

Представляется необходимым обеспечить прозрачность распределения лимитов с учётом их приоритетности в условиях полноценного взаимодействия с администраторами бюджетных программ.

В целях мотивации АБП к качественному прогнозированию и планированию программно-целевого бюджета следует исключить практику принятия к рассмотрению бюджетных заявок сверх доведённого лимита, с отлагательным условием и при отсутствии нормативной обеспеченности механизма использования бюджетных средств.

4. Практика реализации предварительной оценки свидетельствует

о наличии значительных рисков несвоевременной подготовки заключения на проект республиканского бюджета и недостижении основной цели по повышению качества планирования и оптимизации неэффективных направлений расходов.

В значительной степени наступление указанных рисков опережено институциональными недостатками в процессе формирования республиканского бюджета, указанными в заключении, а также несоблюдением сроков внесения проекта бюджета в Правительство и Счётный комитет.

Подготовка заключения на проект республиканского бюджета в сжатые сроки (не более 3 - 4 календарных дней) не позволяет в достаточной степени предоставить полноценную экспертную оценку по наибольшему направлению планируемых расходов, а также их вкладу в реализацию документов системы государственного планирования.

При этом направление заключения в Правительство одновременно с датой внесения проекта закона о республиканском бюджете в Парламент не ориентировано на профилактику нарушений принципов бюджетной системы при определении объёмов финансирования на трёхлетний период из-за отсутствия достаточных сроков для корректировки проекта с учётом предложений и выводов Счётного комитета.

Принимая во внимание стратегическое значение качества определения проекта республиканского бюджета для реализации приоритетов социально-экономического развития страны, актуально пересмотреть подходы к предварительной оценке с учётом двухэтапности разработки проекта бюджета.

Внесение предварительного заключения на сценарный прогноз и проекты бюджетных заявок ад-

министраторов до одобрения соответствующего Прогноза и проекта бюджета Правительством предоставляется возможность принять меры по повышению экономического потенциала и эффективности решений по управлению бюджетными средствами.

Список использованных источников:

1. Заключение Счетного комитета по оценке проекта Закона РК «О республиканском бюджете на 2018-2020 годы», август 2017 год.
2. Указ Президента Республики Казахстан от 9 декабря 2016 года №388 «Об утверждении Правил проведения предварительной оценки проекта республиканского бюджета по основным

направлениям его расходов».

3. Указ Президента Республики Казахстан от 1 марта 2016 года № 205 «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016 - 2019 годы».

4. Указ Президента Республики Казахстан от 6 апреля 2015 года №1030. «Об утверждении Государственной программы инфраструктурного развития «Нулы Жол на 2015 - 2019 годы».

5. Закон Республики Казахстан от 12 ноября 2015 года "О государственном аудите и финансовом контроле".

6. Постановление Правительства Республики Казахстан от 31 декабря 2016 года № 922 « Об утверждении Программы жилищного строительства «Нұрлы жер» на 2017 -2021 годы.

7. Приказ Министра финансов от 25 февраля 2015 года №126 «Об утверждении Правил рассмотрения и отбора целевых трансфертов на развитие».

8. Приказ и.о. Министра здравоохранения от 4 ноября 2011 года № 786 «Об утверждении Перечня лекарственных средств и изделий медицинского назначения в рамках гарантированного объема бесплатной медицинской помощи, в том числе отдельных категорий граждан с определенными заболеваниями (состояниями) бесплатными или льготными лекарственными средствами и специализированными лечебными продуктами на амбулаторном уровне»

Мақаланың қазақ тіліндегі нұсқасы

2018-2020 жылдарға арналған республикалық бюджет жобасын алдын ала бағалау туралы

I. 2018-2020 жылдарға арналған республикалық бюджет жобасын қалыптастыру процесінің негізгі проблемалары мен кемшіліктері

1.1. 2018-2022 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық даму болжамы бойынша

2018-2020 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық даму болжамына (бұдан әрі – ӘӘДБ) жүргізілген бағалау көрсеткендей, экономиканың болжамды даму көрсеткіштерін және бюджет параметрлерін қалыптастыру әдіснамасында белгілі бір проблемалар бар.

ӘӘДБ-де макроэкономикалық көрсеткіштер мен бюджет параметрлері тек экономиканың базалық даму сценарийінде әзірленген.

Осылайша, экономиканың пессимистік даму сценарийі және оптимистік сценарий кезінде бюджет үшін қолайлы «ахуал» басталған жағдайда бюджет параметрлерінің және мемлекеттік қаржының тәуекелдері есептелмеген.

Барлық даму сценарийлері кезінде бюджет параметрлерін әзірлеу шығыстары қысқартылуы мүмкін бағыттарды аяқтайды немесе қосымша мемлекеттік қаржы құю мүмкіндігімен аса басым бағыттарды белгілеуге мүмкіндік береді.

Бұдан басқа, базалық сценарий екі негізгі фактор - мұнайдың әлемдік бағасына және теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамына негізделген.

Соңғы жылдары Ресей Федерациясына қарсы салынған

экономикалық санкциялардың Қазақстан экономикасына ықпалы, негізгі сауда серіктес елдердің (Қытай, ЕО, АҚШ және т.б.) дамуы, сондай-ақ теңгенің осы елдердің валюталарына қатысты «жүріс-тұрысы» жеткілікті дәрежеде ескерілмеуіне байланысты, ӘӘДБ есептеу әдіснамасы жетілдіруді талап етеді.

Мемлекетте ЭЫДҰ елдерінде әзірленетін мемлекеттік қаржының ұзақ мерзімді тұрақтылығын бағалау бойынша құжат жоқ. Осы құжаттың болуы бюджет саясатын айқындау перспективасын анықтауға, кірістер мен шығыстардың теңгерімділігін қамтамасыз етуге, мемлекеттік қаржыны басқару және оның даму тәуекелдерін анықтау жүйесін әзірлеуге мүмкіндік береді. Бұл ретте қосымша даму индикаторларын әзірлеу талап етіледі, себебі тек мемлекеттік бюджетті емес, ал мемлекет активтерін қарау қажет.

Әлемдік тәжірибеде мемлекеттік қаржының ұзақ мерзімді тұрақтылығын бағалау үшін ең аз бюджет шығыстары, меншікті бюджет кірістері, бюджет берешегі сияқты көрсеткіштер пайдаланылады, олардың негізінде бюджет тұрақтылығы (абсолюттік тұрақтылық, қалыпты тұрақтылық жағдайы, тұрақсыз жағдай, абсолюттік тұрақсыз жағдай) есептеледі.

Мемлекеттік қаржының ұзақ мерзімді тұрақтылығын бағалау бойынша құжатты қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізуді қамтамасыз ету бойынша стратегиялық жоспарлауға маңызды қосымша ретінде қарау қажет.

2018-2020 жылдарға арналған экономиканың болжамды өсімін бағалау экономиканы дамытудың басым бағыты болып белгіленген ЖІӨ салалық қалыптастыру құрылымы параметрлерінің сәйкессіздігін көрсетті.

Ішкі сұраныс серпініне инвестициялар салымының едәуір артуы ірі индустриялық және инфрақұрылымдық жобаларға қаражат салу есебінен жоспарланды.

Қызмет көрсету саласымен салыстырғанда, өнеркәсіп салаларының құрылыс секторы мен ауыл шаруашылығының мемлекет экономикасының дамуына қосатын болжамды аз үлесі осы секторларға жоспарланатын салымдардың шамалы нәтижесін көрсетеді.

Мұндайда ЕДБ активтерінің ЖІӨ-ге қатысты 2015 ж. 54,5%-дан 2016 ж. 55,2%-ға дейін төмендеу тенденциясы және талап етілген шұғыл салымдардың басым түсуі салдарынан ұзақ мерзімді қорландырудың қамтамасыздандырылмау («ұзын» ақшаның болмауы) тәуекелі бар.

ӘӘДБ-де экономиканың әлеуметтік секторларына бюджет шығыстарының артуы үй шаруашылықтарының тұтынушылық белсенділігіне оң әсерін тигізуі керек. Алайда үй шаруашылықтарының кіріс құрылымындағы әлеуметтік трансферттер үлесі бестен бір бөлігін құрайды және нақты жалақы индексінің құлдырауын (2017-2018 ж.ж. 99%) есепке ала отырып, тұтынушылық сұраныстың өсіміне едәуір әсер ете алмайды.

ӘӘДБ-де білім, денсаулық сақтау, мәдениет саласындағы жобалар және олардың ЖІӨ-ге ықпалы, сондай-ақ қызмет көрсету саласына және экономиканың басқа да секторларына салынатын жекеше инвестициялар көлемін ақтыланбаған, бұл ЖІӨ-нің болжамды өсу траекториясын толық және объективті бағалауға кедергі келтіреді.

1.2. 2018-2020 жылдарға арналған РБ жобасының параметрлері мен құрылымы бойынша

2018-2020 жылдарға арналған РБ жобасында түсімдердің атаулы мәнінің өсу тенденциясы, бірақ түсімдер үлесінің ЖІӨ-ге қатысты 2018 ж. 15,3%-дан 2020 ж. 14,6%-ға қысқаруы байқалады. Бюджет тапшылығының үлесі ЖІӨ-ге қатысты (-)1,1%-дан (-)1%-ға дейін және мұнай емес тапшылықтың ЖІӨ-ге қатысты (-)5,8%-дан (-)4,1%-ға дейін қысқарды.

Бірақ тәжірибе көрсеткендей, сапасыз болжау мен жоспарлау салдарынан жоспарлы бюджет параметрлері бюджеттің тапшылық көлемін және оның ЖІӨ-ге қатысты үлесін ұлғайту жағына қарай атқарылуы кезінде Ұлттық қордан трансферттер тартумен түзетіледі. Сондықтан экономиканың мұнай түсімдеріне тәуелділігіне және Ұлттық қор көлеміне ықтимал теріс әсеріне байланысты, 2018-2020 жылдарға арналған РБ жобасының жоспарлы параметрлерінің орындалмау тәуекелі байқалады.

Бюджет кірісіне түсетін түсімдердің салық әлеуеті толық көлемде ескерілмеген, сондай-ақ салық салынатын базаны кеңейту бойынша мәселелер тиісінше қаралмайды. Сөйтіп, соңғы жылдары кірістердің жалпы көлеміндегі ірі кәсіпорындардан түсетін түсімдер үлесінің ұлғаюы (2014 ж. 43,1%-дан 2016 ж. 55%-ға дейін) байқалады.

Мысалы, ЕО елдерінде түсімдердің көпшілік бөлігін (60%-80%) шағын және орта бизнес жүзеге асырады.

Осылайша, өңірлерде үкіметтік және мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру арқылы салынған республикалық бюджет қаражаты шағын және орта кәсіпорындардың дамуында толық көрініс таппайды. Бұдан басқа, қызмет көрсету (денсаулық сақтау, білім және т.б.) саласындағы МЖӘ жобаларының іске асырылуы жеткілікті дәрежеде дамымаған.

ӘӘДБ-де бюджет шығыстары 2018 ж. 9217,9 млрд. теңгеден 2020 ж. 10219,7 млрд. теңгеге дейін атаулы шамада өсу тенденциясына ие болады, ал ЖІӨ-ге қатысты 16,5%-дан 15,6%-ға дейін төмендейді.

Шығыстардың азаюын бюджеттен тыс көздермен өтеу қарастырылады, бұл:

- 1) МЖӘ тетіктерін іске асыру (сервистікүлгі);
- 2) жекелеген функцияларды бәсекелі ортаға беру;
- 3) жекелеген республикалық меншік объектілерін бәсекелі ортаға беру есебінен ұстауға арналған шығыстарды азайтуысында жүзеге асырылады.

Бұған дейін атап көрсетілгендей, МЖӘ тетіктері әлсіз жүзеге асырылып жатыр. РБ жобасында МЖӘ жобаларын кеңейту перспективалары нақты жобалармен, бағыттармен және олар іске асырылатын өңірлермен расталмайды.

Сонымен бірге мемлекеттік функцияларды бәсекелі ортаға беру тиісінше жүзеге асырылмай отыр.

2013-2016 жылдарда функциялар (62 бірлікке немесе 9,6%-ға 647-709 функция) және мемлекеттік тапсырма тетігі арқылы жекелеген мемлекеттік қызметтер көрсету бойынша заңды тұлғаларға тапсырыстар (82 бірлікке 49-131 жәнетеңге шамасында 69,8 млрд. теңгеден 347,2 млрд. теңгеге дейін немесе 277,4 млрд. теңгеге) санының ұлғаюы байқалады.

Жекелеген функцияларды бәсекелі ортаға беру жөніндегі әкімшілік реформаның қорытындылары бойынша теріс серпін байқалады.

РБ жобасында 2017ж. салыстырғанда қорғаныс, білім, денсаулық сақтау, әлеуметтік көмек және әлеуметтік қамтамасыздандыру, сондай-ақ борыш бойынша қызмет көрсетуді қоспағанда, іс жүзінде барлық

функционалдық топтар бойынша бюджет шығыстары қысқартылған.

Бюджеттің шығыс бөлігіне жүргізілген бағалау функционалдық топтардың жекелеген жоспарлы шығыстарының мемлекеттік бағдарламаларда іске асырылуға көзделген мақсаттар мен міндеттерге сәйкессіздігін көрсетті.

«Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы» функционалдық тобы бойынша 2018 жылға арналған республикалық бюджет жобасында кейін 2019 - 2020 жылдарда 74,5 млрд. теңгеге және 34,2 млрд. теңгеге дейін едәуір қысқарта отырып, 203,6 млрд. теңге қарастырылған. Ал 2018 - 2022 жылдарға арналған ӘӘДБ-де жоғарыда аталған бағдарламалық құжаттардың іске асырылуы тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымын жаңғырту, тұрғын үй құрылысын дамыту, АӨК-нің нәтижелілік, транспаренттілік және тиімді корпоративтік басқару қағидаттарында индустриялық дамуын ынталандыру арқылы өңірлік драйверлерді дамыту және халықтың өмір сүру жағдайын жақсарту саясатының негізгі құралдарының бірі ретінде қаралады.

Бюджет кодексінің 13-бабын бұза отырып, бюджет жобасында қарыздарды өтеуге арналған шығыстардың болжамы ашып көрсетілмеген («Бюджет тапшылығын қаржыландыру» бөлімі келесі құрауыштары бойынша ашып көрсетілмеген: қарыздардың түсімі, қарыздарды өтеу, бюджет қаражатының пайдаланылатын қалдықтары).

Үкіметтік борыш құрылымындағы сыртқы борыш үлесінің ұлғаюу тенденциясы белгіленген міндеттерге қол жеткізбеу тәуекелін туындатады.

Сыртқы нарықтарда шамадан артық қаражатты қарызға алу тапшылықты қаржыландыру саясатындағы елеулі проблема болып табылады. Бұл ретте 2012-2016 жылдарда жыл сайын есепті кезеңнің соңына бюджет қаражатының пайдаланылмаған қалдығының қалыптасу тәжірибесі байқалды.

2016 ж. қорытындысы бойынша, 158,4 млрд. теңге сомасына бюджет қаражаты қалдығының қалыптасуы нәтижесінде мемлекеттік ұзақ мерзімді қазынашылық жинақтау міндеттемелерін орналастыру жөніндегі жоспар орындалмаған (жоспарланған 250,4 млрд. теңгеден іс жүзінде 180 млрд. теңге орналастырылды).

«Өзгелер» функционалдық тобы егжей-тегжейлі пысықтауды және жекелеген шығыстардың осы топқа жатқызылуын жүйелендіруді талап етеді.

Бүгінгі күні «Өзгелер» функционалдық тобының құрамында белгілі бір функционалдық топ белгілері тән шығыстар бар. Тәжірибе көрсеткендей, оған МИИДБ іске асыруға, әсіресе өнеркәсіп, соның ішінде өңдеу салаларын дамытуға арналған шығыстар кіреді.

Әрбір функционалдық топтың шығыс белгілерін айқын шектеу арқылы шығыстарды «Өзгелер» функционалдық тобына жатқызу бойынша тәсілдемелерді қайта қарау қажет, бұл бюджет есептілігінің ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді.

Болжанбайтын сипатқа тән емес және кезек күттірмейтін шығындарға жатпайтын іс-шараларды қаржыландыруға Үкімет резервінен қаражат бөлінеді.

Денсаулық сақтау саласындағы шығыстарды бағалау барысында олардың негізінде бюджеттік қамтамасыздандырылуға есептеу жүргізілетін Денсаулық сақтау министрлігінің ауру-сырқау саны бойынша деректердің жергілікті атқарушы органдардың деректеріне сәйкессіздігі анықталды. Бұдан басқа, ТМККК аясында қаржыландыру көлемін айқындау мақсатында ауру-сырқау бойынша деректер негізге алынды, олар бойынша серпінде өсім көрсетілген. Ведомствоның есеп деректерінде олар бойынша төмендеу байқалады. Осыған орай, ТМККК аясындағы бюджет бойынша жоспаркүмән туғызады.

Денсаулық сақтау жүйесіндегі бюджет шығыстарының көлемі халық санының табиғи өсу болжамын және халықтың ауру-сырқау деңгейін төмендету бойынша саясаттың іске асырылуын есепке ала отырып, нақты есептеулер негізінде айқындалуы керек.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [1] аясында 3-6 жастағы балаларды жаңартылған мазмұн бойынша мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен 100% қамтуды қамтамасыз ету жөніндегі стратегиялық мақсат қарастырылған.

Мектепке дейінгі ұйымдарда орындардың жетіспеушілігімен қатар өңірлер бөлігінде мектепке

дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамту диспропорциясы орын алады, бұл алдағы кезеңге арналған бюджетті жоспарлау кезінде назарға алынуы керек.

Сондай-ақ демографиялық көрсеткіштердің серпініне сәйкес, 2012-2016 жылдарда 1-4 жастағы балалар санының 152 795-кетурақты өсімі (жыл басына) байқалады.

Білім саласындағы институционалдық проблемаларға өзге бағыттар бойынша демографиялық процестер жүктеу ұзақ мерзімді кезеңде тиісті саланы жеткіліксіз қаржылық қамтамасыз ету тәуекелін туындатады. Білім беруді инвестициялық қолдау үшін бюджеттен тыс, соның ішінде бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі және МЖӘ жобалары аясында қаржыландыру көздерін табу қажет.

Квазимемлекеттік сектор субъектілерінің жарғылық капиталын толтыруға арналған шығыстар көлемінің азаюы оларды қаржыландыру тетігін бюджеттік кредиттеуге өзгертумен түсіндіріледі.

Өткен жылдардың қабылданған міндеттемелері бойынша елеулі қалдық болған кезде квазимемлекеттік сектор субъектілеріне қосымша қаражатты мақұлдау тәжірибесі жалғасып жатыр.

Есеп комитеті Үкіметтің 2016 жылғы республикалық бюджеттің атқарылуы туралы есебіне өз қорытындысында атап көрсеткендей, 2016 ж. «Бәйтерек» ҰБХ» АҚ-ға бөлінген бюджеттік кредиттер 100,3 млрд. теңге сомасына пайдаланылмаған, соның ішінде холдингтің шотында 99,4 млрд. теңге мөлшерінде қалдық бар.

1.3. РБ процесін нормативтік регламенттеу және тиімді ұйымдастыру бойынша

РБК материалдарында бюджет шығыстарының лимиті және жаңа бастамалардың лимиті бойынша шығыстардың мирасқорлығына, негізділігі мен басымдығына талдау жүргізу үшін жеткіліксіз ақпарат қамтылған.

Тиісінше жоспарлы кезеңге арналған шығыстардың көлемін айқындау процесіне бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің (бұдан әрі-ББӘ) қатысуы қарастырылмаған, осы шығыстардың шекті мөлшерін белгіленген параметрлерге сәйкес бюджеттік жоспарлау жөніндегі уәкілетті орган өз бетімен айқындайды.

Бюджет кодексіне сәйкес, ББӘ жоспарлау, атқару және нәтижелерге қол жеткізу үшін жауапты болып табылады, бірақ оларға бюджетті атқару кезінде анықталған жалғасушы бағдарламалардың тиімділігіне немесе пайдалылығына, елеулі қаражат көлемі бар тиімсіз немесе аса басым емес іс-шаралардың ықтимал көздеріне шолу жасау мүмкіндігі берілмеген. Нәтижесінде жыл сайын ББӘ-нің бюджеттік өтінімдері белгіленген лимиттен асып түсумен ұсынылады.

ӘДБ-де айқындалған шығыстардың көлеміне сәйкес, бюджет шығыстары мен жаңа бастамалардың лимиттерін белгілеу бойынша жүйелі тәсілдеме жоқ.

Бюджеттің атқарылу қорытындысы, мемлекеттік жоспарлау жүйесі құжаттарының іске асырылуы туралы есептер тұрғысынан шығыстарды аса басым емес және оңтайландыруға жататын топқа жатқызу бойынша айқын тәсілдемелер жоқ. Бағдарламалық нысаналы жоспарлау құралдары қолданылмайды.

Жүргізілген талдау қорытындылары көрсеткендей, жаңа бастамалардың лимиттерін айқындаған кезде 2017 жылға бекітілген бюджеттің базалық шығыстары (жалғасатын жобалар) «Нұрлы Жол» мемлекеттік инфрақұрылымды дамыту бағдарламасы [2] және Үкіметтің дағдарысқа қарсы шаралары аясында Ұлттық қордан нысаналы трансферт есебінен жаңа бастамаларға жатқызылған. Мұндайда мемлекеттік және үкіметтік бағдарламалар тұрғысынан жаңа бастамалар бойынша қабылданатын бюджет міндеттемелері туралы ақпарат ұсынылмайды.

Мемлекеттік органдар өз қызметінің басымдықтары бойынша қаражат көлемін бөлу кезінде баса назар аударуға тиісті бюджет саясатының басымдықтарын есепке ала отырып, салалық министрліктер үшін бюджет шығыстарының лимиттерін айқындау жөніндегі басшылық әзірлеу қолданыстағы тәртіппен регламенттелмеген.

ӘЫДҰ елдерінің мемлекеттік бюджеттің ашықтығын қамтамасыз ету бойынша тәсілдемелеріне сәйкес, бюджет және оған қосымша материалдар қаржылық түсімдер мен шығыстардың әрбір бағдарламасына егжей-тегжейлі пікірді қамтуы керек.

2018-2020 жылдарға арналған

бюджетті қалыптастырған кезде ББӨ-нің бюджеттік жоспарлау жөніндегі уәкілетті органға бюджеттік өтінімдер енгізу мерзімін сақтамауы анықталды.

Сөйтіп, Жоғары Сот Кеңесінің аппараты, ауыл шаруашылық, білім және ғылым, қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі министрліктері бюджеттік өтінімдерді уақтылы енгізбеген.

Бюджет кодексінің 68-бабымен регламенттелгендей, мемлекеттік жоспарлау жөніндегі уәкілетті органның бюджеттік бағдарлама жобалары бойынша қорытындыларын және стратегиялық жоспарларды есепке ала отырып, бюджеттік жоспарлау жөніндегі уәкілетті органның бюджеттік бағдарлама жобалары бойынша жекелеген қорытындылары қалыптастырылмаған.

Тиісті есептеулермен және негіздемен растамай, мәлімделген қаражатты қайта бөлу мен мақұлдау тәжірибесі сақталған.

Қол жеткізілген лимиттер көлемін сақтау мақсатында жекелеген жағдайларда бюджеттен қаржы бөлу қажеттілігі негізсіз асырып есептеледі, оның салдарынан тиісті сомалар басқа іс-шараларға қайта бөлінеді.

Айтпақетін жайт, республикалық бюджеттік бағдарламалардың әкімшілері стратегиялық жоспарларды, бюджеттік бағдарламалар мен бюджеттік өтінімдерді бір уақытта әзірлейді және енгізеді (ағымдағы қаржы жылының 15 мамырына дейін), бұл мәлімделген бюджет қаражатының олардың стратегиялық жоспарларының мақсаттарына және бюджеттік бағдарламалардың көрсеткіштеріне сәйкестігі мәніне бюджеттік өтінімдерді сапалы әзірлемеу тәуекелін туындатады.

Бюджеттік өтінімдерді, мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспар жобаларын және бюджеттік бағдарламаларды қарау мерзімінің жыл сайынғы тиімділікті

бағалау нәтижелерімен келісімгеуі байқалады, бұл мираскорлық қағидатының бұзушылығына әкеледі.

Дамуға арналған нысаналы трансферттерді қарау және іріктеу қағидаларына [5] (бұдан әрі - Қағидалар) сәйкес, республикалық бюджеттен дамуға арналған нысаналы трансферттер есебінен мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарына бағдарланған жергілікті бюджет инвестициялары (бұдан әрі - ЖБИ) іске асырылады.

Бірақ сыртқы мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдары жүргізген аудит қорытындылары бойынша өңірлерде іске асырылатын инвестициялық жобалардың құжаттарға сәйкеспей, нәтижелердің артта қалу немесе олар бойынша нәтижелерге қол жеткізбеу фактілері анықталады.

Мысалы, Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасында Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тиісті қаржы жылдарына арналған республикалық және жергілікті бюджеттердің бекітілуі мен нақтылануына қарай оның негізгі индикаторлары мен көрсеткіштерін, сондай-ақ қаражат көлемін нақтылау туралы сілтемелер келтіріледі.

Мұндай тәсілдеме кезінде мемлекеттік және үкіметтік бағдарламалар бюджеттерді жоспарлау мен атқарудың толымды және ықпалды құралы ретінде қарала алмайды.

Бөлінетін бюджет қаражатының көлемі тұрғысынан бағдарламалық құжаттардың қалыптасуы және өзгеруі нәтижеге бағдарланған бюджетті жоспарлау мен атқарудың бағдарламалық қағидатына көшу бойынша міндетке сәйкеспейді.

Шығарылым нәтижелерінің есептеулері тұрғысынан жобалардың іске асырылуы бюджеттің шығыс мүмкіндіктеріне тәуелді екені байқалады, бұл бағдарламаларды талқылаған кезде

стратегиялық құжатта өңірлердің параметрлеріне қол жеткізу басымдығы сақталмайтындығын көрсетеді.

Бюджетке тәуелділік ахуалы қалыптасады, бұл Мемлекет басшысының мемлекеттік-жекеше әріктестікті (бұдан әрі - МЖӘ), жобаларды сервистік қаржыландыру үлгісін іске асыру арқылы бюджеттен тыс көздерді дамыту жөніндегі тапсырмаларымен келісілмейді.

Нысаналы индикаторларға қол жеткізуге әсер ететін республикалық бюджет параметрлерінің өзгеруі кезінде мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарларына өзгерістер мен толықтырулар енгізу Бюджеткодексімен регламенттелген, бұл стратегиялық жоспарлау және нәтижелердің нақты көрсеткіштеріне қаражат бөлу басымдығы қағидатымен корреспонденцияланады.

Тәжірибеде басты мақсат - стратегиялық мақсаттарды нақты бөлінген қаражат көлеміне сәйкес келтіре отырып, қаржыландыруды қамтамасыз ету.

ББӨ ЖАО-мен бірлесіп республикалық деңгейде мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттары тұрғысынан инвестициялық жобалардың басымдығын уақтылы айқындай алмайды.

Сөйтіп, РБК жұмысшы органының қорытындыларына сәйкес, ИДМ, ҰЭМ алдағы кезеңге арналған бюджеттік өтінімдері тиісті құжаттамасы бар дайын жобалардың болмауына байланысты қайта қарау үшін кейінге қалдырылды. Оның салдарынан жыл сайын республикалық бюджет жобасын әзірлеген кезде тиісті құжаттаманың дайын болмауына, сондай-ақ орталық және жергілікті органдар әрекеттерінің келісімгеуіне байланысты «бөлінбеген пулдар» немесе кейінге қалдырылатын шарттары бар жобалар проблемасы туындайды.

2. РБ жобасы шығыстарының негізгі бағыттарын бағалау бойынша

2.1. Агроөнеркәсіптік кешенді субсидиялау

5) 250 «Қаржылық көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру» ББ

102 «Облыстық бюджеттерге, Астана және Алматы қалаларының бюджеттеріне инвестициялық салымдар кезінде агроөнеркәсіптік кешен субъектісі шеккен шығыстардың бір бөлігін өтеуге берілетін ағымдағы нысаналы трансферттер» кіші бағдарламасы

Субсидиялау тетігіне байланысты жүйелі кемшіліктер бар.

Инвестициялық субсидиялау қағидаларында өңірлердегі нақты қажеттіліктерді есепке ала

отырып, олар бойынша қаражат бөлуге әсер ететін критерийлер қарастырылмаған.

Өңірлер бойынша субсидияларды бөлу кезінде олардың ауыл

шаруашылық әлеуеті ескерілмейді.

Сонымен бірге субсидиялардың ағымдағы бөлінуі өңірлер тұрғысынан 1 бас МІҚМ-ға арналған түрлі субсидиялар көлемін көздейді.

Сөйтіп, Батыс Қазақстан облысында 1 бас МІҚМ-ға арналған субсидиялар Оңтүстік Қазақстан облысынан 12,7 есе артық келеді.

Өңірлік даму ерекшеліктерін есепке ала отырып, біріздендірілген тәсілдеменің болмауы бір уақытта экономикалық өсіммен бюджетке түсетін қаржылық жүктемені азайта отырып, тиімді субсидиялауды

6) 250 «Қаржылық көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру»

105 «Облыстық бюджеттерге, Астана және Алматы қалаларының бюджеттеріне агроөнеркәсіптік кешен субъектілерін қаржылық сауықтыру бағыттары шеңберінде кредиттік және лизингтік міндеттемелер бойынша пайыздық мөлшерлемені субсидиялауға берілетін ағымдағы нысаналы трансферттер» кіші бағдарламасы

Қаржылық сауықтыру бағдарламасы ауыл шаруашылығындағы күмәнді және үмітсіз кредиттердің санын азайтуға елеулі әсер еткен жоқ, бұрынғысынша, ауыл шаруашылығын кредиттеу кезінде жүйелі проблемалар қалуда.

Ұлттық Банк деректеріне сәйкес, 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша ауыл шаруашылығындағы кредиттершамамен 713 млрд. теңгені құрайды, соның ішінде 348,7 млрд. теңге (48,9%) күмәнді және үмітсіз кредиттерге жағады.

Субсидиялау тетігін іске асыру кезінде жүйелі проблемалар орын алады, іріктеу кезінде қарыз алушының қаржылық жағдайы толық көлемде ескерілмейді, яғни

7) 250 «Қаржылық көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру» 103 «Облыстық бюджеттерге, Астана және Алматы қалаларының бюджеттеріне агроөнеркәсіптік кешен субъектілерінің қарыздарын кепілдендіру мен сақтандыру шеңберінде субсидиялауға берілетін ағымдағы нысаналы трансферттер» кіші бағдарламасы.

Осы мемлекеттік қолдау нысанының өңірлерде талап етілмеуі республикалық бюджетті нақтылау және (немесе) түзету кезінде бюджеттен қайта қаржы бөлуге әкелді.

2016 ж. Солтүстік Қазақстан облысының Ауыл шаруашылық басқармасы АӨК субъектілерінің 5 өтінімін мақұлдады, соның ішінде 2 субъект қаржы институттарының кредит беруден бас тартуына байланысты субсидиялар алған жоқ, бұл түпкілікті нәтижеге қол жеткізуге теріс әсерін тигізді,

8) 250 «Қаржылық көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру» 106 «Облыстық бюджеттерге, Астана және Алматы қалаларының бюджеттеріне ауыл шаруашылығы малын, техниканы және технологиялық жабдықты сатып алуға кредит беру, сондай-ақ лизинг кезінде сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялауға берілетін ағымдағы нысаналы трансферттер» кіші бағдарламасы

2017ж. бастап АӨК-тің мемлекеттік бағдарламасы мен кредиттер мен лизинг бойынша сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялаудан айналым қаражатын толтыруға арналған кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесін сақтай отырып, АӨК субъектілерінің инвестициялық шығындарын

жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді.

Инвестициялық субсидиялау қағидаларында басым бағыттар бойынша қаржыландырудың шекті көлемі регламенттелмеген, бұл төмен басымдық қатарларында тұрған бағыттарды қаржыландыру үшін қаражаттың болмау тәуекелін туындатады.

Инвестициялық субсидиялау

қаржылық сауықтыру рәсіміне қалаушылардың бәрі, соның ішінде күмәнді және үмітсіз кредиттері жоқ қарыз алушылар түседі.

Субсидиялау тетігі бас компаниялар алдындағы берешекті қайта қаржыландыруға бағытталған қарыздар бойынша қаржылық сауықтыруға мүмкіндік береді, яғни берілген қарыздар бойынша нарықтық сыйақы ала отырып, АӨК-нің ірі субъектілерін кредиттік қаражатты арзандату мақсатында еншілес ұйымдардың қаражатымен жасанды толтыруға ынталандырады.

Қаржылық сауықтыру рәсімдері шетел валютасымен жүзеге асырылатын қорландыру арқылы

берілген кредиттер сомасы 1,8 млрд. теңгеге жоспарланған кезде 1,1 млрд. теңгені құрады.

Мемлекеттік қолдаудың іске асырылуы кезінде тек үш облыстың (Ақмола, Қостанай және Солтүстік Қазақстан) АӨК субъектілері субсидия алушылар болып табылды. Бұл ретте көрсетілген облыстарда қысқа мерзімді кредиттеудің оң серпіні байқалмайды.

Сөйтіп, 2012 - 2016 жылдарда Солтүстік Қазақстан облысы бойынша берілген кредиттер көлемі ұлғаймай, орташа есеппен 3,9

субсидиялауға көшу жоспарланады. АӨК субъектілерінің кредиттері (лизингі) бойынша сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялау қағидаларын және РБК-нің 2013 жылғы 27 тамыздағы № 21 хаттамасын бұза отырып, АШМ-нің 2014 - 2018 жылдарға арналған стратегиялық жоспарында

қағидаларында өңірлердің даму әлеуетіне қарай критерийлер ескерілмейді.

Бұдан басқа, бағыттарды қаржыландырудың шекті көлемі регламенттелмеген, бұл төмен басымдық қатарларында тұрған бағыттарды қаржыландыру үшін қаражаттың болмау тәуекелін туындатады.

"ҚазАгро" ҰБХ» АҚ қаржы агентінің қатысуымен схема бойынша жүзеге асырылады. 2015 ж. теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамының өзгеруі салдарынан қаржылық сауықтыру рәсімі АӨК субъектілерінің кредиттік жүктемесін азайту бойынша проблеманы шешпеді, сонымен біргенегізгі борыш және оның сыйақысы бойынша төлем мөлшері ұлғайды.

Осылайша, АӨК саласында жүргізілетін саясаттың бюджет және ақша-кредит саясаттарымен келіспеушілігі орын алады, экономикалық тәуекелдер, әсіресе теңге бағамына байланысты тәуекелдер.

мрд. теңгені құрады. Ұқсас серпін Ақмола (10,4 млрд. теңге) және Қостанай (8,5 млрд. теңге) облыстарында қалыптасты.

ЖАО Қарыздарды кепілдендіру мен сақтандыру қағидаларында айқындалған АӨК 14 басым бағыттары бойынша АӨК субъектілерінің қарыз қажеттілігін қалыптастырмайды.

Мемлекеттік қолдау ауыл шаруашылық қызметінің өзге түрлеріне бағытталған, олар бойынша іріктеу критерийлері айқындалмаған.

бюджеттік бағдарламаның тікелей нәтижесінің көрсеткіші бөлінген қаражаттың 50% өңдеу кәсіпорындарының кредиттері бойынша сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялауға бағыттау шарты қамтылмады.

АШМ-нің деректері бойынша, 2016 ж. республикалық бюджет-

тен бөлінген қаражаттың жалпы көлеміндегі АӨК басымдықтарына сәйкес ауыл шаруашылық өнімін өңдеу бойынша қызметпен айналысатын қарыз алушылардың қарыз шарттарының үлесі 186,8 млн. теңгені немесе 3% құрады, бұл жоғарыда аталған шарттардың сақталмауын көрсетеді.

Статистикалық деректер бойынша, 2011-2015 жылдарда техниканы жаңарту коэффициенті 10,8%-дан 9,3%-ға дейін төмендеді. Ауыл шаруашылық техникасының тозу дәрежесі 40,4%-дан 44,8%-ға дейін өсу серпініне ие болады.

Бұл ретте 2014-2015 жылдарда негізгі құралдарды (машиналар мен жабдықтар) жаңарту коэффициентінің 8,9%-дан 9,3%-ға дейін ұлғаюы байқалады, осы бағдарлама бойынша қаржыландырудың ұлғаю кезеңінде инвестициялық субсидияларды бөлу басталды.

Жүргізілген талдау көрсеткендей, АӨК субсидиялау жүйесінде қиылысатын іс-шаралар бар. Инвестициялық салымдар кезінде АӨК субъектісі кешкен шығыстардың бір бөлігін субсидиялау АӨК кәсіпорындарын техникалық жабдықтауға бағытталған.

2.2 «Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасы

2017 – 2021 жылдарда тұрғын үй құрылысын мемлекеттік қолдау «Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасы[4] (бұдан әрі – Бағдарлама) аясында жүзеге асырылатын болады, оның мақсаты халық үшін тұрғын үйдің қолжетімділігін арттыру болып табылады.

2018-2020 жылдарға арналған РБ жобасын бағалау қорытындысы және аудиторлық іс-шаралардың нәтижелері бойынша белгілі болғандай, Бағдарламаны іске асыру кезінде жекелеген олқылықтар орын алған.

Квази мемлекеттік сектор субъектілері 2016 жылы жалдама-

лы, кредиттік және коммерциялық тұрғын үй құрылысы (өртүрлі іске асыру кезеңінде тұрған) үшін 277 млрд. теңгесомасында бөлінген қаражатты игере бастады. Бұл ретте облигацияларды сатып алу тәсілдемелерінің өзгеруі жағдайында құрылысқа салынған қаражатты қайтару мерзіміне және сәйкесінше 2018 ж. ЖАО-ның облигацияларын сатып алу үшін оларды пайдалану мүмкіндігіне қатысты мәселелер туындайды.

Бағдарлама аясында халықтың төлеу қабілетінің өсімін ынталандырудың жаңа құралдарын іске асыру көзделеді.

2017 ж. бастап халыққа республикалық бюджет қаражаты есебінен бөлінген ипотекалық тұрғын үй қарыздары бойынша сыйақы мөлшерлемесінің бір бөлігін субсидиялау көзделген.

Тұрғын үй салушыларға кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесінің бір бөлігін субсидиялау аясында 2018 – 2020 жылдарға арналған өтінімдер:

- 2017 ж. тартылған кредиттердің көлемі бойынша жоспарланған көрсеткіштің орындалмау тәуекелі, бұл субсидиялау кезеңін 2020 жылға дейін ұзартуды және 2018 жылға арналған қажеттілікті азайтуды талап етеді;

- негізгі борыштың жыл сайынғы өтелуін есепке алмай қалыптастырылған.

Халыққа берілген ипотекалық тұрғын үй қарыздары бойынша сыйақы мөлшерлемесінің бір бөлігін субсидиялау аясындағы шараларды іске асыру 2017 ж. басталды.

Бағдарламаға сәйкес, субсидиялау ЕДБ-нің субсидиялау туралы шешім қабылданған сәтте қолданылатын Ұлттық Банктің базалық мөлшерлемесі деңгейінен 5%-дан аспайтын сыйақы мөлшерлемесімен берген кредиттері бойынша жүзеге асырылады. Субсидиялау нормативі 7% құрайды.

Қарыз алушылардың Бағдарламаға қатысу туралы өтініштерін қарау схемасы ЕДБ (әлеуетті қарыз алушылардың өтініштерін қарау кезеңінде) және қаржы агенті (ЕДБ-нің қарыз алушыға субсидиялар беру туралы өтінішін ұсынғаннан кейін) тарапынан тәуекелдерді айқындау бойынша функциялардың қайталануымен күрделене түскен.

Субсидияларды аудару тәртібі қаржы агентінің ЕДБ шоттарында субсидиялауға арналған қаражатты орналастыру есебінен сыйақы алу мүмкіндігін көздейді.

Бұл ретте қаржы агентінің бюджет қаражаты есебінен алған сыйақысын одан әрі пайдалану тәртібі регламенттелмейді.

Қағидаларда ағымдағы қаржы жылында пайдаланылмаған қаражат қалдығын есепті қаржы жылында қабылданған қарыз алушылардың өтініштері бойынша келесі қаржы жылында пайдалану мүмкіндігі қарастырылған, бұл қаржылық тәртіптің нашарлауына және бюджет қаражатының тиімсіз пайдаланылуына түрткі болады.

«Облыстық бюджеттерге, Астана және Алматы қалаларының бюджеттеріне коммуналдық тұрғын үй қорының тұрғын үйін жобалауға және (немесе) салуға, реконструкциялауға берілетін нысаналы даму трансферттері» бюджеттік бағдарламасы «Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасының іс-шараларын іске асыруға бағытталған.

2017 ж. бастап Бағдарлама ЖАО-да есепте тұрған кезектегі адамдар қатарынан халықтың әлеуметтік осал топтары үшін сатып алу құқығынсыз ЖАО-ның жалдамалы тұрғын үйді жобалауына және (немесе) салуына, реконструкциялауына бағытталған.

2018 - 2020 жылдарға арналған республикалық бюджет жобасында өңірлер шығыс лимиттерінің жеткізілген көлеміне тиісті құжаттамасы бар жобалардың дайындығын қамтамасыз етпеген.

2.3 ТМККК аясында амбулаториялық деңгейде дәрілік заттармен қамтамасыз ету бойынша

ТМККК аясында сатып алынатын дәрілік заттардың және оларды емдеу үшін қолданылатын аурулардың тізбесі Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2011 жылғы 4 қарашадағы № 786 бұйрығымен бекітілген.[6]

Денсаулық сақтау министрілігінің 2018 жылы аурулар санының 20 132 адамға дейін ұлғаюы бөлігінде жасаған болжамы көрсетілген серпінмен келісілмейді және ресми статистика деректерімен бекітілмейді.

Денсаулық сақтау министрілігінің 2018 - 2020 жылдарға арналған бюджеттік өтінім қажеттілігі аурулардың санын, препараттарды және қажетті қардыландыру сомасын есептеу тұрғысынан ЖАО-ның ұсынымдары негізінде қалыптасты.

Сонымен бірге Денсаулық сақтау министрілігінде «Дәрімен қамтамасыз ету», «Дәрімен қамтамасыз етуді басқару жүйесі» ақпараттық жүйелері (бұдан әрі - ДҚАЖ) жұмыс істейді, мұнда

ДҚАЖ-ға енгізілген деректердің негізінде дәрілік заттардың қозғалысы туралы есептер жасалады.

Деректерге тиісті мониторинг жүргізілмеуіне байланысты, соның ішінде денсаулық сақтаудың ақпараттық жүйелері негізінде өңірлердің және Денсаулық сақтау министрілігінің мәлімделген қажеттілігін анық бағалау мүмкін болмай отыр.

3. Тұжырымдар мен ұсыныстар

2. Республикалық бюджетті қалыптастыру процесі ұзақ мерзімді бағдарламалық құжаттарды іске асыруға бағытталмаған және нәтижеге бағдарланған бюджеттік бағдарламалау қағидаттарын қамтамасыз етпейді.

Бюджеттік өтінімдерді, мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспар жобаларын және бюджеттік бағдарламаларды қарау мерзімінің жыл сайынғы тиімділікті бағалау нәтижелерімен келісілмеуі мұра-сқорлық қағидатымен корреспонденцияланбайды.

Экономикалық өсу факторларының жеткілікті пысықталмауы, даму сценарийлеріне қарай бюджеттің дәлсіздігіне кешенді бағалаудың жүргізілмеуі макроэкономикалық параметрлерге қол жеткізбеу және жоспарлы кезеңде бюджетті тиімсіз атқару тәуекелін туындатады.

Көрсетілген кемшіліктерді жою үшін бюджеттік тәуекелдерді басқаруды және қабылданатын бюджеттік шешімдердің тиімділігі мен нәтижелілігін арттыруға бағытталған мемлекеттік қаржының ұзақ мерзімді тұрақтылығын бағалауды енгізу қажет.

2. Әлеуметтік-экономикалық даму болжамын, сондай-ақ тиісті бюджет жобасыне енгізілетін мемлекеттік басқару органдарының экономикалық және салықтық-бюджеттік мақсаттарын қалыптастыру кезінде транспаренттілік қамтамасыз етілмеген.

Халыққа атқарушы биліктің әлеуметтік маңызды жобаларды іске асыру ниеттері туралы мәлімет берілмеген, бұл олардың іске асырылуына қоғамдық мониторинг жүргізе отырып, өңір үшін олардың басымдығы туралы азаматтық пікір қалыптастыру мүмкіндігін жоққа шығарады.

Транспаренттік және есеп беретін мемлекет құру мақсатында республикалық бюджетті қалыптастыру процесіне азаматтар мен сарапшыларды жұмылдыру үшін кері байланысты қамтамасыз ете отырып, әрбір жоспарлау кезеңінде шоғырландырылған ақпарат пен консультацияларды уақтылы алудың тиімді және ашық тетіктерін енгізу қажет.

3. Әкімшілер алдына қысқа мерзімді кезеңде қойылған міндеттердің ерекшелігін ескеретін бюджеттік шығыстар мен жаңа бастамалардың лимиттерін белгілеу бойынша жүйелі тәсілдеме жоқ.

Мұндай кемшіліктер бюджеттік өтінімдерді қалыптастыру кезінде жеткізілген лимиттердің сақталмауын алдын ала айқындап

береді, бұл бірінші кезеңде қабылданған РБК шешімдерін едәуір түзетуге және республикалық бюджет жобасын айқындау мерзімінің бұзылуына әкеледі.

Негізсіз шығыстарға және олардың әлеуметтік-экономикалық әсерін азайтуға әкелетін қаржыландыру қажеттіліктерінің объективті қалыптасуына зиян тигізе отырып, ББӨ-нің үшжылдық кезеңге арналған жеткізілген лимиттер көлемін сақтауға бағдарланушылығы қаралады.

Бюджеттік бағдарламалар әкімшілерімен толымды іс-қимыл жағдайында лимиттердің басымдығын есепке ала отырып, оларды бөлу ашықтығын қамтамасыз ету қажет.

ББӨ бағдарламалық-нысаналы бюджетті сапалы болжау мен жоспарлауға ынталандыру мақсатында кейінге қалдырылатын шартымен және бюджет қаражатын пайдалану тетігінің нормативтік қамтамасыздандырылмауы кезінде бюджеттік өтінімдерді жеткізілген лимиттен артық қарауға қабылдау тәжірибесін жою қажет.

4. Алдын ала бағалауды іске асыру тәжірибесі республикалық бюджет жобасына қорытындының уақтылы дайындалмау және шығыстардың тиімсіз бағыттарын жоспарлау мен оңтайландыру сапасын арттыру бойынша негізгі мақсатқа қол жеткізбеу тәуекелдерінің болуын көрсетеді.

Көрсетілген тәуекелдердің ба-сталуы қорытындыда көрсетілген республикалық бюджетті қалыптастыру процесіндегі институционалдық кемшіліктерге, сондай-ақ бюджет жобасын Үкімет пен Есеп комитетіне енгізу мерзімдерінің сақталмауына жана-ма байланысты.

Республикалық бюджет жобасына қысқа мерзімде (3 - 4 күнтізбелік күннен артық емес) қорытынды дайындау жоспарлы шығыстардың басым бағыты, сондай-ақ олардың мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарын іске асыруға қосқан үлесі бойынша аса толымды сарапшылық баға беруге мүмкіндік бермейді.

Бұл ретте бір уақытта республикалық бюджет туралы заң жобасын Парламентке енгізу күні қорытындының Үкіметке жіберілуі Есеп комитетінің ұсынымдары мен тұжырымдарын есепке ала отырып, жобаны түзету мерзімінің жеткіліксіздігіне байланысты үшжылдық кезеңге арналған қаржыландыру көлемін айқындаған кезде бюджет жүйесі қағидаттарының бұзушылықтарын

алдын алуға бағытталмаған.

Елдің әлеуметтік-экономикалық даму басымдықтарын іске асыру үшін республикалық бюджет жобасын айқындау сапасының стратегиялық мәнін назарға ала отырып, бюджет жобасының екі кезеңде әзірленуі тұрғысынан алдын ала бағалау тәсілдерін қайта қараған жөн.

Үкімет тиісті Болжамды және бюджет жобасын мақұлдағанға дейін сценарийлік болжамға және әкімшілердің бюджеттік өтінімдер жобасына алдын ала қорытынды енгізу экономикалық әлеуетті және бюджет қаражатын басқару бойынша шешімдердің тиімділігін арттыру бойынша шаралар қолдануға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығы.

2. «Информациялы дамытудың 2015 - 2019 жылдарға арналған "Нұрлы жол" мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 6 сәуірдегі № 1030 Жарлығы.

3. "Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы" Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 12 қарашадағы Заңы.

4. «2017 -2021 жылдарға арналған «Нұрлыжер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 31 желтоқсандағы №922 қаулысы.

5. «Нысаналы даму трансфертерін қарау және іріктеу қағидаларын бекіту туралы» Қаржы министрінің 2015 жылғы 25 ақпандағы №126 бұйрығы.

6. «Тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемінің шеңберінде дәрілік заттармен және медициналық мақсаттағы бұйымдармен, оның ішінде белгілі бір аурулары (жай-күйлері) бар азаматтардың жекелеген санаттарына амбулаториялық деңгейде тегін немесе жеңілдікпен берілетін дәрілік заттармен және мамандандырылған емдік өнімдердің тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2011 жылғы 4 қарашадағы № 786 бұйрығы.

Нуржанов Н.А.

Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского бюджета, Астана, Казахстан.



Анализ эффективности управления бюджетными средствами, направленными на развитие спорта

Аннотация: В данной статье автором раскрыта подробная информация текущего положения дел в сфере спорта, как в сфере массового спорта, так и спорта высших достижений. Сделан глубокий анализ соответствия уровня финансирования и достижения целевых показателей, утвержденных в Стратегическом плане на 2017-2021 годы Министерства культуры и спорта Республики Казахстан, а также содержания цели во взаимосвязи с индикаторами вышестоящих документов Системы государственного планирования. Даны конкретные рекомендации по повышению эффективности управления бюджетными средствами в указанной сфере.

Ключевые слова: спорт высших достижений, эффективность управления бюджетными средствами, востребованные виды спорта, результативность.

Аңдатпа: Осы мақалада автор спорт саласындағы, соның ішінде бұқаралық спорт және жоғары жетістіктер спорты саласындағы қазіргі жағдай туралы егжей-тегжейлі ақпаратты ашып көрсеткен. Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің 2017-2021 жылдарға арналған Стратегиялық жоспарында бекітілген қаржыландыру және нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу деңгейінің сәйкестігіне, сондай-ақ Мемлекеттік жоспарлау жүйесінің жоғары тұрған құжаттарының индикаторларымен мақсаттың өзара байланысу мазмұнына терең талдау жүргізілген. Көрсетілген салада бюджет қаражатының басқарылу тиімділігін арттыру бойынша нақты ұсыныстар берілген.

Түйінді сөздер: жоғары жетістіктер спорты, бюджет қаражатының басқарылу тиімділігі, талап етілген спорт түрлері, нәтижелілік.

Annotation: In this article the author discloses the detailed information about the current situation in the sphere of sport, as well as in the sphere of popular sport and high performance sport. It is made the in-depth correspondence analysis of financing and achievement of target values, approved in the Strategic plan for 2017-2021 of the Ministry of culture and sport of the Republic of Kazakhstan, as well as the goal content in interaction with the indicators of the above-mentioned documents of the state planning System. The concrete recommendations to increase the effectiveness of management with the budgetary funds in the indicated sphere are given.

Key words: high performance sport, effectiveness of management with the budgetary funds, popular sport, performance.

В Послании от 31 января 2017 года «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым было озвучено, что необходимо кардинально повысить эффективность бюджетных расходов. [2]

В реализацию данных приоритетных задач Счетным комитетом осуществляется оценка эффективности использования бюджетных средств, выделяемых на развитие социальной сферы, на которую приходится более 40 процентов республиканского бюджета.

В настоящее время органами внешнего государственного аудита признана эффективность перехода от текущего операционного контроля на экспертно-аналитические мероприятия и аудит эффективности. Усиление экспертно-аналитической работы до проведения государственного аудита позволяет государ-

ственным аудиторам, располагая результатами анализа, точно и качественно оценивать проблемные вопросы.

Так, анализ эффективности управления бюджетными средствами, направленными на развитие спорта, проведен с вышеобозначенной целью и до предстоящих аудиторских мероприятий в сфере спорта.

Обзор документов системы государственного планирования позволил выстроить иерархию целей и задач в сфере спорта от масштабов государства до уровня государственного органа.

При исследовании соблюдения декомпозиции целей и задач выявлены проблемные вопросы. Так, действующая формулировка цели в Стратегическом плане на 2017-2021 годы Министерства культуры и спорта (далее – МКС) не отражает

конкретный ориентир в развитии сферы спорта и демонстрирует общее направление работы.[3] Также прослеживается отсутствие четкой причинно-следственной связи цели с обозначенными в стратегическом плане проблемами, что не способствует улучшению текущего состояния сферы спорта.

Стоит отметить, что в Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2020 года содержатся стратегические цели в сфере здорового образа жизни, которые не отражают решение проблем в сфере массового спорта и спорта высших достижений. Стратегическая цель в сфере спорта до 2020 года в данном документе не предусмотрена.[1]

При такой ситуации финансирование сферы спорта из республиканского и местных бюджетов имеет потенциальные риски в части эффективности использования выделяемых бюджетных средств.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Полагаем необходимым пересмотреть действующую формулировку цели, предусмотренную в Стратегическом плане МКС на 2017-2021 годы

Дополнительно к указанным потенциальным рискам следует отнести сконцентрированность МКС при управлении бюджетными средствами на количественных показателях (бюджетные программы). Однако, большего внимания от

государственных органов требуют качественные показатели, характеризующие эффект от бюджетного финансирования на сферу.

В регионах страны развиваются от 17 до 32 летних олимпийских видов спорта из 42. При этом коли-

чество видов спорта, где были завоеваны олимпийские медали в разрезе регионов, колеблется от 1 до 11. Данный показатель говорит о том, что подготовка спортсменов высокого класса в разрезе регионов проводится не на должном уровне.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Полагаем целесообразным учитывать данную ситуацию при планировании бюджетных средств

Мероприятия по пропаганде спорта являются важной составляющей в развитии сферы спорта. Ежегодно для их реализации выделяются значительные бюджетные средства (2015 год – 933,5 млн. тен-

ге, 2016 год – 1 062 млн. тенге, 2017 год – 1 255 млн. тенге). При этом, принимаемые меры не позволяют увеличить охват населения массовым спортом, который по итогам 2016 года составил порядка 20% от

общего населения. Такой показатель свидетельствует о наличии рисков достижения уровня 30% охвата, определенного Стратегическим планом развития до 2020 года.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: В этой связи предлагаем МКС провести анализ на предмет реалистичности достижения данного показателя и при необходимости выработать соответствующий План мероприятий

В действующей системе подготовки спортсменов высокого класса, которая предполагает последовательность (непрерывность) от детско-юношеских спортивных

школ (далее – ДЮСШ) до уровня национальных сборных команд Республики Казахстан, прослеживаются определенные сбои. Так, в 2017 году лишь 1,3 % занимавшихся

в ДЮСШ продолжили профессиональное обучение в школах высшего мастерства, в центрах подготовки олимпийского резерва их доля составила всего лишь 0,6%.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Полагаем показатели действующей системы подготовки спортсменов высокого класса низкими и требующими внимания и изучения со стороны МКС

При сравнении 20 наиболее многочисленных видов спорта по количеству занимающихся с 19 видами спорта (международные соревнования) на местном уровне, финансирование которых превышает 100 млн.тенге, установлено совпадение по большинству из них. Исключение составили такие востребованные виды спорта как тяжелая атлетика, художественная гимнастика, лыжные гонки, кикбоксинг и велоспорт, которые не являются сравнительно затратными. В свою очередь, не столь популярными являются хоккей с мячом (2017 год – 357,1 млн. тенге), теннис (2017 год – 120,3 млн. тенге), каратэ-до (2017 год – 112,7 млн.тенге) и водное поло (2017 год – 104,9 млн.тенге), несмотря на выделение для них значительных объемов финансирования.

Также проведен анализ эффективности выделяемых объемов финансирования исходя из количества

завоеванных призовых мест на международных соревнованиях. Так, на подготовку и участие в международных спортивных соревнованиях по боксу, греко-римской борьбе, легкой атлетике, тогызкумалак выделяются более 100 млн.тенге (затратные) и по данным видам спорта наблюдаются более высокие показатели по количеству завоеванных призовых мест на одного спортсмена (результативные).

Однако, такие менее затратные виды спорта, как велосипедный спорт, пауэрлифтинг, рукопашный бой, ушу, шашки, инвалидные виды, смешанные единоборства также являются результативными.

На республиканском уровне также большинство востребованных и затратных видов спорта совпадают. Исключение составили стрельба из лука, плавание, синхронное плавание, стрельба стендовая, лыж-

ные гонки, которые являются востребованными, но не затратными. А такие виды спорта, как горнолыжный спорт, хоккей с шайбой (жен.), шорт-трек, являясь затратными, не востребованы среди населения.

Связь данных категорий видов спорта (востребованных и затратных) с результативностью показал, что бокс, борьба женская, борьба греко-римская, гребля на байдарках и каноэ, легкая атлетика, современное пятиборье, стрельба пулевая, таеквондо, тяжелая атлетика являются одновременно востребованными, затратными и результативными видами спорта.

Шорт-трек является затратным и результативным, но не востребованным видом.

Плавание и синхронное плавание являются востребованными и результативными, но не затратными видами спорта.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Эффективными видами спорта определены одновременно востребованные, затратные и результативные.

При этом, полагаем, что необходимо обратить внимание в плане финансирования на менее затратные, но результативные виды спорта

Объемы бюджетных средств, выделяемых из республиканского и местных бюджетов на развитие спорта, имеют тенденцию к увеличению. Если в 2015 году выделялось 130,5 млрд.тенге, то 2017 году данная сумма возросла более чем в 1,2 раза и составила 159,6 млрд.тенге.

Стоит упомянуть, что одним из актуальных направлений бюджетной политики в настоящее время является привлечение внебюджет-

ных источников финансирования. Однако, согласно представленным сведениям, внебюджетные средства (собственные средства спортивных организаций и средства спонсоров) привлекают лишь 5 регионов: Атырауская, Жамбылская, Карагандинская и Павлодарская области, а также город Астана.

По сравнению с инвестициями государства их объемы незначительны. На местном уровне в 2017 году

они составили 0,2%, на республиканском – 2%. Следовательно, основная нагрузка ложится по-прежнему на местные бюджеты. Организации на хозяйственном ведении, имея законодательно закрепленную возможность, не ведут работу по привлечению дополнительных источников для финансирования своей деятельности.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Необходимо выстроить работу по привлечению внебюджетных источников, в том числе применение элементов государственно-частного партнерства для реализации инвестиционных проектов

Анализ обеспеченности спортивных организаций собственными зданиями показал, что в 2017 году из 553 организаций 366 имеют собственные здания (66%). Низкий процент обеспеченности наблюдается по спортивным клубам для инвалидов (из 22 организаций 11 арендуют здание) в основном в Павлодарской области и городе Астане, а также детско-юношеским клубам физической подготовки (из 40 организаций 11 арендуют здания), большинство

из которых расположено в Костанайской области.

На республиканском уровне аналогичный показатель обеспеченности составляет 47,4%. Из 9 центров олимпийской подготовки 2 имеют собственные здания, то есть уровень обеспеченности составляет 22%. Дирекция штатных национальных команд и спортивного резерва, Центр национальных и конных видов спорта, а также центры спортивной подготовки для лиц с ограниченными

физическими возможностями не имеют собственных зданий и арендуют помещения.

Почти все республиканские организации для полноценного занятия учебно-тренировочным процессом арендуют спортивную инфраструктуру (спортивные базы, спортивные залы, спортивные сооружения и т.д). Ежегодные расходы на аренду спортивной инфраструктуры составляют более 700 млн.тенге.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Исходя из этого требуется более глубокий анализ затрат на данные цели для определения выгоды и убытков

На протяжении трех лет наблюдается устойчивый рост потребности в кадрах (потребность в штатных единицах тренерского состава по нормативу в 2015 году составила 792 ед., в 2016 году – 851, в 2017 году – 870,5). В составе данной потребности преобладает доля необеспеченности тренерами высшего, среднего уровня квалификаций высшей и

первой категорий. Если в 2015 году необеспеченность такими тренерами составляла 36,4 %, то 2017 году она увеличилась до 40,1%. Данный факт создает риски снижения уровня подготовки спортсменов.

На республиканском уровне в 2015-2017 годах доля необеспеченности вышеназванными тренерами увеличилась от 72,2 до 75,1%.

Стоит отметить, что в школах высшего спортивного мастерства потребность в тренерско-преподавательских кадрах превышает фактическую численность тренеров-преподавателей (в 2015 и 2016 годах фактически работали 77 ед., потребность по нормативу составляла 89 ед., 2017 году – 78 / 88 ед.).

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Полагаем, что такая ситуация не может положительно сказываться на качестве обучения спортсменов и их результатах

Некоторые спортивные объекты используются не на полную мощность, несмотря на то, что на их содержание выделяются значительные бюджетные средства. В частности, используются всего на 30% следующие объекты:

- ▶ теннисный центр в городе Актау (с расходами на содержание в размере 90,5 млн.тенге);
- ▶ физкультурно-оздоровительный комплекс в Западно-Казахстанской области (10 млн.тенге);
- ▶ стадион в Кызылординской об-

ласти (45 млн.тенге).

Следовательно, данные бюджетные средства расходуются неэффективно.

Значительные средства продолжают расходоваться на консервацию и удорожание объектов строительства. Тем самым фиксируется дополнительная нагрузка на бюджет, а также наличие рисков неэффективного использования бюджетных средств.

Например, Республиканская база олимпийской подготовки в

Алматинской области не введена в запланированный срок по причине несвоевременного и неполного финансирования. В настоящее время объект находится на консервации, в связи с чем из республиканского бюджета выделено 50 млн.тенге, планируется корректировка проектно-сметной документации.

Также проблемным объектом является строительство многофункционального спортивного комплекса «Центр олимпийской подготовки» в городе Астане. По данному объ-

екту ведутся судебные разбирательства, на техническое обследование зданий и сооружений выделено 21,3 млн.тенге, планируется корректи-

ровка проектно-сметной документации.

По строительству Республиканской базы лыжного спорта в городе

Щучинске Акмолинской области (I и II очередь) проведена корректировка проектно-сметной документации с удорожанием на 23,3 млрд.тенге.

РЕКОМЕНДАЦИЯ: В этой связи предлагаем при планировании бюджетных средств основательно изучать потенциальные риски в управлении бюджетными средствами. Например, ввести практику составления плана управления предлагаемым проектом, где должны быть раскрыты все процессы и действия администратора бюджетных программ. Также предлагаем анализировать возможности бюджета на предмет бесперебойного финансирования дорогостоящих объектов

При исследовании тенденций в финансировании и их взаимосвязи с изменением количества спортсменов на республиканском уровне

выяснилось следующее. При росте объемов финансирования (с 130,5 млрд.тенге в 2015 году до 159,6 млрд.тенге в 2017 году) организаций спор-

та количество спортсменов стабильно снижается (от 295 075 чел. в 2015 году до 266 653 чел. на 1.07.2017 года).

РЕКОМЕНДАЦИЯ: Предлагаем учитывать данные тенденции при планировании бюджета

Таким образом, проведенный анализ позволил сделать следующие выводы. При отсутствии конкретного ориентира в вопросах развития сферы спорта эффективно планировать бюджетные средства не предоставляется возможным. Более того, прослеживаются несоответствия предусмотренных объемов бюджетных средств и текущих тенденций.

Деятельность МКС создает дополнительную нагрузку на бюджет, поскольку продолжается практика расходования бюджетных средств на консервацию и удорожание объектов строительства, содержание некоторых спортивных объектов, использующихся не на полную мощность. Такое использование бюджетных средств также не может быть эффективным.

Полагаем, что состояние планирования и исполнения бюджетных средств связано с качеством менеджмента в данной сфере. Возможности, предоставляемые государством в виде финансирования направлений развития спорта, не используются в полной мере.

Недостаточность количества спортивных сооружений для развития массового спорта среди населения страны говорит о недоступности получения спортивных услуг. Необеспеченность кадрами тренерского состава негативно сказывается на качестве обучения спортсменов и создает угрозы для будущих спортивных достижений. В то же время неоспоримо то, что от таких ключевых показателей зависит улучшение качества человеческого капитала, как важнейшего приоритета, опре-

деленного Главой государства.

Список использованных источников:

1. Указ Президента Республики Казахстан от 1 февраля 2010 года № 922 «О Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2020 года».

2. Послание Президента Республики Казахстан от 31 января 2017 года «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность».

3. Приказ Министра культуры и спорта Республики Казахстан от «29» декабря 2016 года № 349 «Стратегический план Министерства культуры и спорта Республики Казахстан на 2017-2021 годы».

Мақаланың қазақ тіліндегі нұсқасы

Спортты дамытуға бағытталған бюджет қаражатының басқарылу тиімділігін талдау

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың 2017 жылғы 31 қаңтардағы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында бюджет шығыстарының тиімділігін түбегейлі арттыру қажеттілігі атап көрсетілді. [2]

Осы басым міндеттерді іске асыру мақсатында Есеп комитеті республикалық бюджеттің 40 пайыздан астамы келетін әлеуметтік саланы дамытуға бөлінетін бюджет қаражатының пайдаланылу тиімділігіне бағалау жүргізеді.

Қазіргі уақытта сыртқы мемлекеттік аудит органдары ағымдағы операциялық бақылаудан сарапшылық-аналитикалық іс-шараларға және тиімділік аудитіне көшу тиімділігін мойындаған. Мемлекеттік аудит жүргізгенге дейін сарапшылық-аналитикалық жұмысты күшейту мемлекеттік аудиторлардың күрделі мәселелерді талдау нәтижелері арқылы нақты және сапалы бағалауына мүмкіндік береді.

Сөйтіп, спортты дамытуға бағытталған бюджет қаражатының

басқарылу тиімділігіне талдау жоғарыда белгіленген мақсатпен және спорт саласындағы алдағы аудиторлық іс-шараларға дейін жүргізілді.

Мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарына шолу мемлекет ауқымынан бастап мемлекеттік орган деңгейіне дейін спорт саласындағы мақсаттар мен міндеттердің иерархиясын құруға мүмкіндік берді.

Мақсаттар мен міндеттер декомпозициясының сақталуын зерттеген кезде күрделі мәселелер

анықталды. Сөйтіп, Мәдениет және спорт министрлігінің (бұдан әрі – МСМ) 2017-2021 жылдарға арналған Стратегиялық жоспарындағы мақсаттың қолданыстағы тұжырымдамасы спорт саласын дамытудың нақты бағдарын емес, ал жалпы жұмыс бағытын көрсетеді. [3] Сондай-ақ стратегиялық жоспарда белгіленген проблемалар мен мақсаттың нақты себепсалдарлық байланысының болмауы

байқалады, бұл спорт саласының қазіргі жағдайын жақсартуға ықпал етпейді.

Айта кететін жайт, Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында салауатты өмір салты саласындағы стратегиялық мақсаттар қамтылады, олар бұқаралық спорт және жоғары жетістіктер спорты саласындағы проблемалардың шешімін көрсетпейді. Бұл

құжатта 2020 жылға дейін спорт саласындағы стратегиялық мақсат қарастырылмаған.[1]

Осындай жағдай кезінде республикалық және жергілікті бюджеттерден спорт саласын қаржыландыру бөлінетін бюджет қаражатының пайдаланылу тиімділігі тұрғысынан әлеуетті тәуекелдерге ие болады.

ҰСЫНЫС: МСМ-нің 2017-2021 жылдарға арналған Стратегиялық жоспарында қарастырылған мақсаттың қолданыстағы тұжырымдамасын қайта қарау қажет деп санаймыз

Көрсетілген әлеуетті тәуекелдерге қосымша МСМ-нің бюджет қаражатын басқару кезінде сандық көрсеткіштерге (бюджеттік бағдарламаларға) шоғырланушылығын жатқызуға болады. Алайда бюджеттік қаржыландырудың салаға әсерін

сипаттайтын сапалық көрсеткіштер мемлекеттік органдардың назарын талап етеді.

Ел өңірлерінде 42 жазғы олимпиадалық спорт түрлерінің 17-32 түрі дамып жатыр. Бұл ретте өңірлер тұрғысынан олимпиада медальдарын жеңіп алған спорт

түрлерінің саны 1-ден 11-ге дейін ауытқиды. Бұл көрсеткіш өңірлер тұрғысынан жоғары санаттағы спортшыларды даярлау тиісті деңгейде жүргізілмейтіндігін көрсетеді.

ҰСЫНЫС: Бюджет қаражатын жоспарлаған кезде осы жағдайды ескерген жөн деп санаймыз

Спортты насихаттау бойынша іс-шаралар спорт саласын дамытудың маңызды құрамдасы болып табылады. Жыл сайын оларды іске асыру үшін елеулі бюджет қаражаты бөлінеді (2015 жыл – 933,5

млн. теңге, 2016 жыл – 1 062 млн. теңге, 2017 жыл – 1 255 млн. теңге). Мұндайда қолданылатын шаралар халықтың бұқаралық спортпен қамтылуын ұлғайтуға мүмкіндік бермейді, бұл 2016 ж. қорытындысы

бойынша жалпы халықтың шамамен 20% құрады. Мұндай көрсеткіш 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында айқындалған 30% қамту деңгейіне қол жеткізу тәуекелдерінің болуын көрсетеді.

ҰСЫНЫС: Осыған байланысты, біз МСМ-ге осы көрсеткішке қол жеткізу шынайылығы мәніне талдау жүргізуді және қажеттілігіне қарай тиісті Іс-шаралар жоспарын әзірлеуді ұсынамыз

Балалар мен жасөспірімдер спорт мектептерінен (бұдан әрі - БЖСМ) бастап Қазақстан Республикасының ұлттық құрама командаларының деңгейіне дейін жүйелілікті (үздіксіздікті) көздейтін

жоғары санаттағы спортшыларды даярлаудың қолданыстағы жүйесінде белгілі бір ақаулар байқалады. Сөйтіп, 2017 ж. БЖСМ-де айналысқан спортшылардың тек 1,3%-ы жоғары шеберлік

мектептерінде кәсіби білім алуды жалғастырды, олардың олимпиада резервін даярлау орталықтарындағы үлесі тек 0,6% құраған.

ҰСЫНЫС: Жоғары санаттағы спортшыларды даярлаудың қолданыстағы жүйесінің көрсеткіштерін төмен және МСМ тарапынан назар аудару мен зерделеуді талап етеді деп санаймыз

Айналысатындардың саны бойынша ең көп 20 спорт түрлерін қаржыландыруы 100 млн.теңгеден асып түсетін жергілікті деңгейдегі 19 спорт түрлерінен (халықаралық жарыстар) салыстырған кезде олардың көпшілігі бойынша сәйкестік анықталды. Бұл ауыр атлетика, көркем гимнастика, шаңғы жарысы, кикбоксинг және велоспорт сияқты талап етілген, салыстырмалы шығынды болып табымайтын спорт түрлеріне қатысы жоқ. Өз кезегінде, доппен хоккей (2107 жыл – 357,1 млн.теңге), теннис (2017 жыл – 120,3 млн.теңге), каратэ-до (2017 жыл – 112,7 млн.теңге)

және су полюсі (2017 жыл – 104,9 млн.теңге) сияқты спорт түрлеріне елеулі қаржыландыру көлемі бөлінетіндігіне қарамастан, олар аса дәріптелмейді.

Сонымен қатар халықаралық жарыстарда жеңіп алған жүлделі орындардың саны тұрғысынан бөлінетін қаржыландыру көлемінің тиімділігіне талдау жүргізілді. Сөйтіп, бокс, грек-рим күресі, жеңіл атлетика, тоғызқұмалақ бойынша халықаралық спорт жарыстарына даярлау мен қатысуға 100 млн. теңгеден артық (шығынды) бөлінеді және бұл спорт түрлері бойынша бір спортшы үшін жеңіп алған

жұлделі орындардың саны бойынша аса жоғары көрсеткіштер (нәтижелі) байқалады.

Алайда велоспорт, пауэрлифтинг, қоян-қолтық ұрыс, ушу, дойбы, мүгедек түрлері, аралас жеке-жеке сияқты аса шығынды емес спорт түрлері де нәтижелі болып табылады.

Республикалық деңгейде талап етілген және шығынды спорт түрлерінің көпшілігі бір-біріне ұқсайды. Оған тек талап етілген, бірақ шығынды болып табымайтын садақпен ату, жүзу, мәнәрлеп жүзу, стендтен ату, шаңғы жарысы сияқты спорт түрлері жатпайды. Ал

тау шаңғы спорты, шайбамен хоккей (әйел.), шорт-трек сияқты спорт түрлері шығынды бола тұра, халық арасында талап етілмеген.

Осы спорт түрлері санаттарының (талап етілген және шығынды) нәтижелілікпен байланысы

көрсеткендей, бокс, әйелдер күресі, грек-рим күресі, байдаркалық есу және каноэ, жеңіл атлетика, қазіргі бессайыс, оқпен ату, таеквондо, ауыр атлетика бір уақытта талап етілген, шығынды және нәтижелі спорт түрлері болып табылады.

Шорт-трек талап етілген спорт түрі емес, ал шығынды және нәтижелі болып табылады.

Жүзу және мәнерлеп жүзу шығынды спорт түрлері емес, ал талап етілген және нәтижелі болып табылады.

ҰСЫНЫС: Тиімді спорт түрлері бір уақытта талап етілген, шығынды және нәтижелі болып айқындалған. Мұндайда қаржыландыру жоспарында аса шығынды емес, бірақ нәтижелі спорт түрлеріне назар аудару қажет деп санаймыз

Спортты дамыту үшін республикалық және жергілікті бюджеттерден бөлінетін бюджет қаражатының көлеміне ұлғаюы тенденциясы тән. Егер 2015 ж. 130,5 млрд.теңге бөлінсе, онда 2017 ж. бұл сома 1,2 есеге артық өсіп, 159,6 млрд.теңгені құрады.

Айта кететін жайт, қазіргі уақытта бюджет саясатының өзекті бағыттарының бірі бюджет-

тен тыс қаржыландыру көздерін тарту болып табылады. Алайда ұсынылған мәліметтерге сәйкес, бюджеттен тыс қаражатты (спорт ұйымдарының меншікті қаражаты және демеушілердің қаражаты) тек 5 өңірмен тартылады: Атырау, Жамбыл, Қарағанды және Павлодар облыстары, сондай-ақ Астана қаласы.

Мемлекет инвестицияларымен салыстырғанда олардың көлемі

азғантай. 2017 ж. жергілікті деңгейде олар 0,2% құрады, республикалық деңгейде – 2%. Сәйкесінше, негізгі ауыртпалық бұрынғысынша жергілікті бюджеттерге түседі. Шаруашылық жүргізу құқығындағы ұйымдар заңнамалық тұрғыдан бекітілген мүмкіндікке ие бола отырып, өз қызметін қаржыландыруға қосымша көздер тарту бойынша жұмыс жүргізбейді.

ҰСЫНЫС: Бюджеттен тыс көздер тарту, соның ішінде инвестициялық жобаларды іске асыру үшін мемлекеттік-жекеше әріптестік элементтерін қолдану бойынша жұмысты қалыптастыру керек

Спорт ұйымдарының өз ғимараттарымен қамтамасыз етілуіне жүргізілген талдау көрсеткендей, 2017 ж. 553 ұйымның тек 366 ғана өз ғимараттары бар (66%). Төмен қамтамасыздандырылу пайызы көбінесе Павлодар облысы мен Астана қаласында орналасқан мүгедектерге арналған спорт клубтары (22 ұйымның 11-і ғимарат жалдайды), сондай-ақ басым көпшілігі Қостанай облысында орналасқан балалар мен жасөспірімдердің дене даярлығы клубтары (40 ұйымның

11-і ғимарат жалдайды) бойынша байқалады.

Республикалық деңгейде ұқсас қамтамасыздандырылу көрсеткіші 47,4% құрайды. 9 олимпиадалық даярлық орталықтарының 2-і өз ғимараттарына ие, яғни қамтамасыздандырылу деңгейі 22% құрайды. Ұлттық штаттық командалар және спорт резерві дирекциясында, Ұлттық және ат спорт түрлері орталығында, сондай-ақ дене мүмкіндіктері шектеулі тұлғаларға арналған спорттық

даярлау орталықтарында өз ғимараттары болмағандықтан, үй-жайларды жалға алады.

Түтелге жуық республикалық ұйымдар оқу-шынығу процесімен толық айналысу үшін спорт инфрақұрылымын (спорт базалары, спорт залдары, спорт жарақтары және т.б.) жалға алады. Спорт инфрақұрылымын жалдауға арналған жыл сайынғы шығыстар 700 млн.теңгеден артық құрайды.

ҰСЫНЫС: Осы тұрғыдан пайда мен залалдарды айқындау үшін осы мақсатқа арналған шығындарға аса терең талдау жүргізу қажет

Үш жыл бойы кадр қажеттілігінің тұрақты өсімі байқалады (норматив бойынша жаттықтырушылар құрамының штаттық бірлігіне деген қажеттілік 2015 ж. 792 бірл. құрады, 2016 ж. – 851, 2017 ж. – 870,5). Осы қажеттілік құрамында жоғары және бірінші санаттағы жоғары, орташа біліктілік деңгейі бар жаттықтырушылармен қамтамасыз етілмеу үлесі басым. Егер 2015 ж.

осындай жаттықтырушылармен қамтамасыз етілмеу 36,4 % құраса, онда 2017 ж. ол 40,1%-ға дейін ұлғайды. Бұл факт спортшыларды даярлау деңгейінің төмендеуіне тәуекелін туындатады.

2015-2017 жылдары республикалық деңгейде жоғарыда аталған жаттықтырушылармен қамтамасыз етілмеу үлесі 72,2-ден 75,1%-ға дейін ұлғайды. Сондай-ақ

айта кету керек, жоғары шеберлік мектептерінде жаттықтырушы-оқытушылық кадрлар қажеттілігі жаттықтырушы-оқытушылардың нақты санынан асып түседі (2015 және 2016 жылдары іс жүзінде 77 бірл. жұмыс істеді, норматив бойынша қажеттілік 89 бірл. құрады, 2017 ж. – 78 / 88 бірл.).

ҰСЫНЫС: Мұндай жағдай спортшыларды оқыту сапасына және олардың нәтижелеріне оң әсерін тигізбейді деп санаймыз

Кейбір спорт объектілерін ұстауға елеулі бюджет қаражаты бөлінгенмен, олар толық көлемде пайдаланылмайды. Әсіресе мына объектілер тек 30%-ға пайдаланылады:

▶ Ақтау қаласындағы тен-

нис орталығы (ұстауға арналған шығыстары 90,5 млн.теңге мөлшерінде);

▶ Батыс Қазақстан облысындағы дене шынықтыру-сауықтыру кешені (10 млн.теңге);

▶ Қызылорда облысындағы ста-

дион (45 млн.теңге).

Сәйкесінше, осы бюджет қаражаты тиімсіз жұмсалады.

Құрылыс объектілерін консервациялау мен қымбаттауға елеулі қаражат жұмсалады. Мұнымен бюджетке түсетін қосымша жүктеме,

сондай-ақ бюджет қаражатының тиімсіз пайдаланылу тәуекелдерінің болуы тіркеледі.

Мысалы, Алматы облысындағы Республикалық олимпиадалық даярлық базасы уақтылы және толық қаржыландырмау себебінен жоспарланған мерзімде пайдалануға берілмеген. Қазіргі уақытта объект консервациялауда тұр, осыған байланысты республикалық бюджеттен 50 млн.

теңге бөлінген, жобалық-металық құжаттаманы түзету жоспарланады.

Сонымен қатар Астана қаласындағы «Олимпиадалық даярлық орталығы» көпфункционалды спорт кешенінің құрылысы күрделі объект болып табылады. Осы объект бойынша сот талқылаулары жүргізіледі, ғимараттар мен құрылыстарды техникалық тексеру-

ге 21,3 млн.теңге бөлінді, жобалық-металық құжаттаманы түзету жоспарланады.

Ақмола облысының Щучье қаласында Республикалық шаңғы спорт базасының құрылысы бойынша (I және II кезек) 23,3 млрд.теңгеге қымбаттай отырып, жобалық-металық құжаттамаға түзету жүргізілген.

ҰСЫНЫС: Осыған байланысты, біз бюджет қаражатын жоспарлаған кезде бюджет қаражатын басқарудың әлеуетті тәуекелдерін түбегейлі зерделеуді ұсынамыз. Мысалы, ұсынылатын жобаны басқару жоспарын құру тәжірибесін енгізу, мұнда бюджеттік бағдарламалар әкімшісінің барлық процестері мен әрекеттері ашып көрсетілуі керек. Сондай-ақ қымбат объектілерді үздіксіз қаржыландыру мәніне бюджет мүмкіндіктерін талдауды ұсынамыз

Қаржыландыру тенденцияларын және олардың республикалық деңгейдегі спортшылар санының өзгеруімен байланысын зертте-

ген кезде мыналар анықталды. Спорт ұйымдарын қаржыландыру көлемінің өсімі кезінде (2015 ж. 130,5 млрд.теңгеден 2017 ж.

159,6 млрд.теңгеге дейін) спортшылар саны тұрақты түрде төмендейді (2015 ж. 295 075 адамнан 1.07.2017 ж. 266 653 адамға дейін).

ҰСЫНЫС: Бюджетті жоспарлау кезінде осы тенденцияларды ескеруді ұсынамыз

Осылайша, жүргізілген талдау мынадай тұжырымдау жасауға мүмкіндік берді. Спорт саласын дамыту мәселелерінде нақты бағдар болмаған кезде бюджет қаражатын тиімді жоспарлау мүмкін болмайды. Сонымен бірге бюджет қаражатының және қазіргі тенденциялардың қарастырылған көлемінің сәйкессіздігі байқалады.

МСМ қызметі бюджетке қосымша жүктеме түсіреді, себебі құрылыс объектілерін консервациялау мен қымбаттауға, толық көлемде пайдаланылмайтын кейбір спорт объектілерін ұстауға арналған бюджет қаражатын жұмсау тәжірибесі жалғасады. Бюджет қаражатын осылайша пайдалану тиімді бола алмайды.

Бюджет қаражатын жоспарлау мен атқарудың жай-күйі осы

саладағы менеджмент сапасымен байланысты деп ойлаймыз. Мемлекеттің спортты дамыту бағыттарын қаржыландыру түрінде ұсынатын мүмкіндіктері толық пайдаланылмайды.

Халық арасында бұқаралық спортты дамытуға арналған спорт құрылыстары санының жетіспеушілігі спорт қызметтерінің қолжетімсіз екенін көрсетеді. Жаттықтырушылар құрамының кадрларымен қамтамасыздандырылмау спортшыларды оқыту сапасына теріс әсер етіп, болашақ спорт жетістіктері үшін қауіп төндіреді. Мемлекет басшысы айқындаған маңызды басымдық ретінде адам капиталы сапасының жақсаруы осындай негізгі көрсеткіштерге байланысты екеніне шүбә жоқ.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 1 ақпандағы №922 Жарлығы.
2. Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың 2017 жылғы 31 қаңтардағы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауы.
3. Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2016 жылғы 29 желтоқсандағы бұйрығы «Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің 2017-2021 жылдарға арналған Стратегиялық жоспары».



ШЕТЕЛДІК АВТОРЛАРДЫҢ ЖАРИАЛАНЫМДАРЫ ПУБЛИКАЦИИ ЗАРУБЕЖНЫХ АВТОРОВ



Бариленко В.И.

Финансовой университет при Правительстве Российской Федерации,
д.э.н., профессор, Москва, Россия.

Государственный аудит и бизнес-анализ

Аңдатпа: Мемлекеттің қойған міндеттерін шешуге бағытталған іс-шаралардың тиімділігін, рационалдылығын және уақытылығын бағалау мемлекеттік аудиттің басты мақсаты болып табылады. Мекемелердің даму перспективаларын негізділігін және міндеттерге сәйкестігін бағалауға бизнес-талдау мүмкіндік береді. Мақалада, компаниялардың тұрақты даму жағдайларын жасау және инновациялық қызмет бағыттарын таңдауға мүмкіндік беретін, көлемін бағалайтын және бизнес мәселелерін сәйкестендіру жолдары ұсынылған. Бизнес-талдаудың принциптері, мемлекеттік аудит барысында компанияның болашақтағы тұрақты даму қажеттілігіне сай, мемлекеттік саясат талаптарына жауап беретін, өз аймақтарының даму траекториясы қалыптасуының мақсаттылығын бағалауға мүмкіндік береді. Аналитикалық жұмыстың жаңа салыстырмалы бағыты ретінде, сонымен қатар жалпы қоғамның және компанияның ұзақ уақытты жағдайын қамтамасыз ететін, бизнестегі өзгерістерге бағытталған стратегиялық шешімдерді таңдауға арналған мативациялық құрал бизне-жопарлау болуы мүмкін.

Түйінді сөздер: мемлекеттік аудит, бизнес-талдау, стейкхолдерлар, талаптар, мәселелер, тұрақты даму, қызмет жа-саушы субъект, мемлекеттік экономикалық саясат, коммерциялық компания, компания менеджменті, экономикалық қауіпсіздік

Аннотация: Важнейшей задачей государственного аудита является оценка своевременности, рациональности и эффективности мероприятий, направленных на решение поставленных государством задач. Бизнес-анализ позволяет на основе изучения требований ключевых заинтересованных сторон обосновывать перспективные пути развития организаций и оценивать их соответствие этим задачам. В статье предлагаются подходы к идентификации проблем бизнеса и оценке их масштабов, дающие возможность выбора направлений инновационной деятельности и создания условий устойчивого развития компаний. Принципы бизнес - анализа дают возможность в ходе государственного аудита оценивать целесообразность формирования компаниями траекторий своего предстоящего развития, отвечающего требованиям государственной экономической политики, потребностям устойчивого развития регионов своего присутствия, отраслей и общества в целом. Достаточно надежным инструментом мотивации для выбора стратегических решений, направленных на изменения в бизнесе, способные обеспечить условия долгосрочного устойчивого развития компаний и общества в целом, может служить бизнес-анализ, как сравнительно новое направление аналитической работы.

Ключевые слова: государственный аудит, бизнес-анализ, стейкхолдеры, требования, проблемы, устойчивое развитие, хозяйствующие субъекты, государственная экономическая политика, коммерческая компания, менеджмент компаний, экономическая безопасность.

Annotation: The most important task of the state audit is to assess the timeliness, rationality and effectiveness of measures aimed at solving the tasks set by the state. Business analysis allows, based on the study of the requirements of key stakeholders, to substantiate the perspective ways of development of organizations and assess their compliance with these tasks. The article suggests approaches to identifying problems of business and assessing their scale, giving the opportunity to choose the directions of innovation and create conditions for the sustainable development of companies. Principles of business analysis provide an opportunity in the course of the state audit to assess the feasibility of forming companies' trajectories of their upcoming development which meets the requirements of state economic policy, the needs of sustainable development of regions of its presence, industries and society as a whole. A business-analysis, as a relatively new direction of analytical work, can serve as a reliable tool for motivating strategic decisions aimed at changes in business that can provide conditions for long-term sustainable development of companies and society as a whole.

Keywords: state audit, business analysis, stakeholders, requirements, problems, sustainable development, economic entities, state economic policy, commercial company, company management, economic security.

В условиях сложных и противоречивых социально-экономических процессов последних лет существенно возрастает роль государственного регулирования, способного целенаправленно осуществлять меры, обеспечивающие развитие

как государств в целом, так и отдельных экономических субъектов. Это наглядно подтверждает реализуемая ныне в Республике Казахстан программа «Модернизация 3.0». Многоплановость и масштабность решаемых в ее рамках задач объ-

ективно обуславливает необходимость государственного контроля достижений поставленных целей и эффективности использования выделяемых бюджетных средств.

В своем послании от 31.01.2017 г. Президент Республики Казахстан

Н. Назарбаев сказал, что «Модернизация 3.0» это «не план борьбы с текущими глобальными вызовами, а надежный мост в будущее» [1]. Это означает, что государственным органам страны и многочисленным экономическим субъектам необходимо иметь надежные ориентиры для решения не только тактических, но и перспективных задач модернизации применительно к специфике своего функционирования. Однако ни одна программа не в состоянии заранее предусмотреть все складывающиеся ситуации и определить все необходимые управленческие решения для всех организаций.

Какими же мотивами должны руководствоваться разнообразные хозяйствующие субъекты при самостоятельном определении путей своего инновационного развития в рамках реализации государственных программ? Как обеспечить наиболее рациональное использование выделяемых на цели модернизации экономики государственных ресурсов? По каким критериям можно оценивать эффективность управления развитием экономических субъектов в ходе государственного аудита? Ведь задачи такого аудита не сводятся к проверке достоверности отчетности о выполнении государственных заданий и использовании бюджетных средств, к контролю соблюдения законодательных норм. Важнейшей задачей современного аудита является оценка своевременности, рациональности и эффективности мероприятий, направленных на решение поставленных государством задач.

Достаточно надежным инструментом мотивации для выбора стратегических решений, направленных на изменения в бизнесе, способные обеспечить условия долгосрочного устойчивого развития компаний и общества в целом, может служить бизнес-анализ, как сравнительно новое направление аналитической работы [5]. Его применение дает возможность выбирать пути стратегического развития, руководствуясь не только теоретическими концепциями, призывами правительственных органов или личными предпочтениями предпринимателей, но и вполне реальными требованиями ключевых заинтересованных сторон бизнеса, способных оказать воздействие на работу компании. Именно такой подход позволяет обеспечить устойчивость бизнеса даже в неустойчивой, турбулентной среде.

Как известно, устойчивое функ-

ционирование и развитие основывается на выявлении и сбалансированном решении проблем бизнеса в экономической, социальной и экологической сферах. Но что можно обоснованно считать проблемами бизнеса и как их можно выявить? Как определить пути их решения?

В соответствии с теорией стейкхолдеров коммерческая компания – это не просто экономическая единица, используемая для извлечения прибыли. Компания должна рассматриваться как элемент той среды, в которой она действует, как подсистема в рамках системы более высокого уровня, которая и сама способна влиять на свое окружение, и в то же время испытывает на себе влияние этого окружения – своих стейкхолдеров, взаимодействует с которыми во многом определяет ее судьбу [2].

Реальная долгосрочная успешность коммерческой компании достижима лишь в том случае, если ею будут учитываться интересы и требования различных групп заинтересованных сторон (стейкхолдеров), способных воздействовать на деятельность этой компании, оказывать ей содействие или, наоборот, просто ее торпедировать. К такого рода заинтересованным сторонам относятся собственники и инвесторы, менеджмент компаний и их исполнительный персонал, покупатели их продукции, поставщики ресурсов и деловые партнеры, банки и страховые организации, органы государственного и муниципального управления, местные сообщества и общественные движения. Известный американский ученый Р. Акофф предложил включать в число стейкхолдеров, заинтересованных в деятельности современных корпораций, даже будущие поколения людей. Это означает, что корпорации не должны своей деятельностью наносить ущерб интересам наших потомков и принимать решения, которые будут ограничивать свободу выбора для новых поколений в будущем. Это позволит предупреждать возникновение многих экологических и социальных проблем будущего, если уже сегодня наладить эффективное взаимодействие бизнеса и различных заинтересованных сторон в общей социально – экономической системе [3].

Поэтому, бизнес - анализ ориентирован на выявление и идентификацию проблем бизнеса на базе изучения требований ключевых заинтересованных сторон компании и

их сравнительного сопоставления с фактическими показателями ее деятельности. Выявляемые разрывы между этими показателями и требованиями важнейших заинтересованных сторон рассматриваются как признаки проблем бизнеса, подлежащих разрешению. При этом требования каждой из заинтересованных сторон должны быть выражены в виде соответствующих показателей, допускающих их количественное измерение и сопоставимость с аналогичными показателями, формируемыми в системе экономической информации компании. В тех случаях, когда в бухгалтерском финансовом, управленческом или налоговом учете отсутствуют данные, характеризующие реальное выполнение требований этих сторон, учетная система должна быть настроена на получение таких данных.

Для отбора требований, подлежащих исполнению, важно определить возможные масштабы потенциального воздействия на организацию выдвигающих их заинтересованных сторон. Принято считать, что степень влияния на организацию заинтересованного лица в основном зависит от двух характеризующих его переменных: власти и интереса [5]. Власть стейкхолдера определяется его способностью оказывать воздействие на организацию и ее политику. А его интерес характеризуется мотивацией и желанием влиять на эту организацию. Общая оценка влияния конкретного стейкхолдера на компанию определяется как произведение оценок его власти и интереса.

Экспертным путем с помощью балльных оценок исходных параметров (власть и интерес) и определения величин их произведения можно очертить круг наиболее влиятельных лиц в вопросах определения целей организации и путей их достижения, выявить тех стейкхолдеров, которые могут окантаться в потенциально конфликтных ситуациях, а также тех, чьи требования можно игнорировать.

В группу ключевых стейкхолдеров относятся те из них, которые обладают и высокой заинтересованностью в работе компании, и высоким уровнем власти, которую они вполне могут применить. Их требования должны быть удовлетворены в первую очередь. Они должны максимально информироваться и привлекаться к выработке решений. Компания должна стремиться повысить и так уже высокую заинте-

ресованность членов этой группы, выявлять их потребности и полностью их удовлетворять. По отношению к ним необходимо развить политику вовлечения и тесного сотрудничества, налаживать систему постоянной коммуникации и повышать степень взаимного доверия.

Вовлечение стейкхолдеров в разработку политики компании имеет много положительных последствий для обеспечения ее экономической безопасности. Это делает самих стейкхолдеров не только заинтересованными, но и ответственными за эффективное выполнение такой политики. Учет мнений многих сторон в ходе диалога с ними позволяет находить лучшие аргументы и принимать обоснованные решения, которые будут поддержаны широкими общественными кругами и не будут вызывать возможных последующих протестов.

Это естественным образом повышает легитимность политики компании и ее общественную значимость. Ведь в ходе процесса совместного обсуждения решений учитываются и экономические, и социальные, и экологические требования различных заинтересованных сторон, что обеспечивает условия устойчивого развития не только самой компании, но и общества в целом. Против таких решений сложно выступать и властным структурам, и политическим деятелям, и конкурентам. Однако диалог со стейкхолдерами не означает, что компания может снимать с себя ответственность за обеспечение своей безопасности и выполнение государственных программ, в которых она принимает участие.

Для выявления проблем бизнеса коммерческим организациям недостаточно знать только требования их заинтересованных сторон, необходимо оценивать и уровень реального выполнения этих требований. Поэтому важен сравнительный анализ требований ключевых стейкхолдеров и соответствующих фактических экономических, социальных и экологических параметров деятельности этих организаций. Разумеется, подобный анализ возможен лишь при условии его адекватного информационного обеспечения. В системе финансового, управленческого и налогового учета на регулярной основе должны формироваться показатели, сопоставимые с показателями, характеризующими выявляемые требования заинтересованных сто-

рон компании. В случае отсутствия учета подобных показателей бизнес-аналитик обязан обосновать задачи настройки информационно-учетной системы на их генерирование с требуемой периодичностью и необходимой детализацией.

Методика подобного анализа может базироваться на принципах GAP-анализа (анализа разрывов) – аналитического приема, с помощью которого выявляются разрывы между достигнутыми параметрами бизнеса и их желаемыми значениями, а также осуществляется поиск путей для преодоления таких разрывов и достижения тактических и стратегических целей компании. Анализ абсолютных размеров выявляемых отклонений важен для разработки конкретных мер, направленных на их ликвидацию. Однако такой подход не позволяет оценить значимость проблем бизнеса и степень выполнения связанных с ними требований заинтересованных сторон.

Поэтому для идентификации проблем бизнеса и оценки их масштабов необходимо использовать и относительные показатели. Наиболее приемлемым вариантом расчета подобных показателей является исчисление индексов недовыполнения требований как отношений отклонений фактических параметров деятельности от их требуемых уровней к требуемым величинам соответствующих показателей.

В то же время, многие из требований характеризуются различной направленностью. Так, одни из них обуславливают необходимость повышения уровней тех или иных параметров (мощности выпускаемых двигателей, производительности труда, рентабельности продаж и т.п.), а другие требования связаны с необходимостью снижения иных параметров (себестоимости тех же двигателей или их цен для заказчиков, брака в производстве, потерь рабочего времени, отходов, выбросов вредных веществ в атмосферу и т.д.). Поэтому важно обеспечить приведение разнообразных показателей к одной размерности, позволяющей давать однозначную трактовку выполнения разнонаправленных требований.

Одним из способов обеспечения такой сопоставимости может служить предварительная группировка всех требований ключевых стейкхолдеров и соответствующих показателей деятельности предприятия на две группы - требования, ориентированные на рост количественных

уровней параметров деятельности, и требования, ориентированные на снижение уровней таких параметров [5]. Для каждой из групп целесообразно предложить различное построение индексов недовыполнения требований (Инвт).

Для требований, ориентированных на рост параметров, подобный индекс может исчисляться как отношение выявленных отклонений абсолютных фактических значений параметров деятельности от их требуемых уровней к требуемому уровню соответствующего параметра:

$$I_{\text{инвт}} = (P_{i,\text{des}} - P_{i,\text{act}}) / P_{i,\text{des}}$$

Для требований, ориентированных на снижение параметров, индекс недовыполнения требований должен предусматривать отношение абсолютного отклонения требуемого значения параметра от его фактического значения к требуемому уровню этого же параметра:

$$I_{\text{инвт}} = (P_{i,\text{act}} - P_{i,\text{des}}) / P_{i,\text{des}}$$

Такой подход обеспечивает однозначную трактовку рассчитанных значений Инвт, позволяя использовать этот индекс в качестве индикатора наличия проблемы и измерителя ее масштаба. Независимо от группы исследуемых параметров, все положительные значения Инвт будут означать недовыполнение тех или иных требований и наличие проблемы, требующей решения. При этом масштаб проблемы и необходимость ее устранения можно будет оценивать по уровню такого превышения. Все нулевые и отрицательные значения Инвт можно трактовать как отсутствие проблемы.

Разумеется, применение подобной методики требует количественного выражения самых разнообразных требований и фактических уровней их выполнения. Поэтому в тех случаях, когда требования касаются качественных параметров деятельности организации, традиционно подвергающихся лишь вербальному анализу, становится необходимым использование экспертных методов исследования с формированием соответствующих балльных оценок.

Предлагаемый подход может быть распространен на все наиболее значимые группы параметров устойчивого развития коммерческих предприятий, включающих показатели экономической эффективности и финансовой устойчивости, технологической, организационной и инновационной результативности, социальной ответственности и результативности, экологической

безопасности, взаимодействия с различными группами ключевых заинтересованных сторон [4].

Разумеется, оценка проблем бизнеса по предлагаемой методике должна сопровождаться их качественной интерпретацией. Это необходимо для ранжирования проблем и расстановки приоритетов в их решениях в условиях естественной для коммерческих организаций ограниченности ресурсов. В ходе такой интерпретации необходимо установить:

- какое воздействие на деятельность организации оказывает проблема;
- к каким последствиям она может привести;
- насколько срочно должна быть решена проблема и существуют ли временные ограничения для ее решения;
- каков жизненный цикл этой проблемы и может ли она решиться сама естественным путем или в результате решения других бизнес-проблем;
- не может ли решение конкретной проблемы породить новые проблемы, ущемляя интересы других стейкхолдеров;
- компетенции каких специалистов и менеджеров могут быть наилучшим образом применены для определения наиболее рациональных путей решения данной проблемы в силу ее специфики.

Полученная подобным образом информация позволяет бизнес-аналитику определить последовательность решений проблем и адресность поручений по поводу изучения конкретных возможностей таких решений. При этом роль бизнес-аналитика сводится в основном к доведению до профильных специалистов сущности выявленных проблем, их срочности и масштабов, а также целевых параметров соответствующих показателей, достижение которых должно обеспечить решения этих проблем.

Не менее важна роль бизнес-аналитика в обеспечении финансовой сбалансированности мер, направляемых на решение проблем и выполнение требований различных групп стейкхолдеров. На основе предварительного анализа денежных потоков, связанных с разработкой и реализацией соответствующих инновационно-инвестиционных проектов, должны быть обоснованы их набор и последовательность осуществления, которые не привели бы к утрате финансовой устойчивости компании. В противном случае попытки выполнить какие-либо важные требования могут привести к тому, что предприятие просто перестанет существовать и вообще никакие требования не смогут быть выполнены. Важность этих аспектов деятельности экономических субъектов, связанных с реализацией государственных программ развития, предопределяет необходимость включения их в сферу государственного аудита.

Поскольку действия по решению проблем должны быть направлены на выполнение согласованных и признанных требований стейкхолдеров компании, то эти действия также должны быть с ними согласованы и ими одобрены. Факты подобных согласований и одобрений также должны быть объектами государственного аудита программ развития экономических субъектов. При этом очевидно, что в центре внимания при проведении такого аудита должно быть выполнение требований, поставленных в государственных программах развития.

Более высокий, стратегический уровень аналитической работы предполагает «форсайт – анализ» возможных вариантов долгосрочного развития будущих событий и соответствующих потенциальных изменений как самого состава групп влияния, так и структуры их требований. Такого рода рас-

ширенный перспективный бизнес – анализ способен составить основу для выработки нескольких сценариев долгосрочного развития компании и соответствующих стратегических планов с обоснованием мер, направленных на обеспечение реализации наиболее предпочтительного сценария, соответствующего целям, поставленным в государственных программах.

Таким образом, принципы бизнес – анализа дают возможность в ходе государственного аудита оценивать целесообразность формирования компаниями траекторий своего предстоящего развития, отвечающего требованиям государственной экономической политики, потребностям устойчивого развития регионов своего присутствия, отраслей и общества в целом.

Список использованных источников:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 31 января 2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность». [Электронный ресурс] URL:<http://www.akorda.kz/ru> (дата обращения 18.10.2017).
2. Freeman R. Edward Strategic Management: A stakeholder approach. - Boston: Pitman, 1984.
3. Акофф о менеджменте. / Акофф Р. – СПб: Питер, 2002.
4. Информационно-аналитическое обеспечение устойчивого развития экономических субъектов: монография / под ред. О.В. Ефимовой. - М.: Издательство «РУСАЙНС», 2015. - 160 с.
5. Бариленко В.И. Решение проблем бизнеса и устойчивое развитие экономических субъектов // Менеджмент и бизнес-администрирование, 2015, № 4, С. 113-122.



Мемлекеттік аудит және бизнес-талдау

Соңғы жылдардағы күрделі және қайшылықты әлеуметтік-экономикалық процестер жағдайында жалпы мемлекеттердің, сондай-ақ жекелеген экономикалық субъектілердің дамуын қамтамасыз ететін шараларды мақсатты жүзеге асыруға қабілетті мемлекеттік реттеудің рөлі едәуір өседі. Мұны Қазақстан Республикасында іске асырылып жатқан «Жаңғыру 3.0» бағдарламасы көрнекі растайды. Оның аясында шешілетін міндеттердің көп жоспарлылығымен ауқымдылығы мемлекеттік бақылаудың қойылған мақсаттарға және бөлінетін бюджет қаражатының пайдалану тиімділігіне қол жеткізу қажеттілігіне себепші болады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев өзінің 31.01.2017ж. Жолдауында былай деп атап көрсетті: «Жаңғыру 3.0» бұл «қазіргі жаһандықсын-қатерлермен күрес жоспары емес, болашақ қабастайтын сенімді көпірболмақ» [1]. Бұл елдің мемлекеттік органдарында және көптеген экономикалық субъектілерінде өздерінің жұмыс істеу ерекшелігіне қатысты жаңғырудың тек тактикалық емес, ал перспективалық міндеттерін шешу үшін сенімді бағдарлар болуы керек екенін білдіреді. Алайда ешбір бағдарлама қалыптасатын барлық жағдайды алдын ала көздеп, барлық ұйымдарға қажетті басқарушылық шешімдерді айқындай алмайды.

Мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру аясында түрлі шаруашылық субъектілері өздерінің инновациялық даму жолдарының өздігінен айқындаған кезде қандай уәждерді басшылыққа алуы керек? Экономиканы жаңғырту мақсаттарына бөлінетін мемлекеттік ресурстардың аса ұтымды пайдаланылуын қалай қамтамасыз ету керек? Мемлекеттік аудит барысында экономикалық субъектілердің дамуын басқару тиімділігін қандай критерийлер бойынша бағалауға болады? Мұндай аудиттің міндеттері мемлекеттік тапсырмалардың орындалуы және бюджет қаражатының пайдаланылуы туралы есептіліктің анықтығын тексеру, заңнамалық нормалардың сақталуын бақылау болып табылмайды. Мемлекет қойған міндеттерді шешуге бағытталған іс-шаралардың тиімділігін, ұтымдылығын және уақыттылығын бағалау қазіргі

мемлекеттік аудиттің басты міндеті болып табылады.

Аналитикалық жұмыстың жаңа салыстырмалы бағыты ретінде, сонымен қатар жалпы қоғамның және компанияның ұзақ мерзімді жағдайын қамтамасыз ететін, бизнестегі өзгерістерге бағытталған стратегиялық шешімдерді таңдауға арналған мотивациялық құрал бизнес-жопарлау болуы мүмкін [5]. Оны қолдану стратегиялық даму жолдарын таңдауға мүмкіндік береді, мұндайда үкімет органдарының теориялық тұжырымдамаларымен, ұрандарымен немесе кәсіпкерлердің өз ықыластарымен қатар компанияның жұмысына ықпал етуге қабілетті бизнестің мүдделі тараптарының нақты талаптарын басшылыққа алу керек. Мұндай тәсіл тұрақсыз, турбулентті ортада бизнес тұрақтылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Белгілі болғандай, тұрақты жұмыс істеу және даму экономикалық, әлеуметтік және экологиялық салалардағы бизнес мәселелерін анықтауға және оларды теңгерімді шешуге негізделеді. Бірақ бизнес мәселелеріне нені жатқызуға болады және оларды қалай анықтауға болады? Оларды шешу жолдарын қалай айқындауға болады?

Стейкхолдерлер теориясына сәйкес, коммерциялық компания – бұл тек пайда алу үшін қолданылатын экономикалық бірлік емес. Компания өзі әрекет ететін ортаның элементі, өз ортасына өзі әсер ете алатын, сонымен қатар осы орта – өз стейкхолдерлерінің әсерін сезінетін, олардың арасындағы өзара іс-қимылының тағдырын айқындайтын жоғары деңгейдегі жүйе шегінде кіші жүйе ретінде қаралуы тиіс [2].

Коммерциялық компанияның қызметіне ықпал етуге, оған жәрдемдесуге қабілетті немесе керісінше оны қопара алатын мүдделі тараптардың (стейкхолдерлер) түрлі топтарының мүдделері мен талаптары ескерілген жағдайда, осы компанияның ұзақ мерзімді жетістігіне қол жеткізуге болады. Мұндай мүдделі тараптарға мыналар жатады: меншік иелері және инвесторлар, компаниялар менеджменті және олардың атқарушы қызметкерлері, олардың өнімін алушылар, ресурстарды жеткізушілер және

іскерлік серіктестер, банктер және сақтандыру ұйымдары, мемлекеттік және муниципалдық басқару органдары, жергілікті қауымдастықтар және қоғамдық қозғалыстар. Белгілі америкалық ғалым Р. Акофф қазіргі корпорациялардың қызметіне мүдделі стейкхолдерлер қатарына болашақ ұрпақты қосуды ұсынды. Бұл корпорациялардың өз қызметімен ұрпақ мүдделеріне зиян тигізбеуін және болашақта жаңа буынның таңдау еркіндігін шектейтін шешімдер қабылдауын білдіреді. Егер қазірден бастап жалпы әлеуметтік-экономикалық жүйеде бизнес пен түрлі мүдделі тараптардың тиімді іс-қимылын орнатса, онда болашақта көптеген экологиялық және әлеуметтік проблемалардың алдын алуға болады [3].

Сондықтан бизнес-талдау компанияның негізгі мүдделі тараптарының талаптарын зерделеу және оларды компания қызметінің нақты көрсеткіштерімен салыстыру негізінде бизнестің проблемаларын анықтау мен сәйкестендіруге бағдарланған. Маңызды мүдделі тараптардың осы көрсеткіштері мен талаптары арасында анықталатын алшақтық шешілуге тиісті бизнес проблемаларының белгісі ретінде қаралады. Бұл ретте әрбір мүдделі тараптың талаптары оларды сандық өлшеуге және компанияның экономикалық ақпарат жүйесінде қалыптасатын ұқсас көрсеткіштермен салыстыруға мүмкіндік беретін тиісті көрсеткіштер ретінде ұсынылуы тиіс.

Бухгалтерлік-қаржылық, басқарушылық немесе салық есебінде осы тараптардың талаптарды нақты орындауын сипаттайтын деректер болмаған кезде, есеп жүйесі мұндай деректерді алуға бағдарлануы тиіс.

Орындалуға тиісті талаптарды іріктеу үшін олардың мүдделі тараптарын ұсынатын ұйымға әлеуетті ықпал ету ауқымын айқындаудың маңызы зор. Көбінесе мүдделі тұлғаның ұйымына әсер ету дәрежесі оны сипаттайтын келесі екі ауыспалыға байланысты деп есептеледі: билік және мүдде [5]. Стейкхолдер билігі оның ұйымға және саясатқа ықпал ету қабілетімен айқындалады. Ал оның мүддесі осы ұйымға әсер ету уәждемесімен және ниетімен сипатталады. Нақты стейкхолдердің

компанияға әсерін жалпы бағалау оның билігі мен мүддесіне баға берумен айқындалады.

Бастапқы параметрлерді (билік және мүдде) балмен бағалаудың және оларды жүргізу шамаларын айқындаудың сарапшылық жолымен ұйымның мақсаттарын және оларға қол жеткізу жолдарын айқындау мәселелерінде аса ықпалды тұлғалар тобын белгілеуге, сондай-ақ әлеуетті жанжалды жағдайларға тап болуы мүмкін, талаптары ескерілмеуі мүмкін стейкхолдерлерді анықтауға болады.

Басты стейкхолдерлер қатарына компанияның жұмысына аса жоғары мүдделілік танытатын және жоғары деңгейдегі билікке ие болған стейкхолдерлер жатады. Олардың талаптары бірінші кезекте қанағаттандырылуы керек. Олар барынша хабардар болуы және шешімдер шығаруға жұмылдырылуы керек. Компания осы топ мүшелерінің жоғары мүдделілігін арттыруға, олардың қажеттіліктерін анықтауға және оларды толық қанағаттандыруға тырысуы керек. Оларға қатысты жұмылдыру және тығыз ынтымақтастық саясатын дамыту, тұрақты коммуникация жүйесін орнату және өзара сенім дәрежесін арттыру керек.

Компанияның экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін стейкхолдерлерді компания саясатын әзірлеуге тартудың көптеген жағымды салдары бар. Мұндайда стейкхолдерлер тек мүдделі емес, ал саясаттың тиімді орындалуы үшін жауапты болады. Диалог барысында көптеген тараптардың пікірін есепке алу қалың жұртшылық тарапынан қолдау көретін және кейін ықтимал қарсылықтар туындатпайтын тәуір дәлелдер табуға және дәйекті шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Бұл компания саясатының легитимділігін және оның қоғамдық маңыздылығын арттырады. Өйткені шешімдерді бірлесіп талқылау барысында түрлі мүдделі тараптардың экономикалық, әлеуметтік және экологиялық талаптары ескеріледі, бұл тек компанияның емес, ал тұтас қоғамның тұрақты даму жағдайын қамтамасыз етеді. Мұндай шешімдерге қарсы шығу билік құрылымдары, сонымен қатар саяси қайраткерлер мен бәсекелестер үшін қиын. Алайда стейкхолдерлермен диалог компанияның

өз қауіпсіздігін қамтамасыз ету және өзі қатысатын мемлекеттік бағдарламаларды орындау жауапкершілігінен босатылғанын білдірмейді.

Бизнестегі проблемаларды анықтау үшін коммерциялық ұйымдар тек мүдделі тараптардың талаптарын білуі жеткіліксіз, осы талаптардың нақты орындалу деңгейін бағалауы керек. Сондықтан басты стейкхолдерлердің талаптарын және осы ұйымдар қызметінің тиісті нақты экономикалық, әлеуметтік және экологиялық параметрлерін салыстырмалы талдаудың маңызы зор. Әрине, мұндай талдау тек оның барабар ақпараттық қамтамасыздандырылуы жағдайында жүргізілуі мүмкін. Қаржылық, басқарушылық және салықтық есепке алу жүйесінде компанияның мүдделі тараптарының анықталатын талаптарын сипаттайтын көрсеткіштермен салыстырылатын көрсеткіштер тұрақты негізде қалыптасуы керек. Мұндай көрсеткіштер есепке алынбаған жағдайда, бизнес-аналитик ақпараттық-есеп жүйесін баптау міндеттерін қажетті мерзімділікпен және қажетті тәптіштеумен олардың туындауын негіздеуге міндетті.

Мұндай талдау әдістемесі GAP-талдау (алшақтықтарды талдау) – аналитикалық әдіс қағидаттарына негізделуі мүмкін, оның көмегімен бизнестің қол жеткізілген параметрлері және олардың қалаулы мәндері арасындағы алшақтық анықталады, сондай-ақ мұндай алшақтықтарды жеңу және компанияның тактикалық және стратегиялық мақсаттарына қол жеткізу жолдарын іздеу жүзеге асырылады. Анықталатын ауытқулардың абсолюттік мөлшерін талдау оларды таратуға бағытталған нақты шаралар әзірлеу үшін маңызды болып табылады. Бірақ мұндай тәсілдеме бизнес проблемаларының маңыздылығын және олармен байланысты мүдделі тараптардың талаптарын орындау дәрежесін бағалауға мүмкіндік бермейді.

Сондықтан бизнес проблемаларын сәйкестендіру және олардың ауқымын бағалау үшін салыстырмалы көрсеткіштерді пайдалану қажет. Мұндай көрсеткіштерді есептеудің аса тиімді нұсқасы нақты қызмет параметрлерінің қажетті деңгейден тиісті ауытқу көрсеткіштерінің қажетті шамаларына қатынастары ретінде талаптарды толық орында-

мау индекстерін есептеу болып табылады.

Бұл ретте көптеген талаптар түрлі бағыттанушылықпен сипатталады. Сөйтіп, олардың бірі қандай да бір параметрлердің (шығарылатын қозғалтқыштардың қуаты, еңбек өнімділігі, сауданың табыстылығы және т.б.) деңгейін арттыру қажеттілігіне, ал екінші талаптар өзге параметрлерді (сол қозғалтқыштардың өзіндік құны немесе олардың тапсырыс берушілер үшін бағасы, өндірістегі ақаулық, жұмыс уақытын жоғалту, қалдықтар, атмосфераға зиянды заттар шығару, және т.б.) төмендету қажеттілігіне себепші болады. Сондықтан әртүрлі көрсеткіштерді жан-жаққа таралған талаптардың орындалуына бір мағыналы түсіндірме беруге мүмкіндік беретін бір өлшемділікке келтірудің маңызы зор.

Мұндай салыстырымдылықты қамтамасыз ету әдістерінің бірі – басты стейкхолдерлердің барлық талаптарын және кәсіпорын қызметінің тиісті көрсеткіштерін екі топқа алдын ала топтастыру: қызмет параметрлерінің сандық деңгейін өсіруге бағдарланған талаптар және мұндай параметрлердің деңгейін төмендетуге бағдарланған талаптар [5]. Әрбір топ үшін талаптарды толық орындамау индекстерін әрқелкі құруды ұсынған жөн (Инвт).

Параметрлерді өсіруге бағдарланған талаптар үшін мұндай индекс қызмет параметрлерінің абсолюттік нақты мәндерінің қажетті деңгейден тиісті ауытқу параметрінің қажетті деңгейіне қатынасы ретінде есептелуі мүмкін:

$$\text{Инвт} = (P_i, \text{des} - P_i, \text{act}) / P_i, \text{des} .$$

Параметрлерді төмендетуге бағдарланған талаптар үшін талаптарды толық орындамау индексіпараметрдің қажетті мәнінің нақты мәнінен абсолюттік ауытқуының осы параметрдің қажетті деңгейіне қатынасын көздеуі керек:

$$\text{Инвт} = (P_i, \text{act} - P_i, \text{des}) / P_i, \text{des} ..$$

Мұндай тәсіл осы индексті проблеманың болу индикаторы және оның ауқымын өлшеуіш ретінде пайдалануға мүмкіндік бере отырып, есептелген мәндердің Инвтбір мәнді түсіндірмесін қамтамасыз етеді. Зерттелетін параметрлердің тобына қарамастан, барлық оң мәндер Инвт қандай да бір талаптардың толық орындалмауын және шешімді талап ететін проблеманың болуын білдіреді. Бұл ретте проблеманың ауқымын және

оны жою қажеттілігін мұндай асып түсу деңгейі бойынша бағалауға болады. Барлық нәлдік және теріс мәндерді Инвт проблеманың болмауымен түсіндіруге болады.

Әрине, мұндай әдістемені пайдалану әртүрлі талаптарды және оларды орындаудың нақты деңгейлерін саңдық түрде көрсетуді талап етеді. Сондықтан ұйым қызметінің тек ауызша талдауға ұшырайтын сапалық параметрлеріне қатысты талаптар кезінде тиісті балдық бағаларды қалыптастыра отырып, сарапшылық зерттеу әдістерін пайдалану керек.

Ұсынылатын тәсілдеме экономикалық тиімділік және қаржылық тұрақтылық, технологиялық, ұйымдастырушылық және инновациялық нәтижелілік, әлеуметтік жауапкершілік пен нәтижелілік, экологиялық қауіпсіздік, басты мүдделі тараптардың әртүрлі топтарымен өзара іс-қимыл көрсеткіштерін қамтитын коммерциялық кәсіпорындардың тұрақты дамуының барлық маңызды топтарына таралуы мүмкін [4].

Әрине, бизнес проблемаларын ұсынылған әдістеменен бағалау олардың сапалық түсіндірмесімен ілесуі керек. Бұл коммерциялық ұйымдар үшін ресурстардың табиғи шектеулігі жағдайында проблемаларды саралау және оларды шешудің басымдығын белгілеу үшін қажет. Мұндай түсіндіру барысында мыналарды анықтау қажет:

- проблема ұйымның қызметіне қалай ықпал етеді?

- оның салдары қандай болуы мүмкін?

- проблема қаншалықты жылдам шешілуі керек және оны шешу үшін уақыт шектеулері бар ма?

- осы проблеманың қандай өмірлік циклі бар және ол табиғи жолмен немесе басқа да бизнес-проблемаларды шешу нәтижесінде шешіледі ме?

- нақты проблеманың шешімі басқа да стейкхолдерлердің мүдделеріне нұқсан келтіре отырып, жаңа проблемаларды туындауы мүмкін бе?

- осы проблеманың ерекшелігіне байланысты оның шешудің ұтымды жолдарын айқындау үшін қандай мамандар мен менеджерлердің құзыреттері қолданылуы мүмкін?

Мұндай түрде алынған ақпарат бизнес-аналитикаға проблемаларды шешу реттілігін және мұндай шешімдердің нақты мүмкіндіктерін зерделеу бойынша тапсырмалардың атаулығын

айқындауға мүмкіндік береді. Бұл ретте бизнес-аналитиктің рөлі негізінде бейінді мамандарға анықталған проблемалардың мәнін, олардың шұғылдығы мен ауқымын, сондай-ақ тиісті көрсеткіштердің нысаналы параметрлерін хабарлау болып табылады, оларға қол жеткізу осы проблемалардың шешілуін қамтамасыз ету керек.

Проблемаларды шешуге және әртүрлі стейкхолдер топтарының талаптарын орындауға бағытталатын шаралардың қаржылық теңгерімділігін қамтамасыз етуде бизнес-аналитик рөлінің маңыздылығы кем емес. Тиісті инновациялық-инвестициялық жобаларды әзірлеу мен іске асыруға байланысты ақша ағындарын алдын ала талдау негізінде компанияның қаржылық тұрақтылығын жоғалтуға әкелмейтін оларды жүзеге асыру жиынтығы мен реттілігі негізделуі керек. Әйтпесе қандай да бір маңызды талаптарды орындау әрекеттері кәсіпорынның әрекет етуін тоқтатуға және ешқандай талаптардың орындалмауына әкелуі мүмкін. Экономикалық субъектілердің мемлекеттік даму бағдарламаларын іске асыруға байланысты қызмет аспектілерінің маңыздылығы оларды мемлекеттік аудит саласына енгізу қажеттілігін алдын ала айқындайды.

Проблемаларды шешу бойынша іс-әрекеттер компания стейкхолдерлерінің келісілген және танылған талаптарын орындауға бағытталуға тиісті болғандықтан, мұндай іс-әрекеттер олармен келісілуі және мақұлдануы керек. Мұндай келісу және тану фактілері экономикалық субъектілерді дамыту бағдарламаларына мемлекеттік аудит жүргізу объектілері болуы керек. Бұл ретте мұндай аудит жүргізу кезінде мемлекеттік даму бағдарламаларында қойылған талаптарды орындау басты назарда болуы керек екені айқын.

Аналитикалық жұмыстың аса жоғары, стратегиялық деңгейі болашақ оқиғалардың ұзақ мерзімді ықтимал даму нұсқаларын және әсер ету тобы құрамының, сонымен қатар олардың талаптары құрылымының тиісті әлеуетті өзгерістерін «форсайт – талдау» көздейді. Мұндай кеңейтілген перспективалық бизнес – талдау компанияның ұзақ мерзімді дамуының бірнеше сценарийлерін және мемлекеттік бағдарламаларда қойылған мақсаттарға сәйкесетін артықшылықты сценарийдің іске

асырылуын қамтамасыз етуге бағытталған шараларды негіздей отырып, тиісті стратегиялық жоспарлар әзірлеудің негізін құруға қабілетті.

Осылайша, бизнес – талдау қағидаттары мемлекеттік аудит барысында компаниялардың мемлекеттік экономикалық саясат талаптарына, орналасқан өңірлердің, салалардың және жалпы қоғамның тұрақты даму қажеттіліктеріне жауап беретін өзінің алдағы даму траекторияларын қалыптастыру мақсаттылығын бағалауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар. «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік». [Электрондық ресурс] URL: <http://www.akorda.kz/tu> (үндеу күні 18.10.2017).

2. Freeman R. Edward Strategic Management: A stakeholder approach. - Boston: Pitman, 1984.

3. Акофф о менеджменте. / Акофф Р. – СПб: Питер, 2002.

4. Информационно-аналитическое обеспечение устойчивого развития экономических субъектов: монография / О.В. Ефимованың ред. - М.: Издательство «РУСАЙНС», 2015. – 160-б.

5. Бариленко В.И. Решение проблем бизнеса и устойчивое развитие экономических субъектов // Менеджмент и бизнес-администрирование, 2015, № 4, 113-122-б.

МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АУДИТ

Молдашев А.Т.

Министерство здравоохранения
Республики Казахстан, Астана, Казахстан



Внутренний государственный аудит

Аннотация: В данной статье автором представлено видение роли и значения внутреннего государственного аудита в Республике Казахстан, в том числе в сравнении с международной практикой. Даны предложения по совершенствованию процедур осуществления внутреннего государственного аудита в организациях.

Ключевые слова: государственный внутренний аудит, повышение эффективности управления, эффективность использования бюджетных средств, процедурный стандарт.

Аңдатпа: Бұл мақалада автор Қазақстан Республикасында, соның ішінде халықаралық тәжірибе мен салыстырғанда ішкі мемлекеттік аудиттің рөлі мен мәнін ашып көрсеткен. Ұйымдарда ішкі мемлекеттік аудитті жүзеге асыру рәсімдерін жетілдіру бойынша ұсынымдар берілген.

Түйінді сөздер: ішкі мемлекеттік аудит, басқару тиімділігін арттыру, бюджет қаражатының пайдаланылу тиімділігі, рәсімдік стандарт.

Annotation: In this article the author presents the vision of a role and significance of the internal state audit in the Republic of Kazakhstan, as well as the comparison with the international practice. The proposals on improvement of the procedures of internal state audit in the organizations.

Key words: state internal audit, increase of effectiveness of management, effectiveness of budgetary funds, procedural standard.

Повышение эффективности использования бюджетных средств государства является первостепенной задачей в рамках сложившейся экономической ситуации и ограниченности ресурсов.

Особую роль в этом вопросе выполняют органы государственного аудита и финансового контроля, которые способствуют рациональному использованию бюджетных средств государства на благо общества.

Между тем действующая система государственного финансового контроля была нацелена только на выявление нарушений использования бюджетных средств, а не на их предупреждение. Кроме этого, в недостаточной степени контролируется большинство государственных финансовых институтов, а именно: акционерных обществ и крупных компаний

В соответствии с Указом Президента Республики Казахстан «О мерах по реализации Послания Главы государства народу Казахстана» от 14 декабря 2012 г. «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства» утверждена Концепция внедрения государственного аудита в Республике Казахстан. (далее – Концепция) [1].

"Функции и полномочия государственных органов, осуществляющих внешний и внутренний контроль, законодательно не разграничены, что приводит к усилению элементов дублирования их деятельности и снижает эффективность всей системы государственного финансового контроля", - отмечается в Концепции [1].

Концепция направлена на создание комплексной системы государственного аудита на основе самого передового мирового опыта, который позволяет дать оценку системе управления, и помогает определять ее дальнейшее развитие.

В связи с этим 12 ноября 2015 г. был принят Закон РК «О государственном аудите и финансовом контроле» № 392-V З РК [2]. Целью государственного аудита является повышение эффективности управления и использования бюджетных средств, активов государства и субъектов квазигосударственного сектора.

В зависимости от субъекта государственного аудита подразделяется на внешний и внутренний.

Систему органов внешнего государственного аудита и финансового контроля представляют Счетный комитет по контролю за исполнением республиканского

бюджета (далее - Счетный комитет) и ревизионные комиссии, внутреннего – Комитет финансового контроля Министерства финансов Республики Казахстан, как уполномоченный Правительством орган по внутреннему аудиту, и службы внутреннего аудита центральных государственных органов и их ведомств, а также акиматов.

Основная задача внешнего аудита – анализ, оценка и проверка эффективного и законного управления национальными ресурсами для обеспечения качества жизни населения и национальной безопасности страны.

Внутренний аудит проверяет достижение объектом государственного аудита прямых и конечных результатов, предусмотренных в документах системы государственного планирования, эффективности внутренних процессов организации деятельности государственных органов, качества оказываемых государственных услуг, сохранности активов государства.

Реализация Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2020 года, внедрение бюджетирования, ориентированного на результат, переход государственных органов на Международные стандарты финансовой отчетности в

общественном секторе с 2013 года, осуществление деятельности субъектов квазигосударственного сектора в соответствии с Законом РК «О государственном имуществе» требуют повышения эффективности деятельности, усиления финансовой и иной дисциплины.

Роль внутреннего аудита заключается в проведении проверки внутренней практики и процедур организации для обеспечения достижения целей и задач организации. Орган внутреннего аудита в лице службы, департамента, управления или иной формы является составной частью процесса управления организацией. При этом орган внутреннего аудита должен сохранить свою независимость, подчиненность и подотчетность непосредственно первому руководителю организации.

Внутренний аудит является частью системы внутреннего контроля руководства и предназначен преимущественно для выполнения работы по определению того, что другие компоненты внутреннего контроля функционируют должным образом. Соответственно, работа внутреннего аудита направлена на усиление системы внутреннего контроля руководством.

Основой концепции государственного аудита является то, что государственный аудит осуществляется непрерывно в процессе движения бюджетных средств, проводится высококвалифицированными специалистами, влияет на обеспечение сохранности и эффективности использования государственных ресурсов, способствует своевременному обнаружению и предотвращению финансовых нарушений.

Роль внутреннего аудита заключается в том, чтобы предоставить центральным государственным органам и подразделениям центральных государственных органов всего государственного сектора независимую аудиторскую гарантию по всей системе: управления рисками, внутреннего контроля, управления в соответствующем министерстве, ведомстве или структурном подразделении.

Внутренний аудит повышает ценность организации государственного сектора, когда он обеспечивает объективное и соответствующее подтверждение достоверности информации, способствует повышению эффективности и рациональности процессов управления, управления рисками и контроля.

Примерами возможностей повышения ценности и улучшения работы служат рекомендации аудита, которые позволяют предотвратить потери в будущем, а не просто выявляют нарушения. Помимо этого, определение рисков системы контроля и рекомендаций по предотвращению потерь, связанных с ошибками, мошенничеством или растратой, а также рекомендации по уточнению или корректировке финансовых или операционных руководящих принципов, если эти принципы оказались не ясными или не соответствующими, что приводит к неэффективности или потерям.

Внутренний аудит должен быть независимым, то есть свободным от условий, которые могут создать угрозу способности внутреннего аудита беспристрастно выполнять свои обязанности, а также быть объективным. Объективность заключается в установке, которая позволяет аудиторам выполнять внутренний аудит беспристрастно, таким образом, чтобы аудиторское мнение было объективным и не подчинялось мнению других лиц [4, с. 4].

При осуществлении своей деятельности органы внутреннего аудита должны строго руководствоваться принципами внутреннего аудита. При этом основными принципами внутреннего аудита являются независимость, объективность, беспристрастность и компетентность.

Развитие внутреннего аудита в нашей стране находится на начальном этапе. В развитых странах внутреннему аудиту уделяется особая роль, так как главной целью внутреннего аудита является обеспечение руководства организации достоверной, объективной и своевременной информацией, но в Казахстане значение внутреннего аудита недооценено.

На данном этапе внутренний аудит ориентирован на проверку достоверности бухгалтерской отчетности, потому что он проводится для выявления и устранения уже допущенных нарушений, поэтому заключения данные аудитором носят характер пост-фактум. Таким образом, внутренний аудит не может обеспечить повышение экономичности и результативности организации.

На сегодняшний день, данная проблема частично решена, так как при проведении государственных закупок внедрена система камерального контроля, где автоматиче-

ски проводятся процедуры аудита. Целью камерального контроля является своевременное пресечение и недопущение нарушений, предоставление объекту государственного аудита права самостоятельного устранения нарушений, выявленных по результатам камерального контроля, и снижение административной нагрузки на объекты государственного аудита. На постсоветском пространстве только в Республике Казахстан функционирует единственная государственная площадка закупок, на которой все процедуры по всем видам закупок проводятся только в электронном виде. Камеральный контроль позволяет выявлять нарушения на ранних стадиях, до заключения договора. Камеральный контроль направлен на предупреждение нарушений. И при своевременном их выявлении должностные лица объекта аудита освобождаются от ответственности.

В течение 2016 года Комитетом внутреннего государственного аудита Министерства финансов РК камеральным контролем были охвачены 226 195 процедур государственных закупок на общую сумму 4 007 073,2 млн. тенге. По итогам проверок установлены нарушения законодательства о государственных закупках по 42 672 процедуре на общую сумму 460 645,1 млн. тенге.

Анализ результатов деятельности Комитета внутреннего государственного аудита за 2016 год показал высокую эффективность камерального контроля.

Если за 2015 год было установлено нарушений законодательства о государственных закупках всего 232 828,5 млн. тенге по 12 521 процедуре, то в 2016 году, только благодаря камеральному контролю во исполнение направленных уведомлений на устранение нарушений, устранены нарушения на общую сумму 460 645,1 млн. тенге путем пересмотра и отмены итогов.

Также следует отметить, что для эффективного развития организации этого недостаточно, аудиторский отчет должен отражать и перспективы развития организации, а также аудитор должен выступать в качестве консультанта и аналитика, так как он является экспертом налогообложения и бухгалтерского учета. Для этого в работе аудитора не должно быть конфликтов интересов и ограничений, так как это может привести к несоблюдению принципов аудита и негативным последствиям.

Действующая система внутреннего аудита характеризуется отсутствием целостности и системности. Существующий внутренний аудит в отечественных организациях не обеспечивает повышения эффективности, результативности и экономичности. Он фактически не направлен на профилактику и предотвращение нарушений и недостатков.

В свою очередь, передовой международный опыт указывает, что внутренний аудит необходимо ориентировать на «опережение» событий и фактов. Внутренний аудит должен быть всевидящим и всеобъемлющим, проникающим и пронизывающим бизнес-процессы организации, как по вертикали, так и по горизонтали. В деятельности внутреннего аудита категорически нельзя допускать ограничения и конфликта интересов, которые могут привести к нарушениям принципов внутреннего аудита, отрицательному результату аудита. Внутренний аудитор полноценно выражает свое мнение только на основе строго проверенных и протестированных документов, фактов и событий. Его доказательная база должна быть безусловной, полной и неоспоримой.

Ключевой проблемой внутреннего аудита является недостаточный уровень теоретической и практической профессиональной подготовки кадров всей системы внутреннего аудита, что усугубляется слабым финансово-ресурсным обеспечением внутреннего аудита.

В результате возникает масса проблем, связанных с осуществлением некачественного внутреннего аудита, который проводится низкоквалифицированными работниками органа внутреннего аудита. Практика доказывает, что органам внутреннего аудита необходимо на постоянной основе повышать квалификацию внутренних аудиторов. При этом план повышения квалификации желательно утверждать ежегодно с учетом новшеств по широкому кругу вопросов, которые актуальны, полезны и значимы для конкретной организации, а также необходимы для успешного выполнения работниками внутреннего аудита своих обязанностей, в том числе по совершенствованию знания государственного и английского языков.

Программа обучения составляет ежегодно с учетом потребностей департамента внутреннего аудита. Программа обучения должна вклю-

чать как теоретическую часть, так и практическое применение полученных знаний. В программе обучения и повышения квалификации работников внутреннего аудита желательно учитывать цели и приоритеты организации, виды направлений деятельности, предыдущее обучение, опыт и квалификацию работников внутреннего аудита. Кроме программы обучения, получения специальных знаний по внутреннему аудиту и повышения квалификации, работникам органов внутреннего аудита рекомендуется изучать специальную литературу, участвовать в конференциях и семинарах, направленных на развитие человеческого капитала.

В то же время, на рынке ощущается нехватка кадров, так как на присвоение квалификации государственного аудита II категории кандидату необходимо сдать экзамены по следующим дисциплинам:

- ведение бухгалтерского учета и составление финансовой отчетности в государственных учреждениях в соответствии с МСФО для общественного сектора
- ведение бухгалтерского учета и составление финансовой отчетности в квазигосударственном сектору в соответствии с МСФО
- аудита соответствия
- аудита эффективности
- аудита финансовой отчетности.

И после получения сертификата государственные аудиторы в своем большинстве уходят в квазигосударственный сектор.

Эффективное управление организацией и система внутреннего аудита тесно связаны друг с другом. Так как именно служба внутреннего аудита имеет возможность обеспечить руководителей информацией о работе ее структурных подразделений.

Подводя итог, нужно отметить, эффективный внутренний аудит должен способствовать достижению целей государственного органа, соблюдению им требований нормативных правовых актов, включая требования по представлению отчетности и этические нормы, защиту интересов пользователей государственных услуг через эффективное выполнение работниками государственного органа должностных обязанностей. Действенность и результативность внутреннего аудита может быть достигнута через согласованность ключевых терминов, обеспечение превентивности, стандартизации, эффективное вза-

имодействие между внутренними и внешними аудиторами, а также через регулярные оценки систем внутреннего аудита, проводимые Счетным комитетом и Ревизионными комиссиями.

Эффективная система внутреннего аудита – это гарантия успешных внутренних процессов деятельности государственных органов, качества оказываемых государственных услуг, сохранности активов государства.

Внутренний аудит заслуживает такого же внимания, как и внешний аудит, его правовое обеспечение необходимо усовершенствовать на всех уровнях: так, на основе международных стандартов профессиональной практики внутреннего аудита следует привести в соответствие казахстанский стандарт внутреннего аудита; критериями в оценке работы внутренних аудиторов должно являться соответствие их работы как предлагаемому стандарту, так и прочим стандартам аудиторской деятельности.

Оптимизма в работе добавляет принятое решение Координационного совета органов государственного аудита и финансового контроля от 17 ноября 2017 года (после двух лет принятия Закона) о необходимости Министерству финансов:

- до 30 января 2018 года принять меры по утверждению Процедурного стандарта внутреннего государственного аудита оценки эффективности деятельности СВА;

- разработать и представить до 25 декабря 2017 года утвержденный План по разработке правовых актов, регламентирующих реализацию функций и полномочий СВА (далее - Дорожная карта) в рабочий орган Координационного совета;

- завершить реализацию мероприятий Дорожной карты до 30 декабря 2018 года и представить соответствующую информацию в рабочий орган Координационного совета в целях рассмотрения ее на заседании Координационного совета в первом полугодии 2019 года.

На наш взгляд, в дорожную карту должна быть включена разработка следующих нормативных правовых актов:

- процедурный стандарт внутреннего государственного аудита оценки эффективности деятельности СВА;

- Правила проведения внутреннего государственного аудита службами внутреннего аудита центральных государственных органов и местных

исполнительных органов областей, городов республиканского значения, столицы;

процедурные стандарты внутреннего государственного аудита и финансового контроля, в том числе:

Процедурный стандарт внутреннего государственного аудита и финансового контроля по проведению аудита эффективности;

Процедурный стандарт внутреннего государственного аудита и финансового контроля по проведению аудита соответствия;

Процедурный стандарт внутреннего государственного аудита и финансового контроля по осуществлению оценки функционирования системы внутреннего контроля и управления;

Процедурный стандарт внутреннего государственного аудита по

проведению анализа достижения целей и задач стратегического плана государственного органа и программ развития территорий во взаимосвязи с бюджетными расходами.

Список использованных источников:

1. Указ Президента Республики Казахстан от 18 декабря 2012 года № 449 «О мерах по реализации Послания Главы государства народу Казахстана» от 14 декабря 2012 года «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства.

2. Закон Республики Казахстан «О государственном аудите и финансовом контроле» № 392-V З РК.

3. Щегорцов В.А., Таран В.А. Мировая экономика.

Мировая финансовая система. Международный финансовый контроль: учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 528 с.

4. Правила проведения внутреннего государственного аудита и финансового контроля от 18 февраля 2016 года № 76.

5. Протокол Координационного совета органов государственного аудита и финансового контроля от 17 ноября 2017 года №4.

Мақаланың қазақ тіліндегі нұсқасы

Ішкі мемлекеттік аудит

Мемлекеттің бюджет қаражатының пайдаланылу тиімділігін арттыру қалыптасқан экономикалық жағдай және ресурстардың тапшылығы шегінде басты міндет болып табылады.

Мемлекеттің бюджет қаражатының қоғам игілігі үшін тиімді пайдаланылуына жағдай жасайтын мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдары осы мәселеде ерекше рөл атқарады.

Мемлекеттік қаржылық бақылаудың қолданыстағы жүйесі бюджет қаражатының пайдаланылу бұзушылықтарының алдын алуға емес, ал оларды анықтауға бағытталған. Бұдан басқа, мемлекеттік қаржы институттарының көпшілігі жеткілікті дәрежеде бақыланбайды, атап айтқанда: акционерлік қоғамдар мен ірі компаниялар.

«Мемлекет басшысының 2012 жылғы 14 желтоқсандағы "Қазақстан-2050" стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығына сәйкес, Қазақстан Республикасында Мемлекеттік аудитті енгізу тұжырымдамасы (бұдан әрі – Тұжырымдама) [1] бекітілді.

Тұжырымдамада: "Сыртқы және ішкі бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік органдардың функциялары мен өкілеттіктерінің аражігі заңнамада ажыратылмаған, бұл олардың қызметінің қайталану элементтерінің күшеюіне әкеледі және мемлекеттік қаржылық

бақылаудың бүкіл жүйесінің тиімділігін азайтады" деп аталып өткен [1].

Тұжырымдама басқару жүйесіне баға беруге мүмкіндік беретін және оның одан әрі дамуын айқындайтын ең озық әлемдік тәжірибе негізінде мемлекеттік аудиттің кешенді жүйесін құруға бағытталған.

Осыған орай, 2015 жылғы 12 қарашада «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының № 392-V ҚРЗ Заңы қабылданды [2]. Мемлекеттік аудиттің мақсаты бюджет қаражатын, мемлекет пен квазимемлекеттік сектор субъектілерінің активтерін басқарудың және пайдаланудың тиімділігін арттыру болып табылады.

Субъектіге байланысты мемлекеттік аудит сыртқы және ішкі аудитке бөлінеді.

Сыртқы мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының жүйесін Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитеті (бұдан әрі – Есеп комитеті) және тексеру комиссиялары құрайды, ішкі – Үкіметтің ішкі аудит жөніндегі уәкілетті органы болып табылатын Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Қаржылық бақылау комитеті және орталық мемлекеттік органдардың және олардың ведомстволарының, сондай-ақ әкімдіктердің ішкі аудит қызметтері.

Сыртқы аудиттің негізгі міндеті – халықтың тұрмыс жағдайлары сапасының қарқынды өсуін және елдің ұлттық қауіпсіздігін

қамтамасыз ету үшін ұлттық ресурстардың тиімді және заңды басқарылуын талдау, бағалау және тексеру.

Ішкі аудит мемлекеттік аудит объектісінің мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарында көзделген тікелей және түпкі нәтижелерге қол жеткізуін, қаржылық және басқарушылық ақпараттың сенімділігі мен анықтығын, мемлекеттік органдар қызметін ұйымдастырудың ішкі процестерінің тиімділігін, көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің сапасын, мемлекет активтерінің сақталуын тексереді.

Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарын іске асыру, нәтижеге бағдарланған бюджеттеуді енгізу, мемлекеттік органдардың 2013 жылдан бастап Қоғамдық секторда халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына көшуі, «Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес квазимемлекеттік сектор субъектілерінің қызметін жүзеге асыру қызмет тиімділігін арттыруды, қаржылық және өзге тәртіпті күшейтуді талап етеді.

Ішкі аудиттің рөлі ұйымның мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізуін қамтамасыз ету үшін ішкі тәжірибені және ұйымдастыру рәсімдерін тексеру болып табылады. Қызмет, департамент, басқарма немесе өзге нысандағы ішкі аудит органы ұйымды басқару процесінің құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл ретте ішкі аудит органы өз тәуелсіздігін,

ұйымның тікелей бірінші басшысына бағыныштылығы мен есеп берушілігін сақтауы керек.

Ішкі аудит басшылықтың ішкі бақылау жүйесінің бір бөлігі болып табылады және басқа да ішкі бақылау компоненттерінің тиісінше жұмыс істеуін айқындау бойынша жұмысты орындауға арналған. Сәйкесінше, ішкі аудит жұмысы басшылықтың ішкі бақылау жүйесін күшейтуге бағытталған.

Мемлекеттік аудиттің негізгі тұжырымдамасы - мемлекеттік аудит бюджет қаражатының қозғалысы барысында үздіксіз жүзеге асырылады, оны жоғары білікті мамандар жүргізеді, мемлекеттік ресурстардың сақталуын және пайдаланылу тиімділігін қамтамасыз етуге әсер етеді, қаржылық бұзушылықтарды уақтылы анықтау мен алдын алуға жағдай жасайды.

Ішкі аудиттің рөлі барлық мемлекеттік сектордың орталық мемлекеттік органдарына және орталық мемлекеттік органдардың бөлімшелеріне түгел жүйе бойынша тәуелсіз аудиторлық кепілдік беру болып табылады: тәуекелдерді басқару, ішкі бақылау, тиісті министрлікте, ведомствода немесе құрылымдық бөлімшеде басқару.

Ішкі аудит ақпараттың анықтығын объективті және тиісінше растауды қамтамасыз еткенде, басқару, тәуекелдерді басқару және бақылау процестерінің тиімділігі мен ұтымдылығын арттыруға ықпал еткенде мемлекеттік сектор ұйымының құндылығын арттырады.

Тек бұзушылықтарды анықтап қоймай, болашақта шығындардың алдын алуға мүмкіндік беретін аудит ұсыныстары құндылықты арттыру және жұмысты жақсарту мүмкіндіктеріне мысал бола алады. Бұдан басқа, бақылау жүйесінің тәуекелдерін және қателік, айлакерлік немесе ысырапқа байланысты шығындардың алдын алу бойынша ұсыныстарды, сондай-ақ, егер басшылыққа алынатын қаржылық немесе операциялық қағидаттар тиімсіздікке немесе шығындарға әкелетін анық немесе лайықты болып табылмаса, осы қағидаттарды нақтылау бойынша ұсыныстарды айқындайды.

Ішкі аудит тәуелсіз, яғни ішкі аудиттің өз міндеттерін риясыз орындауға қауіп төндіруі мүмкін жағдайларға бағынбайтын еркін, сондай-ақ объективті болуы керек. Объективтілік аудиторларға ішкі аудитті риясыз орындауға, соның ішінде аудиторлық пікірдің объективті болуына және өзге тұлғалардың пікіріне бағынбауына

мүмкіндік беретін нұсқама болып табылады [4, с. 4].

Ішкі аудит органдары өз қызметін жүзеге асырған кезде міндетті түрде ішкі аудит қағидаттарын басшылыққа алуы керек. Бұл ретте ішкі аудиттің негізгі қағидаттары тәуелсіздік, объективтілік, риясыздық және қызыреттілік болып табылады.

Біздің елімізде ішкі аудиттің дамуы бастапқы кезеңде тұр. Дамыған елдерде ішкі аудитке ерекше рөл беріледі, себебі ішкі аудиттің басты мақсаты ұйым басшылығын анық, объективті және уақтылы ақпаратпен қамтамасыз ету болып табылады, бірақ Қазақстанда ішкі аудиттің мәні толық бағаланбай отыр.

Осы кезеңде ішкі аудит бухгалтерлік есептіліктің анықтығын тексеруге бағдарланған, себебі ол жіберілген бұзушылықтарды анықтау мен жою үшін жүргізіледі, сондықтан аудитордың берген қорытындыларына пост-фактум сипаты тән. Осылайша, ішкі аудит ұйымның үнемділігі мен нәтижелілігін арттыруды қамтамасыз ете алмайды.

Қазіргі уақытта бұл мәселе ішінара шешілген, себебі мемлекеттік сатып алу кезінде аудит рәсімдері автоматты түрде жүргізілетін камералдық бақылау жүйесі енгізілген. Камералдық бақылаудың мақсаты бұзушылықтардың уақтылы жолын кесу және оларға жол бермеу, мемлекеттік аудит объектісіне камералдық бақылау нәтижелері бойынша анықталған бұзушылықтарды дербес жою құқығын беру және мемлекеттік аудит объектілеріне әкімшілік жүктемені азайту болып табылады. Посткеңестік кеңістікте тек Қазақстан Республикасында жалғыз мемлекеттік сатып алу алаңы жұмыс істейді, мұнда барлық сатып алу түрлері бойынша рәсімдер тек электрондық түрде жүргізіледі. Камералдық бақылау бұзушылықтарды бастапқы кезеңдерде, шарт жасағанға дейін анықтауға мүмкіндік береді. Камералдық бақылау бұзушылықтардың алдын алуға бағытталған. Оларды уақтылы анықтаған кезде аудит объектісінің лауазымды тұлғалары жауапкершіліктер босатылады.

2016 ж. ҚР Қаржы министрлігінің Ішкі мемлекеттік аудит комитеті жалпы сомасы 4 007 073,2 млн. теңгені құрайтын 226 195 мемлекеттік сатып алу рәсімдерін камералдық бақылаумен қамтыды. Тексеру нәтижесінде 42 672 рәсімдер бойынша жалпы сомасы 460 645,1 млн. теңгеге мемлекеттік сатып алу ту-

ралы заңнаманың бұзушылықтары анықталды.

2016 ж. Ішкі мемлекеттік аудит комитеті қызметінің нәтижелеріне жүргізілген талдау камералдық бақылаудың жоғары тиімділігін көрсетті.

Егер 2015 ж. 12 521 рәсімдер бойынша жалпы сомасы 232 828,5 млн. теңгеге мемлекеттік сатып алу туралы заңнаманың бұзушылықтары анықталса, онда 2016 ж. бұзушылықтарды жоюға жіберілген хабарламаларды орындау мақсатында қорытындыларды қайта қарау және күшін жою арқылы камералдық бақылаумен жалпы сомасы 460 645,1 млн. теңгеге бұзушылықтар жойылды.

Сондай-ақ айта кететін жайт, бұл ұйымның тиімді дамуына жеткіліксіз болып табылады, аудиторлық есеп ұйымның даму перспективаларын қамтуы, ал аудитор салық салу және бухгалтерлік есеп сарапшысы болып табылатындықтан, консультант және аналитик ретінде болуы керек. Бұл үшін аудитордың жұмысында мүдделер қақтығысы және шектеулер болмау керек, себебі бұл аудит қағидаттарының сақталмауына және теріс салдарға әкелуі мүмкін.

Қолданыстағы ішкі аудит жүйесі тұтастылық пен жүйеліліктің болмауымен сипатталады. Отандық ұйымдарда қолданылатын ішкі аудит тиімділікті, нәтижелілікті пен үнемділікті арттыруды қамтамасыз етпейді. Ол іс жүзінде бұзушылықтар мен кемшіліктердің алдын алуға және жолын кесуге бағытталмаған.

Өз кезегінде, озық халықаралық тәжірибе көрсеткендей, ішкі аудитті оқиғалар мен фактілерден «алға кетуге» бағдарлау керек. Ішкі аудит сатылас және деңгейлес түрде барлығын көруі және тегіс қамтуы, ұйымның бизнес-процестеріне енуі керек. Ішкі аудит қызметінде шектеулерге және мүдделер қақтығысына мүлдем жол бермеу керек, бұл ішкі аудит қағидаттарының бұзушылықтарына, аудиттің теріс нәтижесіне әкелуі мүмкін. Ішкі аудитор тексерілген және сыналған құжаттар, фактілер мен оқиғалар негізінде ғана өз пікірін толық білдіреді. Оның дәлелдеу базасы шүбәсіз, толық және даусыз болуы керек.

Ішкі аудиттің басты проблемасы барлық ішкі аудит жүйесі кадрларының теориялық және практикалық кәсіби даярлығының жеткілікті деңгейде болмауы болып табылады, бұл ішкі аудиттің әлсіз қаржылық-ресурстық қамтамасыздандырылуы мен күшейе түседі.

Нәтижесінде ішкі аудит органдарының біліктілігі төмен қызметкерлері жүргізетін сапасыз ішкі аудитке байланысты көптеген проблемалар туындайды. Тәжірибе көрсеткендей, ішкі аудит органдары үнемі ішкі аудиторлардың біліктілігін арттырып тұруы қажет. Бұл ретте нақты ұйым үшін өзекті, пайдалы және маңызды болып табылатын, сондай-ақ ішкі аудит қызметкерлерінің өз міндеттерін, соның ішінде мемлекеттік және ағылшын тілдерін жетілдіру міндеттерін ойдағыдай орындауы бойынша мәселелерге қатысты жаңалықтарды есепке ала отырып, біліктілікті арттыру жоспары жыл сайын бекітілгені жөн.

Оқыту бағдарламасы ішкі аудит департаментінің қажеттіліктерін есепке ала отырып жасалады. Оқыту бағдарламасы теориялық бөлімді, сондай-ақ алынған білімнің тәжірибелік қолданылуын қамтуы керек. Ішкі аудит қызметкерлерін оқыту және біліктілікті арттыру бағдарламасында ұйымның мақсаттары мен басымдықтарын, қызмет бағыттарының түрлерін, алдыңғы оқытуды, ішкі аудит қызметкерлерінің тәжірибесі мен біліктілігін ескерген жөн. Оқыту бағдарламасынан, ішкі аудит бойынша арнайы білім алудан және біліктілікті арттырудан басқа, ішкі аудит органдарының қызметкерлері арнайы әдебиетті зерделеп, адам капиталын дамытуға бағытталған конференциялар мен семинарларға қатысу ұсынылады.

Сонымен бірге нарықта кадр жетіспеушілігі байқалады, себебі ІІ санаттағы мемлекеттік аудит біліктілігін иеленуге кандидат мына пәндер бойынша емтихандар тапсыруы тиіс:

- қоғамдық сектор үшін ХҚЕС сәйкес мемлекеттік мекемелерде бухгалтерлік есепті жүргізу және қаржылық есептілікті жасау

- ХҚЕС сәйкес квазимемлекеттік секторда бухгалтерлік есепті жүргізу және қаржылық есептілікті жасау

- сәйкестік аудиті
- тиімділік аудиті
- қаржылық есептілік аудиті.

Сертификат алғаннан кейін мемлекеттік аудиторлардың көпшілігі квазимемлекеттік секторға кетеді.

Ұйымды тиімді басқару мен ішкі аудит жүйесі өзара тығыз байланысты, себебі ішкі аудит қызметі басшыларды өз құрылымдық бөлімшелерінің жұмысы туралы ақпаратпен қамтамасыз ету мүмкіндігіне ие болады.

Қорыта келе, айта кететін жайт, тиімді ішкі аудит мемлекеттік

органның мақсаттарына қол жеткізуге, олардың есептілік ұсыну бойынша талаптарды және этикалық нормаларды қоса алғанда, нормативтік құқықтық актілердің талаптарын сақтауына, мемлекеттік орган қызметкерлерінің өз лауазымдық міндеттерін тиімді орындауы арқылы мемлекеттік қызметті пайдаланушылардың мүдделерін қорғауға ықпал етуі керек. Ішкі аудиттің ықпалдығы мен нәтижелілігі негізгі терминдердің келістілігі, алдын алуды, стандарттауды қамтамасыз ету, ішкі және сыртқы аудиторлар арасындағы тиімді іс-қимыл, сондай-ақ Есеп комитеті мен тексеру комиссиялары жүргізетін ішкі аудит жүйесінің тұрақты бағалауы арқылы қол жеткізілуі мүмкін.

Ішкі аудиттің тиімді жүйесі – бұл мемлекеттік органдар қызметінің табысты ішкі процестерінің, көрсетілетін мемлекеттік қызметтер сапасының, мемлекет активтерінің сақталу кепілдігі.

Ішкі аудит сыртқы аудит сияқты назарға лайық, оның құқықтық қамтамасыздандырылуын барлық деңгейде жетілдіру қажет: сөйтіп, ішкі аудиттің халықаралық кәсіптік тәжірибе стандарттары негізінде қазақстандық ішкі аудит стандартын сәйкестікке келтіру қажет; ішкі аудиторлар жұмысының ұсынылатын стандартқа, сондай-ақ өзге аудиторлық қызмет стандарттарына сәйкестігі олардың жұмысын бағалау критерийлері болуы керек.

2017 жылғы 17 қарашада Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының Үйлестіру кеңесі қабылдаған шешім жұмысқа оптимистік көзқараспен қарауға мүмкіндік береді (Заң қабылданғаннан кейін екі жылдан соң), аталмыш шешім бойынша Қаржы министрлігі:

- 2018 жылғы 30 қаңтарға дейін ІАҚ қызметінің тиімділігін бағалау жөніндегі ішкі мемлекеттік аудиттің рәсімдік стандартын бекіту туралы шаралар қолдану;

- 2017 жылғы 25 желтоқсанға дейін ІАҚ функциялары мен өкілеттіктерінің іске асырылуын регламенттейтін құқықтық актілерді әзірлеу бойынша бекітілген Жоспарды (бұдан әрі - Жол картасы) әзірлеу және оны Үйлестіру кеңесінің жұмысшы органына ұсыну;

- 2018 жылғы 30 желтоқсанға дейін Жол картасының іс-шараларын іске асыруды аяқтау және 2019 жылғы бірінші жартыжылдықта тиісті ақпаратты Үйлестіру кеңесінің отырысында қарау мақсатында оны Үйлестіру кеңесінің жұмысшы органына ұсыну қажет.

Біздің ойымызша, Жол картасы мынадай нормативтік құқықтық актілерді әзірлеуді қамтуы керек:

- ІАҚ қызметінің тиімділігін бағалау жөніндегі ішкі мемлекеттік аудиттің рәсімдік стандарты;

- Орталық мемлекеттік органдардың және облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдарының ішкі аудит қызметтерінің ішкі мемлекеттік аудит жүргізу қағидалары;

Ішкі мемлекеттік аудиттің және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандарттары, соның ішінде:

Тиімділік аудитін жүргізу бойынша ішкі мемлекеттік аудиттің және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандарты;

Сәйкестік аудитін жүргізу бойынша ішкі мемлекеттік аудиттің және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандарты;

Ішкі бақылау және басқару жүйесінің жұмыс істеуіне бағалау жүргізу бойынша ішкі мемлекеттік аудиттің және қаржылық бақылаудың рәсімдік стандарты;

Мемлекеттік органның стратегиялық жоспарының және бюджет шығыстарымен өзара байланыстағы аумақтарды дамыту бағдарламаларының мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізуді талдау бойынша ішкі мемлекеттік аудиттің рәсімдік стандарты.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. «Мемлекет басшысының 2012 жылғы 14 желтоқсандағы "Қазақстан-2050" стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 18 желтоқсандағы №449 Жарлығы.

2. «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының № 392-V ҚРЗ Заңы.

3. В.А. Щегорцов, В.А. Таран Мировая экономика. Мировая финансовая система. Международный финансовый контроль: учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 528 с.

4. 2016 жылғы 18 ақпандағы № 76 Ішкі мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау жүргізу қағидалары.

5. Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау органдарының Үйлестіру кеңесінің 2017 жылғы 17 қарашадағы №4 хаттамасы.

Журналдың редакциялық кеңесі:

Нұрмұхамбет Қанапияұлы Әбдібеков

Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің Төрағасы,
Редакциялық кеңес төрағасы

Серік Нәгербекұлы Нәгербеков

Есеп комитетінің мүшесі, з.ғ.д.

Гүлжан Жанпейісқызы Қарақұсова

Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қаржы және бюджет комитетінің Төрайымы,
з.ғ.д., профессор

Омархан Нұртайұлы Өксікбаев

Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, з.ғ.д.

Ерқара Балқараұлы Аймағамбетов

Қазтұтыну одағы Қарағанды экономикалық университетінің ректоры,
ЖМ ХҒА мүше-корреспонденті, Еуразия ХЭА академигі,
з.ғ.д., профессор

Аманжол Қошанұлы Қошанов

Қазақстан Республикасы ҰҒА академигі, з.ғ.д., профессор

Алданыш Арыстанғалиұлы Нұрымов

Еуразия ХЭА академигі және ҚҰЖҒА академигі, Салық қызметінің екінші дәрежелі Мемлекеттік кеңесшісі,
з.ғ.д., профессор

Кенжеғали Әбенұлы Сағадиев

Қазақстан Республикасы ҰҒА академигі, з.ғ.д., профессор

Рахман Алшанұлы Алшанов

«Туран» университетінің ректоры,
з.ғ.д., профессор

Алтай Болтайханұлы Зейнелғабдин

з.ғ.д., профессор

Сергей Всеволодович Шкодинский

Ресей Федерациясы Есеп палатасы ФЭИ бөлім басшысы,
з.ғ.д., профессор

Сапар Хайсаханұлы Көшкімбаев

«Қазақстан Республикасы аудиторлар палатасы» ҚАҰ президенті, з.ғ.к.

Зинаида Петровна Загоскина

Қазақстан Республикасы Аудиторлары коллегиясының және Қазақстанның ішкі Аудиторлар Институты басқарма кеңесінің мүшесі, Ішкі аудитор дипломының иесі, Қазақстан Республикасының аудитору, з.ғ.к.

Алмат Зарлықұлы Мурзин

«ҚБЗО» РМК директоры
Бас редактор

Редакционный совет журнала:

Абдибеков Нурмухамбет Канапиевич

Председатель Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета,
Председатель редакционного совета

Нугербек Серик Нугербекович

Член Счетного комитета, д.э.н.

Карагусова Гүлжан Джанпейсовна

Депутат Мәжілісі Парламенті Республикасы Қазақстан,
Председатель Комитета по финансам и бюджету,
д.э.н., профессор

Оксикбаев Омархан Нуртаевич

Депутат Мәжілісі Парламенті Республикасы Қазақстан, д.э.н.

Аймағамбетов Ерқара Балқараевич

Ректор Карагандинского экономического университета
Казпотребсоюза, член-корреспондент МАН ВШ, академик МЭА
Евразии, д.э.н., профессор

Қошанов Аманжол Қошанович

Академик НАН Республики Казахстан, д.э.н., профессор

Нурумов Алданыш Арыстанғалиевич

Академик МЭА Евразии, академик КНАЕН,
Государственный советник налоговой службы второго ранга,
д.э.н., профессор

Сағадиев Кенжеғали Абеневич

Академик НАН Республики Казахстан, д.э.н., профессор

Алшанов Рахман Алшанович

Ректор университета «Туран»,
д.э.н., профессор

Зейнелғабдин Алтай Болтайханович

д.э.н., профессор

Шкодинский Сергей Всеволодович

Начальник отдела НИИ Счетной палаты Российской Федерации,
д.э.н., профессор

Қошкімбаев Сапар Хайсаханович

Президент ПАО «Палата аудиторов Республики Казахстан», к.э.н.

Загоскина Зинаида Петровна

Аудитор Республики Казахстан,
Член совета Института внутреннего аудита и Коллегии аудиторов
Республики Казахстан, к.э.н.

Мурзин Алмат Зарлыкович

Директор РГП «ЦИФН», к.э.н.,
Главный редактор

Editorial board of the journal:

Nurmukhambet Abdibekov

Chairman of the Account Committee for Control over Execution of the Republican Budget, Chairman of the Editorial Board

Serik Nugerbekov

Member of the Accounts Committee, D.Sc. Economics

Gulzhan Karagusova

The Parliament's Mazhilis Deputy of the Republic of Kazakhstan, Chairman of the Committee on Finance and Budget, D.Sc. Economics, Professor

Omarkhan Oxikbayev

The Parliament's Mazhilis Deputy of the Republic of Kazakhstan, D.Sc. Economics

Erkara Aimagambetov

President of the Karaganda Economical University of Kazakh Consumers Unions, Corresponding Member of the IAS of HE, Academician of the IAS in Eurasia, D.Sc. Economics, Professor

Amanzhol Koshanov

Academician NAS of the Republic of Kazakhstan, D.Sc. Economics, Professor

Aldanysh Nurumov

Academician of the IEA of Eurasia, Academician of the KNA of NS, second rank National Tax Counselor, D.Sc. Economics, Professor

Kenzhegali Sagadiyev

Academician NAS of the Republic of Kazakhstan, D.Sc. Economics, Professor

Rakhman Alshanov

President of the «Turan» University, D.Sc. Economics, Professor

Altai Zeynelgabdin

D.Sc. Economics, Professor

Sergey Shkodinsky

Head of the department at SRI of Accounts Chamber of the Russian Federation, D.Sc. Economics, Professor

Sapar Koshkimbayev

President of the PJSC «Chamber of Auditors of the Republic of Kazakhstan», Candidate of Economics

Zinaida Zagoskina

Auditor of the Republic of Kazakhstan, Certified Internal Auditor, Board Member of Internal Audit Institute and Member of Auditors Council of the Republic of Kazakhstan, Candidate of Economics

Almat Murzin

Director of the RSE «CFVR», Candidate of Economics, Editor in chief

«Мемлекеттік аудит – Государственный аудит»

қаржы-экономикалық журнал

Меншік иесі: Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық» РМК

Бас редактор: А.З. Мурзин

Шығарушы редактор: Р.М. Қожахметов

Қазақ тіліндегі нұсқасы: А.Ә. Қауымбаева

Ағылшын тіліндегі нұсқасы: ТОО «Gentle Translation Group», (директор - Н.П.Серова)

Корректорлар: Н.К. Әшірова, Ә.А. Кәрібаев.

Журнал 2017 жылғы 1 маусымда Қазақстан Республикасы байланыс және ақпарат министрлігінде қайта тіркеліп, №16559-Ж куәлегі берілген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі №9582-Ж 15.10.2008ж.

Тоқсанына 1 рет шығады.

Қазақстан Республикасында және ТМД аумақтарына тарайды.

Материалдарды қайта басу кезінде журналға сілтеме жасалуы шарт. Редакция пікірі мақала авторының пікірімен сәйкес келмеуі мүмкін.

Редакцияның мекен-жайы: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Мәңгілік-Ел көшесі, 8,

«Министрліктер үйі», тел.:+7 (717) 2742196.

Тел: +7 (717) 2742196, 2741690, 2741733, <http://www.cifn.kz>.
Дизайн, беттеу, баспахана: «Жасыл орда» ЖШС, Астана қ., Ақан сері көшесі, 114/2, тел.:+7 (717) 2289925.

Таралымы: 300 дана.

Жазылу индексі: «Казпочта» АҚ каталогы бойынша – 74167.

Финансово-экономический журнал

«Мемлекеттік аудит – Государственный аудит»

Собственник: РГП «Центр по исследованию финансовых нарушений» Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета

Главный редактор: Мурзин А.З.

Выпускающий редактор: Кожахметов Р.М.

Казахский вариант: Каумбаева А.А.

Английский вариант: ТОО «Gentle Translation Group», (директор-Серова Н.П.)

Корректоры: Аширова Н.К., Карыбаев А.А.

Журнал перерегистрирован Министерством связи и информации Республики Казахстан 01.06.2017 года, свидетельство №16559-Ж. Номер и дата первичной постановки на учет №9582-Ж. от 15.10.2008г.

Выходит 1 раз в квартал.

Распространяется на территории Республики Казахстан и СНГ.

При распечатке материалов ссылка на журнал обязательна.

Мнение редакции может не совпадать с точкой зрения авторов статей.

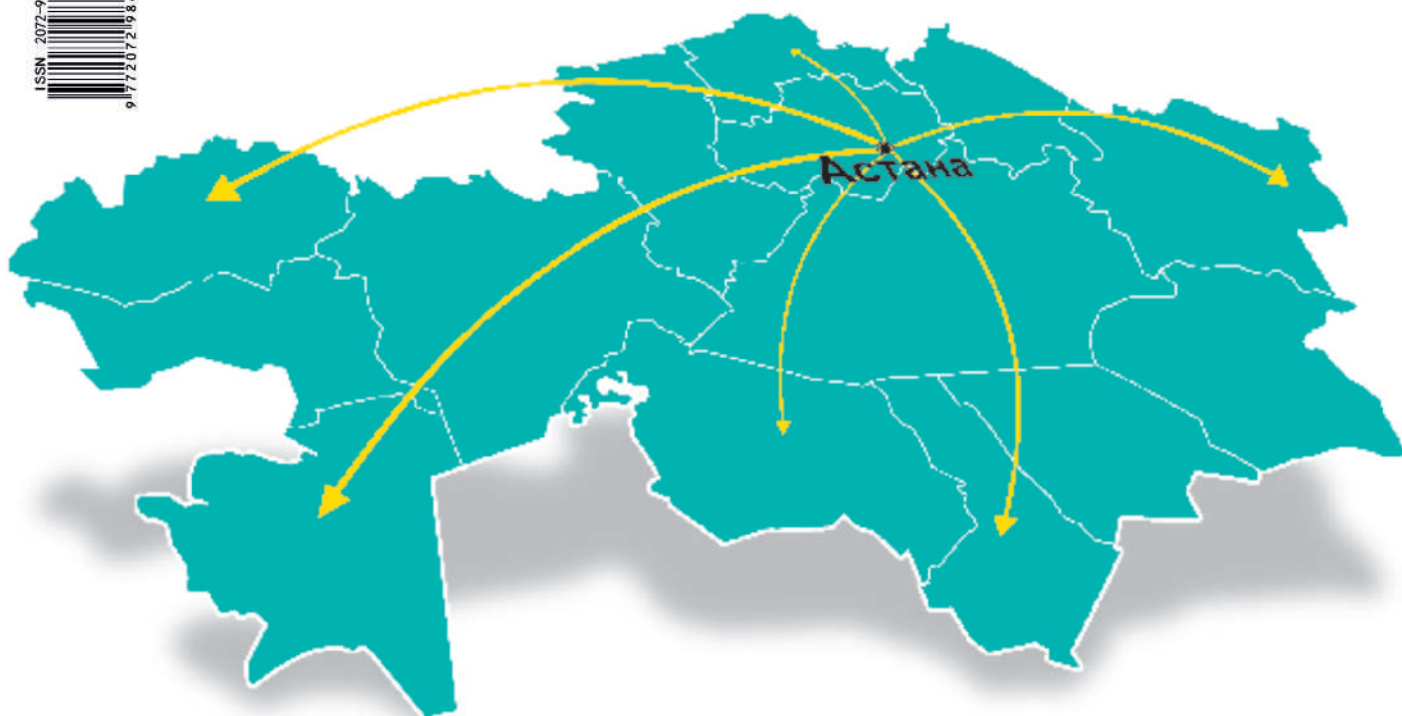
Адрес редакции: 010000, Республика Казахстан, город Астана, ул. Мангилик-Ел, 8, «Дом министерств», тел.:+7 (717) 2742196.

Тел: +7 (717) 2742196, 2741690, 2741733, <http://www.cifn.kz>.
Дизайн, верстка, отпечатано: ТОО «Жасыл орда», г.Астана, ул. Ақан сері, 114/2, тел.+7 (717) 2289925.

Тираж: 300 экземпляров.

Подписной индекс: по каталогу АО «Казпочта» -74167.

ISSN - 2072-9847
9 772072 984007



ВО ВСЕХ ГОРОДАХ КАЗАХСТАНА

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕМАКЕТТИК
Аудит

Финансово-экономический журнал по вопросам социально-экономического развития
управления государственными финансами, государственного финансового контроля и аудита

ЖУРНАЛ ВЫХОДИТ ЕЖЕКВАРТАЛЬНО

**Подписку на печатную версию журнала
вы можете оформить**
через отделение АО "Казпочта"
подписной индекс **74167**

Приглашаем к сотрудничеству!

Тел.: 8 (7172) 74 17 33, 74 22 58
факс 8 (7172) 74 19 31
www.cifn.kz



© 2017